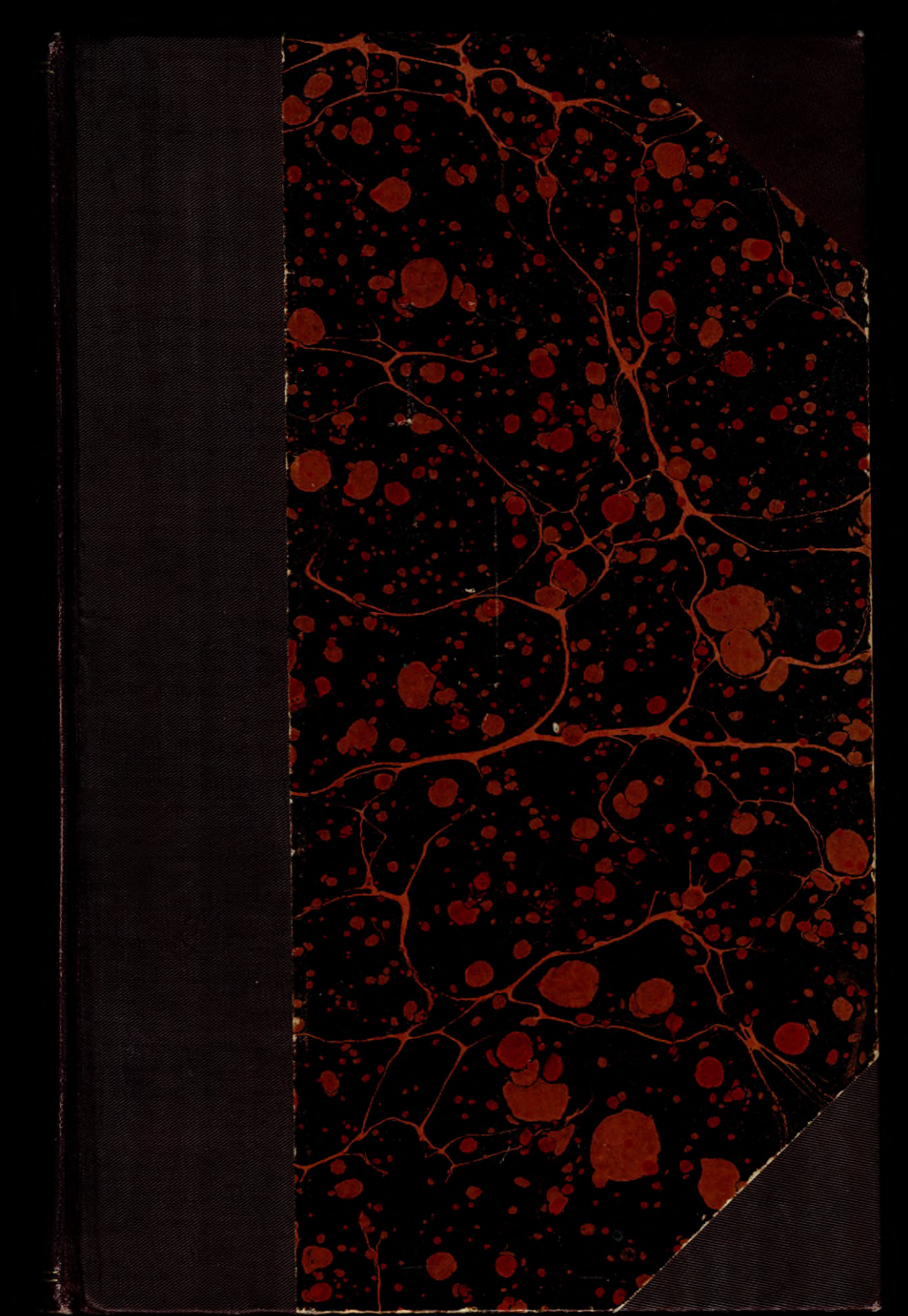

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Litt.

Sv.

von Konow

MÄNNISKOR
kring en bro

ROMAN av JOSEF KJELLGREN

NATUR OCH KULTUR

Let
So.

JOSEF KJELLGREN

MÄNNISKOR KRING EN BRO

JOSEF KJELLGREN

MÄNNISKOR
KRING EN BRO

ROMAN

STOCKHOLM

BOKFÖRLAGET NATUR OCH KULTUR

Copyright
by
Bokförlaget Natur och Kultur

Printed in Sweden.

STOCKHOLM 1935.
LINDBERGS TRYCKERIAKTIEBOLAG

45833

LITEN IDYLL

I.

MALTIDSRASTERNA använde vi till att berätta historier. Men det var inga lustiga anekdoter, inga kvicka vitsar eller fyndiga ordlekar. Nej, något sådant låg inte för oss. Så gott som alla var vi ju män som sett lite av världen, som visste vad den gick för och som trodde oss förstå något av det som vi upplevt. Vi hade vår grundliga erfarenhet bakom oss. Och den var förvisso mer värd än ett bullrande skratt eller en lättköpt lustighet. Koppar-Pelle till exempel, sedan han gästspelat en tid i Belgien (ty de belgiska verkstäderna är ju både de första och sista lärlingsskolorna för varje verklig järnarbetare), hade han jobbat som gjutare i Auckland. Det var ett friskt liv bland friska människor. Nya Zeeland behövde folk på den tiden och allt arbete betalades hyggligt och humant. Koppar-Pelle for tillslut därifrån med hundratretton pund på fickan. Han for till Europa, till Skåne. Och hans glada avsikt var att erövra den lilla staden Malmö med sina aucklandspund. Men detta gick ju naturligtvis inte, trots att han var en relativt rik man som kom från en främmande världsdel. I stället erövrade Malmö snart nog Koppar-Pelles pengar. De sköna sedlarna blåste bort för Sundets alla växlande vindar. Och en vacker dag stod han där på gatan med två tomma händer som ett nyfött barn.

Han var tvungen att gå upp på Kockums kontor och visa sina papper. Och det var sannerligen arbetsbetyg som dugde att sätta under ögonen på vilken ingenjör som helst. Koppar-Pelle erhöll givetvis en anställning. Det var så ordnat på den tiden: man hade verkligen användning för män som kunde något, som till fullo behärskade sitt yrke. Och från Kockums verkstäder hade han så småningom kommit upp till oss.

— Vem tror ni kunde stanna i Malmö, när man vet att Stockholm finns, brukade Koppar-Pelle säga ibland. Han knep då ihop sina små bruna ögon på ett slugt och hemlighetsfullt sätt.

Dessa ord blev nästan till ett ordspråk bland oss som samlat sig här på denna larmande verkstad, på detta avsides belägna utkantsvarv. Vem kunde stanna i Malmö, i Auckland eller i Essen så länge det fanns möjligheter att försörja sig på en plats som denna?

Och vi kunde göra frågan utan att förhäva oss, utan att orden blev falska eller tomma. Ty det var en sällsam blandning män som satt här och undersökte matboxarnas innehåll under middagsrasten. Det var gjutare, skeppsplåtslagare, maskinarbetare, nitare och nagelsmeder. Men vad vi än arbetade med eller var specialiserade på, begagnade vi oss uteslutande av järnet och elden. Vi var allesammans dess tjänare och herrar, även om vi använde skiftande medel att omforma det efter vår vilja. Och hade vi inte så gott som alla, från Koppar-Pelle till *Svetsar krokig*, flackat runt lite var stans med vårt verktygsknyte under armen. Vi hade gått från

plats till plats, gjutit en motorbädd, en propeller, några tusentals stekpannor eller ett par dussin antika urnor. Vi hade sett olika städer, olika arbetsplatser och provat andra förhållanden. Vi hade alla en släng av gjutarereumatismen eller den helt vanliga verkstadsischiasen, dessa ofrånkomliga yrkesjukdomar som sticker in en knotig hand på varje arbetsplats, kramar hårt och obarmhärtigt till om någon lem för att sedan behålla sitt säkra grepp till livets slut. Därför hade vi också rätt att säga i likhet med Koppar-Pelle: — Vem tror ni kunde stanna i Malmö, när man vet att Stockholm finns! Vem kan stanna i Auckland eller i Essen, när man kan vara här? En plats där man kan sitta i lugn och ro och jämföra sina erfarenheter under middagstimmen, medan man är trygg i medvetandet om att ha hustru och hem alldeles utanför varvsportarna. Hustru och hem: denna granitvall som det är gott att förskansa sig bakom då allting annat slås sönder och bryts ner.

Och det vi berättade var som sagt inget kort, lustigt eller kvickt. Vi gjorde oss god tid med historierna medan vi långsamt tuggade på våra smörgåsar. Det var skönt att vila ut på orden, att samla tankarna och låta dem omsorgsfullt belysa en händelse som låg långt tillbaka i tiden och rummet. Koppar-Pelle hade sitt från Australien. *Svetsar krokig* bidrog någon sällsynt gång med sina amerikarefarenheter, det var boardinghouseupplevelser och larmande arbetsbilder från Hobokens vidsträckta hamnområde (— från detta liv hade han hastigt spottats över till hemlandet, kutryggig och snedhög-

tad som en mexikansk guanobärare —). Och vi andra kunde ju alltid sticka mellan med någon episod från våra vandringar i Europa, från Bergen, Aachen eller Bern. Även för de många bland oss som aldrig arbetat någon annan stans än just här, för dem som vuxit upp och lärt sig yrkets finesser bland släggor och slagghögar, bland traverser och tippvagnar i denna utkant, kunde dessa historier ha ett visst intresse. Det gav ett större perspektiv på det som de själva varit med om. Och huvudsaken var att tiden gick medan de tunga kolgaserna sakta lade sig till ro i alla hörn och skrymslen. Snart nog skulle automatsvarvarna och bormaskinerna trumma ut sina segerrika signaler; snart nog skulle de vertikala planhyvlarna långsamt sätta sig i rörelse och forma ut ännu en motorcylinder under ståleggarna. — Och snart nog spydde kupolugnarna ut sitt nästa uttag av kokande mangan och vi skulle, hetsade till det yttersta, springa med de hundrakilostunga järnskänkarna mellan oss och portionera ut av den flammande och flytande massan. Därför var det bäst att under tiden berätta om andra platser där samma krävande arbete skett under liknande former.

J. A. Andersson, den vänsterhänte nitaren som var en levande fruktan och förskräckelse för varje försumlig nagelgrabb, J. A. Andersson, kallad Jaan, hade nyligen avslutat en berättelse från Middlebrough. Den handlade om stålverkstäderna där, om kolet och kolgruvorna. Ty Jaan hade en gång för längesedan, redan före 1914, vandrat genom Eng-

land som puddlare. Denna erfarna järnarbetare hade ett lustigt sätt att berätta. Det skedde långsamt och tvekande, liksom var han rädd för det han ville säga och länge satt och vägde varje ord. Och allt vad han sade var uppblandat med många kraftiga svordomar. Men när han tillslut fullbordat en mening, då han änteligen avslutat en episod, stod det skildrade klart och tydligt framför oss, skarpt avgränsat från allt annat vi hört från sådana ställen. Denna gång hade Jaan i minnet dykt ner i en kolgruva. För många av oss var ju detta ingen ny plats, inget sensationellt besök. Men Jaans tveksamma och trevande ord förmedlade ändå till slut något alldeles nytt. Vi kände den fuktiga kylan, den kvävande, syrefattiga värmen som alltid omsluter kroppen i ständiga växlingar nere på botten av ett berg; vi kände draget av de våta luftströmarna och trycket av de explosiva sumpgaserna; vi hörde det avlägsna rasslet av korpar och skyfflar; vi såg de glåmiga gruvlyktorna som blinkade och glimmade långt borta i det dammfyllda mörkret; vi förnam de dova dynamitskotten, det lätta klappret av hästarnas hovar, de skarpa smällarna av stål och järn under de fullastade vagnarnas färd från brytningsplatsen fram till våghuset. Allt var som det i verkligheten är och går till, men ändå fick vi genom Jaans långsamma berättelse en ny uppfattning av tidigare erfarenheter. Här satt vi på bänkar och pallar i det skumma omklädnadsrummet, här åt vi våra smörgåsar, drack vår mjölk, medan vi tänkte på och även framför oss såg den långa skaran av gruvarbetare som trötta och smutsiga går hemåt i

nattmörkret med sina davyslampor dinglande i nävarna. Även vi lämnade varvsområdet efter dagens slut och gick upp mot barackerna med utkramade kroppar, även vi var arbetare. Ja, vi var det helt och fullt. Men ändå, när vi satt och lyssnade till Jaans ord, kände vi oss på något sätt i trygghet, i lugn och ro. Vi hade allting ordnat för oss. Vi hade vårt arbete, vi hade våra hem. Somliga hade kanske till och med en motorbåt eller en kolonistuga. Det var deras söndagsnöje. Den glans och glädje som det samlade arbetet skänkte åt deras fristunder. Ja, allting befann sig på sin rätta plats. Staden låg som en skyddande sköld bakom våra ryggar. Vi arbetade i en av dess utkanter. Vi tog vår dagliga bärgning ur elden, ur järnet. Endast den absoluta olyckan kunde rycka brödet ur våra händer. Och vår känsla av sällsam säkerhet växte med tanken på dessa gruvarbetares förhållanden. Vem av oss hade inte sett dem och deras familjer? Åtminstone hade vi alla läst om deras desperata strejker, om deras förtvivlade strider mot makter som var omöjliga att besegra. Deras öden regerades av slumpen och spekulationen. Själva hade vi åtminstone något att säga till om, något att bestämma. Vi hade vår mångåriga yrkeskunskap, vår fasta styrka i en obrottslig gemensamhetskänsla.

Diversearbetaren Albin Ström var den första som gjorde en anmärkning:

— Det är inte människorna som lider värst i det här fallet. Arbetarna har ju fria händer, dom kan göra som dom behagar!

Jaan tuggade långsamt fram några ord. Hans

ansikte var svart och tänderna glimmade vita under den ovårdade mustaschen:

— Nå, du kanske inte har varit nere i nån gruva, du har kanske inte legat inklämd i en trång flöts och arbetat med korpen ovanför huvut?

John Gammal, den ljushårige kranmaskinisten med sitt öppna, ärliga franciskusansikte, bet av sin smörgås, tuggade, svalde och sade stillsamt:

— Arbetat har vi väl fått göra lite till mans. Det slipper nog ingen ifrån, hur han har det ställt i övrigt!

Nagelsmeden Lagergren begagnade naturligtvis tillfället till ett uppriktigt beklagande. Reumatismen slet och högg med vassa vargtänder i Lagers alla lemmar. Och han ansåg det alltid vara sin plikt att meddela omgivningen detta faktum:

— Du har rätt, Jonne, alldeles förbannat rätt. Arbetat har man nog fått göra tills man varit stöpt i sot ända upp till halsen.

— Men under vilka omständigheter, och med vilket resultat?

När Jaan sade detta på sitt flegmatiska och oefterhärmliga sätt: "— Men under vilka omständigheter och med vilket resultat? —", tänkte vi nog allesammans hur bra vi i grund och botten hade det, och vi tänkte kanske också på hur allting var flytande och osäkert utanför det larmande varvsområdet. Vi slogs med elden och järnet, men vi gjorde det med friska krafter och i obesekrat trots. Elden behärskade vi och järnet formade vi efter vår vilja. Ibland kanske det kunde hända en olycka och någon ur vår krets fick bäras bort till ambu-

lansen eller bårhuset. Vi kom länge ihåg hans ansikte, hans minne levde bland oss och de ord han yttrat fick alltid en viss betydelse. Men riskerna var vi medvetna om, och olyckan kunde drabba vem som helst under ett ögonblick av ouppmärksamhet. Det ingick så att säga i våra anställningsvillkor. I varje verklig verkstadsarbetares yrkesuppfostran. Man hade tur. Eller man hade otur. Den saken kunde lika lite ändras på som konturerna av den stjärnbild under vars tecken man händelsevis var född.

Under några sekunder satt vi och tänkte på de engelska kolgruvearbetarna. Vi såg deras bleka ansikten framför oss, deras böjda kroppar: deras liv behärskades av något som var av större och djupare betydelse än den tillfälliga olyckshändelsen. Och Herbert Zetterkvist, den tjugusexåriga svet-saren, sade till Jaans förnøjelse:

— Nej, ett sånt jobb var nog det sista man hoppade på!

Men mannen Ström gav sig inte. Han hade sitt huvud för sig och funderade alltid över sådant som inte låg närmast till hands:

— Människorna har i mer eller mindre grad sej själva att skylla. Dom kan ju göra vad dom vill, både det som är slugt och galet. Men jag tänker på hästarna —

Vi blev inte så häpna som det såg ut när vi stirrade upp bakom våra matsäckskorgar och unica-boxar: Albin Ström tillät sig att rätt så ofta överraska med sina underliga reflexioner. Det hade vi efterhand blivit vana vid.

John Gammal begärde ändå en förklaring:

— Vad menar du?

Och någon annan tillade:

— Hästarna?

— Människor och djur är väl inte samma sak?

— För tusan hakar!

Albin Ström log lite. Det såg nästan ut som en ursäkt. Och han sade:

— Ja, just hästarna! Arbetarna kan ju försvinna från platsen om de har lust. Eller de kan tvinga sig till bättre betalning. Men hästarna! *Tänk på de blinda hästarna djupt nere i gruvorna!*

Lager mumlade förargat:

— Bosch och blånor, ett sådant snack! Vad känner egentligen en gammal kamp? Absolut ingenting! Nej, inte ett förbannade dugg!

Kranmaskinisten stoppade in ännu en bit smörgås i munnen och sköljde ner den med en klunk mjölk:

— Det där är förstås också en sida av saken.

Acke Ågren sade snopet (— det var han som nyss högst förargat utropat "*för tusan hakar* —!"):

— Ja, man tänker ju inte på hästar, då det är tal om människor.

Och Jaan tillade erkännsamt:

— Du kanske har rätt, Albin. Jag har sett deras skumma ögon och jag har känt deras utmärklade kroppar under mina händer. Arbetarna kan ju ta sitt pick och pack och försvinna. Men hästarna —

(— Var Jaan ironisk nu, eller menade han allvar —?)

Gamle gubben Silverhök skakade långsamt på sitt grå huvud. Hans vita skägg låg som en kvast

över bröstet, och de blanka mässingsringarna i öronsnibbarna dallrade lätt. Han var en gammal man och hade lång erfarenhet av livets många vanskligheter. Därför var han dömd att ge uttryck för en tanke som var klok och förståndig. Gubben Silverhök sade endast:

— Det är mångt och mycket som är alldeles för djävligt svårt här i världen.

Han strök långsamt med sin smutsiga, darrande hand över det gråvita skägget. Tyst och tankfullt likt en munk av de ortodoxa bekännelserna.

Men som var och en kunde vänta, rusade Knut Ivar Eld genast upp till protest; det skedde alltid på ett häftigt och impulsivt sätt:

— Om arbetarna verkligen tröttnar och ger upp, om de tar sitt pick och pack och går, vart ska de sen ta vägen? Vart? Ingenstans, helt enkelt! Dom är lika stängda nu som under Chamberlains tid. Vad hjälper det sedan att Mac Donald kommit upp i smöret?

Sådan var han, nitaren som släggat samman tusentals bottenplåtar, den talangfulle dragspelsvirtuosen Knut Ivar Eld. Han kunde aldrig låta sig nöja med det som var eller låta ett ord stå oemotsagt. Han kände sig alltid tvingad att ställa obehagliga frågor och dra upp klara linjer; en hetsig mötestalare och slagfärdig fackföreningsdebattör.

Albin Ström var lugn som vanligt, nästan blid:

— Av vad jag kunnat förstå har Mac Donald haft att välja mellan sin plikt och sin övertygelse. Han valde plikten!

Knut Ivar Eld fnyste upphetsat:

— En underlig slags plikt där tories sitta kvar med oinskränkt makt medan proleterna stampas djupare ner under flitigt åberopande av imperiets stora sak!

Och därefter tillade han hastigt:

— Nej, kom aldrig och gör en jämförelse mellan ett dragdjurs ställning och en människas. Det måste finnas någon skillnad!

Vi andra sade ingenting. Vi behöll vårt ja eller nej för oss själva. (— Jaan log i alla fall på ett belåtet sätt under sin smutsiga mustasch, men inte heller han sade någonting —). Ty både Jaan och vi andra visste att Albin Ström och Knut Ivar Eld aldrig kunde förenas annat än då de kom tillsammans med sina musikinstrument. Den ene talade alltid på ett förälskat sätt om blommor och djur. Den andre begagnade så gott som all sin lediga tid till att sätta sig in i Marx' och Lenins skrifter. En av dem ville idyll, den andre eruption. Men båda gick de här nere i sotet och smutsen. Och båda älskade att tillsammans med Acke Ågren och Kalle Klack drömma sig bort i en brokig slöja av toner. Så var det.

(— Dessutom kan sägas att Knut Ivar Eld var rödhårig och fräknig. För sitt utseendes skull och med tanke på det lättrörliga i hans temperament, brukade vi ibland helt enkelt stjälpas upp och ner på hans namn och kalla honom för *eld i var knut* —).

Och därefter började Koppar-Pelle att berätta en historia från Belgien. Ty middagsrasten var inte slut ännu.

2. — *Människor kring en bro.*

— En gång för många herrans år sedan arbetade jag några månader i Gent. Det var på en rätt stor verkstad. Vi var femtisju man och tre ingenjörer allt som allt. Jag hade förresten specialiserat mej på att gjuta aluminiumplattor. Det var ett rätt roligt jobb till en början. Men så småningom tröttnade jag naturligtvis. Det var faktiskt inte något annat än plattor från morron till kväll. Och till slut stod jag inte ut med arbetet vid sorteringsmagneten längre. Jag måste ut på stora verkstan igen, jag måste ligga på knä och krypa framför sandmallarna och jag måste stöpa gjutflaskorna fulla av järn, annars hade jag kreverat på kuppen. Och jag gick också en vacker dag in till överingenjören och sa åt honom: "— Nu kan jag det här, nu får ni ge mej ett nytt jobb!" Överingenjören satt inne på kontoret och bläddrade bland en massa papper och ritningar, då han hört mitt ärende, småskrattade han åt mej och sa: "— Ni var den konstigaste kropp jag träffat på, för några veckor sedan kunde ni ta ner himmel och jord för att få komma in till aluminiumgjutningen!" Och jag svarade: "— Men då ville jag lära mej jobbet, jag ville komma underfund med hur det gick till. Nu känner jag alltsammans, det är inget nytt längre: sortera, smälta, stöpa; sortera, smälta, stöpa! Det är en arbetsordning som man snart kan utan-till!" Han bara stirrade på mej och jag måste ge honom en förklaring: "— Det begriper väl ingenjörn att man inte kan hålla på med dag ut och dag in i hela sitt liv. Det är ett alldeles för enkelt jobb för en utlärd gjutare!" Han sa: "— Högfärdig också, eller hur?" Jag sa: "— Nej, jag är inte

högfärdig, jag vill bara ha ett annat jobb!" Och då satte han igång med en sån där ramsa som alla belgisare gör när de blir upprörda över något: "— Allsmäktigegudihimlenshögahöjdvadärnidåegentligennöjdmedmänniska?" Och jag svarade som sanningen var: "— Jo, jag är nöjd om jag får komma ut på verkstan och göra några ordentliga bitar!" Han sa: "— Eftersom ni är så enträgen ska ni väl få börja på med att gjuta paraplyställ igen." "— Helst inte", sa jag. "— Jag kunde förstå att ni skulle opponera er, vad vill ni då?" "— En riktigt rejäl bit, en propeller eller något sådant!" Ingenjörn rörde om bland sina papper. Han sa: "— Jo, ni är just en av den rätta ullen!" Och jag: "— För det förstår väl ingenjörn att när man kan sitt jobb så vill man inte gå och plocka med vad som helst!" "Jag förstår fullkomligt, ni är en missnöjd krabat!"

Men han kanske inte menade så mycket med vad han sa, för jag fick verkligen börja på med en propellergjutning. Och det är ju ett jobb som man kan trivas med, man gör det inte på samma gång som man snyter sej. Men jag slutade i alla fall några veckor efteråt. Och det gick till så här: på verkstan, där det fanns en hel del utlänningar, arbetade också en polack. Det var en liten torr och uttorkad gubbe som nästan drucknade i en vanlig overall. Men han var vig och smidig som en apa och kvick i käften av bara tusan. Vi hade mycket tillsammans, han och jag. Och det kom sej av att vi bodde på samma härbärge ute i stan. Om kvällarna brukade vi sitta tillsammans nere på kafét och dricka en skonare öl eller två. Bierabend, som tysken säger. Det var

det bästa sätt på vilket vi kunde slå sönder några långa timmar. Och då brukade han ibland berätta om hur han hade det hemma i Polen, i Warschau. Ni vet, alla sådana där små obetydliga minnen som så lätt förstoras upp när man kommer utanför hemlandets gränser. Polacken berättade alltså om Warschau och jag för min del gjorde naturligtvis mitt bästa av Stockholm. Så gick kvällarna där i Gent. Vi satt för det mesta inne på härbärgets kafé polacken och jag, vi drack några stövlar öl och drog våra historier för varandra. "— Du förstår", brukade han säga och peka med tummen upp mot kafétaket, "jag kan ibland ligga vaken däruppe om näterna och längta alldeles vansinnigt tillbaka till Polen. Det låter underligt, eller hur, att en så gammal karl som jag, som ändå varit med om en hel del, inte kan frigöra sej från vanlig hemlängtan. Ibland misstänker jag att det inte är till Warschau jag vill komma, utan att jag helt enkelt önskar vara tillbaka i den tid då jag verkligen levde där. Jag vill vara ung igen, jag vill leva om mitt liv. Och det är förstas alldeles omöjligt!" Och en annan gång sa han när vi tillräckligt länge suttit och vecklat ut våra minnen för varandra: "— Visserligen har jag ett bra jobb här i Gent, men jag håller ändå på att spara ihop för en resa till Polen. Det skulle vara ganska gott att ännu en gång få ströva genom det larmande Marszalkowska, att få mata duvorna på Stare Miasto; att ännu en gång få sitta under pilbuskarna på stranden och se hur solen glimmar över Weichsel!"

På det sättet fick vi en hel del ihop. De långa

kvällarna förenade oss och förmågan att kunna lyssna till varandras ord. Jag har redan sagt att polacken var ovanligt vig och spänstig, trots att han redan hade åldern inne. Till hans göromål hörde att hålla till uppe i taket och smörja alla axelledningar, traverser och transmissioner. Och var det något som någon gång kom i olag uppe under taket, så var polacken den förste som skulle upp och ordna till rätta. Han hade vanan att klättra. Och säkerheten. Men så en gång när han var uppe och ordnade med en detalj vid kopplingsskivorna, råkade han halka i spilloljan som samlat sej på stålbalken. Ifrån taket störtade han handlöst ner i en skopa nyttat järn. Det gick blixtnabbt. Bara en blå flamma. Och i samma ögonblick blev det tyst över hela verkstaden. Dödsstill. Endast kokseldarna brann och dånade som vanligt inne i ugnarna. Vi stod där sexti man och höll andan. Och ingen av oss kunde göra något.

Nej, vi kunde inte göra någonting annat än ordna med en ordentlig begravning. Järnet fick kallna och gå ihop i sin skopa. Och ett par dar därefter körde vi hela klumpen på en lastautomobil ut till begravningsplatsen. Den vägde över femhundra kilo. Vi var tjugu man som bar järnet den korta biten från automobilen till graven. Och ändå fick vi ta i så det kändes både i armar och ben. En tyngre likkista har väl knappast burits över en kyrkogård. Prästen lade dit de tre skovlarna mull och läste sin ritual. Därefter kastade vi blommor över järnet. Sedan var det ingenting mer. Polacken fick aldrig göra resan till sitt hemland, han fick aldrig

komma till Warschau eller ännu en gång se ut över Weichsel. Själv slutade jag straxt efteråt, det kändes lite obehagligt att gå där i Gent och inte ha någon att tala med. När jag begärde mina papper och min avräkning, sa överingenjörn: "— Ni kommer aldrig att kunna bli något, ni tröttnar och ger upp alldeles för lätt inför ett arbete!" Han förstod inte att det egentligen var för polackens skull jag ville försvinna. Och jag sa naturligtvis ingenting. Men det är inte så lätt att glömma en människa som varit den enda man umgåtts med en längre tid. Även om hon för alltid försvunnit i ett halvt ton kokande järn.

Koppar-Pelle tystnade. Och han skakade på skulderna som om han axlat av sig en tung börda. Även vi andra satt tysta. Det fanns ingenting att säga. Knut Ivar Eld kunde möjligtvis ha anmärkt på den prästerliga välsignelsen vid graven. Sådant snack var inte riktigt värdigt en proletär som stupat på sin post. Eld sade emellertid ingenting, han tycktes fundera på någonting annat. Och Albin Ström kanske satt och tänkte på den underliga kombinationen: blommor över järnet. Det måste ha varit en ovanlig begravning.

Strax därpå blåste för övrigt varvsvisslan. Vi reste oss en efter en och ställde undan våra matsäcksboxar. Så var också den här måltidsrasten förbi och det var återigen tid att övergå till arbetet. Det var mörkt och mulet utanför fönstren. Alla lampor inomhus brann mitt på dagen. Bortom norra fartygs-slipen skymtade smedjan. Någon hade slagit upp dess dörr på vid gavel. Kolelden glimmade djuprött

inne i dunklet. Där vid ässjan skulle Lager stå och svinga sin slägga och svära över reumatismen. Kanske han hade all anledning. Ty februarivinden snodde snålt kring alla knutar. Och yrsnön svepte fram som en kastad piska genom luften. Svärmen av duvor inne på maskinverkstaden satt hopkrupna sida vid sida uppe på de sotiga takbjälkarna. Deras bröstfjädrar var utblåsta och yviga. Och de blinkade slött med sina runda röda-vita ögon. Det var inget väder för duvor att vara ute i. Knappast för människor heller.

Och visslan blåste också klockan fem. Vid dagens slut. Varvet låg svart och sotigt bakom oss. Markernas snö lyste blåvit i februarieftermiddagens dunkel. En lång mörk armé som tveksamt lämnade sitt arbete. Våra gemensamma steg föll tungt som stenar mot den frusna marken. Och högst uppe på den branta backens krön låg våra hem: längorna av låga och bräckliga träbaracker som slöt sig likt snäckor om det mångfaldiga livet inom de tunna väggarna.

Konkreta iakttagelser — I.

Detta år omfattade Stockholms hamnområde vattnen i Mälaren innanför en linje från norra stranden av Karlbergskanalen västra mynning genom Ulvsundasjön till Tranebergsländets östligaste udde, därifrån utefter stranden till Tranebergskajen samt vidare genom sundet mellan Stora och Lilla Essingen till Gröndalslandets nordligaste udde, Skanstull och Sicklaslussen; i Saltsjön innanför en linje från Hästholmens östligaste udde till och omkring Fjäderholmarna, därifrån genom Lilla Värtan fram till och längs med Alkistekanalerna samt genom Norra Brunnsviken till Stallmästaregården. Inom detta område, 10 kilometer i genomskärning, fanns detta år 35 färdigbyggda broar, 3 stycken under arbete, och en vilken ännu endast skisserats på ingenjörernas pappersrullar. De färdigbyggda broarna voro just då: — Beckholmsbron, Danviksbron, Djurgårdsbron, Djurgårdsbrunnbron, Lilla Essingebro, Stora Essingebro, Karlbergsbron, Kastellholmsbron, Kungsbron, Lidingsbron, Liljeholmsbron, Långholmsbron, Södra och Norra Norrbro, Pålundsbron, Reymersholmsbron, Riddarhusbron, Riddarhusviadukten, Munkbrotorget gatubro, Hebbes bro, Riksbron, sammanbindningsbanorna över Norrström, Riddarhuskanalen, Söderström, S:t Eriksbron, Skansbron, Skeppholmsbron, Slussbron, Stadshusbron, Stallkanalsbron, Tranebergsbro, Vasabron, Alkistebron, Arstabron. Intressanta är även siffrorna på broarnas sammanlagda längd, varje enskild bro höjd över vattenytan, genomfartsbredden mellan valven, medelvattendjupet och så vidare. Om man det året stod i hörnet av Karlavägen och Skepparegatan befann man sig i den matematiska medelpunkten av Stockholms hamnområde: lika långt ut till alla gränser. Miljoner ton gods av olika slag och hundratusen människor med skiftande avsikter färdades dagligdags över de trettioåtta sammanbindningsbanorna. De som

utfört sprängningarna för betongcylindrarna och sammansvetsat båghalvorna, kände i ryggens tyngd värdet av varje landfästes förankring.

Stockholm är en stad som växer, som ständigt spränger sina nya gränser. Dess broar hade det året en gemensam längd av närmare en och en halv mil och den sammanlagda höjden över vattenytan utgjordes av 3,379 meter.

LÅNGT BORTOM varvsområdet och långt utanför vår omedelbara erfarenhetskrets stod intressestriderna för och mot under många år: "— Skall denna bro byggas, eller skall den inte byggas?"

Det fanns inflytelserika män som var betjänade av den obrutna centraliseringen: de hade sitt penningmaterial placerat i de inre delarna av staden. Men det fanns även de som mer än väl var medvetna om och räknade på att en ny kommunikationsled skulle pressa priset i höjden på alla utkantstomter och samtidigt fördubbla kapitalvärdet av där liggande fastigheter. Debatterna i stadsfullmäktige vidrörde emellertid aldrig dessa adiafora. Vem kan tro något sådant? Frågan under de långa sessionerna var blott en enda: "— Har staden råd att bygga denna bro, eller har den inte råd?" Och den frågan hade gjorts under många år. Den bordlades, ställdes på framtiden, den togs upp till ny behandling. Problemet var grundligt genomdiskuterat och det hade många gånger granskats i sifferbelysning och sakkunnigutlåtanden. Ett gammalt stadsfullmäktigeinventarium. En motion som redan fått ett kvartsekels damm på sina första sidor. Och under tiden växte staden utanför kollegiets knutar, bredde ut sig och erövrade nya marker i sin expansionslystnad, i sin ständiga hunger.

Så beslöts i alla fall att göra ett försök. Så utlystes en pristävlan om det bästa förslaget. Så kom det ingenjörer som mätte, ritade och beräknade. Så inlämnade verkstäderna och varven sina olika kostnadsförslag. Vem eller vilka skulle i den stora konkurrensen få en munfylla med av denna stora entreprenad? Ingen visste något ännu. Men då de första pontonerna släpades fram till de platser där de blivande brovalven skulle slå sina betongkäftar i graniten, då dykarna i sina tunga dräkter sakta klev ner till sjöbotten för att förbereda fångdammsarbetet och brospannens förankring, då den långa, parallella raden av duc d'Albers gjutits och sänkts ner, spred sig ett glädjerikt rykte över hela varvet. Det gick blixtnabbt från mun till mun och trängde hastigt in på de olika verkstäderna. Ursprungligen kom det från administrationskontoret. Den alltid välunderrättade vaktmästaren visste att berätta för portvakten och tidtagareurets kontrollör, herr Hansson (— även kallad *Hasse med ögat* —), att varvets broverkstad med all sannolikhet snart skulle få en hel del att göra.

Och det visade sig att vaktmästaren hade rätt. Att han givit oss en god nyhet i förskott. De långa diskussionerna, det tveksamma och av olika intressegrupper starkt kritiserade beslutet, hade ändå fått ett positivt värde. Och en hel del av oss skulle nu få en chans till gott ackordsarbete. Där var hela skaran av järnarbetare som var direkt intresserade; från smederna, svetsarna och nitarna ner till nagelgrabbarna. Det nya, stora broprojektet sköts in i verkstadsintressets centrum. Alla talade vi om det,

alla gjorde vi våra beräkningar och vi förlade våra söndagspromenader till den holme som bron helt skulle överflygla när kabelbanorna sträckts ut från stadsdel till stadsdel. Vi gick där och klev mellan snöfläckarna och över de ännu otuktade bergklackarna. Vi stirrade upp i luften: där skulle brobanan en gång löpa fram, högt över de sekelgamla ekarnas vidsträckta kronor. Någon nämnde siffran på den blivande brons längd: ettusensexhundrafyrtio meter. Någon nämnde höjden över vattenytan: tjugonio meter!

Redan hade pålkranarna börjat sitt arbete. Redan hade cement- och sandpråmarna bogserats fram och förtöjts vid platsen för de tilltänkta brohjässorna. Och här vandrade en hel del av oss som skulle fullborda detta bygge. Koppar-Pelle strök handflatan över sitt ansikte, blinkade med de små bruna ögonen och sade:

— Jag minns i Auckland —

Och så berättade han något från Nya Zeeland.

Smeden Lagergren knöt sin grova högernäve och gnodde sig kraftigt mot de nedersta ryggkotorna: nu när våren var i annalkande, när snön höll på att smälta bort från marken, gjorde hans reumatism sig mera påmint än eljest. Acke Ågren, släggdrängen, gick omkring och var snobb som vanligt; det var en roll som han tyckte om att spela: välputsade skor, nypressade byxor, vårens sista hattmodell på det pomaderade håret — Acke Ågren förstod sig sannerligen på att använda sina pengar på rätt sätt. Men det var något som inte kunde sägas om Kalle Klack. Det gick ändå. Han hade sitt fryntliga hu-

mör att falla tillbaka på. Fick han bara svälja ett par extra pilsner i skuggan av en uppdragen motorbåt, så var söndagen räddad för Kalle Klacks del. Ölet var nu också en välsignelse, det gav den rätta fuktigheten åt en annars ökentorr strupe. — Och Jaan drog i sin smutsiga mustasch. Han gick och svor på det långsamma, metodiska och omsorgsfulla sätt som var hans egen uppfinning:

— Satans djävla anamma, här ska det väl i alla fall bli nånting av —

(— Kanske han just då trodde att sonen, som sedan länge gick hemma och drog, skulle få vara med på en hörna och svänga en slägga. Koppar-Pelle trodde väl också något dylikt för sin son. Och smeden Lagergren hade naturligtvis brodern och dennes dotter i minnet. Den nya bron representerade väl framtiden. Det skulle nog bli bättre. Det var en behaglig tanke att vila ut emot, en god krycka att stödja sig vid —)

Så gick vi iklädda våra söndagskläder och stirrade uppåt med bakåtböjda nackar. Några av oss hade sina hustrur med sig, och några sina barn. Det var en slags frisk och fri andaktsstund som betydde långt mera än några konfessionella riter. Ännu blommade hagtornets vita barriärer tätt intill marken. Ännu växte vitsippor och vårlök här. Ännu kunde man finna gullvivor och liljekonvaljer i undangömda backar. Och från marken slog det upp en syrlig doft av mull och mossa. Snart skulle allt detta vara glömt och borta. Tjugunio meter upp i luften kom den nya brobanan att gå. Det var här vi skulle visa vad vi dugde till, vad vi lärt och verk-

ligen kunde inom vårt yrke. Allt annat måste sopas undan. Plånas ut och förstöras. Ja, kanske till och med det tecken på förlängesedan förgången tid, de smutsgrå fängelsemurarna som höjde sig i väster, nu änteligen var dömda att brytas ner och försvinna. Det skulle i så fall vara vi och våra släggor som slog undan de första stenarna.

Tjugunio meter!

Endast sjuttonåringen Filip Boström såg med fruktan fram mot den dag då det stora mästerprovet skulle ta sin början. Han visste vad det ville säga att vara nagelapa och mothållare. Det var inte endast nitaren Jaans ousinliga ström av svordomar och okvädinsord som drog kraften ur hans lemmar. Han kände till det dånande helvetet inne i skorstencylindrarna och han hade daglig bekantskap med arbetet under kölarna. Med stålfursten pressad mot bröstet låg han och skakade under släggslagen när bottenplåt nitades till bottenplåt. Filip hade sitt klena huvud att kämpa mot, sin besinningslösa rädsla för alla höjder. Hans hår var svart som sot; ansiktet hårt, kantigt och fult. Han kallades i allmänhet för *Apan*. En apa som ännu inte lärt sig att klättra i träd och utan fasa betrakta djungelns djupa avgrund.

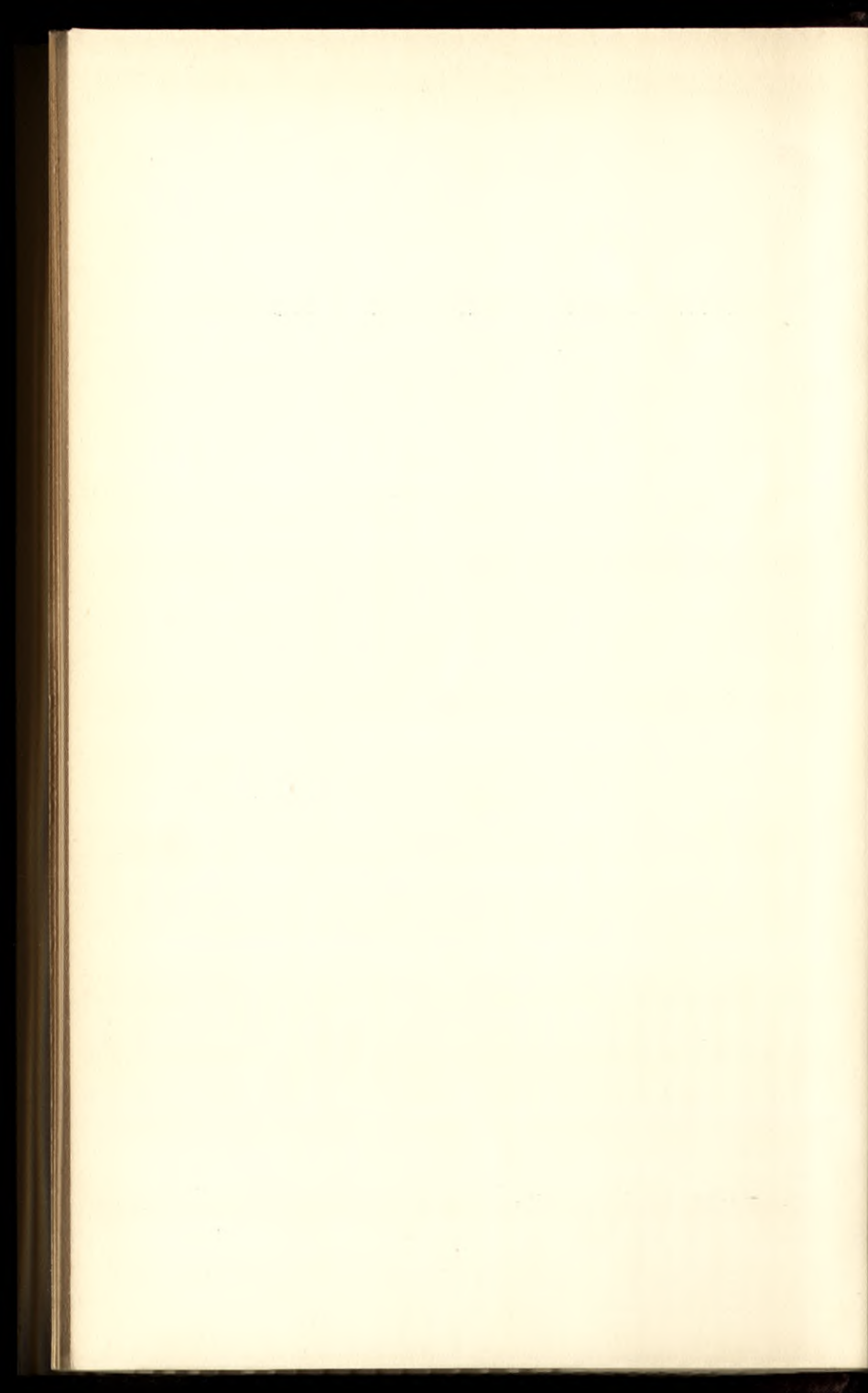
Redan när han låg sammankrupen på utombordställningarna och stirrade ner mot stapelbäddens cementerade botten, greps han av en svart svindelkänsla, en nästan obetvinglig lust att låta kroppen bara falla, falla —

Nej, han kunde inte klättra i träd. Han hade inte

lärt sig att besegra några höjder. På utombordsställningarna låg han ibland och kämpade med uppkastningar. Ångesten gick i breda, varma strömmar genom hans kropp. Och hur skulle det sedan bli högt däruppe på den stora bron med dess gapande, skyddslösa avgrunder mellan balkar och flänsar. Hur skulle han kunna hålla sitt huvud kallt och motarbeta den fruktan som alltid hotade att förlama hans krafter?

MÄNNISKOR KRING EN BRO

U t k a n t e r n a

UTKANTERNA är de rostiga och anfrätta sår där stad och land mötas. Oljan och järnet kan för alltid kväva ett grönt och blommande stycke natur under sin tunga hand. Men triumferande och trotsigt växer hundlokan plötsligt upp ur rosten och vaggar sina vita blomkronor över gammalt bortglömt järn. — Och i utkantsbarackerna flockar tusentals människor sig samman. Arbete och gemensamma intressen binder dem tillfälligtvis vid varandra. Men en gång plånas intressena ut och arbetet är färdigt. Vad som återstår är ett fartygsbygge, en gatubro eller en järnvägstunnel. De som skaftade släggorna, de som skärpte borrarerna och dagligen förde arbetet vidare på sina armar har endast lämnat efter sig detta opersonliga minnesmärke sedan de samlat ihop sina ägodelar och dragit vidare till nya strävanden. —

Om sommaren blommar decenniumgamla idyller i utkanterna, höstarna där är fuktiga och dävna av väta, vintermånaderna förflyter kalla och spökligt ödsliga (— sparsamt stiger skorstensrökarna upp i den frostiga luften och endast med svårighet kan fotogenlampornas värme smälta bort fönsterisen i små runda hål inne i de låga och iskalla spekeribodarna —). Men varje vår vaknar utkanterna till liv igen, varje vår drar utkanternas lövträdsdun-

gar en violett gördel om den alltid levande och larmande staden. — Och återigen stiger det ständigt skiftande arbetet fram härnerifrån som en dånande symfoni. Verkstadsvisslorna och fabrikspiporna skränar gällt. Nithamrarna skraller som en segerande fanfar mot den öppna skyn. Nya kölar sträcks ut inne på varven, det inre av ångpannornas cylindriska mantlar klädes med växelribbor — anslutningsviadukternas balksystem fogas samman till den nya bron.

Utkanterna är de platser där allt är smutsigt och söndernött. Här kanske staden till slut skall gå segerande fram — här kanske allt arbete försvinner och läggs ner. Det smutsiga döljes då av markens friska grönska, det söndernötta och förbrukade skyles över och gömmas återigen undan av gräs och nässlor.

Arbetsjournal.

1.3.32. Arbetsstyrkan 57 man. Efter förberedande mätningar arbeten har i dag sprängning för järnställningens betongstöd, östra sidan, sydligaste bågen, påbörjats. Bottenmuddring för södra bågens östra stöd igångsatt. — Den uppgjorda arbetsplanen bör kunna hållas i stort om fångdamarna för landfästena iordningställes i god tid. — 2.3. Borrskropp och prämar för fångdammsarbetet på västra sidan har anlänt. Rensning med dykare för södra landfästet i gång. — 3.3. Order för fångdammsarbetet på östra sidan. — Avvägningar för kabelkranen. — 4.3. Sprängning för sydligaste betongcylindern på östra sidan klar under dagen. — 5.3. Rensning för fångdamarna på västra sidan fortskrider normalt. — Sprängning för vidgning av väg på västra sidan igångsatt. — 7.3. Uppmontering av kajkran, arbetshöjd: 10 meter; svängningsradie c:a 4—5 meter. — Sprängningar för andra och tredje betongcylindern, från östra sidan räknat; även sprängning för balkarnas upplag. — Spolning av fångdamarna. — Borrningen för de provisoriska ställningsbågarna klar. — 10.3. Sprängningar för tredje och fjärde betongcylindrarna, utförda. — Dykare n:r 4 insatt på fångdammsarbetet för södra bågens västra landfäste. — Uppmontering av två kranar på norra och södra sidan. — 12.3. Arbetet med provisoriska ställningsstödet avbrutet. — 15.3. Ännu en dykare detacherad till arbetet med sprängning av fästet för järnbågarna i fångdammen för södra bågens östra landfäste. — 18.3. Elektrisk kabel utdragen över isen, och sedan nersänkt i vattnet. — 21.9. Sprängningar för vattenledningsverkets rörledningar utmed kungsholmsviadukten. — 29.3. Arbetet med fångdamarna pågår normalt. — 4.4. E-balk för fångdammen, södra bågens västra landfäste, anländ från varvet och omedelbart inlagd på sin plats. — Mätningar för bestämning av den exakta längden på DIP-balkarna ut-

förda sedan E-balken lagts in. — 6.4. Fångdammen, södra bågen, västra sidan: bottenbalken inlagd på sin plats. Arbetet gick bra. — 9.4. Understa DIP-balken fastgjuten i sin södra del, E-balken ovan vattnet fastgjuten. — 11.4. Understa DIP-balken fastgjuten i sin norra del. — 15.4. Andra DIP-balken underifrån nerlagd. Återstående två DIP-balkar har anlänt. — 18.4. Lyftkranen på kungsholmssidan provbelastad med gott resultat. — 22.4. Fångdammen, södra bågen, västra sidan: samtliga balkar (DIP, E och NP 30) nu nerlagda och fastgjutna. Detta arbete har gått synnerligen bra.

E n k v ä l l i a p r i l

Knut Ivar Eld

OCH HÄRNERE ligger en obetydlig del av den stora staden: en klunga baracker med upplysta fönster.

På östra sidan av dem stryker en ofullbordad utkantsgata förbi. Och bortom de låga uthusen breder en avskavd, söndernött och övergiven herrgårdspark ut sig. Där växer lindar, lönnar, kastanjer och ekar. Den breda trädbarriären skiljer barackerna från verkstaden. Ty något avstånd skall det vara mellan arbete och vila.

Barackerna har otaliga rum och i ett av dem bor Knut Ivar Eld. Nu satt han som vanligt med armbågarna stödda mot bordskanten. Den röda luggen stod på kant och ansiktet hängde över en uppslagen bok. Han läste energiskt och ivrigt med halvhög, mässande röst:

— Ja chotju, ty chotjejs, on chotjet —

Och han började omigen:

— Ja chotju, ty chotjejs, on chotjet —

Därefter upprepade han översättningen:

— Jag vill, du vill, han vill —

Några sidor längre fram stod en mening som han redan kunde utantill:

— Rabota i trud vsio peretrut!

— Arbete och möda övervinner allt!

Knut Ivar Eld tänkte kanske inte på att det endast var en fras i en lärobok, att det möjligtvis även kunde tjänstgöra som fingervisning för framgångsrika kapitalister. Han för sin del hade tagit orden för vad de verkligen var. Arbete och möda övervinner allt. Rabota i trud vsio peretrut. Det kände de nog till därborta. Och det är något han själv har lärt sig att förstå. Han hade aldrig fått något gratis, det han möjligtvis uppnått hade skett med möda; trögt, långsamt, steg för steg. Han hade inte något livligt intellekt att falla tillbaka på, ingen snabb uppfattningsförmåga. Att han möjligtvis kunde reda sig skapligt i en diskussion berodde utslutande på att han begagnat så mycket av sin tid till böckerna. Böckerna hade eggat honom och skänkt honom en tjusning som lämnat allting annat långt bakom sig. Målmedvetet hade han vidgat sina perspektiv och han hade så småningom fått en uppfattning av områden i tillvaron som förut varit okända för honom.

— Ja chotju!

— Arbete och möda övervinner allt!

Knut Ivar Eld satt inne på sitt rum i baracken och läste. Rummet liknade nästan en munkcell: kalt, trist, ogästvänligt. Genast till höger om dörren stod en nerrökt kamin. På vintrarna, då han kom hem efter dagsarbetets slut, kunde det hända att den otympliga gjutjärnsbjäsen var överdragen med ett vitt flor av frost. De bräckliga träväggarna höll inte kölden ute på ett sådant sätt man kunde ha rätt att fordra av en fullt människovärdig bostad. Om Knut Ivar Eld för egen del sökt anled-

ningar till klagomål, hade det inte varit svårt för honom att finna sådana. Ibland inträffade det att vattnet i handkannan frös till is under natten. Och då vinden låg på från nordväst, sopades genom alla läckande springor in en bred driva av snö som ofta sträckte sig ända fram till sängen. De övriga hyresgästerna kämpade naturligtvis med samma svårigheter. Men de var praktiska och förstod att nöd- torftigt avhjälpa dylika bagateller. De tätade alla läckor med granris, lade vadd i fönstren och klistrade pappersremсор för springorna (— det var barnens största nöje att om kvällarna sitta uppkrupna på en stol och lyssna till hur vinden visslade gällt i dessa klistrerremсор —). Knut Ivar Eld var emellertid inte praktisk. Nere på verkstaden uppträdde han visserligen som en yrkesman bland alla de andra, men så snart han kommit hem och sköljt sotet ur ögonen, förvandlades han till en annan människa. En människa som gick ner sig i böckernas verklig- hetsskildringar. Och som ibland även kunde dröm- ma sig bort med de toner som han lockade fram ur sitt dragspel. Hans bostad såg ut därefter. Någ- ra stolar; ett rankigt bord (— belamrat med höga travar av böcker —), en slarvigt uppbäddad säng vid högra långväggen; smutsiga, nerrökta gardiner för fönstren; högar av tidningar och tidskrifter på golvet (— som nästan dolde den söndertrampade, smutsbruna korkmattan —); en brunbetsad skänk till vänster om farstudörren (— och ovanpå den låg dragspelet, det enda lyxföremålet i hela rummet —); tidningsurklipp efter väggarna; en kal, elektrisk lampa utan skärm; stora flockar av grått och tovgit

damm på den blottade ledningssladden: här bodde Knut Ivar Eld.

Han arbetade energiskt, målmedvetet, beslutsamt. Han tuggade långsamt in i hjärnan ord för ord. Läste på ryska. Översatte det. Ryska och svenska blandades. På samma sätt hade han förut gjort med engelska och tyska. Snart skulle han behärska tre av världens viktigaste språk. Hos sig förena de människors modersmål, vars strävanden och mål var oförenliga. När han för några år sedan mödosamt lärde sig engelska, läste han också allt om det brittiska rikets ekonomi, politik och geografi. På så sätt gick det lättare att komma själva språket närmare inpå livet. Avslöja dess hemligheter. Särskilt hade han intresserat sig för imperiets kolonialpolitik. Och då han långsamt erövrade det tyska tungomålet hade han grundligt satt sig in i förhållandena omkring de bajerska upprorsförsöken. Nu gällde det ryskan. Gällde att långsamt slå sig fram genom dess sega barriärer:

Ja chotju!

Jag vill!

Rabota i trud vsio peretrut!

Arbete och möda övervinner allt!

Marx kunde han redan tillgodogöra sig på originalspråket. En gång skulle han kanske också hålla Lenins skrifter i handen och förstå dem helt utan att behöva använda sig av någon tolk. Så satt han, Knut Ivar Eld, vid bordet i det fuktiga, ogemytliga rummet och strävade efter att få en överblick. Den röda luggen stod på kant och huvudet var djupt nerdraget mellan de tvära axlarna. Han lade inte märke

till kylan (— elden brann inte i kaminen och handlovarna var kalla som is —), han tänkte lika litet på det dystra i sitt eget rum som han observerade de tusen ljud som strömmade in till honom från lägenheterna runtomkring. Utanför de kvadratiska fönstren sänkte aprilkvällen sina blånande fanor. Och de kala träden knöt samman sina kronor i grå, elastiska knutar som sakta vajade fram och tillbaka i den lätta skymningsvinden. Detta existerade inte för honom. Han kämpade långt nere på botten av en brunn. Det var inte hans avsikt att kravla sig upp, att få det bättre. Han kände ingen lust att "bli någonting". Inte en gång ledare för den lilla kommunistiska verkstadsellen. Sådant fick andra sköta om. De som visste att sätta värde på en god säng och ett gott mål mat förstod nog att skaffa dessa ting både åt sig själva och andra. Vad han ville var att få en överblick, lära något av det liv han levde mitt uppe i och från sin egen horisont kartlägga de problem som världen brottades med just för tillfället. Bekvämligheten betydde inte allt. — Ja, det var sant, han levde djupt nere på botten av en grop. Men han var också medveten om att krut var det sprängämne som slog uppåt. Från miljoner sådana gropar som hans skulle krutelden en gång flamma opp i dagen. Och det skulle ske för att häva undan allt det lata, lättjefulla och slöa. Allt det som standardiserats, pressats in i vana, flutit ut i likgiltighet. Här hade han kamraterna i lägenheterna runtomkring. Vad tänkte de på annat än mat och sömn? Kanske lite förströelse och sådan strunt som bio och radio. Och sedan det nödvändiga ar-

betet för dagen. Det var allt. Ingenting mer och ingenting mindre. Mat och sömn — arbete! Dag ut och in, vecka efter vecka i månader och år. Något som låg utanför och bortom detta existerade inte.

Knut Ivar Eld arbetade själv. Han stod varje dag och svingade nitarsläggan nere på varvet. Men han läste också:

— Ja chotju, ty chotjejs, on chotjet —

Med sina nävar pressade han långsamt upp dörren till ett nytt språk — till en ny värld. Han satt med huvudet nerdraget mellan sina tvära axlar, armbågarna var stödda mot den nötta bordsskivan, det röda håret stod på kant och hans magra ansikte var vänt mot boken. Det var ensamt, fuktigt och kallt i rummet. De urblekta tapeterna hängde i stora bukter vid alla hörn. Mönstrets svällande, halvutspruckna rosor såg nervissna ut. Liksom döda — förtvinade långt innan de sprungit fram i full blom. Tapeternas blommor och rummets allmänna karaktär förenades i ett. Detta beredde honom ingen oro, irriterade inte. Ensamheten och kylan var något likgiltigt, något främmande. Utan intresse. Boken var nog. Det främmande och obesegrade språket upptog alla hans tankar. Utfyllde det döda i omgivningen med sitt eget, inre liv.

Och bakom fönstren svallade ett stycke av den fria, obundna naturen in mot honom. Skymningen virade sin lätta rök omkring trädens nakna kronor. Långt på andra sidan, bortom de kala bergklackarna och Riddarfjärdens vårblanka vatten, sköt staden fram i en segerrik barrikad av hundratals flam-

mande gatuljus. Men det var utanför — det fanns därför inte till.

Ensam i det ogästvänliga rummet, med hopkurrade axlar och kalla handlovar, upprepade han envist och energiskt lärobokens ord:

— Ja chotju — jag vill!

I lägenheterna runtomkring puttrade stekpannorna och kokade potatisgrytorna. Grynkorsoset drog i en blå dimgardin genom de skumma korridorerna. Röster och barnskrik nådde fram till honom genom de tunna brädväggarna. Men Knut Ivar Eld levde i sin egen värld. Endast ibland kunde han stiga upp ur denna. Det var då det drog ihop sig till diskussion — eller när kamraterna började knäppa på sina instrument.

Den gladlynte pannplåtslagaren

REDAN VID middagsbordet hade det brutit ut över Kalle Klack. Till en början hade han suttit allvarlig som en gravsten och lyssnat till hustruns entoniga, bekymrade vardagsprat. Och det rörde sig som vanligt om pengar. Om saker och ting som fattades. Eller sådant som var på god väg att fattas. Bland mycket annat, sade hon även detta:

— Vad ska vi göra? Veden är snart slut! Den räcker knappt en vecka till!

Kalle Klack svarade ingenting. Lyssnade. Vändade på en fortsättning. Beredde sig att komma med ett förslag. Men kunde sedan ingenting hitta på i en hast. För övrigt hade han ingen lust att tänka på sådana saker just nu. Potatisen var varm och fläsket smakade gott. Han ville äta i fred. Men hustrun hade ännu inte talat till punkt. Veden var långt ifrån hennes enda problem:

— Gunnars kängor behöver halvsulas. Det talade jag om redan för en vecka sedan.

Klack skrapade med knivbladet upp mjölksåsen från tallriken. Sade med det gemyt han ännu hade kvar:

— Nå, den saken kan ju ordnas. Jag har ett sjuk läder liggande hemma.

— Har du verkligen läder —?

Klack lite mera belåtet:

— Jojomänsan. Det är ju förstås inte alldeles färskt och prima kärnläder. Men det duger nog ändå. Jag passade på och kapa åt mej en bit då en drivrem sprang häromdan.

Och hustrun:

— Halvsulorna måste dit så snart som möjligt. Annars går det hål rakt igenom.

— Ska ske redan i kväll. Det är gjort på ett lite kick.

Till Gunnar sade han:

— Kom hit pojke, så får jag se på bubborna dina.

Därefter:

— Var det ingenting annat?

Ingenting annat? Jo, hon satt mitt uppe i ett berg av bekymmer. Det ena avlöste det andra. Veden som var slut. Gunnars kängor. Elsas träsiga klänning. Den sönderslagna mjölktilbringaren som måste ersättas med en ny. Bagateller — stora problem. Hennes dag var fyllt av sådant och humöret hängde alltid nere vid nollpunkten. Tankarna återkom till bränslet som började tryta i källaren. Det var en mycket viktig historia. Hon måste framlägga sin oro. Och det skedde med en fråga:

— Hur ska vi bära oss åt?

— Så fort jag har ätit ska jag slå dit sulorna åt pojken.

— Men veden?

— Veden — vad fan nu?

Den gladlynte pannplåtslagaren kände hur det

började kittla i halsen på honom. Det var det vanliga kvällsraseriet som höll på att övermanna honom. Alltid var det gnat och prat om pengar; om saker och ting som måste anskaffas. Det slog mot honom som en sur disktrasa så snart han kom hem. Han hade sitt goda humör, sin bekymmerlösa uppfattning om världen: allt ordnade sig ändå till slut (— kamraterna kallade honom ju Kalle Klack därför han hade till vana att med hög röst även mitt under brinnande arbete sjunga visan om den komiske skraddaren med samma namn —). Kamraterna förstod honom. Men hustrun kunde inte stänga mun, hålla tyst, låta honom vara ifred. Gunnars kängor, Elsas trasiga klänning, den sönderslagna mjölktilbringaren. Vad begärdes egentligen? Lade han inte upp sin avlöning varje fredagseftermiddag på köksbordet: femtisju kronor och åttifem öre! Det var efter kollektivavtalet, varenda pannplåtslagare hade precis lika mycket. Femtisju och åttifem under vanliga oxveckor. Så snart en helgdag kom emellan blev det förstås lite mindre. Det var kronor och ören som hon fick hushålla med precis som hon ville. Och det måtte väl för tusan räcka till för sex personer. Vad behöll han för egen del? Ingenting! Eller knappast ingenting. Sprang en sträng sönder på fiolen, hade han med näppe nöd råd att ersätta den med en ny. En alt kostade femti öre. Nå, en tralling, det kanske inte var så mycket. Men han hade så småningom lärt sig att hellre minska in på ölransonen än göra en anhållan hos hustrun. Han var rädd om sitt goda humör, och det fick alltid en knäck när det blev tal om pengar. En a-

sträng kostade femti öre, nästan lika mycket som tre stycken dricka, en hel dagsranson för hans del. Nå, det gick ju relativt smärtfritt att komma över. Men noterna var så mycket dyrare. Det var länge sedan han hade råd att skaffa sig ett par riktigt färska, fina bitar och spela in sig ordentligt på dem. Det han nu fick lära sig gick efter gehör. Något snappade han upp från grammofonplattorna och ur radiomusiken. Resten fick fingerfärdigheten ersätta. En fiolsträng kunde han komma över, men knappast några nya noter. Det skulle i så fall betyda att han måste försaka sitt öl i mer än en veckas tid. Och det var nästan för mycket begärt. Sitt glada lynne ville han åtminstone ha i behåll utanför hemmets väggar, nere på arbetet och vid båtplatsen.

Kalle Klack satt och tänkte på detta medan vreden sakta steg inom honom. Det var den vanliga, oresonliga kvällsilskan som hustruns slitna röst alltid lyckades locka fram. Hennes beskäftiga och oroliga ord om ditt och datt malde sakta och säkert sönder hans ljusa sinnesstämning. Kalle Klack lyssnade. De svarta ögonbrynen drog långsamt ihop sig till en tjock knut över näsroten. Och till slut reste han sig häftigt upp. Så häftigt att stolen stjälppte omkull bakom honom. Han slog näven i bordet. Skrek:

— Håll käften nu!

Slog ett slag till med näven i bordsskivan. Porslinet skramlade lätt. Han var ju plåtslagare till vardags och därför rätt kraftig i armarna. Gav ett löfte:

— Grabbens kängor ska jag göra färdiga i kväll. Och det finns tillräckligt med ved i ett kullblåst plank borta vid yllefabriken. Där ska jag hämta ett par bördor sedan det blivit mörkt.

Och efter en liten paus:

— Men! Elsas klänning och mjölktilbringaren ger jag blanka djävulen i!

Elsa stirrade med stora ögon på honom. Och Gunnar kände sig som en anklagad. Smet bort från bordet, försökte göra sig osynlig. Det var ju hans kängor det närmast gällde. De två små som kravlade på golvet, upphörde med sina lekar. De satte sig att stirra rakt upp. Kände på något sätt att det var oro och nervositet i luften. Urladdning i de vuxnas värld. Den ena av dem började gråta. Stillsamt, sakta, nästan försynt. Pressade de smutsiga fingrarna hårt mot ögonen medan tårarna långsamt tillrade nerför kinderna.

Men när Kalle Klack slagit näven i bordet två gånger kände han sig genast lugnare. Började vissla lite smått förläget. Han gick ett par slag fram och tillbaka över golvet medan hustrun dukade av bordet. Härinne var allting urtråkigt och trist. Han sneglade mot fiolen. Den hängde säkert på sin spik. Och nu skulle han ge pojkens skor en välbehövlig duvning. Det blev musiken för i kväll.

Albin Ström

DIVERSEARBETAREN Albin Ström satt och fingrade på klarinetten. Han höll den lätt och varsamt mellan sina grova händer. Då och då förde han den till munnen och blåste ut några melodier. Det skedde försiktigt och sakta som om han ej ville störa någon. Han satt i halvmörkret. Hade ännu inte tänt något ljus. Röster och barnskrik i lägenheterna bredvid och ovanför. Ett ständigt tramp av brådskande fötter. Gubben Bergströms grammofon gnällde och skrek som vanligt. Ett metalliskt ljud som hördes långt. Och någon hade redan släppt på sin radiohögtalare. Hallåmannens distinkta stämma gick genom alla väggar. Bröt sig ner genom golv och tak. Det var en röst som var lika bekant som någon av hyresgästernas. Albin Ström slöt ögonen. Vägde stolen något tillbaka. Han kände sig lite trött och dåsig. Hade ännu inte helt befriat sig från dagsarbetet. Det kröp i musklerna på honom och ryggsenorna ömmade ännu. Men det var en uteslutande välbehaglig känsla. Han visste att i morron, omedelbart sedan han vaknat efter åtta timmars sömn, skulle han känna en tung olust i huvudet och hela kroppen skulle ha stelnat till av värk. Mornarna kom alltid med dagens obehagli-

gaste stund. Nu var det som skönast. Arbetet låg kastat likt en tung börda bakom ryggen. Kroppen var rensköld med kallt vatten (— det underbara ögonblick då varvsvisslan blåste, han fick då gå in i tvättrummet och ta av sig kläderna; tretti, fyrti man trängdes på en gång inne i det trånga rummet — det kalla, rena vattnet sköljde genast bort sotet på bröstet, skuldrorna och armarna — det rann ur deras hår ner efter ryggarna och små kristallklara droppar följde från ljumskarna längs lårens och benens linjer för att till slut samla sig i en blöt fläck på det grova trägolvet — som vattnet rann, kändes det som om en klibbig trikå kavplats ner och dragits bort från lemmarna —). Och den oljiga, svettiga arbetsskjortan hade han bytt ut mot ett plagg som doftade rent. Dagen började först nu i skymningen. Människornas röster, barackernas mångfaldiga liv slöt sin varma hand runt omkring honom. Utanför fönstret slog mörkret upp sina första blå flammor. Längst borta vid horisonten skymtade några strimmor i rött och violett. Albin Ström satt med slutna ögon. En tung och kraftig gestalt vars skuldror blivit böjda under arbetet. Han hade inga tankar nu, inga önskningar, han var enbart belåten. Dagen hade kastat några timmar med lugn och ro framför hans fötter. Han satt och tummade på klarinetten. De platta, hårda fingertopparna trevade sakta fram och tillbaka över instrumentet. Han blåste ut några melodier. Tonerna virvlade upp och flätade långsamt in sina brokiga band i barackens tusen vardagsljud. Acke Ågren satt kanske och lyssnade

på honom. Och Kalle Klack. Acke Ågren hade en banjo. Och Kalle Klack sin fiol. Dem gick det bra att spela tillsammans med. Men då Knut Ivar Eld busade in med sitt dragspel blev det lite för trångt för de andra. Hos dragspelet fanns det bara fulla basar, hela toner; inget sinne för nyanser, inga halvt omärkbara schatteringar som endast kunde kännas, endast anas med öra och nerver tillsammans. Albin Ström satt med slutna ögon. Instrumentet hade han tätt tryckt intill sina breda läppar. Det var onödigt att tända något ljus. Det hårda, hetsiga arbetet låg begravt i mörkret bakom honom. Nu ville han bara vila. Känna hur lugnt hjärtat arbetade. Så stilla blodet flöt genom ådrorna. Det var varmt och behagligt i rummet. Städadt och iordningställt. På fönsterbordet stod ett glas med krokus. Det var de första av vårens blommor han hade haft tillfälle att föra in i sitt rum. Längre fram på sommaren skulle det bli bättre. Han var alltid nyfiken på vilka lökar och frön som fru Zetterkvist tänkte sticka ner i rabatterna. Hon hade alltid sina överraskningar att komma med. Förra året hade det varit blå munkhatt, vit blomsterlyra, riddarporre och rävsvars. Dessa rabatter var liksom barackernas gemensamma egendom. Men det var bara han och fru Zetterkvist som skötte dem. Grävde upp jorden, planterade, vattnade under den torra årstiden, höll ogräset borta. Krokusarna växte på den södra gräslindan, nedanför uthusen. Under den hetaste dagstimmen höll bien redan sin konsert över det brokiga blomsterfältet. Bin hörde landet

och sommaren till. En gång förlängesedan hade han sprungit som vallpojke efter en flock får. Om kvällar och mornar, till och från fållan och betesfältet, hade de fösts fram utefter en smal och stenig skogsväg. Han kunde ännu höra det brådskande klappret av deras klövar. *Klipp-klapp-klipp*. Lätt, ivrigt, nervöst. Det gick inte att få fram ett sådant ljud på klarinetten. Omöjligt att illustrera klövarnas tyngdlösa brådska, den graciösa nervositeten som påminde om knäppningarna i ett sprött urverk. Då var det lättare att efterhärma människornas tunga och trötta gång. Även människornas fotsteg liknade ljudet av ett urverk: de måste gå i takt med världens alla klockor. Och verkstädernas och varvens hundratals maskiner mätte i larmande brådska ut tidens flykt — det var den rytmen som gällde mer än något annat.

Albin Ström reste sig från stolen. Log lite. Slog saliven ur instrumentet. Han hade suttit och drömt nu igen. Hämtat andan. Rätat ut kroppen och befriat sig från arbetet. Han brukade göra så i det blå skymningsljuset. Och nu hade mörkret redan sänkt sig ner över rummet. Det hade blivit tystare i lägenheterna runtomkring. Då var tiden inne för lite ordentlig musik. Han förde klarinetten till läpparna. Tremulerade så smått. Därefter övergick han till en serie fågelsnabba löpningar. Bredde ut en slöja av toner i rummet. Brokig, skiftande. Och då han kommit så långt, glömde han bort omgivningen, glömde bort träbarackernas tunna väggar och kamraternas behov av vila efter en dag med tungt och slitsamt arbete. Fingrarna flög snabbt

fram och tillbaka. Med läpparna tätt tryckta intill instrumentet och överkroppen lätt framåtböjd utnyttjade han den lilla ihåliga träbitens alla möjligheter och släppte lös hela dess tonomfång från ostrukna e till trestrukna f.

Släggdrängen Acke Ågren

DIVERSEARBETAREN Albin Ström började med klarinetten. Pannplåtslagaren Kalle Klack var den första som lystrade. Fiolen hängde på väggen. Han kunde inte låta bli att gå och ta ner den. Fingra ett slag på stråken. Ge svarssignal till kamraten. Barnen krälade och kröp på golvet vid hans fötter. Hustrun stod vid diskbänken och sysslade med sitt. De varma, feta vattenångorna uppfyllde köket med sin kvalmiga doft. Egentligen skulle han genast ha tagit itu med Gunnars kängor. Men först måste han knäppa lite på strängarna. Känna efter om han hade den rätta takten i kroppen ("— det är skönt att få mjuka upp fingrarna —" brukade han säga ibland. Och det var nog sant. Pannplåtslagarens fingrar behövde sannerligen mjukas upp; varje verkstadsarbetares händer är hårda och stela som träbitar —).

Albin Ström spelade på klarinetten. Kalle Klack stod mitt på köksgolvet med fiolen uppslängd under hakan och lät stråken dansa över strängarna. Barnen krälade vid hans fötter. Hustrun sysslade med sitt. Surmulet och med hopknipna läppar som vanligt då han rörde vid fiolen. Han skulle halv-sula Gunnars kängor i kväll och sedan hämta ett

par bördor ved nere vid yllefabriken. Nå, det var tid att tänka på sedan. Först ville han spela några strofer, pröva hur det lät i strängarna. —

Acke Ågren stod framför spegeln inne i rummet och höll på att dra upp en bena i sitt ljusa, lockiga hår. Lyssnade förstrött till kamraterna. Själv skulle han ut och dansa någonstans och höra på lite färsk musik. Det var ju onsdag, lilla lördagen som den också kallades. Skönt att få lämna baracken och verkstadsområdet någon gång. Få komma upp i stan och träffa några nya människor. Farsgubben såg ut som om han hade magknip, som om han svalt en flaska ättika. Och modern tassade omkring, ängsligt och försiktigt som om hon hade sjukt samvete. Begravningsstämning, det var det rätta ordet. Och vad hade hänt? Frippe hade fått kicken från knoget. Men han själv hade ju jobb, och farsgubben hade också jobb; då var det ju bara för grabben att hänga med till dess han hunnit ordna upp sakerna för sig. Lite snålskjuts, så att säga. En olycka kunde hända vem som helst. Men allting togs så gravallvarligt, så förbannat högtidligt. Slanten vändes på tjugu gånger innan den lämnade nypan och man harsklade sig högtidligt inför en sup, precis som om det varit gift i glaset. Nej, lite luft i luckan behövdes det ibland, lite ljus, lite skratt, lite sång, lite nya människor. Acke Ågren knöt halsduken, rättade till kragen, gnolade belåtet. Det var några takter ur Albin Ströms och Kalle Klacks musikaliska duett. Han var redan fullt upptagen av den kommande kvällens tillställning. Kanske

han skulle träffa en skarp böna. Dansa med henne, prata en massa strunt — lätt, löst, flyktigt — vara säker på sin sak, följa henne till porten. Och sedan? Upp på rummet? Ner i sängen? — Det berodde alldeles på om hon var av den friska sorten som förstod att uppskatta ett gott nöje. Det gjorde kanske också detsamma. Han behövde inte nödvändigtvis ligga med flickan. Det räckte gott med att dansa, prata, skratta — ha lite roligt. Huvudsaken var att det blev omväxling. Annars storknade man i sotet, tappade andan bland alla sura människor. — Ace Ågren fortsatte med sin toalett, borstade bort damm från byxuppslagen, drog på sig ett par hela strumpor, strök med fingertopparna utmed kinderna för att känna efter om han lyckats med rakningen på ett tillfredsställande sätt. Och hela tiden småskrattade han på sitt belåttna, ytliga vis. En vanlig söderpojke, en halvutvuxen människa som följde de senaste lagarna ifråga om slang, om kläder, om dans och kärlek. Han tänkte på kvälens kommande nöje och han tänkte på moderns och faderns bekymrade miner. Deras högtidliga uppträdande. — Ace Ågren småskrattade, fett och förnöjsamt. Men plötsligt stelnade flinet på läpparna. Han kom även att tänka på brodern, på Frippe! Vad hade egentligen tagit åt pojken under de sista månaderna? Han hade faktiskt blivit som en omvänd hand sedan han fått sluta som stilgjutare. Han varken åt eller sov. Han hade blivit blek och mager på ett nästan skamlöst sätt. Svarade knappast på tilltal. Han var nervös, retlig, uppjagad. Ingen sade något tvetydigt åt honom, ingen lät ett

ont ord undfalla sig, ändå hade han blivit ömskinnad som en stiftsjungfru. Brusade upp av den minsta anledning, ville ställa till gräl. Eller också kuschades han undan som en piskad hund: förskansade sig bakom en tidning eller stövlade ut genom dörren. Gjorde sig otillgänglig —

Just nu, då Ace Ågren beredde sig att gå ut och ha roligt, kom han att tänka på brodern. Det leende ansiktet i spegeln stramade till, blev allvarligt och kantigt som under vardagarna. Nöjet som väntade, var inget nöje längre. Faderns och moderns gråvädershumör stämplade hans egen sinnesstämning. Brodern Frippe, den nittonåriga stilgjutaren, hade blivit ett obehagligt problem. Hans uppförande smittade av sig på omgivningen. — Ace Ågren stod rådvill och handfallen framför spegeln. Sedan grinade han upp sig, ryckte på axlarna, sade högt för sig själv: — *asch, sånt djävla skit!* Ögonblicket därefter funderade han på samma sak igen. Rynkade samman de ljusa ögonbrynen. Liksom letade han efter något, efter ord, efter tankar, efter formler som kunde klargöra fallet. Men allt gled undan som i drömmen, var konturlöst och ogripbart. Brodern hade förut sannerligen inte varit någon tråkmåns som lipat surt åt ett nöje. Nu uppträdde han på ett sätt så att det var omöjligt att sticka åt honom en slant. Det skulle verka nådegåva. Hade inte han, Ace, försökt göra detta ett par gånger, men alltid känt sig frusen och eländig efteråt av den blick som brodern givit honom, det tack han fått? *Att tacka för pengar*, bröder och kamrater emellan, det var ett nytt slags system. Kop-

par-Pelles grabb gick också arbetslös. Men Tjompa Pettersson tog sin ledighet på ett annat sätt, han söp, slog dank, tiggde av kamraterna, levde glada dagar. Och Frippe bara stack huvudet under armen, uppträdde som en halshuggen igelkott. Det ena var lika galet som det andra. —

Albin Ström och Kalle Klack fortsatte med sin musikaliska övning. Aceke Ågren stod halvfärdig och lyssnade till de avlägsna tonerna som måste passera genom många väggar, genom många överfyllda lägenheter innan de nådde fram till honom. Plötsligt ryckte han till. Ett dragspel suckade igång. Knut Ivar Eld blandade sig alltså även han i leken. Då fattades bara banjon så var kvartetten fulltalig. Aceke Ågren vände sig bort från spegeln. Letade rätt på instrumentet. Drog plektern över strängarna. Prövade försiktigt på att komma i kontakt med de andra. Nöjet att gå ut hade i alla fall blivit förstört. Och så hade Knut Ivar Eld lockats med. Denne brukade i vanliga fall i det allra längsta sitta och ugglas över sina böcker. När det var så ställt, fick inte Aceke heller svika. De fyra tillsammans utgjorde ju ändå barackens eget musikkapell som hade en självåtagen uppgift att driva bort vinterkväl-larnas långa dysterhet och hjälpa den alltid inneboende lusten till dans på traven under ljusa sommarnätter. De hade suttit inne på varandras rum och knäppt på sina instrument. Och tillsammans hade de då och då svept in omgivningen i en väldig slöja av toner som kom deras grannar och arbetskamrater att glömma den innevarande stundens tunga trötthet och den gångna dagens bekymmer

om tusen bagateller. Otaliga gånger hade de tävlat med och utan svårighet besekrat intresset för potatisgrytor och fläskpannor. Och otaliga gånger hade deras glädjrika melodier stängt den mera allvariga sömnen utanför dörren. — Efterhand hade de lyckats förvandla de kvällsgrå och vardagströtta barackerna till hemort för en viss sorglöshet och livsglädje.

Konsertpublik

DEN GRAMMOFON som långsamt skorrat och gnisslat inne hos pensionären Bergström, överröstades så småningom, förstummades. Och radiokrönikörens opersonliga stämma klipptes av mitt i den vanliga kvällsrapporten om ett oväderscentrum som rörde sig i nordostlig riktning över Bottenhavet. Albin Ström och Kalle Klack hade en lång stund spelat ensamma utan att lyckas fånga något större intresse. Men endast ett par ögonblick efter det Knut Ivar Eld vaknat till liv på sitt rum och Acke Ågren spärrat ut fingrarna över sin banjo, härskade de fyra musikanterna över baracklängans samlade uppmärksamhet. Det var som så många gånger förr, från fyra rum i den långa, korridorliknande farstun, ljöd fyra olika musikinstrument; tonerna blandades, flätades in i varandra och förenades till ett helt. De var musikanter, de var vänner och arbetskamrater som helt och fullt kände till varandras repertoar. Och efter många, långa kvällars träning kunde de också fullständigt följa med varandra där de satt ensamma på var sitt rum, djupt inne i aprilkvällens druvblå dis.

Snart nog slängdes en dörr upp, och strax därefter öppnades ännu en. Lukten av olika slags mat, gryn-

korv, stekt fläsk, pölsa, blodpudding och kokt potatis drog långsamt från lägenhet till lägenhet. Med klarinetten tätt tryckt intill sina läppar kom diversearbetaren Albin Ström ut från sitt ombonade och välsköta ungarlsrum där vårens första krokus lyste och kaminen i sin hörna spred ut en härlig värme. Därinne hade han rena gardiner för fönstren; färggranna hemtrevliga trasmattor på golvet; och alla möbler — stolarna, bordet, lavoaren — var bet-sade i en mjuk, grågrön ton. Nu gick han ut från detta sitt rum som han lagt ner så mycket omsorg på, stegade tvärs över farstun, slängde upp dörren till Knut Ivar Elds ogästvänliga kula. Och medan han gick genom den skumma korridoren, blåste han ut en kaskad av toner på sitt instrument — en bred strimma av silver som flöt in i alla lägenheter. Det var en signal till fiolen och banjon att komma efter och börja leken på allvar. Men det var också ett tecken till barackens övriga innevånare att sluta med alla mindre viktiga sysselsättningar och upphöra med allt onödigt grubbel.

Efter diversearbetaren Albin Ström kom den gladlynte pannplåtslagaren Kalle Klack, kom slaggdrängen Acke Ågren. Fiolen och banjon.

Och den mörkögde klarinettspelarens uppbrottsorder följdes även av alla de andra. En efter en av baracklängans många innevånare öppnade dörrarna och kom ut ur sina lägenheter. Snart var hela den långa, mörka träförstugan uppfylld av människor som stod i tysta grupper och lyssnade till musikanternas klingande samspel. Tonerna lösgjorde dem så småningom från alla mörka bekym-

mer och vardagliga omsorger och deras medvetande upphörde att syssla med det som låg närmast intill. De stod i mörkret och lyssnade, bakom deras ryggar öppnade sig lägenheternas ljusklyftor; deras hem där allt det vanliga väntade dem: maten på det vaxduksöverklädda köksbordet, den tunga kvällsvilan i soffkroken. Och dessutom alla föremål som de kände till sedan många, många år tillbaka. Där var de glansiga, nerfettade och flugsmutsade oljeduksreproduktionerna (— hos pensionären Bergström seglade Bruno Liljefors' havsörnar på utspända vin-gar över ett upprört hav; i andra lägenheter hängde illustrationer av fridfulla, tyska bondgårdsidyller; på så gott som varje vägg återfanns Svenska Mor-gonbladets prenumerantpremium vid sekelskiftet: *Jesus välsignar barnen*; under denna väldiga pappers-tavla kunde det hända att det var uppsatt ett foto-grafi av August Palms kantiga huvud, att Hjal-mar Branting blickade mörkt ut i rummet. Endast Knut Ivar Eld föraktade dylika dekorationer. Hos honom fanns det blott ett klipp ur en pudow-kinfilm: *Lenin talar vid Finska station* — och bredvid den extatiska leninbilden satt uppklistrat ett por-trätt av Maxim Gorki; dennes melankoliska vaga-bondansikte hade Eld skurit ut från omslaget på den svenska upplagan av Mina universitet —). Och utom dessa väggprydnader fanns endast det mycket vanliga: stolar och bord (— söndernötta av barnens kängor och ovarsamma lekar —); fönsterbrädernas blomsterkrukor (— halvvisna och utan glans stack växterna upp ur lerkrukornas utsugna jord —); skänken i ett hörn med sina kantstötta prydnads-

föremål (— porslinsmuggarnas och de blåa tallrikarnas inskriptioner var ofta lika: "Minne från Göteborg", "Stockholmsutställningen 1897"; "Hälsning från Dalarne" —). Över alltsammans sken taklampans kalla och känslolösa ljus. Man hade sett på detta så ofta att tingen ej längre hade någonting mer att ge. Man hade efter daglig konfrontation pressat ut dem på alla minnen och hågkomster, rövat och bestulit dem på de upplevelser som var förknippade med deras förvärvande; de var utslitna och nötta, icke endast i den mening att de ej hade något värde för främmande människor, utan även på så sätt att ägarna själva såg på de omgivande föremålen med likgiltiga och trötta ögon utan att erfara en enda sekunds inre uppfriskande vederkvickelse.

Nu befann de sig alla utanför tröskeln till det medvetna och vanliga: de stod inne i den långa, mörka korridoren och lyssnade till den brokiga och het-siga virvel av toner som deras fyra kamrater släppte ut från sina instrument. Hur det nu var: musiken gjorde allt omkring dem friskare, friare; blåste bort dammet, tvättade undan smutsen och öppnade deras ögon för något nytt. Och det dröjde inte länge förrän de första ungdomarna bjöd upp till dans. Deras kroppar svepte och svängde tätt sammanpressade mot varandra i den trånga korridoren. Nu fick allt det andra vara, det sköts undan och glömdes bort: maten som kallnade, blev stel och oaptitlig på köksbordet; dagens hårda arbete och den välbehövliga kvällsvilan. Flickorna kastade sitt korta hår tillbaka. De dansade lätt och

mjukt, smög sig nära, förtroendefullt intill kavaljerna. Och pojkarna pressade sina händer hårt mot flickornas ryggar, drog dem tätt intill sig. Kropp vid kropp. Hårt-mjukt-rytmiskt. De fyra musikanterna svepte eld och glädje och glömska genom den trånga, lyhörda baracklängan. Alla tankar lösgjordes, alla lemmar befriades. Det blev ljust och varmt runtomkring: ett flammande hav av goda minnen. Det förgångna plånades ut och morgondagen stöttes hastigt omkull likt en bräcklig mur vilken alltför länge fått skymma den fria, obundna utsikten mot framtiden. — Det var som så många gånger förr under de lätta tonernas magiska spö: den omgivande verkligheten trollades bort och lyssnarnas egna vaga och obestämda önskningar efter något bättre och ljusare, blev under några timmar den enda existerande världen.

De som inte dansade, stod och tittade på, tätt tryckta intill väggarna. Även de mest likgiltiga hade lockats fram ur sina hål. Pensionären Bergström var förstås alltid beredd att delta i ett lustigt nöje. De ensamma och långa dagarna var minnsann inte så roliga för honom och han hade många, många gånger suttit med sitt tunga huvud lutat över grammofonen och lyssnat till de melodier som ljuddosan lockat fram ur plattorna. Han gick småmumlande omkring som ett spöke från en förgången tid, och det han någon gång sade med begripliga ord, kom ur ett tomt bröst, det han tänkte kom ur en tom hjärna. Arbetet hade tagit lungorna ifrån honom, arbetet hade berövat honom hans tankar. Så var det. Ett helt liv måste kosta något

i offer. Han var ensam. Ensam på sidan av alla begripliga sammanhang. Själv måste han söka sig sällskap där något sådant stod att få, därför saknades han ej heller i korridoren när de fyra musikanterna satte igång med sin soaré. Men däremot var det inte vanligt att *Svetsar krokig*, svarvaren Vesterholm och *Ryska snillet* syntes till. *Svetsar krokig* låg för det mesta svart, smutsig och slö och sov på sin säng. Det hade blivit hans vana sedan hustrun dött och lämnat honom ensam. Och Vesterholm hade sin bestämda, religiösa uppfattning som absolut inte kunde acceptera dans och musik. Den stillsamma, försynta svarvaren kunde inte heller förlika sig med fackföreningen och organisationskraven. Ändock var han fackföreningsmedlem sedan tjugufem år tillbaka och hade under hela denna tid betalat sina kontingenter punktligare än någon annan. Nu hade han i alla fall kommit ut ur sin lägenhet. Lång, smalaxlad, med armarna i kors över bröstet stod han och såg på det som skedde runtomkring. Huvudet hängde tungt som en frukt mot bröstet. Hans hår skimrade i lampskenet. Det skimrade som maskrosfjunets grå silver. — Även *Ryska snillet* hade ryckts lös från sina spekulationer och ritningar. *Ryska snillet* var inte ryss, och kanske han inte var något snille heller. Till vardags arbetade han som vanlig tennlödare. Men om kvällarna sysslade han med den mekaniska utopi som han älskade att kalla perpetuum mobile. Han hade redan hunnit åstadkomma en mängd underliga maskiner som dels var byggda efter vattenprincipen, dels efter kulprincipen, dels efter sandprincipen. Ingenting hade emellertid hittills lyc-

kats. Varken vattnet, kulorna eller sanden förmådde slå balanshjulet över dess döda punkt. *Ryska snillet*s dopattest var utskriven i Stockholm, men hans utseende var helt asiatiskt; det kortsnaggade håret höjde sig i en sträv och korpsvart kam över den breda, kraftiga hjässan; det svartbruna, muskulösa ansiktet var intryckt och tillplattat mellan ett par tvära, skarpt markerade kindkotor. Han hade krumma ben; tunna, hoptryckta skuldror. Och den knivsmala blicken besatt en vass, iakttagande skärpa som skänkte något slugt och hemlighetsfullt åt hela hans person. Han hade inte fått tillnamnet *snillet* därför att hans spekulationer om perpetuum mobile hitintills varit ofruktbara. Det fanns andra områden där han visat sig vara långt före arbetskamraterna. Han var den förste som experimenterade med motordrivna promenadcyklar; ännu innan det existerade någon organiserad radioutsändning, byggde *Ryska snillet* radioapparater genom vilka det gick att avlyssna den trådlösa telegrafen; och han var den förste bland båtägarna nere vid Pålsundet som lyckades med att från början till slut konstruera en motor som fungerade fullt tillfredsställande under sommarsöndagarnas korta mälarfärder (— för övrigt var det även han som kom på idén att begagna sig av en god polhemskoppling för att få ner de lätta, högt liggande motorbåtarnas propellrar i effektivt undervattensläge —). Tyst, ordlös stod han med ryggen lutad mot dörrposten till sitt rum och lyssnade. Det var ingen som kände honom närmare. Ingen som hade kommit honom riktigt inpå livet. Som en svart och främmande fågel hade han

begravt sig här bland helt vanliga människor i den lyhörda baracken. När han kom sade han "goddag", när han gick sade han "adjö", och nere på varvet öppnade han aldrig munnen för några andra ord än "ja" eller "jasså". Han satt över sina ritningar och konstruktioner på samma sätt som Knut Ivar Eld över böckerna. Aldrig umgicks han på något förtroligt sätt med kamraterna, aldrig deltog han i några diskussioner. Han var sig själv nog. Med sin knivsmala, vassa blick skar han sönder alla frågor ännu medan de var outtalade. Och bakom varje rörelse han gjorde anades rasslet av sand, smällarna av kulorna i den ofullbordade evighetsmaskin han höll på med.

Ryska snillet stod mitt emot svarvaren Vesterholm, den djupt religiöse verkstadsarbetaren som alltid förde med sig talet om broderskapets idé (— och detta var ett helt annat broderskap än det som Knut Ivar Eld kunde flamma upp för —); bakom dem skymtade *Svetsar krokig*, slö-otvättad-omornad, med hängande mustascher och arbetskläderna ännu på kroppen. Och bredvid honom stod fru Göransson. Fru Göransson sysslolös! För ett ögonblick utan arbete och bekymmer! Strängare än någon karl vid varvet, flitigare än någon människa inom barackområdet höll hon annars sina armar sysselsatta. Hennes tjänstgöring föll inte under paragraferna för något kollektivavtal där det sades ifrån om åtta timmars arbetsdag och trettiotvå timmars årlig semester. Hennes semester existerade varken på papperet eller i verkligheten och arbetsdagen började redan klockan fyra om mornarna. Då var det näm-

ligen hennes plikt att infinna sig nere i tidningskvarteren; och när prenumeranterna fått sina nyheter instuckna genom brevlådsluckorna, måste hon ögonblickligen tänka på allt det andra som fanns att göra, allt det som åligger en kvinna som går i hjälp. Fru Göransson drog sitt lass ensam och lasset bestod av tre barn, tioåringen Torsten, tvillingflickorna Vera och Viola. Men hon hade sega, tunna rötter och hängde envist fast. Och Göransson själv —? Göransson var borta. Han hade försvunnit i luften. Och det hade skett under sådana omständigheter som varje verkstadsarbetare är tvungen att vara beredd på i varje ögonblick, om den saken nu särskilt ska tänkas på. Från Vintervikens nitroglycerinfabrik hade som vanligt kommit en sändning cisterner som Göransson fått i uppdrag att fläka upp och skrota ner. Göransson arbetade från morgon till frukost, från frukost till middag och från middag till klockan halv fyra på eftermiddagen. Han slog ett slag med hammaren, han slog två och tre. Han slog hundra, tusen och kanske till och med hundratusen slag. Ett av dem blev i alla fall det sista. Hammarskallen råkade träffa mot en gnista nitroglycerin som blivit kvar i ett av järnets ojämnheter. Mer än detta enda slag behövdes inte. Tidningarna hade dagen efter en kort notis på några få rader om episoden. Verkstadscellen (— under kommunistisk ledning —) och fackföreningsavdelningen (— under socialdemokratisk ledning —) författade de vanliga protestuttalandena. Medan yrkesinspektionen satte igång med en undersökning som resulterade i en rapport som gick ut på konstaterandet av att ”ren

olyckshändelse förelåg". Varken protestuttalandena eller de sakkunnigas rapport hjälpte stort. Göransson hade försvunnit på ett så definitivt sätt att hans kista måste föras så gott som tom till kyrkogården. Göransson efterlämnade hustru och tre barn. Och i kamraternas minne levde han endast som den man vilken djupt och belåtet stönade fram ett långdraget "aaah" då han sväljt de sista botten dropparna av en flaska öl. Nu skulle han aldrig mer förnöjt stryka mustascherna åt sidan, böja huvudet bakåt och höja en buteljboten mot himlens klara sol. Han hade även upphört att vara make och fader och fyra människors säkra ekonomiska stöd. Verkstadscellens, fackföreningsavdelningens och yrkesinspektionens olika uttalanden förmådde ej att skänka nytt liv åt Göransson. Ja, rapporterna var fullkomligt meningslösa även i ett annat avseende. Tre veckor efteråt detacherades Albin Ström att fläka upp cisternerna som kom från sprängämnesfabriken. Det var något som helt enkelt var tvunget att utföras. Det hade gjorts hitintills och måste även göras hädanefter. Albin Ström stod med sitt arbete på en fri och öppen plats. Han slog ett slag med hammaren, två och tre. Han slog hundra slag, tusen slag och hundratusen. Varje gång han fällde hammarskallen mot järnet, kunde det vara hans sista rörelse här i livet. Men det blev inte hans sista rörelse. Inte hitintills åtminstone. Albin Ström hade tur. Göransson otur. Sprängämnesfabrikens cisterner togs fortfarande emot till behandling. Allt arbete, all rörelse fick inte strypas och stoppas upp därför att ett par

gram nitroglycerin bringats att explodera. Albin Ström riskerade inte mera än någon annan.

Och fru Göransson fick ta vid, där Göransson själv hade slutat: bli ett ekonomiskt stöd för de tre barnen. Hennes dag välvde sakta runt timme efter timme. Det var ett evigt hjul där hon segt och envist gick sin ständiga ekorrvandring från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Nu hade hon emellertid strukit diskvattnet från händerna, nu hade hon tagit sig ett par minuters vila och ställt sig ute i den skumma korridoren med de tre barnen framför sig för att lyssna till spektaklet och se på den dansande ungdomen. Hon var smal och kantig där hon stod. Något framåtböjd som om hon inte helt förmått resa sig upp från alla smutsiga golv hon legat framstupa över, som om hon inte ens i tankarna vågade släppa skurborsten ur sina händer. Hennes skulderblad stack högt upp under det billiga, tunna klänningstyget; hennes händer var röda, sönderspruckna, fulla av skråmor; naglarna slitna och söndernötta. Det bleka, glanslösa håret inte ordentligt kammat. Ansiktet lite löst med slappa-strama veck kring den tunna munnen. Kinderna hängde i påsar. Huden såg ut som läskapper. Den var blek, nästan vit; full av pormaskar. Med en tafatt rörelse sköt hon sina tre barn försiktigt framåt så att de skulle kunna se lite bättre av det som försiggick. Det var den enda gest som föll henne in. Det enda sätt på vilket hon uttryckte sina känslor. Smekningar hade hon glömt bort. Och även alla mjuka, vänliga småleenden. Hon hade inte tid. Hon arbetade. Det var endast flickorna som dansade där framme

vilka skrattade friskt. Som skrattade ungt och öppet.

Bland alla de andra som tog del av detta lustiga gratisnöje, befann sig också Jaan, Koppar-Pelle, nagelsmeden Lagergren, sjuttonåringen Filip Boström.

Filip Boström hade sina händer djupt nerkörda i byxfickorna, han pressade de varma handflatorna hårt mot lårens innersidor. Pressade dem mycket hårt. Då han såg på de dansande, kände han samma svindel dra genom huvudet som då han låg uppe på utombordsställningarna. Pojkarna som dansade. Och flickorna. Här skymtade de förbi allesammans som han såg varje dag. Aldrig i livet skulle han våga att gå fram och bjuda upp någon, försöka komma i kontakt med musikens lätta, snabba rytm. Hans arbetskamrater vågade emellertid. Där dansade Herbert Zetterkvist förbi, Tjompa Pettersson, Frippe, Nisse, Negern och den ljushårige kranmaskinisten John Gammal. Ja, allesammans utan undantag. Endast Filip stod vid sidan om och tittade på. Var utanför. Han stod med sina varma händer djupt begravna i byxfickorna och genomströmmades av en underlig ångest. Den skumma korridoren, musiken, skrattet och viskningarna, förde honom ner till varvet, ner till maskinverkstaden. Duvorna som satt och kurade under taknockarna eller vilka flög oroligt fram och tillbaka med hårt smällande vingslag, ivrigt och blint sökande efter ett ställe att komma ut, när han på söndagsförmiddagarna uppenbarade sig med geväret i hand. Han

gick ensam där nere och sköt. Han satt ensam, inkrupen mellan ett par maskiner med en duva i handen, försjunken i sig själv — hetsande upp sig. Och här dansades det — dansades. Endast han var utanför, stod och såg på, vågade inte dyka ner i det varma, mjuka, förtroliga.

Ja, Tjompa Pettersson dansade, Koppar-Pelle stod och stirrade på sin son. Bet i mustaschen, knep ihop sina små bruna ögon, flyttade oroligt på fötterna, sade ingenting. Helt nyss, endast för några ögonblick sedan hade han haft lust att ta gumman i famn och svänga runt, gå upp bland ungdomen, skratta med dem, ha roligt. Men då han såg Tjompas rygg, hans smala nacke och slanka höfter, genomströmmades han av den vrede som han aldrig kunde tillbakahålla, det djupa förakt som han alltid känt inför sonen. Arbetslös. Nå, det kunde så vara. Frippe var också arbetslös, Ejnar Andersson och en hel del till. Det var kanske inte så lätt att bli nånting, att komma nån vart. Men som Tjompa uppförde sig! Det skulle vara både synd och skam att kalla en sån för karl. Eller en blivande karl. Tjompa, bara namnet var för övrigt äckligt. Att låta kalla sig för Tjompa, det lät som en kyss där bak —

Koppar-Pelle strök sig över ansiktet, plirade med sina små bruna ögon, drog i mustascherna, flyttade oroligt på fötterna. Ett ögonblick tänkte han på arbetet ute på den nya bron, det var ett friskt och öppet liv som inte motsvarades av verkstadens instängda luft. Sedan såg han i smyg bort mot Jaan, denne hade också en son som gick hemma och drog.

Koppar-Pelle såg även bort till Acke Ågren som skötte banjon, han såg på nagelsmeden Lagergren, han såg på Herbert Zetterkvist som dansade; alla dessa hade sitt att ta reda på, var och en av dem hade någon eller några att dra försorg om. Allt detta var ingenting att tänka på, ingenting att beklaga sig över. Det var bara helt naturligt. Allting var naturligt utom Tjompa. Han hade inte endast förlorat sitt arbete, utan även all hållning. Nå, han söp, han kom hem som ett svin, han uppförde sig som en tölp, som en slusk. — Koppar-Pelle blundade, stönade av obehag; hur många gånger hade inte gumman gråtit och han själv bara slagit blint och besinningslöst. Men Tjompa var ingenting att slå på, inte en människa som man kunde ge en ordentlig upptuktelse. Han bara korsade armarna över huvudet, kröp undan, snörvlade och grät. Var ömklig för hela slanten. Ingen karl! Endast ett eländigt vrak som han sett växa upp under sina ögon. — Men ännu var inte allt försent, ännu hade han hårda ben i nävarna. Med dem skulle han väl kunna klämma till om en blöt rygg så det kändes ända in i märgen.

Tjompa dansade, Herbert dansade. Och nagelsmeden Lagergren stod och gnodde misslynt med näven mot de nedersta ryggkotorna. Det var reumatismen som högg och stack som vanligt. Ett ögonblick, några ljusa sekunder hade han inför musiken känt samma lättnad som Koppar-Pelle. Men så hade dansen börjat. Och vem dansade Herbert med? Naturligtvis var det med Sonja. Broderns dotter kunde inte hålla sig i skinnet, kunde inte vara

stilla. Han hade märkt det förut, han hade märkt det alltför väl. Lagergren gnöd med den knutna näven mot ryggkotorna, lät sina tunga skuldror falla framåt, skakade på huvudet. Den låga pannan var bräddad med djupt skurna rynkor. Hans öron såg ut som stora handskar och vitgrå hårpenslar stack fram ur hörselgångarna. Lagergren skakade ännu en gång på huvudet. Han liknade en stor, svart galt där han stod. En stor, svart galt som var bekymrad och upptagen av mycken dysterhet. Han tänkte på brodern Lasse ("— ingen vet ännu vilket svar han får på sin ansökan hos A. K. —"), han tänkte på broderns dotter Sonja ("— med sitt uppförande kommer hon förr eller senare att råka i olycka —"), och han kanske även i någon mån tänkte på Herbert och dennes förhållanden. Nu dansade Herbert med Sonja. Hur skulle det gå? Brodern Lasse såg inte till sin flicka på ett sådant vis man hade rätt att fordra av en far, av en vuxen människa som hade något ansvar. Han var för släpphänt, han gick och tänkte på sitt. Han nötte gatstegen, och lät tiden flyga iväg utan någon mening. Snart skulle det naturligtvis finnas ett litet skrikande knyte i deras mitt. Det gick alltid på det sättet där det var ungdom med i spelet! Ingenting annat att vänta!

Så var livet i utkantsbaracken denna kväll i april: man spelade, man lyssnade, man dansade, man tänkte. Och många glömde fullständigt allt det som fanns bakom. Och allt det som väntade i framtiden.

— Acke Ågren drog plektern över strängarna. Instrumentet surrade djupt och hemlighetsfullt under hans händer. I kväll skulle han ha gått ut, i kväll skulle han ha haft roligt långt bortom barackerna; i kväll skulle han ha träffat en flicka, dansat med henne och kanske till och med fått krypa ner ett slag i hennes säng. Och i stället befann han sig här och spelade. Det var fadern och modern som lurat honom till detta. Och brodern Frippe. Dennes surmulna ansikte och underliga uppförande tryckte ner humöret på alla som kom i närheten av honom. Nå, banjon var en god ersättning. Det var skönt att ha instrumentet mellan händerna. Känna att man behärskade det fullkomligt. På det här sättet var det lätt att förskingra några timmar. Till dess sömnen tog sin början. Och nästa arbetsdag! — Albin Ström satt med halvslutna ögon, fingrade ivrigt på klarinetten. Långt bortom hans medvetande larmade verkstaden. Sotet och smutsen där. Den snabba döden som lurade i nerskrottningsmaterialet. Här var det värme och förtroende. Ett gott kamratskap. Tonerna blommade upp framför honom. Sällsamma blommor med ständigt nya färger. Han blundade. Han såg inte de som dansade, de som hade glädje av hans melodier. Då han slöt ögonen befann han sig i ett morgontidigt landskap. Ett rent och friskt stycke natur med ulliga moln vid horisonten. Björkarnas doft, granarnas doft, den syrliga doften som strömmade upp från den mjuka mossan i skogskanten. Fåglarna i träden, blommorna på marken. Han gick i skogen mellan örnbräkenets halvtutvecklade biskopskräklor, han var vid sjöstran-

den och böjde sig ner över älggräsets stolta, vita blombollar, han låg på rygg någonstans och iakttog pärlemorfjärilarnas tyngdlösa fladder över ängarnas blommor. Och han ledde fåren i vall. De sprang med knäppande klövar över den steniga skogsvägen (tick-tack-tick). Ett morgontidigt landskap, ett rent och friskt stycke natur: den orörda daggen låg och glimmade över alla gräs. Albin Ström spelade med slutna ögon, och han spelade enbart för sig själv, för den goda ro, för de få och stillsamma tankar som strömmade upp inom honom under kvällen då dagens alla oväsentligheter var förbi. — Men Kalle Klack slöt inte sina ögon för omgivningen. Han spärrade i stället upp dem på vid gavel, pressade kinden mot fiolen, lät stråken flyga fram och tillbaka över strängarna, stampade takten med sin högra fot. Var ett med musiken, var ett med dem som dansade där ute i korridoren ("— pojakens kängor, veden som skulle hämtas, det kanske blev försent nu i kväll, men den skadan kunde ju repareras i morgon, eller i övermorgon, huvudsaken var att han slapp se sin hustrus gråtmilda ansikte, slapp höra henne gnata om alla de löjliga småsaker som endast hon kunde hitta på, om Elsas klänning, om den sönderslagna mjölktilbringaren —"). Här var det dans i stället, här var det skratt och förlustelse, en bred ström av bekymmerslös glädje. Det var sådan luft han kunde andas i, sådan stämning han kunde trivas med. — Knut Ivar Eld drog ut handklaverets bälg över sina knän, satte in basarna. Hans spel låg som ett berg av styrka och darrade under de övrigas lätta och flyktiga toner ("— ja chotju! rabota

i trud vsio peretrut! —”) En gång skulle alla skrankor hävas undan, all lättja, all likgiltighet. Människorna skulle förstå varandra, komma närmare varandra, öppet acceptera livets möjligheter. Allt det som var dött och förtorkat skulle rensas ut, brännas ner, försvinna. Den kultur som redan fanns var förbrukad. Ett tomt och innehållslöst skal utan något värde, utsuget på märg och must, en maskstungen byggnad färdig att vråkas omkull (”— ja chotju! rabota i trud vsio peretrut! —”). Lärobokens ord malde långt inne i hjärnan. Med dragspelet tvärs över knäna, med tonerna som svämmade samman över huvudet, var det lätt att slå omkull, att bygga upp, att känna sig säker och segerviss. —

Herbert svängde runt med Sonja. Hennes kropp var honom mycket nära. Varm och mjuk. De hade dansat tillsammans stycke efter stycke, nästan hela kvällen. Herbert blinkade och viskade sakta i Sonjas öra:

— Titta på gubben Lager! Han ser ut som om han svalt en synåldyna. Tror han kanske att han har några rättigheter? Han är ju ändå bara din farbror.

Sonja skrattade. Hon slog sitt mörkbruna hår tillbaka:

— Och din mor, då?

— Morsgumman — hur så?

— Ja!

— Vad menar du?

— Hon står och ser på oss på samma sätt som farbror Lager!

— Misstag!

— Å, hon vill naturligtvis ha dej ensam, därför tittar hon på mej så där — tycker inte om mej.

Herbert höll Sonja tätt intill sig. Pressade högra handflatan hårt mot hennes rygg. Deras varma kroppar rörde vid varandra. Bröst mot bröst, lår mot lår i den lätta rytm som musiken skänkte. Och Herbert sade:

— Du pratar!

— Nej, inte alls — det är mitt fulla allvar. Tror du inte att jag ser något och förstår något?

Herbert:

— Jag bara skämtade det där om gubben Lager, Och din far ser tämligen likgiltig ut. Han tycks inte märka nånting alls. Varken av det här eller något annat!

— Du förstår väl varför —

— Ja, visst förstår jag!

Och Sonja:

— Herregud vad jag önskar att jag kunde göra något för honom. Något som kunde få honom riktigt glad.

— Glad på allvar?

— Ja!

— Det går inte! Vad kan du göra, flickebarn? Ingenting! Vad kan jag göra? Ingenting! Och vad kan Lasse Lager göra själv? Ingenting alls! Bara vänta, allt annat är omöjligt. Det finns så många andra som väntar —

— Jag vet alltför väl.

— Men det blir väl snart en ändring. Det ljusnar nog så småningom. Och under tiden har vi varandra. Är det inte så?

— Å, du!

Så var det i hela den skumma korridoren: dans, prat, skratt och förtroliga närmanden. Månen drog långsamt förbi fönstren. Den välvde sig sakta väst-
vart över, liksom stjärnorna, liksom solen om dagen. Ett ögonblick, några timmar levde de stort och fritt i det omedelbara hägnet av dagens bekymmer. Med urtvättade bomullsskjortor, rena blåställ och sotet nyligen bortsköljt ur ögonen offrade de här en stund åt glädjens gudom. Till dess den stund kom då Knut Ivar Eld som vanligt klämde ihop sitt dragspel med råmande basar. Reste sig upp och sade:

— Nu ska det bli tyst här i kåken. Tyst som i en sovsäck!

Och då hade de bara att vända tillbaka till lägenheterna, till de nötta föremålen i den värld som var deras egen: lika från morgon till kväll, från dag till dag.

Arbetsjournal.

25.4. Fångdammen södra bågen, västra sidan: fjärde DIP-balken underifrån fastgjuten. Härmed är själva ramverket för denna fångdamm färdigt. — Sprängning för vägbreddningen ovan bågens västra landfästen klar. — Schaktning för södra viaduktens pelare igångsatt. — 26.4. Fångdammen södra bågen, västra sidan: spontning igångsatt. Början gjordes på djupaste stället. — Fångdammen södra bågen, östra sidan: andra DIP-balken underifrån nerlagd. — 27.4. Definitiva lägen för master och kabelfästen har fastställts. — 28.4. Fångdammen södra bågen, östra sidan: andra DIP-balken underifrån fastgjuten. — 29.4. Mätningar för kabelkranarnas master och stagfästen avslutade. — 30.4. Tredje och sista DIP-balken underifrån fastgjuten. Härmed är själva ramverket för denna fångdamm färdigt. — 2.5. Maskinmontage påbörjat. Fångdammen, södra bågen, västra sidan: spontningen nu så långt kommen att tätningsarbetet utmed sponten påbörjats. Diverse mindre gjutningar utförda. — Spontningen avslutad klockan 10 f. m. Samtliga dykare arbeta med tätning samt diverse stödgjutningar. — 3.5. Tätning av fångdamm för södra bågens västra landfäste klar. — Montage av pumparna i gång. — 4.5. Läns-pumpningen igångsattes ungefär klockan 3 e. m. På en timme sjönk vattnet 0,75 m. Inga läckor i botten. — Södra bågen, västra sidan: pumparna i gång klockan 7.30. Endast en mera betydande läcka i botten, i övrigt bara läckage genom plankskarvarna. Pumpstation sänkt till önskat djup. Borrskropp och dykarflottor med personal har avgått. — Utläggning av pontoner och spår för schaktning vid västra båglandfästet. — Armeringsjärn till södra bågens landfästen har anlänt och delvis lossats. — 5.5. Fångdammen södra bågen, östra sidan: tre dykare i arbete. Två sysselsätter sig med tätningsarbete, en med spontning. — 6.5. Schaktning för södra bågens västra land-

fäste påbörjat. — Fångdammen för södra bågen, västra sidan nu fullt färdig. Tätad så att länshållningen skötes av $\frac{1}{2}$ 4" pump. — 8.5. Södra bågen, västra sidan: kranen flyttas för att schaktning och sprängning skall kunna fullföljas. — Byggnad av pumpställning. Pumpmontage. — 9.5. Södra bågen, västra sidan: schaktningen klar, berget rensolat. — Inspektion av sprängningarnas omfattning. — 10.5. Södra bågen, östra sidan: läns-pumpningen igångsatt. Går utmärkt! — Södra bågen, västra sidan: sprängningarna fortsätter. — 11.5. Norra bågen, västra sidan: rensning igångsatt med dykare. Södra bågen, östra sidan: kranflyttning och övriga anordningar för schaktning och sprängning klara. — 12.5. Södra bågen, västra sidan: bergsprängningen avslutad. — 14.5. Södra bågen, västra sidan: formsättning för landfästet påbörjad. — Södra bågen, östra sidan: två skift detacherade till jordschaktning för landfästet. — 15.5. Södra bågen, östra sidan: jordschaktningen klar klockan tio. Berget rensolat före sprängningen. Bergsprängningen påbörjades på förmiddagen. — Södra bågen, västra sidan: klart för gjutning av upplag för stembeklädnaden. — Södra bågen, västra sidan: betonggjutningen påbörjad. 23 m³ i väggar för stembeklädnaden. — 16.5. Schaktningen för södra viaduktens pelare avslutad. — 18.5. Södra bågen, västra sidan: arbetet med stembeklädnaden i gång. Södra bågen, östra sidan: bergsprängningen för landfästet avslutad. — 19.5. Södra bågen, västra sidan: stembeklädnaden klar. Klart för gjutningen n:o 2. — Södra bågen, östra sidan: formsättningen i gång. — Arbetet med kabelkranarnas stagfästen påbörjat. — 20.5. Södra bågen, västra sidan: gjutning n:o 2 utförd trots mycket dåligt väder. Något över 150 m³. — 21.5. Södra bågen, östra sidan: gjutning för stembeklädnad utförd c:a 23 m³. Regn. — 22.5. Södra bågen, östra sidan: stembeklädnaden utförd. Kungsholmsviadukten: schaktning för pelare igångsatt. — 25.5. Södra bågen, östra sidan: halva andra delen i landfästet gjuten (södra hälften) c:a 85 m³. Gick utmärkt. — Träarbete och armering utföres tills vidare på övertid. — 27.5. Allt klart med kabelkranens fundament och stagfästen.

T j o m p a

— *den sorglöse*

TJOMPAS RUS var fullständigt. Jesus och lilla mamma. Marken kändes mjuk som rosor under hans fötter och himlen hängde tung som blyplåt omedelbart ovanför huvudet. Han kom nerför Tantolundsbergen. Däruppe i en obebodd kolonistuga hade killeleken blandats och brännvinslitern gått laget runt. Tjompa full, och ändå var det bara mitt på dan! — många timmar kvar innan kvällen kom. Men lyste inte stjärnorna redan? Ånej, här fanns det ingen som lät lura sig! Stjärnorna höll sig allt borta på blanka eftermiddagen. Det var hans egna ögon som vindade lite för mycket. När hade kalaset börjat? Redan tidigt i morse. Vid tretiden var de allesammans församlade. Och ingen hade kört fast på vägen. Det var ett lyckat trick. En timme, två timmar, tre timmar. Tiden gick fort när man var några stycken i sällskap. Och dom här kamraterna växte det inget damm på. Nej, det var ett friskt liv och härligt med luft i luckan. Och kolonistugan. Herregud i himlen så den kolonistugan såg ut: — spräckta fönsterrutor, sönderrivna tapeter, en omkullstjälpt kamin. Endast bordet stod stadigtt mitt på golvet. Bordsskivan var övertäckt med gamla tidningar. Där fanns många saker som kunde vara värda att läsa: — kungaattentat, hov-

baler och livförsäkringsrörelsens uppsving. Men vem brydde sig om det, vem brydde sig om några gamla tidningar. Här fanns ju en kortlek och en liter brännvin. Brännvinslitern stod ovanpå tidningarna, tidningarna innehöll porträtt av kungaattentatorn i närbild innan han tagit sin cyankaliumtablett, den blöta buteljbotten stämplade en rund helgon-gloria över hans huvud; det var för övrigt en butelj med fullständigt lagenlig etikett. Men innehållet motsvarade ej rekommendationen. Det ursprungliga brännvinet hade redan druckits ur och flaskan hade återigen fyllts på med extra kryddad export. Magborstare, mina vänner; halskittlare, något som tände en helig eld djupt nere i tarmarna, något som vände ögonen ut och in och kom en att titta snett på själva helvetet. Här hade Tjompas suttit och druckit. Och han hade druckit tillsammans med Hesa Fredrik, Kalle Ballong och Jonte. Vem var Hesa Fredrik, varifrån kom Kalle Ballong, varför hade Jonte accepterat just honom, nybörjaren —? Det gjorde detsamma, hade ingen betydelse. Huvudsaken var att de hade upplevt en härlig dag tillsammans, en knippa timmar av andlös spänning, av glömska och ingenting. Och allt detta sedan de gjort ett ordentligt arbete vilket vem som helst kunde avundas dem.

Nu var Tjompas på väg nerför Tantolundsbergen. Det var inte lätt att gå alldeles säkert på en mark som kändes som rosor, det var inte lätt att hålla huvudet upprätt under en blytung himmel. Benen saxade sig under honom och kroppen gjorde sina överhalingar. Tjompas kände lust att sätta sig. Och

han satte sig också. Det var en liten spenslig pojke med slanka höfter och bräckliga skuldror. Hans kastanjebruna hår var benat på vänstra sidan. Den bleka pannan glänste av fuktiga svett droppar. Han försökte resa sig, men benpiporna hade visst förvandlats till vax. En cigarrett —? Han fumlade med händerna i fickorna, rörde om bland de många olika föremålen: klockorna, ringarna, manschettknapparna. Och här var silveretuiet. Härligt! Några cigaretter fanns kvar. Det skulle bli skönt med ett par bloss. Tändstickor hade han också! Nu kunde han sitta här så länge fanen ville. Det var mjukt och fint mitt på hårda berget. Han var inte så bortkommen, inte född bakom ett hästasel precis. Om det gällde, skulle han kunna knäcka nötter med själva greve djävulen. Några kvarter härifrån låg barackerna, och ännu lite längre bort varvsområdet och den påbörjade bron. Där kunde de som ville få klamra sig fast. Gärna det! Tjompa satt med kutig rygg, cigaretten hängde löst mellan hans slappa läppar. Den skarpa pappersröken strök i en blå slöja rakt in i hans vidöppna ögon. Helt plötsligt koagulerade spriten i hans blod, hela hans inre stelnade till i hat. Han mindes fadern, den självbe-låtna Koppars-Pelle. Han hörde hans röst: "— Jag minns i Auckland —" eller: "— Den där gången i Gent —" Och han kände hans hårda nävar: alla de kvällar han varit tvungen att krypa undan i en hörna och skydda huvudet bakom sina korsade armar — då han fått stryk precis som en barnunge! Var det hans fel att han försökte hålla humöret oppe mitt i allt elände —? Nej, naturligtvis inte! Men

stryk hade han fått! Som om han varit en hund. Nu skulle det ändå bli annat av. Herregud, Stockholm var en stor stad, där fanns en oändlig massa möjligheter.

I natt hade han blivit medveten om detta!

Och någon timme senare hade de allesammans suttit säkra i kolonistugan. Det var bra pojkar. Inte ett dugg nervösa! Och de kunde också hålla målron vid makt. Hade inte Kalle Ballong frågat:

— Vet ni vem som e alla tiders kvinna?

— Garbo, va?

— Nä!

— Maj Väst, va?

— Nä!

— Vem då?

— Fröken Ur, förstås!

— Ha-ha-ha — hi-hi-hi — hö-hö-hö —

Och Hesa Fredrik hade fortsatt:

— Vet ni varför tandläkarna har det så svårt i Tyskland?

— Nä!

— Därför ingen djävul törs öppna käften!

— Ha-ha-ha — hi-hi-hi — hö-hö-hö —

Då hade Jonte lagt sig i samtalet:

— Men du Fredrik har visst inte så svårt att öppna din trut.

Den tystlåtna Jonte behövde inte säga många ord förrän han spred en svart skugga omkring sig. Vart tog det härliga ruset vägen? Alla teg några ögonblick, alla tänkte. De såg på kungaattentatorns bild som hade helgonglorian över huvudet och det kändes i nerverna som om en knippa hårdingar re-

dan stod i dörren. Här satt de som i en råttfälla. Tst! Kraschade inte gruset under ett par skosulor där ute på vägen. Nej, det var ingenting. Men Jontes ord utgjorde ändå en hotelse. Hade inte Hesa Fredrik skött sig som han borde göra? *Visste Jonte något?* Jonte kunde lukta sig till allting, även lite prat bredvid mun inne på en förhörslokal. Hade Hesa Fredrik sagt något olämpligt någon gång —? Kalle Ballong och Tjompa stirrade på honom. Fredrik kröp ihop, han tryckte armarna hårt mot bordsskivan, de små grå ögonen stack vasst som sylspetsar, det såg ut som om han tänkte svara — med knytnävarna. Luften laddades av en hastigt stigande spänning. Nu skulle det bli slagsmål. Och det var nog inte första gången inne i det här rummet. Fredrik spände skuldrorna och överarmarnas biceps svällde ut. Men så åtrade han sig. Det fanns inte den man född som vågade sätta sig upp mot Jonte, han hade alla chanser på hand även om han stod framför en osäkrad revolver. Och det var ju sant: Fredrik hade ju lite solk i sina papper, var inte så hederlig som man kunde fordra av en man som gick på inpalo. Han strök med flata handen över de insjunkna, orakade kinderna. Slog upp en sup i de fyra glasen och mumlade buttert:

— Det där är ju en gammal affär, jag har väl visat andra takter sen dess!

Och Jonte:

— Jag ville bara varna dej!

Sedan vände han sig till Tjompa:

— Å dej me!

Tjompå nickade och Jonte fortsatte:

— Här står var och en på egna fötter och ansvarar för sej själv. *Annars händer det bara något tråkigt!*

Det sista lät som en varning.

Men det var ändå ord med honung i: ”— här står var och en på egna fötter —!”

Det var länge sedan han hört och känt något sådant. Nere i barackerna var det bara att tacka och ta emot, om modern grät, om fadern slog. Därnere var man överflödig, men här stod man på egna ben. Reste front mot hela samhället. Visade tänderna. Bet ifrån sig så det kändes. Hade ansvar, fick klara sig själv!

Och supen som togs efteråt brann som eld i strupen — det blev genast en annan stämning i den ruckliga stugan. Jonte var i alla fall en grabb som varit med, som förstod sig på sitt jobb. Och hur hade han inte skött sig under natten, lett och dirigerat hela arbetet helt enkelt! Utan Jonte hade inte mycket blivit gjort. Han var tystlåten och säker!

Tjompå kände sig lite matt och kvalmig där han satt på bergknallen, varm och frusen på samma gång. Vid sådana här tillfällen behövdes ett grundligt rus, det förstod han nu; det var någon mening med att hålla i sig en mängd sprit när man varit med om en ordentlig affär. Jonte hade gått direkt på målet utan att blinka, precis som ett slags fält-herre! Kalle Ballong på vakt på gatan nedanför. De tre andra upp genom huset, in på vinden, ut genom takluckan. Att promenera på tak nattetid var precis ingen barnlek. Men Jonte hade gått först, han kände vägen mellan skorstenspipor och radio-

antenner. Och så ned genom en ny taklucka tre hus längre bort, ut genom en bakport, upp över ett par gårdsmurar. När de klev på en soptunna, hade plåtlocket smält till som ett gevärsskott. Alla tre stannade och lyssnade. Hesa Fredrik hade just kravlat sig upp överst på ett murkrön. Jonte hade redan hunnit hoppa ner på andra sidan och Tjompa stod med uppsträckta armar, beredd att svinga sig efter.

De lyssnade.

Smällen från plåtlocket ekade länge mellan de branta husväggarna. Men ingen tycktes ha märkt något. Det var ju mitt i natten, släckt i alla fönster och rullgardinerna noggrant nerdragna. Jonte fortsatte fram till nästa mur, Hesa Fredrik hoppade ner på gården och Tjompa svängde sig upp efter honom på krönet. I den ordningen hade det gått hela tiden.

Jonte visste vad han ville!

Helt plötsligt stod de framför pantlånekontorets lager. Det låg som mitt i en fästning: omgivet av höga hyreshus på alla sidor. Hit var det så gott som omöjligt att tränga in, men Jonte hade i alla fall hittat en lång och säker omväg. Han kunde sin sak som ingen annan. Och hur lätt tryckte han inte in fönsterrutan. Det skedde med en dubbelvikt, tjärad säcktrasa som han fört med sig innanför kavajen.

— Den här är lika fin som en diamant, hade han sagt tidigare på kvällen.

Och det var sant.

Bara lite frasande och fönstret var borta ur sina

bågar. Knappast som en andeviskning. Vägen låg klar och öppen. Hesa Fredrik skulle stå vakt. Jonte bröt försiktigt bort kvarsittande glasskärvor i den undre bågen. Och därefter ålade han sig in. Tjompa följde efter. Kalle Ballong hade det naturligtvis bäst. Han kunde omöjligen göras ansvarig för vad som hände inne på gården flera hundra meter från den plats där han stod. Men Jonte visste att just han hade det bästa sättet av dem alla att på ett naturligt och omisstänksamt vis kunna uppehålla en nattvakt eller en poliskonstapel med lite löst prat. Och Jonte tänkte på allt, han var ett fenomen. När de var inne på lagret hade han viskat till Tjompa: — Du har väl vantarna på dej?

Ja, han hade vantarna på sig. Det var ingen fara för den saken. Fingeravtryck var nu det fulaste som fanns. Och sedan hade de bara att plocka — ta det värdefullaste som låg närmast till hands: klockor, ringar, etuin, silversaker. Här strök familjeklenoderna med. Tusan så mycket fattigt folk det måste finnas. Överallt på hyllorna låg ju buntar av allting. Det var bara att ta ner och stoppa på sig. Och det gjorde detsamma om det fanns monogram och märken. Kalle Ballong som stod i säkerhet ute på gatan, visste hur allt kunde placeras — även om det var stämplat med kungens namnchiffer. Tjompa sökte och var villrådig. Jonte rörde sig säkert och vant. Det var som om han jobbat här i alla sina dagar och visste var var sak hade sin plats.

Först efteråt kom nervositeten.

Först sedan de krupit ut genom pantlånarekonto-

rets fönster, klättrat över gårdsmurarna, slunkit in genom bakporten, gått upp genom sotarluckan och sprungit tillbaka längs med de tre hustaken; först då allt var över och de återigen stod nere hos Kalle Ballong i portgången, hade Tjompa överfallits av en alldeles vansinnig skräck. Det klämde som av iskallt järn om handlovarna och det kändes som om ryggraden hade blivit avslagen jäms efter den nedersta kotan. Han kunde inte flytta sig från platsen. Stod där bara och hickade. Jonte hade grinat välvilligt och frågat:

— Hur står det till med dej, Tjompa?

Tjompa kunde inte svara.

Men Jonte visste bot för allting. Han tog fram en flaska ur innerfickan och sade:

— Ta dej en ordentlig jamare så blir det bättre!

Det blev bättre! Konjaken rann som flytande stål genom hans blod. Och Jonte gav förhållningsorder:

— Vi försvinner härifrån en och en. Åt var sitt håll! Vi träffas sedan i kolonistugan.

Och en timme efteråt, vid tretiden på morgonen, var de alla församlade och kunde gå genom sitt byte. Ingen hade kört fast, ingen hade märkt något misstänkt på vägen. Allt var som det skulle vara.

Och nu satt Tjompa på en bergknalle medan det varma ruset höll på att övergiva hans blod. Några ögonblick behärskades han av den tillnyktrandes vanliga skam. Men den känslan räckte blott ett ögonblick. Nu var han sig själv, nu behövde han

inte ta mot någon hjälp — och inget stryk heller, för den delen. Efter den här natten stod han på egna ben. Ja, just nu kunde han till och med gå med dem.

Han gick också. Nerför resten av bergknallarna, förbi Dillströms dystra byggnad, tvärs över en ner-skrotad järnväg.

Var han inte en farlig man? Stod han inte i harnesk mot samhället? Jo, så var det!

Hur många gånger hade inte fadern varit över honom med sina hårda nävar — hur många gånger hade inte till och med de jämnåriga kamraterna vid barackerna hånat honom när han kommit hem och stått och mått illa vid gårdspumpen — hur många gånger hade han inte vaknat och sett ut över en dag av slö förbidan.

Allt detta skulle det bli slut med nu när han kommit i ordentlig kontakt med Jonte — och bestått sitt prov! Han skulle hoppa upp ur dyn, inte längre tåla stryk, inte plågas av något tvivel på sig själv.

Visa vad han dugde till trots allt!

Och här var han mitt uppe bland människorna igen. Mitt bland bilar och spårvagnar. Och borta vid en gatukorsning stod en poliskonstapel och blänkte med sina mässingsmärken: — just sådana figurer var hans naturliga fiender hädanefter.

Tjompå gick hemåt, ner mot barackerna. Men vid en tidningskärta måste han stanna framför affischerna:

DJÄRV INBROTTSSTÖLD I NATT

Och inne i tidningen:

”— Tidigt i dag på morgonen upptäcktes att pantlånarkontoret vid Styckjunkaregatan under nattens lopp hemsökts av inbrottstjuvar... Guldsmedsvaror för tusentals kronor tjuvarnas byte... —”

Tjompa läste med heta ögon. Vad hade inte Jonte sagt:

— Det gäller att hålla käften!

Nå, han skulle nog förstå sig på den saken. Tyst som graven. Inte ett ord! Men han kunde nog inte neka sig nöjet att komma hem och kasta tidningen på köksbordet. Sitta och se på fadern hur han stavade igenom artikeln som handlade om hans egen son. Koppar-Pelle kunde slåss (— det hade Tjompa känt —) och han hade varit med i Auckland och Gent (— det talade han om för vem som helst som ville lyssna —), men till Styckjunkaregatan hade han i alla fall inte hittat!

Hur stod det inte i tidningen:

”— DJÄRV INBROTTSSTÖLD I NATT. Guldsmedsvaror för tusentals kronor tjuvarnas byte —”

Just så! För tusentals kronor! Han skulle inte behöva tigga någon om något.

Han kunde vara sig själv!

Arbetsjournal.

28.5. Borrning för kabelkranens stagfästen igångsatta. —
29.5. Södra bågen, västra sidan: gjutning av del tre och fyra
(konsol för bågen) utförd på två skift. — 30.5. Fångdamm,
norra bågen, östra sidan: schaktning och sprängning klar. —
2.6. Södra bågen, östra sidan: gjutning av del tre och fyra
på två skift. Allt klart för ställningsbågens upplagsbalkar. —
Fastgjutning av stagfäste i berget för kabelkranen, södra
sidan. — 3.6. Provdraening av det i går fastgjutna stagfästet,
Belastning: 25 ton. Gick bra. — Arbetet i huvudsak inställt
till den 4.7. Under tiden utföres diverse arbeten för kabel-
kranens fundament och stagfästen. — 4.7. Gjutning av södra
sidofästet. — 5.7. Arbetet igångsatt med inläggning av järn-
balkar i provisoriska konsolerna för järnställningen. — 6.7.
Sprängningar för södra viaduktens pelare påbörjade. — 7.7.
Gjutning av fundament för kabelkranens mast på kungsholms-
sidan. — 8.7. Norra bågen, västra landfästet: spolning för
fångdammen i gång. — 11.7. Kabelkranen: På kungsholms-
sidan gjöts bakstagets fäste. Därmed är alla fundament och
stagfästen klara. — Hjälpmasten rest vid södra viadukten.
— 12.7. Kabelkranen: en del av masten på kungsholmssidan
anländ. Likaså bärkabeln och övriga kablar. — 13.7. Kabel-
kranen: sista delen av masten på kungsholmssidan anländ.
14.7. Södra bågen: 15 tons pontonkran anländ för anläggning
av järnbalkarna i konsolen för provisoriska järnställningen.
— 15.7. Södra bågen; järnbalkarna i konsolerna inlagda. —
Kranen flyttad till andra sidan. — Norra bågen: renspolning
av berget på västra sidan avslutad. — 16.7. Kabelkranen: res-
ning av masten vid södra viadukten påbörjades på morgonen.
Allt fungerade utmärkt. Idealiskt väder. Två skift i gång med
monteringen av kabelkranen. Hjälpmasten nertagen på kväl-
len. — 18.7. 102 ton armeringsjärn lossade vid södra viaduk-

tens valv. — 19.7. Södra bågen: montörer har påbörjat arbetet med att rätta fel på rullbanebalkarna. På södra sidan är avståndet mellan balkarna 9—12 mm. för stort och på kungsholmssidan 15—17 mm. för stort. — 20.7. Arbetet med ändringen av balkarna för montageställningen avslutat. — 21.7. Kabelkranen: masten på kungsholmssidan rest under tiden 9,30—4 e. m. Allt gick utmärkt. — 22.7. Södra bågen: gjutning av landfästets (östra sidan) bakre delar (n:o 5 & 6) tillsammans ungf. 133 m³. Började 7 f. m. klart 6,30 e. m. — 23.7. Rullbanebalkarna för montageställningen kontrollerade i fråga om läget. Stämde absolut. — Kabelkranen: för överdragning av bärkabeln avstängdes farleden kl. 8 e. m. Omkring klockan 10 var kabeln uppdragen på berget på södra sidan. Allt hade hittills gått mycket bra. — 25.7. Kabelkranen: omkring klockan 3 e. m. då kabeln var så långt hissad att den började synas i vattenytan på kungsholmssidan, konstaterades att en kink bildats på kabeln nära norra stranden. Kinken hade dragits till så hårt att kabeln var totalt förstörd. Ny kabel måste anskaffas. — 26.7. En sista kontroll av rullbanebalkarna för södra bågen överensstämde med förut gjorda iakttagelser. Balkarna ligger vinkelrätt mot bronns längdriktning, samt tillfredsställande såväl i fråga om höjd- som längdsektionerna. Därmed är dessa rullbanebalkar färdigriktade.

Det ungdomsfriska landskapet

REDAN I SLUTET av april och början på maj kan kvällarna vara ganska ljumma. Och det står ett blått dis och darrar i luften som gör alla sinnen oroliga. Så var det med Herbert. Fru Zetterkvist skramlade ute i sitt kök med middagsdisken. Lisa hjälpte henne. Hon var fjorton år och gick redan och tänkte på sin konfirmation. Herbert satt inne i kammaren över sina skrivhäften. A. B. F:s vårtermin började redan lida mot sitt slut och de under vintern påbörjade kurserna var i det närmaste genomgångna. Herbert tittade i sina böcker, tuggade på pennskäftet, tänkte på något annat. Det han intresserat sig för nu några månader hade långsamt förlorat all spänning, blivit dävett och ljumt. Hans intresse för studier hade inget gemensamt med Knut Ivar Elds fanatiska beslutsamhet. Herbert drevs blott av en slags ambition. En känsla av att det skulle så vara. Medborgarkunskap, kommunalkunskap eller fackföreningsrörelsens historia kunde inte ett ögonblick få honom att glömma allt det som skedde runt omkring. Herbert var en i skaran av de tusentals ungdomar — som i brist på intresse för något annat, för dans och idrott — fördrev sin tid med att skaffa sig en viss fond av ytliga kunskaper inom olika områden. Dessa kunde ju senare alltid utnyttjas på något sätt, i diskussionsföreningar, på fackföreningsmöten.

Herbert satt lutad över sina böcker. Men han hörde ändå hela tiden vad modern höll på att syssla med ute i köket. Och genom den tunna brädväggen hörde han också allt vad som försiggick inne i lägenheten bredvid. Lägenheten bredvid var Lagergrens. Och nagelsmedens missnöjda stämman fanns det ingenting som kunde hindra, ingenting som stängde ute. Och själv skulle han om en timme träffa Sonja nere i parken. Det hade blivit en vana under de sista veckorna. Sonja och han gick ut och gick, följde några skumma utkantsgator, försvann in på en biograf eller strövade utan mål längs med de vägar som ledde till några utkantssamhällen. De pratade, skrattade, berättade några flyktiga episoder för varandra. Mer var det inte. Han gick och kramade hennes smala arm med sin grova näve (— som ännu darrade svagt efter svetsningsarbetet uppe på bron —). Han kände hennes kropp vid sin sida, ett levande väsen som förtroendefullt och utan rädsla kom honom nära. Han såg hennes friska ansikte under hattbrättets skugga. Skuldra vid skuldra, höft vid höft gick de på sina ensamma promenader där ljudet av deras steg uppslöks av gatornas långa tystnad. Och båda var lyckliga över att få lämna barackerna bakom sig, varvet och verkstäderna — hela den gångna dagens arbetsmöda.

Och nu:

Lagergren gormade om något som vanligt på den andra sidan av väggen. Och där Herbert satt vid bordet med böckerna framför sig utan att kunna koncentrera sig till något ordentligt arbete, fläktade genom hans medvetande alla grå mornar, alla olus-

tiga timmar han hört nagelsmedens vresiga ord svämma ut över omgivningen. Det levdes ett fritt och öppet liv i barackerna. Där fanns inga hemligheter, de enskilda lägenheterna var inga musslor som slöt några skyddande skal mot yttervärlden för sina innevånares räkning. Alla kände allt om alla. Lagergren var gammal, han plågades av den fruktade reumatismen och dessutom hade verkstadsdraget så småningom blåst sönder lungorna i bröstet på honom. Han hostade, stönade och harklade som en gammal glapp och trasig toppventil så snart han rörde sig mellan städet och härden. Lagergren var gammal och han hade för vana att bära med sig all möda från varvet och tömma ut den som en stinkande lumphög i hemmet. Han förstod inte att vid dagens slut lämna arbetet bakom sig och låta alla besvärligheter försvinna samtidigt som han hällde vattenhinken över huvut och sköljde bort verkstadssotet. Nej, han ruvade girigt över alla misräkningar. En gång hade nagelsmeden långsamt lyckats tjata ihjäl sin hustru. Hon hade dag efter dag sakta pressats ner i en grå vardag över vilken mannen efterhand brett ut sitt missnöje och dåliga humör som en tung och kvävande presenning. Och han hade sannerligen inte förändrat sinnelag sedan brodern Lasse Lagergren och dennes dotter flyttat in i lägenheten till honom. Herbert tänkte på Sonja: hennes mörkbruna hår, hennes blåa ögon, hennes blida leende. Skulle även hon sjunka samman under farbroderns missnöje? Skulle den blå glädjen så småningom försvinna ur hennes blick? Skulle hennes späda kropp brytas sönder under vardagsmødornas tris-

tess? Om några år: skulle hon vara utsläpad och sönderarbetad liksom barackens alla andra kvinnor —

Alltsammans började redan tidigt om mornarna. Herbert väcktes av hostningar, harklingar och stönanen vid halvsjutiden. På mornarna var den misslynte nagelsmeden på sitt mest eländiga humör. Då kände han en oerhörd tyngd pressa över sitt bröst, då var alla hans lemmar söndervridna, då ville han ha sina ylledukar, sin snusdosa. Och alltid fanns det något att anmärka på. Sockervattnet till exempel. Ibland klagade han:

— Det här är ju bara ljum och jolm, har du hämtat upp vattnet ur diskbaljan i dag, va?

Och ibland röt han:

— Herregud jänta, det här vattnet kan ju ingen människa dricka, man skällar ju sönder sej invärtes!

När gamlingen fått sina ylledukar, sin snusdosa och sitt sockervatten, brukade varvsvisslan blåsa för första gången. Herbert själv rusade då hastigt upp ur sin säng. Ännu medan han höll på med att draga kavajen över skuldrorna, hörde han nagelsmeden ryta på andra sidan brädväggen:

— Nu tjuter dom efter slavarna igen!

Och omedelbart därefter:

— Var har du matboxen, unge?

Sonja kanske svarade:

— Här är den, farbror!

Och nagelsmeden:

— Jasså verkligen! Det finns i alla fall något som du kan ha i ordning i rätt tid.

Och när han stövlade ut i farstun, hörde Herbert hur Sonja ropade efter honom:

— Adjö, farbror!

Men gubben Lager brydde sig inte om att svara. Hade aldrig hänt under många år. Varken då hust-run levde eller nu sedan Sonja kommit till baracken. Dörren brakade igen med en skräll bakom honom. Det var en skräll som hördes i hela huset. Varje ny morgon inleddes alltid med en vredgad trumpetstöt.

Under många mornar, i närmaste ett års tid, hade Herbert väckts av detta tidiga gruff. Och han hade inte brytt sig något vidare om saken. Det var en alltför vanlig episod i den omgivningen. Men då han mötte Sonja i trappan, i korridoren eller ute på gårdsplanen, tänkte han flyktigt för sig själv: ”— Hur kan det vara möjligt att hon är släkt med den gamla gubbvargen —” Och en kväll för några veckor sedan, kunde han inte låta bli att le ett hastigt leende mot henne då hon kom från gårdspumpen med ett par bräddade vattenhinkar. Ett leende och några vänliga ord om ingenting. Det var något han i alla fall kunde kosta på sig. Hon hade ju sitt mörkbruna hår, sina skrattande blå ögon. Och hennes skuldror, som tyngdes ner av de fyllda vattenhinkarna, var böjda i en mjuk kurva av hjälplös styrka. Den gången stirrade Herbert med öppna ögon. Det var som om han aldrig hade sett henne förut. Hennes envisa energi i släpet med det tunga och otacksamma hushållsarbetet, slog honom med förvåning. Han måste säga ännu några ord och även

skratta ett slag. Och Sonja var tvungen att ställa ner hinkarna för att vila armarna. Hennes späda kropp orkade inte med så mycket. Herbert hade redan hunnit kläda om sig. Han skulle bort till den vanliga kvällskursen i A. B. F. Några minuter kunde han i alla fall spendera på prat om ditt och datt. Och under tiden stod han och såg på Sonja med nya blickar. Han hade känt henne länge. Känt henne huvudsakligast genom gubben Lagers dagliga ovett och hennes egna skygga svar. Men mer var det inte heller. Det hade varit så mycket annat som tagit hans uppmärksamhet i anspråk. Den närmaste omgivningen var ju ändå för honom endast det vardagliga och vana: det sotiga arbetet nere på verkstaden, den grå och olustiga atmosfären över barackerna. Härnere fanns inget av intresse för honom. Men den kvällen då han stod och pratade ett par minuter med Sonja och skrattade lätt åt några obetydliga ord, hade det kommit en annan och luftigare dager över omgivningen. En kylig kvällsvind svepte fram omkring dem där de stod på gårdsplanen och bortom de närmaste uthusen höjde lindarna och lönnarna sina nakna kronor mot den skymningsblå aprilhimlen. Ja, han hade glömt bort sitt egentliga ärende, ända till dess Sonja förskräckt ryckte till. Herbert vände sig om och följde hennes blick. Uppe i lägenheten stod Lagergren och fumlade med fönsterhakarna. Ögonblicket därpå gnagde hans tjatiga stämma som en trasig såg genom den klara luften:

— Tror du att jag ska sitta här och gro igen av smuts, innan du masar dej opp med tvättvatten?

Utän att säga ett ord hade Herbert böjt sig ner efter hinkarna och burit upp dem. När han ställde dem på golvet alldeles innanför farstudörren, sa han åt sin verkstadskamrat:

— Du kunde bära upp ditt vatten själv, och inte skicka flickan till sådant arbete.

Lagergren hade stirrat förvånat på honom. Och han kom sig inte för att säga något förrän Herbert redan var på väg nerför trappan:

— Va, va säger du pojke —?

Redan i slutet av april och början på maj kan kvälarna vara ganska ljumma. Och det står ett blått dis och darrar i luften som gör alla sinnen oroliga. Herbert mötte Sonja nere vid det vanliga stället i parken. Han stod och rökte en cigarrett medan han väntade. Han tänkte helt flyktigt på modern, på systemen. Därefter tänkte han på arbetet. Det var skönt att stå här i den svala skymningen och vila ögonen. Men hans plikt var att sitta över böckerna, att lära någonting. Kanske det skulle bli ett resultat av det så småningom. En ingenjörsexamen. Kanske —! Men hans ögon tålde inte det elektriska ljuset. Det skar och ritsade som knivspetsar i pupillerna när han läst en stund. Det var ett fel som inte avhjälpdes med några glasögon. Men nu stod han alltså här under träden i den mörka parken och vilade sina ögon. Vilade ut från den smärta som han åsamkade sig under arbetet. Då den brinnande gasen skar in i järnet uppstod blå och ultravioletter solar som trängde genom de svartaste skyddsglas. Under arbetet märkte han inget särskilt. Genom

skyddsglasögonen syntes den brinnande acetylen-gasen endast som blekröda-blekblåa stjärnor. Och omgivningen i övrigt var insvept i ett matt, smut-sigt ljusdunkel. Nej, under arbetet erfor han ingen-ting, då var allt som det skulle vara. Men när han vilat en stund, då han kommit hem och satt och åt eller lutade sig över böckerna, började smärtorna. Smärtorna och den förbannade molande svedan som lamslog hans energi —. Själva arbetet nere på bron var nästan en befrielse. Då kände han ingen osäker-het, ingen svaghet, ingen inre hjälplöshet. Från stålkolondrarna som reste sig högt ur de vid gran-iten förankrade betongdubbarna, sköt brobanedäc-kets järnbalkar på ömse sidor ut över Riddarfjärdens vatten. Hundra meter från vardera stranden sluta-deras långa antenner i tomma luften. Där-emellan var det en djup avgrund som skulle över-byggas. Och det var han som höll på med det ar-betet tillsammans med något hundratal andra. Nu, när han stod i parken och tände ännu en cigarrett medan han väntade på att Sonja skulle komma, kände han att hans händer darrade. Det var en påminnelse om att han suttit hela dagen och skurit upp järn och att han sammanfogat järn mot järn. Hela den ofullbordade bron hade skakat av arbete, av nitmaskiner, cementblandare, paternosterverk och bormaskiner. Och inte bara det, lyftkranarna rasslade fram och tillbaka, hävde upp sina tunga bördor ur de djupt nerlastade pråmarna, järnställ-ningar och stålspiror restes, flottbryggor och under-ställningar slogs upp, pålkranarnas ramar dunkade och slog, granitblock mejslades ut, det sjöng i stål-

kablarnas spända linor och armerarna rasslade redan med sitt järn vid anfangerna. Ja, hela bron hade skakat av arbete; en hög, hård och öronbedövande rytm som larmade mot sin fullbordan. Och Herbert hade suttit gränslösa över en balk och stirrat mot den punkt där svetsningslågan ätit sig in i järnet. Djupt under sig hade han vattnet, högt ovanför huvudet den vårblå himlen. En dunkel, livlös färg breddes över allt det han såg på genom sina skyddsglasögon. Vattnet nedanför blev gulgrått, himlen ovanför gulblå, och de vita, lätta molnen såg ut som smutsiga vaddtussar. Ett tag på förmiddagen hade det fallit några hastiga regnskuror, därefter hade solen skinit, sedan hade det mulnat på igen. Ett sådant väder det skall vara en riktig vårdag i början på maj: sol och regn, mulet och molnigt — hög, klar luft. Alltsammans endast med några korta timmars mellanrum. Först vid middagstimmen hade han tagit av sig sina glasögon. Det var som om han helt plötsligt hade förflyttats till en annan värld där allt fick klarare färger och fastare konturer. Från de båda landfästena höjde sig det påbörjade brobanedäcket i en jämn kurva framåtuppåt. Och han arbetade på den yttersta och högsta punkten. Därifrån hade han en ny utsikt, ett nytt perspektiv på den värld som han levat i så länge han kunde minnas. Det var som om han befunnit sig i en flygmaskin: ingen fast mark under fötterna, fri rymd åt alla håll. Och han kunde även *se ner* på ett stort stycke av Stockholm. Öarna låg nertryckta mot vattnet, flata, liksom sammansjunkna. Vände han sig åt väster, kunde han se långt in i Mälarens

solbelysta fjärdar, förbi Gröndal, Ekensberg, Essingen och Fågelön ända ut till Kungshatt; och bakom honom, utmed stränderna av Reymersholm, Liljeholmen, Lövholmen, skymtade alla de välbekanta fabriksbyggnaderna inbäddade i den lätta försommargrönskan. Här uppifrån de sviktande brobalkarna var det första gången han kunde se dem alla på en gång: där var spritfabriken, där var yllefabriken, där skofabriken, där var galvaniseringsverkstäderna och Pharmacias tekniska fabriker; ja, över hela det södra förstadsområdet låg fabriker och verkstäder utspridda: deras skorstenar försvann slutligen i den anstormande granskogens dunkel. (— Middagstimmens inbrott signalerades samtidigt av ett hundratal fabriksvisslor och verkstadspipor. Det var korta, ängsliga stön, det var gälla vrål, det var knivvassa visslingar och det var djupa bröl långt nere i basen. Varje fabriksvissla, varje verkstadspipa hade sin egen ton i middagstimmens korta konsert. Och den som hade bott här länge, kunde utan tvekan avgöra till vilken industri de olika sirenerna hörde. Om det var Primus', Beckers eller Lux' fabriker som signalerade; om det var något av de rostiga varven vid Smedsudden, Pålsundet, Lövholmen eller Ekensberg —). Och rakt framför honom kurade Rålambshov ihop sig med vedgårdar, båtplatser och skrotupplag. Den långa, smala piren av jord och sten stack ännu ut i vattnet på sidan om den påbörjade brons jättekast. Där ovanför låg Marieberg med sina kaserneer och sin ammunitionsfabrik. Grönskan hade kommit och slagit sin lätta slöja om allt det som endast för en månad sedan var naket, trist och

grått. Och under middagstimmen hade Herbert suttit på den yttersta av balkarna med skyddsglasögonen högt uppskjutna i pannan och sett på allt detta i dess riktiga, friska och sunda färger: ett glänsande, vingyllene skimmer över staden, vattnet som glittrade blankt och klart under honom, den högsommarblå himlen ovanför huvudet, de ulliga molnen vid horisonten. Och så solen över alltsammans: dess ljus låg och darrade i ett blått dis över gator, hus och vatten. Nedanför hans fötter singlar ett moln av vita måsar, några änder drog snarpande förbi i baktung och ovig flykt. Det var en lustig känsla att sitta och se ner på fåglarna. *Se dem ovanifrån*. Lite längre bort åt öster ångade ett par bredäckade färjor långsamt och astmatiskt över vattenytan. En galeas med ved kröp tätt upp mot stadshuset. Helt plötsligt kläddes hon fullständigt av: storseglet föll ner, ögonblickligen följt av gaffelseglet, sedan bärgades stortoppen och gaffeltoppen. Och några sekunder senare tog man hem fokken, klyvaren och jagaren. Därefter låg skutan absolut naken. Och däckslastens björkvedsfamnar lyste vita som ett par utbredda lakan nedanför stadshusets tegelröda murar —

Sonja dröjde länge. Herbert tände sin tredje cigarett. Händerna darrade lätt och pupillerna drog samman i det skarpa ljuset från den brinnande tändstickan; alltsammans var påminnelser om den gångna dagens arbete: hans händer som timme ut och timme in höll om de rytmiskt vibrerande verktygsskaften, hans ögon som oupphörligen måste stirra mot den punkt där elden träffade järnet,

glödgade det, skar sig tvärs igenom. Middagstimmen var en härlig vilostund mitt på dagen. Då ströps all ånga av, då stoppade alla maskiner, då vreds de elektriska strömbrytarna om. Pålkranarna upphörde med sitt monotona dunk, mudderskoporna stannade, paternosterverket stannade, cementblandarna stannade, stenhuggarna lade ner sina klubbor och mejslar; allt blev stilla, tyst, hämtade andan. Och han själv fick skjuta upp skyddsglasen i pannan och se sig omkring med obehägnade ögon; se att allting ändå inte var smutsigt: smutsgult, smutsblått, smutsvitt —

Nu började det regna igen. Ett stilla, sakta, nästan ljumt kvällsregn i början av maj. Månskärvan stred mot de drivande skyarna, vinden låg och pressade på från norr. Och helt plötsligt hörde han fotsteg mot sandgången. Var det Sonja som kom? Ja, änteligen! Herbert hade stått med ryggen mot en lönn. Nu lämnade han trädet, steg fram, lättade livet på hatten.

Sonja frågade ivrigt:

— Har du väntat länge?

— Nej, inte så värst!

— Å, jag hade så brått.

Herbert skrattade. Han tog hennes ena hand mellan sina bägge och kramade den hårt och varmt.

— Jag förstår, du hade lite svårt att komma ifrån.

— Inte alls, det var bara ett par saker jag skulle göra först.

— Jag känner till det där!

— Nej, farbror har ingenting sagt i kväll. Jag fick gå genast jag var färdig!

— Nu ljuger du i alla fall lite grand. Kom ihåg att jag har min kammare alldeles bredvid er lägenhet.

— Och du lyssnar?

— Nej, absolut inte! Hur kan du tro att jag lyssnar? Jag bara hör!

— Det är fult.

— Men hur ska jag bära mej åt att inte vara ful? Hur ska jag bära mej åt att inte få hår i öronen? Stoppa ner huvudet mellan ett par madrasser? På annat sätt kan inte jag undgå att höra vad som säjs.

Herbert skrattade. Sonja skrattade. De stod tätt intill varandra, regnet föll sakta runtomkring dem. Och Sonja sade:

— Det är förskräckligt att veta att du vet allting.

— Faran är i alla fall inte så stor. Det gubben Lager kan hitta på att säja, det känner jag igen sedan flera år tillbaka.

— Bara man tar honom på rätt sätt, är han den bästa människa man kan tänka sej.

Herbert blev plötsligt ond. Det hettade till i blodet och örsnibbarna blev varma. Då han hörde Sonjas ödmjuka röst och försonande ord, stod alla grå mornar levande framför honom och han mindes alla meningslösa trätor som den reumatiske nagelsmeden försökt sätta i gång med. Herbert sade:

— Ett mycket bekvämt program: får jag det bara som jag vill så ska jag vara hygglig!

— Du är orättvis, Herbert!

— Naturligtvis är jag orättvis!

— Man måste ändå tänka på att farbror är rysligt snäll. Vart skulle pappa ha tagit vägen om han inte fått komma hit till honom? Och jag, vad skulle jag ha gjort egentligen?

Herbert mumlade något.

Sonja steg närmare honom. Regnet slöt dem tätt tillsammans i sin våta kappa.

— Vad är det du säger?

Herbert gjorde en hjälplös gest.

— Egentligen ingenting av betydelse. Vi har tillsammans våra förpliktelser. Var och en måste göra sitt som verkligen är lycklig nog att kunna göra något!

— Ja, du har ju din mor och dina syskon.

— Äsch, morsan och lilla Lisa, det är ju ingenting att tänka på. — Klart som korvspad att dom ska hänga med så länge jag har arbete. Den saken behöver inte diskuteras. Men jag skulle gärna vilja klämma till om nacken på en karl som gubben Lager —

Sonjas blå ögon blev svarta, hennes ansikte var mycket blekt, kinderna lyste nästan pappersvita mot den fuktiga munnen. Regnet föll sakta över hennes huvud och axlar. Hon växte där i regnet framför Herbert. Fick raka skuldror, rak nacke. Och hon sade:

— Du är elak, Herbert!

Herbert grep hennes arm. Tryckte den hårt intill sig. Visslade lite överlägset mellan sina breda tänder:

— Så ja, det var en god början. Nu har jag fått dej förargad så gott som genast.

— Nej, jag är inte förargad! Du är bara så obehaglig i kväll. Jag har glatt mej hela dan åt att få möta dej!

Sonja höll redan sin arm under Herberts. De gick genom den mörka parken över det våta, mjuka fjolårslövet fram mot den närmaste utkantsgatan. Herbert småvisslade belåtet. Han kände Sonjas kropp nära intill sin egen. Hon hade sin gråa kappa på sig och den käckä tyrolerhatten som tillät hennes hår att svalla fram i en bred, mörkbrun våg över vänstra örat. De gick hastigt över den fuktiga gräsmattan. Ännu regnade det. Ännu stred månskärvan mot de förbidragande skyarna. Och här kom den egentliga staden dem till mötes. Här var de första branta brandgavlarna, här var bakgårdarna, här var de överfulla soptunnorna och kägelformade slaggtipparna. Allt detta kanske såg grått och dystert ut i fullt dagsljus. Kanske även luktade något av fatigdom och förtappelse. Men Sonja såg inget grått (— hon gick ju vid sidan av Herbert —). Och Herbert kände inget av det dystra (— han hade ju Sonjas arm under sin —). Det fanns inte längre någon smuts eller något solk, mörkret gömde alla grå stämningar i sin stora, djupa hand. Och majkvälens lätta, ljumma regn tvättade bort dammet, sköljde allting rent, skänkte ut en ny och frisk doft över omgivningen.

Och Herbert sade:

— Jag kan inte inse att en människa har rätt att behandla en annan människa hur som helst.

Sonja vände sitt ansikte mot honom:

— Men farbror börjar bli gammal —

Därpå tog hon ett par lätta danssteg, skrattade friskt och glatt.

— Du tar allting så högtidligt, Herbert! Allt hans prat går in genom ena örat och ut genom det andra. Vad vill du annars att jag ska göra?

— Ja — ja vad ska du göra? Jo, visa ingen tacksamhet. Var dej själv! Vet att du har ett eget värde som inte någon människa i hela världen kan fördärva med sitt dåliga humör.

Herbert tryckte Sonja närmare intill sig. Det var mörkt på gatan och långt mellan lyktorna:

— Vårt möte i kväll kunde kanske ha varit lite gemytligare. Men jag är ändå glad att jag har fått det här sagt och kunnat göra dej lite förargad. Eller ledsen. Jag har hört din farbror på mornarna och jag har hört honom om kvällarna. På sista tiden har jag mer och mer kommit att tänka på hans gumma, hur hon sakta kröp ihop, blev grå och obetydlig. Hur hon försvann till slut, var borta. Så går det med kvinnorna i de här kvarteren, det har du själv sett. Och jag för min del vill inte att du ska följa efter samma väg.

Och Sonja:

— Nej, jag vill inte bli gammal.

Herbert skrattade:

— Det kommer du nog inte att slippa ifrån, men det finns så många olika sätt att bli gammal på.

— Ja?

— Bäst var det naturligtvis om du kunde komma bort från barackerna alldeles. Om inte jag var

stängd på alla håll, skulle väl den saken kunna ordnas. Men då det är som det är, har du bara ett enda att göra: flyt ovanpå, låt dej inte brytas ner. Det finns sedan ingen som tackar dej för att du låtit dej tyranniseras. Vem tackar alla dom kvinnor som blivit slavar. Dom tusental som aldrig vågar eller orkar med någon opposition?

— Men man får inte bara tänka på sej själv, du Herbert!

— Och man får inte bara tänka på andra. Det är brottsligt! Du kan lämna ditt arbete, du kan lämna dina pengar, du kan ge bort allt vad du äger och har, allt detta — pengar, arbete och egendom — är inte av så stor betydelse, men det som är det väsentligaste, det som är du själv, ditt innersta, dina drömmar och önskningsar, det ska du inte låta någon trampa under fötterna. Även om du får mat och husrum till skänks!

De hade gått några gator upp och ner. Och nu stannade de i en hörna där en biograf låg och strålade med tusentals ljus. Det regnade ännu och inne i biografens varma, upplysta vestibul stod det flockar av ungdom som pratade och nojsade. Pojkarna rökte dåliga cigaretter och flickorna tuggade tuggummi. Det var ungdomar som meningslöst nötte bort sina kvällstimmar medan de väntade på att något skulle hända. Något förbluffande och fantastiskt. Och medan de väntade, rökte de cigaretter, tuggade tuggummi, pratade billig, hemmagjord slang i enkla meningar. Och så såg de hungrigt på varandra, önskade varandras kroppar, men vågade

ingenting, var för slappa. Där inne på biografduken projicerades ett drama. Pojkarna var hjältar, flickorna hjältinnor. Blott om dramat flyttades ut i verkligheten kunde var och en genast överta sina roller. Här fanns det flotta colmansmustascher, här fanns det redan trötta garboögon. Allt var färdigt för spel. Men spelet dröjde. Under tiden fick de röka cigaretter, tugga tuggummi, nojsa med varandra. Och vänta medan regnet föll. Vänta i alla gathörn, vid alla biografen, utanför alla danssalonger — hela sin ungdom igenom.

Ett tåg flög över den närbelägna järnvägsbron. Det kom inifrån staden och gick söderut. De fyrkantiga fönstren skymtade förbi som en rad apelsingula flaggor. Det regnade inte längre. Molnen hade drivit undan. Lyrans och Vattumannens stjärnor lyste blekt högt uppe mot det svarta. Herbert sade:

— Där borta var jag med och byggde en tid. Det är en lustig känsla, man tycker liksom att man ägde det på ett särskilt sätt det som man varit med om att arbeta på. När tågen går över därborta, tänker man: jag har i alla fall suttit däruppe och skurit in järn i järn. På den tiden var det bara tomma luften, inte en spindel kunde komma över. Och nu är det ett system av material som står rycken för flera tusen ton — det känns som om man ändå gjort något som kommer att finnas kvar!

Och sedan:

— Du fryser kanske, ska vi ta en sväng utåt Midsommarkransen och tillbaka igen?

— Nej, det blir för långt i kväll. Jag är lite trött. Vi kan i stället gå och titta på bron där du arbetar nu.

De vände. Och när de återigen gick förbi biografen där den sysslolösa ungdomen stod och hängde, gav Herbert en upplysning i förbigående:

— Där fanns det en smedja förut, en polisfinka, ett lumpupplag och Frälsningsarméns fjärde kår. Lumphandlaren hade stora spjällådor med tomflaskor som stod utanför dörrarna. När vi grabbar behövde pengar, gick vi in till lumphandlaren, i förbifarten tog vi med oss ett par buteljer ur lådorna och sålde dem för tio öre styck. På det viset fick han köpa sina egna flaskor flera gånger om —

Långholmen med sina leriga vägar och undan-gömda stigar.

Här låg staden framför dem i en väldig ellips, i en jätteramp av ljus. Uppe på de högsta höjderna fanns bänkar där man kunde sitta. Herbert strök bort regnvattnet med flata handen på en av dem. Häruppe hade tusen människor varit före dem, ensamma människor eller människor par om par. Och många hade lämnat ett märke efter sig, ett litet emblem som utgjorde en påminnelse om deras existens. Bänkarna och trädstammarna runt omkring var fullskurna av namn, initialer, hjärtan och årtal: de ensamma, okända stadsmänniskornas egna minnesmärken. Det var något man länge efteråt kunde komma tillbaka och betrakta, samtidigt som man genomströmmades av minnet av en viss kväll, en viss händelse, ett visst känsloläge. Bänkarna och trädstammarna var över-

sållade av sådana runor; kantiga och primitiva kärleksdikter där knivspetsen givit lidelsens och upplevelsens hela rikedom åt ett torrt och uttryckslöst årtal, ett likgiltigt kvinnonamn som återfanns i vilken almanacka som helst.

Man kunde sitta här, se och drömma sig bort; glömma det vardagliga, det vanliga som annars hängde likt en tung börda över skuldrorna och tryckte alla lemmar hårt mot jorden — här kunde man för en liten stund försvinna i drömmar medan årtusenden sakta välvde genom universum. Och man satt ju bredvid en människa, en tillitsfull kropp från vilken en levande värme strömmade ut. Herbert höll sin arm om Sonjas rygg, kände hennes fuktiga hår snudda vid sin kind: en frisk doft av regnets renhet. Det var nog, mycket mer än nog. Den gångna dagens arbete fanns inte längre, hade plånats ut och försvunnit. Just nu var det endast en tidlös rymd, några eviga sekunder, innehållslösa — bräddade med djup ro.

Och de satt och såg ut över ett stort stycke av den stad de själva tillhörde: aftonstjärnan lågade långt borta vid horisonten som välvde sig över Kungsholmen; vattnet djupt nedanför berget skiftade ständigt med ljus och mörker på sin yta; ända härifrån kunde man se bussarna, bilarna och människorna som cirklade ut och in i gatuschakten på den andra sidan av fjärden; och spångafyren svepte med jämna mellanrum sin svärds klinga över de mörka hussilhuetterna, en koncentrerad, mjölkvit flod av ljus som sakta flöt samman i ett med stjärnornas sken.

Och Herbert vände sig om och såg på Sonjas ansikte under hattbrättets skugga (— en ung kvinna från utkantsbarackerna, en arbetare från varvet och den ofullbordade bron —). Han hade sin arm om hennes midja, värmen från deras kroppar strömmade tillsammans, förenades i den fuktiga, råa kvällskylan. Herbert böjde sitt ansikte ner över Sonjas. Och så kysstes de. Plötsligt och häftigt, med öppna, varma läppar. De hade gått tillsammans många kvällar, varit ute på långa promenader och skilts åt hemma i barackens mörka förstuga, men de hade ännu inte kommit sig för med detta: att närmare förenas. De hade haft nog av varandras närhet, varit nöjda med det och känt sig fullt tillfredsställda att få prata med varandra, gå några gator fram och tillbaka arm i arm, sida vid sida. Få vara två unga människor som sorglöst och tillfälligtvis lämnade alla bekymmer bakom sig. Häruppe, på denna nötta plats där så många andra suttit tillsammans före dem, kysstes de för första gången. Deras läppar pressades mot varandra, de åt varandras andedräkt. Så satt de oändligt tysta. Sekunderna skred långsamt förbi. Evigheten kom till dem. År och årtionden försvann. Herbert höll sin arm om Sonjas rygg. Han tryckte henne djupare bakåt, han böjde sig längre fram över henne, de försvann båda ner i en bottenlös värld av ro. Den högra handen (— en hand som var hård och stel liksom det järn den arbetade med —) kupade han över Sonjas vänstra bröst. Och därefter överfölls Herbert av feber. Mannens vanliga feber. Han stammade samma osammanhängande ord som tusen gjort före honom: ”— å, du, å, du,

mitt flickebarn lilla —” Han pressade henne närmare mot sitt bröst. Sonja kom villigt intill honom, mjukt och varmt. Och Herbert smekte ivrigt och nervöst över hennes kropp. Hans händer strök häftigt över höfternas välvning och utmed lårens linjer (— Sonjas kjol var ännu fuktig av det regn som fallit tidigare på kvällen —). Och han gjorde som så många andra män till dess han plötsligt slappnade, liksom drog sig tillbaka. Och med sin mun tätt tryckt intill Sonjas läppar, viskade han:

— Nej, jag vill inte om det är första gången, jag har ingen rättighet.

En sakta vind strök genom de nerhängande buskarnas lätta grenar. Ljusreflexerna i vattnet gungade och skiftade. Och den påbörjade bron reste sina avhuggna mammutbetar högt över fjärdens mörka yta. Herbert höll sina båda flata händer pressade mot Sonjas skuldror. Han talade sakta som för att övertyga sig själv:

— Första gången betyder så oerhört mycket för en flicka. Vad som än säjs, det är en handling som man inte kan komma ifrån, en upplevelse man inte kan glömma. Det är bara det likgiltiga som man glömmer, det som är utan något värde.

Sonja slog sin arm om Herberts hals och förde hans huvud mot sina bröst.

— Jag är lycklig över att ha dej här, att bara sitta stilla, sade hon.

Och Herbert:

— Du förstår — jag har tagit en flicka en gång utan att mena allvar med det, utan att känna något. Det var bara för att det skulle så vara. Den

där sjukliga fåfången som säger att man ska äga, och allra helst äga först av alla. Jag visste inte då att det betydde så mycket för henne. Men jag fick veta det senare. Och jag svor på att jag aldrig skulle göra om den saken mer. Det var kusligt att veta att man betydde något för en människa, att någon gick och tänkte på en utan att man själv hade det ringaste att ge i gengäld.

— Känner du då ingenting för mej, betyder jag ingenting alls?

— Å, du —! Det är inte så jag menar. Men jag vill vara säker på mej själv, jag vill veta att jag inte bara tar, utan även att jag kan skänka något. Det som ligger bortom tillfället och betyder så mycket mer.

— Det är så lugnt att vara här hos dej, jag vill ingenting annat. Du ger mej allt just nu.

— Gör jag?

— Ja!

Därefter rätade Sonja ut sin kropp. Blev allvarlig. En ung kvinna från barackerna.

— Det är en sak jag måste säga dej, Herbert, om vi ska bli klara med varann från början.

— Nå?

— Det är inte första gången för mej, jag har haft pojkar förut.

— Har du?

— Ja!

— Jasså —

— Blev du ledsen nu?

— Nej!

— Jo, jag ser att du känner dej plågad.

— Jag? Nej, inte alls! Vad menar du? Det var bara något som jag inte alls hade tänkt.

Herbert kysste henne igen. På pannan, på ögonen, på munnen.

Och Sonja:

— Allt det där var så smutsigt. Jag vill inte minnas något. Det var som du sade: det betydde mer för mej än för pojken. Jag bara levde i fantasier omkring honom och märkte inte förrän så småningom att han var nöjd med det som varit, att han inte ville något mer. Det var äckligt, jag kände mej som en solkig trasa. Många gånger drömde jag om nätterna att han kom till mej, trängde in i mej. Men när jag lade armarna om hans skuldror, försvann han, var borta. Jag famnade bara tomma luften. Det var precis som i verkligheten. Det där yttre kunde kanske ha upprepats gång på gång, men sedan ville han bara vara sej själv igen, gå sina egna vägar, befria sej från mej. Och då var ju allt meningslöst; jag var ju lika ensam och lika ouppfylld som förut —

— Jag förstår nog vad du menar, Sonja.

— Kanske jag inte skulle ha sagt något, men jag tyckte att jag måste vara uppriktig mot dej genast från början. Och nu kanske du känner dej besviken?

— Besviken?

— Ja, besviken för att jag inte var den du trodde. Att jag inte var orörd.

— Orörd? Nej, du pratar, Sonja! En sån vidskepelse! Vad skulle jag ha för rättighet? Vi är ju människor. Och jag i min tur har kanske gjort en

annan karl "besviken". Då kvittar allt lika. Jag har inte rätt till några andra fordringar.

— Är du riktigt säker på dej själv, nu?

— Javisst är jag säker!

— Du förstår, jag var bara så rädd. Du anar nog inte vad du betyder för mej. Jag har varit ensam så länge. Så outhärdligt ensam. Och jag har sett hur allting långsamt hållit på att gå utför. Ända sedan far förlorade sin verkstad har jag haft en känsla av att befinna mej på väg ner mot något bottenlöst. Far har förändrat sej så oerhört. Att han har blivit infallen och mager, att han liksom krupit ihop och försvunnit, kanske inte betyder så mycket. Det är bara yttre saker. Men hans nervositet, hans upphetsning, hans sätt att vara frånvarande precis som om hans medvetande gav sig ut på fria strövtåg, lämnande endast en tom och död kropp kvar i rummet, gör att jag känner en oerhörd ångest. Det måste vara något som sprungit sönder i hans inre. Det kan gå veckor utan att jag märker något. Men så ibland kan han stå och stirra ut i luften med en innehållslös blick, och han utför saker som absolut är utan någon mening. Det är som om hans kropp blivit lämnad ensam, övergivits på ett underligt sätt. Han rör sig då med rörelser som ett uppdraget urverk där det bara är kuggar och fjädrar som sätter alltsammans i gång. *Bara kuggar och fjädrar men ingenting annat.*

— Jag kan ana hur det är.

— Det är fruktansvärt. Han håller på att glida bort på något vis, lämnar allting som är fast och säkert efter sej. Och jag kan inte göra något för

att hålla honom kvar. Du kan inte förstå vilken tacksamhet jag känner mot farbror. Han har i alla fall blivit som en sista hållhake för far och mej. Vad tror du jag bryr mej om hans dåliga humör, hans ständiga gnat och gnäll, det är ändå något verkligt, något som inte rinner undan som sand mellan fingrarna.

De satt tätt tillsammans. Två människor mycket nära varandra i det tusenmila mörkret. Herberts hatt hade skjutits av huvudet och rullat ett stycke bort på marken. Sonja strök sina fingrar genom hans hår.

— Och nu har jag haft tanken på dej att klänga mej fast vid under de sista veckorna, varit viss om din närvaro. Du kan inte fatta vad det betytt för mej. Nej, du kommer aldrig i livet att förstå det! Du har ju ditt arbete, din säkerhet, och jag har ingenting annat än en ständig rädsla att allting ska glida ännu djupare ner mot ett bottenlöst mörker. Och nu när jag kände att jag måste säga dej hur det var, fruktade jag att du också skulle lämna mej —
— Nej, aldrig i livet.

Ingenting hade förändrats, allting var som förut: i väster höjde sig den ofullbordade bron i två avbrutna kurvor; aftonstjärnan lågade ännu bortom Kungsholmens hussilhuetter, spångafyrens strålkastare svepte fram mellan de glänsande stjärnorna, Stadshusets torn strålade av en dold belysning mot den mörka natthimlen; och ett stycke åt öster låg Slussen och badade i ett hav av ljus. Ingenting hade förändrats, allting var som förut: bilarna, bussar-

na, de brådskande människorna i gatuschakten på andra sidan fjärden; det ständigt skiftande vattnet nedanför bergstupet (— skiftande mellan ljus och mörker; mörkret kom från botten, ljuset från kajlyktorna och båtarnas tvåfärgade lanternor —). Men något hade ändå förändrats, allting var inte som förut: två människor hade nått något gemensamt, utplånat en del av varandras ensamhet, kommit varandra oändligt nära i djup förgätenhet av världen.

De ägde varandra på marken, så nära mullen som möjligt. Det droppade ett stilla silverregn från grenar och kvistar. Mörkret och buskarnas halvt-slagna hängen gömde deras kroppar. Från det sakta rinnande bergvattnet, från den fuktiga mossan, från fjolårets kopparbruna löv och alla groende örter steg en kryddstark vårvarm doft. Sonjas ansikte var lugnt och fast som ett stycke jord. Hennes vita lår, hennes vackra ben skimrade som silverstrimor mot ytterkläderna vilka låg utbredda över den svala, svarta marken. Hennes ben, hennes lår, två smala bäckar, bräddade av liv och hetta som rann upp ur samma varma, djupa brunn. De ägde varandra nära jorden, nära universum. Mitt i alstringens värld, mitt i det som blev till, som höll på att födas för en ny sommar. Ovanför dem lyste stjärnhimlen, långt borta på andra sidan vattnet sjöng staden sin hårda och heta sång. Och här, i deras omedelbara närhet sprängde trädens löv sina höljen och en ny grönska spirade upp ur jorden.

Det var inte bara kläderna som de kastat åt sidan, utan även allt det som de förut burit på. Och när de sedan gick hemåt, skedde det i en lätt, ljus och

befriad sinnesstämning. Barackerna som väntade dem bägge, arbetet dagen därpå, behövde inte längre kännas som ett fängelse, ett mörker som det var omöjligt att slippa ut ifrån.

Bakom dem var det lövskogsklädda berget med sin utsikt över hela norra Stockholm. Där uppe var bänkarna och de skrovliga trädstammarna fullristade med namn, initialer, årtal och hjärtan. Primitivt utförda symboler som vittnade om någon viktig stund, om någon stark upplevelse hos många okända.

Arbetsjournal.

27.7. Södra bågen, västra sidan: fastgjutning av montageställningens rullbanebalkar. Specialcement. Kontroll efter gjutningen visade att balkarna ej rubbats ur sitt rätta läge. — 28.7. Södra bågen, västra sidan: rullbanebalkarna fyllas med cement genom tryckgjutning. — Södra bågen, östra sidan: fastgjutning av montageställningens rullbanebalkar. Specialcement. Kontroll efter gjutningen visade att balkarna ej rubbats ur sitt rätta läge. — 29.7. Montageställningen: natten till idag anlände tre docksektioner uppbärande lyfttornet för ställningsmontaget. — Södra bågen, västra sidan: gjutningen av landfästet, del 5, c:a 90 m³. Fortsatt tryckgjutning i rullbanebalkarna. — 30.7. Södra bågen, östra sidan: tryckgjutning i den undre av rullbanebalkarna. — Norra bågen, västra sidan: arbetet med fångdammen så långt kommet att sprängningen och utläggningen av bottenbalkar är avslutade. — 1.8. Södra bågen, östra sidan: tryckgjutningen i den övre rullbanebalken i det närmaste slutförd. — Södra bågen, västra sidan: gjutning av del 6, c:a 94 m³. Gjutningen utfördes på sju och en halv arbetstimmar. Gjutningshöjd: sju meter. — Norra bågen, östra sidan: dykare rensar för kranuppställning i fångdammens centrum. — 2.8. Södra bågen: vid båda sidorna avslutades tryckgjutningen i rullbanebalkarna. — Östra sidan: fångdammen kapad och övre balken borttagen mitt för landfästet. — 3.8. Södra bågen, östra sidan: gjutning av del 8 c:a 85 m³ i landfästet. — 4.8. Södra bågen, östra sidan: pumparna i fångdammen borttagna. — Formsättning för vattenledningskammaren i förbindelse med södra bågens östra landfäste igångsatt. — 5.8. Gjutning av del 7 c:a 75 m³ i landfästet. — 6.8. Rivning av fångdammen påbörjad med hjälp av fyra tons pontonkran. Går bra. På eftermiddagen in-sattes lagren för båghalvan "A". — Kabelkranen: natten till

i dag utfördes med gott resultat en del av överdragningen av bärkabeln. Förhalningen av båghalvan "A" påbörjad. — 9.8. Södra bågen, östra sidan: rivning av fångdammen klar. Allt har gått utmärkt. — Lyftningen av hjässändan av båghalvan "A" utförd. — Inflotning av flytdockorna färdig. — 10.8. Gjutning av del 8 i landfästet. C:a 85 m³. Prov göres för bestämning av formtrycket. — Upptagning av pumparna i fångdammen och rivning av densamma påbörjad. — Kabelkranen: körning med last påbörjad. — 11.8. Södra bågen, västra sidan: gjutning av del 7 i landfästet, c:a 75 m³. Härmed är detta landfäste färdigt.

N e g e r n

— den ömskinnade

NÄR NEGERN kom in i ett rum, såg det ut som om han skulle ta dörrposterna med sig. Den breda, muskulösa kroppen fyllde upp hela dörröppningen. Och ändå var han bara tjugu år och hade knappast utfört något ordentligt i hela sitt liv, aldrig haft någon bestämd och påfrestande träning under vilken kroppen fått utvecklas till sin fulla volym.

Endast ibland gjorde han ett försök att befria sig från hemmets atmosfär. Försökte uppnå ett annat liv. Han tog då sin tillflykt till en stuga ute i Tantolunden. Till kolonistugan *Tusculum*. Där ute huserade John Bredberg från Bohuslän. Bredberg hade stora, rödfjuniga händer och ett huvud som var täckt med hästgult hår. Han levde i tron att allting skulle bli bättre — åtminstone mycket bättre än det var nere i Bohuslän. Negern levde några dagar i taget hos honom. Lärde sig av denne att hushålla på så gott som ingenting. Kände sig fri. Var glad att ha någonting som han kunde lägga sina väldiga händer på. Dagarna ute i Tantolundsbergen började på ett helt annat sätt än nere vid barackerna — och när natten kom kunde de krypa till kojs med en känsla av belåtenhet. Allting var liksom lättare, de timmar som förflutit hade inte helt tillspillogivits:

något verkligt hade blivit gjort som man kunde peka på.

Men när han varit borta några dagar måste han alltid gå tillbaka till barackerna. Det var som om någon osynlig makt tvingat honom till detta. I hemmet fanns det ändå en viss trygghet, den kvava miljön skänkte säkerhet. Hemmet var ett rotfäste som han inte kunde hugga av så lätt. Och han plågades också av vissheten att modern var orolig och ängslig under hans frånvaro, att fadern förbannade hans sätt att driva omkring som en luffare och vagabond. Därför återvände Negern alltid från Tantolunden. Slog sig frivilligt ned på kökssoffan för att återigen lyssna till hemmets välbekanta och monotona melodi.

Modern skramlade med sitt. Från spishörnan kom en fet lukt av potatisimma och stekt fläsk. Hur många gånger hade han inte suttit just på denna plats i soffkroken och lyssnat till samma slammer, luktat på samma dofter, väntat på samma förödmjukelsens måltider.

Måltiderna, dessa tysta, blodlösa avrättningar. Hur många tusen sådana hade han inte varit med om? Och alltid hade han suttit här och väntat, lyssnat till moderns stök med pannor och kastruller, sett hur dagsljuset skiftat utanför fönsterrutorna mellan vår och sommar, mellan höst och vinter; hört hur farstutrappan kvidit och gnällt under de hemvändande arbetarnas tunga steg. Och här hade han suttit mitt emot Jaan och sväljt potatisen och kor-

ven, paltbrödet och fläsket. Sväljt och sväljt medan tuggan växte i munnen, var omöjlig att få ner.

Och Jaan var inte den som brukade hålla tillbaka sin mening om någonting. Nu när bordet dukats och maten blivit framsatt, gav han luft åt sin förvåning:

— Var fan i helvetet har du hållit hus nånstans de sista dagarna?

Modern såg ängsligt upp på de två. Hon hade en kuvad och skygg blick som om hon visste att mannens nävar var lika hårda som hans ord. Negern böjde sig över sin tallrik och svarade:

— Uppe i Tantolunden, hos Bredbergs.

Jaan lade kniv och gaffel ifrån sig. Sög in den smutsiga mustaschen mellan läpparna för att även tillgodogöra sig mjölksåsen som fastnat utanför munnen. Och därefter:

— Kunde det vara en så förbannat brådskande affär att du inte hann säga något härhemma?

— Det bara blev så!

— Och du fordrar att mor ska vänta med maten till dess du behagar komma hem, du din valp!

Jaan gjorde sig beredd att resa sig upp från bordet och hämta sin pipa på spiselkåpan. Negern reste sig också. Den fyrkantiga kroppen stod som ett svart block framför fönstret. Han upprepade faderns ord:

— Valp?

Den gamle puddlaren såg förvånat på sin son. Kanske han redan glömt vad han sagt. Det var inte hans vana att väga sina tillmälen på en våg. Nu tillade han för att göra eftertryck, och det sked-

de på hans eget långsamma och tvekande sätt, som om han stod och sökte efter varje ord:

— Ja just valp! En djävla, förbannad slöddrig valp som går och drar benen efter sej!

Modern reste sig också. Liten, kutryggig och försagd. Hon trodde väl att något skulle hända mellan de två männen som stod på var sin sida av bordet och stirrade varandra in i ögonen. Jaan dunkade sin grova näve i bordet:

— Kanske du vill hörat en gång till. Det duger fint så länge du inte vill uppföra dej som folk. Innan du visat att du kan något!

Negern slöt ögonen en kort sekund. Drog djupt efter andan. Orden svepte som piskrapp över lemmarna. Hans stora muskulösa kropp var som fastnaglad vid fönstret, vid fönsterbågens vita kors som skyddade hemmets värld mot den verklighet som fanns utanför. Nu var det inga tysta anspelningar längre, inga föraktliga miner och menande blickar. Nu var allt öppet utsagt av det som legat kvavt och kvalmigt i luften och gjort hemmet outhärdligt. Det fanns inte mer att tillägga. Jaan stod ännu med den knutna näven lagd mot bordsskivan. En grov blodåder var spänd som en sträng tvärs över hans panna, från näsroten till hårfästet. Han kanske väntade ett svar.

Nej, det fanns inget svar att ge.

Negern makade sig försiktigt fram mellan soffan och bordet som var han rädd att stjälpas omkull något, göra något buller, åstadkomma skada. Ett ögonblick stod de två storvuxna männen tätt inpå varandra. Köket verkade med ens så litet och

trångt som om väggarna flyttats långt in på golvet. Modern skrek förfärat:

— Vad tänker ni göra?

Och efteråt flämtade hon svagt:

— *Herrejesus människor!*

Men Negern gick bara förbi, sade inte ett ord. Hade ingenting att säga. Tog kepsen där den hängde på sin pinne. Försvann ut genom dörren.

Modern stod med hängande armar. Hon stirrade på den igenstängda dörren och hon såg på mannen. Hennes ansikte var grått och trött:

— Vart går han nu, tror du? Han kanske inte kommer tillbaka!

Jaan strök med flata näven över sin svarta mustasch. Han var lika förlägen nu som alltid då han använt en dosis kraftiga tillmälen. Han vände sig bort från hustrun och sökte efter pipa och tändstickor på spiskåpan. Och han mumlade:

— Å för tusan! En hungrig ko vet alltid vägen till bålet!

Arbetsjournal.

12.8. Montageställningen: inriktningen av båghalvan "A" pågår. — 13.8. Montageställningen: lyftning av båghalvan "A" för fastsättning av anfangen vid landfästet på kungsholmssidan. — 15.8. Montageställningen: fortfarande arbete med inpassning av båghalvan "A". Lagren måste skäras av med syrgas. — Kabelkranen: lossning av formluckor och virke i gång. — Utläggning av järnbalkarna för östra fångdammen klar. — 16.8. Montageställningen: docksektionerna återfraktade till varvet. Båghalvan "A" klar! — 17.8. Montagearbetet fullt avslutat på kabelkranen. — Norra bågen: dykararbetet för fångdammen återupptaget genom uppsättandet av ställningsspiror. — 18.8. Montageställningen: natten till i dag anlände båghalvan "B". Inpassningen i läget på kungsholmsidan igångsattes omedelbart. På kvällen vilade båghalvan i sina upplagsanordningar, fri från dockorna. — 19.8. Norra bågen, västra sidan: utläggning av järnbalkar för fångdammen påbörjad. — Norra bågen, östra sidan: samtliga järnbalkar nerlagda och fastgjutna. — 20.8. Norra bågen, östra sidan: spontning börjad på fångdammen. — Västra sidan: ännu en dykare har detacherats till arbetet på denna fångdammen. — 22.8. Södra bågen: formsättning för 2,8 m valv närmast anfangen påbörjad. — 23.8. Montageställningen: hängning till full höjd av bågspannen "A" och "B" i gång. — Träarbetet med undre valvformen påbörjad. — 24.8. Montageställningen: höjning av bågspannen "A" och "B" pågår. — Norra bågen, östra sidan: spontningen för fångdammen klar. — Norra bågen, västra sidan: järnbalkarna nerlagda och ingjutna. — 25.9. Norra bågen, östra sidan: smärre gjutningar längs spanten i botten. Pumpmontage i gång. — Norra bågen, västra sidan: spontningen i gång. — Montageställningen: hängning av båghalvorna "A" och "B" pågår. — 26.8. Norra

bågen, östra sidan: gjutningar och pumpmontage klara. Allt färdigt för länspumpning. — Montageställningen: lyftningen av båghalvorna "A" och "B" avslutad omkring klockan 10. — 29.8. Norra bågen, östra sidan: kranflyttningen inom fångdammen klar. Rivning av diverse ställningar i gång. — Norra bågen, västra sidan: spontning i fångdammen klar. Hela arbetet har gått utmärkt!

S k o t t m o t d u v o r

SJUTTONÅRINGEN Filip hade ett grovhugget, nästan brutalt ansikte. Han hade grova händer, grova kläder och mycket tjocksulade skor på fötterna. Allt vad han kom i närheten av och allt vad han snuddade vid, såg på något vis bräckligt och skört ut. Hela pojken med sitt stripiga och svarta hår, med sin breda tartarnäsa, med sina långa, ledlösa armar, verkade löjlig, nästan avskräckande. Den som först såg på honom, såg på en människa som hade en förvillande likhet med en apa. Men så hade han sina ögon. Två stora, blå ögon med ett sällsamt ljus bakom pupillerna. Dessa ögon lyste upp hela ansiktet. Och när man iakttog dem, glömdes man allt annat: den låga, smärtsamt sammanrynkade pannan, de breda munvinklarna, det brutalt utskjutande käkpartiet; ja, hela det kantiga huvudet, hela den förvuxna kroppen med dess opropor­tionerliga lemmar. Men vad gjorde det egentligen hur hans kropp var vuxen? Den gick i alla fall i ett med miljön. Där han stod nere på verkstaden, inne på nerskrotningen med demoleringssläggan mellan sina nävar; eller när han låg på utombordsställningarna med stålfursten pressad mot bröstet, gällde det något helt annat än välvuxna lemmar eller ett vackert ansikte. Och mitt inne i sotet, larmet och hetsen fanns det ingen som tänkte på hur hans ögon såg ut. Huvudsaken var att han kunde sköta sitt

jobb, att han var kraftig och arbetsam. Något mer begärde man inte. Det här varvet var ingen skönhetssalong!

Filip arbetade också. Han hade hårda muskler och kraftiga nävar. Det var blott då han låg på utombordsställningarna och ibland stirrade ner mot stapelbäddarnas cementerade bottnar, som en förnuftslös yrsel drog genom huvudet. Föremålen suddades ut och berövades sina fasta konturer. Allting blev först grått, sedan svart framför hans ögon. Han förlorade kontakten med yttervärlden. Långt borta hörde han rytandet från nitarsläggan, den skrällde och slog mot plåtarna och han kände stålfurstens hårda stötar mot bröstkorgen. Men allt detta var likgiltigt: nitarsläggan, stålfursten och de glödgheta naglarna som genomborrade järnplåtarna. Långt under honom fanns stapelbäddens botten. Själv befann han sig högt uppe i ett stort tomrum. En sugande ångestkänsla kröp sakta genom kroppen. Hans krafter förlamades, handflatorna blev heta och varma. Och helt plötsligt kände han ett behov av att kräkas —

Just då var det som om han vaknat upp ur ett rus; kväljningarna steg och sjönk inom honom. Men svindelns släppte så småningom och han kunde återigen se klart framför ögonen. Jaan höjde sitt svarta och svettiga ansikte på andra sidan av den rytmiskt vibrerande plåtbarrikaden. Han röt av upphetsning:

— Fan i helvetet, pojkdjäväl. Håller du inte mot ordentligt, slår jag in släggan i din satan svarta apskalle!

Det var en kalldusch som tog för tillfället. En

uppryckning. Han fick inte se neråt. Bara tänka på arbetet: modern och lillsystemen som var beroende av hans lön. Modern satt med sitt fårade ansikte och sina skumma ögon lutad över symaskinen. Nej, han fick inte se neråt, inte tänka på att han låg på en bräcklig och hastigt ihopsnickrad utombordsställning. Hur skulle det egentligen bli när det en gång blev hans tur att rycka ut i arbetet på den nya bron? *Till dess måste han övervinna sig själv.* I dag var det lördag, i morgon söndag. Då skulle han änteligen inför sig själv visa att han var karl. Han skulle behärska sig. Han skulle inte gå hit ner för att skjuta duvor. Han skulle inte uppsöka ensamheten. Han hade ju något att ansvara för. Han fick inte överlämna sig åt sig själv. Fick inte ödsla och tappa bort sin kraft mellan sina händer. Nej!

Jaan stod och stirrade på honom över de sviktande plåtarna. Kanske han ångrade det han sagt alldeles nyss. Ty nu var hans ord breda och överskyllande. Och stämman nästan medlidsam:

— Herrejösses pojke, du är ju alldeles grön i ansiktet. Har du blivit skrämmd för något, va? Då ska du låta bli att titta dej i spegeln nästa gång!

I dag var det lördag.

Filips mor, änkan Boström, sydde linnevaror av olika slag för affärshuset Kleitz' räkning. Varje fredagseftermiddag stannade en av firma Kleitz' bilar utanför baracken. Chauffören avlämnade ny sömnad och hämtade den som redan var färdig. Och varje lördagsförmiddag gick fru Boström upp på Kleitz' kontor i de inre delarna av staden för att

ta ut sin veckoavlöning. Hon gick både fram och tillbaka. Det var visserligen en lång väg för hennes åldriga ben. Men hon inbesparade tretti öre i spår-vagnspengar. Och under hemvägen kunde hon passa på och göra en del uppköp på torgen och i fiskhallarna. Det var uppfriskande och roligt att gå och höra sig för om priser och med blicken sluka det brokiga överflöd av allehanda godsaker som fanns hopade över saluborden. Där var högar av gulvita gurkor, av tomater och bondbönor; där fanns selleri, sparris och spenat; där fanns sockermajs, meloner och morötter; där var rädisor, rättikor och rödbetor; där fanns rosenkål, vitkål, grönkål och rödkål.

Allt sådant som är gott för gommen, stirrar den fattige på med lystna blickar.

Och inne i de svala fiskhallarna låg insjöarnas och havens djur på bäddar av krossad is: färsk och glänsande strömming, gulsvart ål, djupsjöabborrar som ännu i döden gapade förtvivlat med sina öppna munnar, långkäftade gäddor, silvervit sik, tjockskallade torskar, havsgrön makrill, vårtiga simpor, slemgrå spättor och väldiga laxar uppstyckade i ljusröda filéer.

Mycket av allt detta kunde nu inte änkan Boström köpa. Men alltid blev det något på botten av kassen. Blomkålen kostade någon tjugufemöring styck och tomaterna knappast en krona kilot. Och lyckades hon sedan komma över en liter kantareller för fyrtio-femtio öre, så var allting gott och väl. Dessutom köpte hon strömming eller simpa. Simpa var en läcker fisk om den halstrades väl. Den ratades

av folk i allmänhet, då dessa inte förstod att tillaga den på rätt sätt. Dessutom var den besvärlig att rensa och flå skinnet av. Detta var anledningarna till att hon kunde få ett kilo eller två för en spottstyver. Det räckte till middag både en och två gånger. Filip kunde också få med av den till matsäck, även om den flottiga transmaken framträdde mera utpräglad då filéerna kallnat och återigen värmts upp. Men Filip var nöjd. Han anmärkte aldrig på något dylikt. Han endast arbetade, åt och växte. Och även änkan Boström var nöjd med sin strömming eller sina simpor. Detta till trots kunde hon inte låta bli att kasta en lysten blick på de rågade lådorna av fet och krälände blankål. Det läckraste lockade alltid.

Detta var fru Boströms egen semester: att gå på torgen och göra uppköp.

Alltid fick hon något i sin kasse som var mer värt än priset. Dessutom tillät hon sig att gratisnjuta av allt blomsteröverflödet. För egen del köpte hon ingenting annat än lite brandgula ringblommor, en kvast ljusgrönt björklöv eller en knippa vita prästkragar. Det berodde alldeles på årstiden. Men det fanns ingenting som kunde förhindra eller förbjuda henne att gå fram och tillbaka mellan blomsterstånden och njuta av all den färgprakt som utbredde sig runtomkring. Här var luften full av dofter och väl lukter: från försommarens första liljekonvaljer till luktärt, nattviol och reseda. Och sedan allt det övriga: sommarazaleornas brudvita kalkar, astrarnas karmosinröda bollar, hyacinternas skära klockor och anemonernas enkla blå och vallmoröda blommor.

Den som ej hade råd att köpa, kunde ändå ej bli berövad blickens byte. Så var det ordnat på denna plats. Fru Boström hade som sagt sina korta semestrar under dessa lördagseftermiddagar. Och hon njöt av dem i fulla drag. Denna plats låg som en ö i stadens stora hav, och dess stränder var omsusade av en ständig, outsinlig ström av motorfordon och transportvagnar. Men hit upp hade allting räddats som var värt att räddas; det som hörde livet till ifråga om rikedom och nödtorft: det fanns något för den som ville ha en bit till sitt skafferi, och det fanns något för den som ville omge sig med skönhet, för den som ville ha något som lyste upp i ensamhetens rum. Även det enklaste räckte för henne som satt i en utkantsbarack och sydde linnevaror.

I dag var det lördag.

Fru Boström gick på torget med sin kasse. Och det kunde hända att hon hade en obehaglig upplevelse bakom sig. Det var inte alltid roligt att komma upp till Kleitz' kontor. Personalchefen, den gråögde herr Heinemann (— med ryggen kutig som en galts under den välskurna kavajen —) gick och lekte med en nyckelknippa mellan sina håriga händer. Herr Heinemann promenerade fram och tillbaka över golvet. Han skramlade med sina nycklar. Lekte och skramlade. Det lät som en klingande vinterbjällra. För övrigt var det tyst som i ett tempel. Hela raden av sömmerskor som kommit hit för att hämta sin betalning för levererat arbete, visste att herr Heinemann hade ett mycket obehagligt sätt att vara överlägsen på. Vem skulle det gå ut över i dag —? De stod här, tio-femton-tjugu styc-

ken kvinnor och såg förstulet på varandra. Vem av dem hade förorsakat personalchefens nervösa promenad? Hans gudaliknande tystnad? Ingen av dem kunde vara säker. Det fanns så många möjligheter till ett fel. Femton-tjugu stycken kvinnor stod och väntade undergivet att få höra omdömet om den gångna veckans arbete. Men det dröjde ännu en stund. Herr Heinemann måste samla sig riktigt ordentligt. För övrigt kunde han konsten att tiga. Men han kunde också tala med både patos och pondus å firmans vägnar. Och han förstod att med njutning spänna ut en irriterad situation likt en gummisnodd. Under tiden gick han tyst och behärskat fram och åter bakom varudisken. Och varje steg markerades med ett kraftigt grepp om nyckelknippan. Denna hade han djupt i ena byxfickan. Och den lät sannerligen inte som någon munter vinterbjällra, utan som en bjällra vilken passade till maktfullkomlighetens narr. Och kvinnorna väntade. De hade ingenting annat att göra. Avlägset hördes det snabba, monotona och ihållande surret från maskinerna i firmans syateljéer. Under deras fötter låg Kleitz' luxuösa försäljningslokaler. Strax ovanför deras huvun utbredde sig en blomsteromgärdad takterrass. Där hade Kleitz' kunder tillfälle att intaga förfriskningar under brokiga solparasoller medan de allra senaste kompositionerna tolkades för dem av en orkester. Kleitz över och under jord. Firma Kleitz var en mäktig organisation som hade en självåtagen uppgift att tillfredsställa tusentals människors smak. Och högt upp i översta våningen ordnades med en liten detalj för att denna väl-

diga apparat skulle kunna funktionera utan gnissel. Men här gällde inte tusenlapparna, utan det som var tusenlapparnas grund och början, de viktiga tioöringarna. Och detta skedde under den gråögde herr Heinemanns överinseende. Han var general över knappar och knapphål, över kalsonger, skjortor och tröjor. Han visste sitt ansvar. Han kände sin ställning: den firma som han representerade levererade endast förstklassiga varor till sina kunder. Och kvinnorna som stod och väntade hette fru Andersson, fru Pettersson, fru Svensson eller fru Boström. De hade allesammans suttit runt om i staden, i vindsrum, i enkelrum eller i baracklägenheter. De hade suttit och trampat sina symaskiner från morgon till kväll för att firma Kleitz skulle få sina kalsonger, sina skjortor eller tröjor.

Långt borta dånade syateljéernas många maskiner. Det lät som ett avlägset vattenfall, som ett belåtet kattdjurs spinnande. Djupt nere i bottenvåningarna svängde och snurrade de kopparbeslagna dörrarna. Damer i pälsar, damer i hurtiga sportdräkter, damer av olika åldrar med skilda avsikter trädde in i firma Kleitz' lätt parfymerade luft. De som så ville, de som blev trötta eller något nervösa av det myckna varuseendet, kunde ta närmaste hiss upp till den blomsteromgärdade takterrassen och vila ut vid en kopp te. Ty orkestern spelade ju och utsikten över staden var mycket hänförande.

Fru Boström ryste till mitt i solskenet. Mitt ibland astrar och azaleor. Från ålandsskutorna med deras

smutsiga däck och barkbruna segel kom en doft av kryddsill och saltad strömming. Fisksumparna låg och kluckade och slog i marvatten. Vid Slussen rasslade pålkranarna och bakom plankavbalkningarna svängde grävmaskinerna sina tunga skopor. Allt detta försvann plötsligt för fru Boström. Hon glömde att fråga efter priset på palsternackor, hon var ej längre medveten om blommornas sövande doft, hon hörde ej larmet från gatutrafiken. Ty i dag hade herr Heinemann haft en hel del obehagliga anmärkningar att göra. Fru Boström hade ingen vana vid detta. Hon var en kvinna från barackerna som ändå hade det långt mycket bättre än de som var tvungna att ligga och skura trappor, än de som sprang med tidningsväskorna om mornarna eller de som stod lutade över de kokande tvättgrytorna. I den miljö därifrån hon kom, var hennes tillvaro synnerligen sorgfri, den var åtminstone ren och fin och sval vid den surrande maskinen. — Trafiken larmade här och torgdragarna bullrade med sina järnskodda kärror. Solen strålade festligt från en klarblå himmel och långt borta glimmade och glittrade Riddarfjärdens vatten med tusen ljusögon. Men mitt ibland hus och blommor och främmande människor, var det inte herr Heinemann hon såg? Hans grå ögon, hans försmädliga leende, hans lugna och överlägsna sätt? Pålkranarna dunkade, spårvagnarna skruvade sig genom kurvorna med skallrande rutor, fisksumparna låg och kluckade och slog i marvatten. Fru Boström hade inte behövt slita ut sig på grovarbete som kvinnorna i hennes egen krets, inte nöta sönder sin kropp som tusen andra fått gö-

ra. Men nu hade hon gått igenom den första pinsamma scenen hos firma Kleitz. Hon tänkte på dottern, hon tänkte på sonen Filip — allting skulle kanske ändra sig och bli annorlunda även för henne.

Solen sken. Det var lördag. Och kring bågskyttens svarta bronskropp svävade duvflockarna i blåviolettera moln. Det var ett ständigt fyrverkeri av smällande vingar strax ovanför blommornas prunkande färger.

Duvor —

Gråblå duvor och duvor med vinröda vingspeglar och ängsligt blinkande ögon. De fanns i hundra- och tusental nere på varvsområdet. Och de häckade par om par uppe under maskinverkstadens sotiga takbjälkar. Det var som om det vanliga vardagsbullret och genomträngande larmet inte fanns till för dem. De skrämdes inte av planhyvlarnas hårda skorr då stålet sakta skar sig ner utmed motorcylindrarnas väggar, de skrämdes inte av bormaskinernas snabba stackatohosta eller de gälla, genomträngande visslingarna då fräsmaskinernas hårda ståltrissor snabbt löpte fram utefter arbetsmateriallets sidor. Här var det sot och larm och liv och acetylenlampornas skarpa ljuskvistar genomlyste dunklet med sina tusensplittrade pelare av eld. Här var arbetets värld och duvornas hemvist. Med smällande vingar flög de ut och in genom de alltid öppna dörrarna. Utanför var det fri luft och en fri rymd, öppet vatten och dungar av grönskande träd. Men detta tycktes inte existera för dem. De återvände alltid till maskinverkstadens

sot och larm. De häckade uppe under takbjälkarna. De satt där och putsade sina fjädrar, utförde sina kärlekskomedier. Och ibland singlar de makligt ner till maskinverkstadens golv för att där i smutsen söka efter något som var nyttigt att äta. Dessa duvor var som tama. Men de lät i alla fall inte fånga sig levande. Och det var ingen som gjorde något allvarligt försök heller. Jaan brukade strö ut brödsulor åt dem. Det var nu hans nöje att iakttaga hur de försiktigt och fräckt kom ända fram till hans fötter för att plocka i sig det han strött ut. Jaan hade hjärtligt roligt åt duvornas snabba ögonblinkningar, deras sätt att kasta med huvudena och slänga brödbitarna lång väg ifrån sig. Och ibland kunde han mumla under sin svarta mustasch:

— Man har förtroende åtminstone på något håll!

Men dessemellan svor han hjärtligt och ihållande över dem när han fann sina verktyg eller sitt arbetsmaterial nersmutsat:

— Förbannade, djävla djur som inte kan hålla sig borta härifrån. Och vem fan i helvetet är det som har inbillat dom att precis det här hammarskaftet är en klost?

Så var det med Jaan och omgivningen. Den vänsterhänte nitaren och före detta puddlaren hade sina nycker som gick ut över allt och alla.

Det var Filip som kom på idén att skjuta duvor.

En gång förlängesedan hade han uppe på den nästan bortglömda vinden ovanför kopparslagareverkstaden, bland trasiga plåtklovar och annat skrot, hittat ett salongsgevär av gammal huskvarnamodell. Filip var försiktig. Trots att han kunde ta för givet

att geväret var lika bortglömt som vinden, tordes han inte bära det öppet förbi portvakten. Just då hade kanske den verkliga ägaren funnit för gott att uppenbara sig. Därför skruvade Filip sönder geväret. Slutstycket stoppade han i fickan och tog med sig genast. En annan kväll bar han kolven innanför rocken och sist av allt bärgade han själva gevärspipan. Därefter gjorde han grundligt rent de olika delarna, satte ihop dem, köpte skott och var sedan jägare.

Så småningom hade han insett att duvorna nere på varvsområdet var ett lämpligt byte för honom. Sex-åtta stycken sköt han varje söndag. Det var en viss uträkning med det. Två fick portvakten som mutor. (— *Hasse med ögat* kunde både blunda och vara döv om det gällde —). Två fick modern, och resten sålde han. Men det var endast i början som han tänkt på duvskyttet som förtjänst. Efterhand hade något helt annat kommit till. Härnere på det avfolkade arbetsområdet återfann han sig själv. Härnere var ensamhet. Ett oerhört lugn, en stor tystnad vilade över alla stillastående maskiner. Han var befriad från sina jämnårigas sällskap, från alla överlägsna blickar och spefulla anmärkningar. Han kände sitt utseende utan att behöva se sig i spegeln. Det blev han ständigt påmind om av andra. I människors sällskap fann han sig utstött och bortkommen. Ensammen. Men i verklig, fullkomlig ensamhet, kunde han vara sig själv, han fick vara i fred med sina drömmar (— den bortkomne sjuttonåringens vaga, obestämda drömmar i vilka han alltid själv spelade hjälten —). Här behövde han inte stän-

digt bli påmind om sitt främlingsskap. Och han lösgjorde sig långsamt från sin egen otymlighet. Det klumpiga och tafatta försvann. Han kände säkerhet. Maskinerna var han van vid. Arbetsmaterialet behärskade han. Det utgjordes alltsammans av massiva och tunga pjäser som han kunde röra sig ibland utan att riskera att bräcka sönder någonting. Här var han ensam, här var han sig själv. Här kunde han få tänka vad han ville. Han stod mitt på maskinverkstadens golv med det lätta geväret mellan sina grova nävar. Den halvmörka arbetslokalen slöt sig i en oregelbunden fyrkant om honom. Klädsåpen, klipphyvlarna och stickmaskinerna omslöt av det guldkimrande solskenet bleka fingrar. Uppifrån taket hördes duvornas hårda kurranden. De trampade oroligt fram och tillbaka på de grova takbjälkarna. En hel del flög med hårda, smällande vingslag mot de dammiga fönstren. De sökte ett ställe att komma ut. Filip bara stod och såg sig omkring. Han behärskades av en lätt oro. Kanske var det glädje eller förväntan.

Så höjde han geväret, siktade och sköt.

Duvorna föll tungt ner från takbjälkarna. Sotet yrde upp i ett lätt moln då kropparna dovt dunsade mot verkstadsgolvet. Det svindlade i huvudet på honom när han med blicken följde den fallande duvan. Han såg ett brett band av röda och svarta fläckar framför ögonen. Och i det ögonblick han böjde sig ner och tog upp den ännu sprittande fågeln i sina händer, kunde han inte behärska sig längre. Han måste krypa in i en hörna, sluta ögonen och överlämna sig åt sig själv. Han höll duvan i ena han-

den; borrade in fingrarna djupt i de mjuka bröstdu-
nen: så kanske en flickas kropp kändes, varm och
skälvande —?

Och han ägde hela världen. Allt låg utbrett
framför honom. Han var inte ensam längre, en
människa som måste fly bort för att finna sig själv.
Nej, han levde —

I dag var det söndag. Han skulle visa vad
han ville. Därnere låg varvsområdet. Ett stort,
rostigt och anfrätt sår i utkantsgrönskan. Far-
tygen vilade tungt på sina slipar. Somliga låg upp-
dragna för mätningar och maskinreparationer. Och
ett nybygge väntade på sin stapelavlöpning. Det var
så gott som färdigt, endast vinschmasterna hade än-
nu inte riggats upp. Och ett annat nybygge låg re-
dan i sjön, färdigt för maskinmonteringen. Där ha-
de han varit med om att nita plåt till plåt runt hela
skrovet. Och från broverkstaden hade redan de för-
sta balkavsatserna börjat skjutas ut. Därinne ar-
betades det för högtryck nu från morgon till kväll.

Söndag. Det var stillhet och ro. Sommarandakt.
Från den långa längan av lägenheter steg helgda-
gens dämpade sorl av tusen ljud. Någon gick över
gårdsplanen. Det grova gruset gnisslade under sko-
sulorna. Solskenet låg hett mot barackernas gul-
grå väggar. Krassen brann febrerött i rabatterna.
Det var sommarsöndag med stor stillhet och ro:
knappast ett blad vände sig i kastanjernas och lön-
narnas kronor tätt utanför fönstren.

Och Filip satt vid bordet och bläddrade i en en-
gelsk lärobok. Han bläddrade, försökte läsa, fick

ingen mening. Det lilla han en gång hade kunnat hade redan flutit undan och sjunkit bort. Moderns symaskin surrade; den surrade alltid utan avbrott. Hon satt med sitt fårade ansikte vänt mot sömnaden. Kanske hon tänkte på firman Kleitz, hon kanske också tänkte på vad anledningen kunde vara att sonen satt hemma. Ty helt nyligen hade hon frågat förvänat:

— Ska du inte gå ner till verkstan?

Hon hade blivit van vid att han skaffade hem ett par duvor på söndagen. Det betydde en hel del för skafferiet, både som middagsmål och matsäckspålägg.

Filip hade svarat undvikande:

— Nej, jag tror inte att jag har någon lust.

Och han fortsatte att läsa. Försökte sätta i system och bygga upp det han redan kunnat. Lillsystemern höll på att torka upp frukostdisken. Och medan hon arbetade, sjöng hon med klar stämma på en visa: *Ro, ro till fiskeskär.*

Filip läste: *Help yourself, help yourself, helpyourself, helpyourselfhelpyourselfhelpyourself.* Gång på gång, oupphörligen samma mening. Det var en stor tomhet utanför honom, en stor tomhet inom honom. Lillsystemern frågade:

— Får jag ingen vacker vinge i dag?

Filip slog igen boken. Reste sig upp. Han sade:

— Nej, inte i dag, du Kajsa!

Strax därpå drog han på sig kavajen och gick ut. Något skulle han göra. Hela långa söndagen låg framför honom med en massa blanka, oförbrukade timmar. Gubbarna överlag höll väl till nere vid sina

motorbåtar. Eller också var de ute i kolonistugeområdet. En hel del hade packat sina matsäckskor-gar och försvunnit redan i går eftermiddag. Gårdsplanen var öde och tom. Ett hett ljus låg över gruset. Här fanns det ingen att tala med. Helt naturligt för övrigt. Den som hade tillfälle att ge sig av någonstans, stannade inte i solgasset utanför husknuten.

Men borta vid de tre sammanvuxna ekarna hörde han röster. Ja, det var pojarna som stod där och spelade kort som vanligt. Filip drev långsamt åt det hållet. Killeleken blandades och skiftades ut. Potten låg kastad i en upp och nervänd vegamössa. Det var också ett sätt att slå bort fötterna under långtråkigheten. Filip stod och tittade på. Den feta Blaren skrattade hjärtligt med sitt belåtna prostan-sikte. Arlequin svängde på sin smidiga ormkropp. Leken gick laget runt. En gång. Två gånger. Tre gånger. Pengarna skiftade ägare. Ibland hamnade potten hos Gurra, ibland hos Hämpa, ibland hos Bullas bult. Det var ett nöje som alltid var lika nytt och spännande. Men till slut sade någon:

— Nej, nu kan vi det här.

En annan:

— Ska vi sluta redan?

— Jag för min del har varken vunnit eller förlorat, så gärna för mej!

Och en fjärde:

— Vi kan ju gå till kaféet och höra efter om det kommit in några matchresultat.

— Jag tippade seger för Arsenal mot Westham,
3—1.

— Platt omöjligt, Westham har blivit för hårdfjäl-
lat på sista tiden. Jag satte oavgjort, 1—1!

— Vi får se!

— Ja!

Någon frågade Filip i förbigående:

— Hör du Apan, kör du med å fikar?

Filip hade en oerhörd lust. Han tänkte svara ja. Bli en med de andra. Sitta vid kafébordet. Röka cigarretter. Häva ur sig skallande flatskratt över några många gånger berättade vitsar. Hela söndagen låg ju tom omkring honom. Vad skulle han göra under de många, långa timmarna. Vad skulle han hitta på att sysselsätta sig med? Han tänkte säga ja. Och svarade buttert:

— Nej!

— Vi ska ner till kanoterna sen.

Filip:

— Nej, jag har ingen lust.

Någon skrattade försmädligt:

— Varför ska vi envisas med Apan. Han vill ju ändå aldrig något.

— Nej, jag vill inte.

Gurra sade en lustighet:

— De e kanske bäst. Han skulle bara skrämma slag på servitrisorna.

— Å få böta för förargelseväckande beteende!

— Hahaha — hihhi — höhöhö —

Deras samfällda, hjärtliga skratt klingade friskt och otvunget.

Och när de sagt några skämtsamma saker till, gick de för att höra efter ur vilka vinklar AIK-spe-larna sparkat in bollen mellan målribborna under da-

gens stadionföreställning. Kaféet var som ett hem, och där gick det ju att få reda på om Westham lyckats riva vargpälsen av Arsenal. 3—1, 1—1 eller kanske till och med 0—1, det var siffror och resultat som hade en viss framtida betydelse.

Filip strövade ensam genom utkantsgatorna. Låg i gräset på någon obebyggd tomt och stirrade upp mot himlens moln, de sommarvita molnen under vilket ingenting hände. Jo, en humla drog som ett surrande glädjeskott rakt genom solskenet. Några brokiga fjärilar fladdrade mellan maskrosorna och tjärblomstren. Deras vingar lyste citrongula mot det sparsamma gräsets grönska. Och nu såg han något ännu mer: en bepansrad sandstekel som på skimrande och darrande vingar gick till anfall mot en spindel. Spindeln hade långa ben, den sprang undan, försökte försvara sig genom flykt. Men sandstekeln hade sina vingar, som ett stridsaeroplan sänkte den sig ner över sitt byte. Med krökt bakropp sköt den med gadden in sitt gift. Spindeln kröp ihop, förlamades, dog. Så fanns det något att se även här, så hände det i alla fall något mellan liv och död under den tomma himlen. Men ingenting som tillfredsställde Filip. Ingenting som gav honom lugn och ro. Han låg en stund i gräset. Lyssnade till humlornas surr och iakttog sandstekelns framgångsrika jakt. Men han måste upp och gå igen ett stycke. Solljuset pinade honom. Söndagen var som ett fängelse. Sekunderna rann trögt förbi. Han var inte van vid att gå sysslolös och dra. Nere på verkstaden fanns det en stor tystnad som

han trivdes med och kände igen. Verkstaden. Där var det halvskumt, nästan mörkt. Här hettade solljuset. Om han i alla fall skulle gå ner och titta på det sista nybygget nu när det nästan var färdigt. Om en vecka skulle stapelavlöpningen ske. En stor båt. Över tre tusen ton. Det gick verkligen för sig att sträcka ut sådana kölar sedan Hammarbyleden blivit öppnad för trafik. Förut hade det varit omöjligt. Ett sådant skrov skulle ha fastnat på sluss-trösklarna. Och vad hade man för användning av en tretusentonnare inne bland mälarevikarna då endast tjugufotsliggare kunde passera Södertälje kanal. En gång förlängesedan hade varvet byggt Nobels tankfartyg. Det var de första tankfartyg som överhuvudtaget blivit byggda. De skulle till Baku för att sättas in på oljetraderna. Gubben Bergström hade varit med som smörjare på en sådan provresa till Kaspiska havet. Och han kunde också ha fått stanna ombord och haft det bra som alla andra arbetare under ingenjör Nobel. Men gubben Bergström hade inte trivts i de farvattnen. Och nu var han som en utbränd hylsa. Lyssnade på grammofoonplattorna dagen lång, plockade om bland gamla minnen. Gick och strök nere vid barackerna. Och den bräckliga kroppen var tungt stödd mot två grova käppar —

Ja, om han skulle gå ner och titta på de båda nybyggena. Han hade ändå varit med om att arbeta på skroven. Han hade krupit från plåt till plåt från aktern till fören, från kölen upp till de översta rännstenarna. Han hade sett de grova spanterna resa sin valvbåge som en utspänd och blottad bröstorg;

han hade varit med vid maskininstallationen och då ångpannorna sänkts ner till sin plats. Fartygen hade långsamt vuxit upp ur stapelbädden, vuxit upp ur den hårda, ofruktbara cementen. De hade bit för bit sammanfogats av material som förts hit från alla håll. — Det var söndag. Det var tystnad och stillhet. Kamraterna satt inne på kaféet eller de höll till nere vid kanoterna. Filip gick ensam omkring och drev. Hade ingen ro i kroppen. Varvsområdet lockade honom. Vart han än gick kunde han inte släppa det ur tankarna. Den stora, öde tystnaden på den söndagstomma arbetsplatsen, det vilsamma skymningsljuset inne i maskinverkstaden. De skarpa och korta smällarna av fågelvingar under duvornas nervösa flykt fram och åter, allt detta var han van vid sedan långt tillbaka. Förmådde inte undvara det. Blodet brände i ådrorna på honom. Hur han än gick och vad han än tänkte på, kunde han inte frigöra sig från sig själv.

Och modern skulle väl ha de två duvorna som vanligt, annars såg det underligt ut. Kajsa längtade efter sin vinge. En vacker duvvinge med metallglänsande fjädrar och vitt, mjukt dun på undersidan. Även om han uppsökte ensamheten nere på varvsområdet, även om han sköt några duvor, skulle han väl kunna låta bli sig själv. *Skulle han kunna behärska sig. Javisst!*

Han måste ändå ner och se på det färdiga bygget och det som nästan var färdigt. Två båtskrov som han varit med om och gjort en hel del på.

Och Filip stod återigen inne på maskinverkstaden med geväret mellan sina händer. Han hade dragits dit av ett osynligt band. Något som han inte kunde frigöra sig ifrån. Härinne var det skumt och behagligt. Utanför sken solen och trädens tunga kronor sköt högt upp mot den sommarfejade himlen. Han var ful — han visste det själv genom tusentals spefulla anmärkningar — och han hörde därför tillsammans med mörkret. Med mörkret och den ensamhet som detta skänkte. Och han försattes i en underlig sinnesstämning, som var blandad med både oro och tillfredsställelse när han lyssnade till de korta, nervösa vingslagen ovanför sitt huvud. Om vardagarna var det inte så. Då verkstaden vimlade av folk och de olika arbetsmaskinerna befann sig i full gång, tycktes inte duvorna störas av något. Då gick de tillitsfullt på golvet bland de brådskande människens fötter och plockade med sitt. Men när Filip kom ensam ner till verkstaden, då han kom dit med sitt grevår, greps de flesta fåglarna av en säregen oro. De flög oavbrutet fram och tillbaka under takbjälkarna, tumlade blint mot de dammiga fönsterrutorna och försökte tränga sig ut genom de smala öppningar som uppstått där en bräda slagits bort ur någon av de många dörrarna. När Filip kom ensam, förde han fruktan med sig till denna undangömda värld. Det var beklämmande på något sätt. Och bräddat med en viss, underlig spänning som kom hjärtat att dunka och blodet att forsa hett genom ådrorna.

Som så många gånger förr höjde han sitt gevär och siktade mot en duva. Sköt. Hon slog runt ett

par gånger mot ett par utspända kopplingsladdar, sedan föll kroppen med en dov duns mot ritsbordets plana gjutjärnsskiva. Han sköt ännu en gång. Och så återigen. En svag, frän lukt från de avbrända skotten blandades med verkstadens vanliga, feta och oljiga andedräkt. Vad betydde alltsammans. Hans grova händer, hans fula, förvridna ansikte. Han var ensam. Ingen ville se åt honom. Utom möjligtvis modern, och lillsystemen. Ja, Kajsa skulle få en vacker, blåskimrande vinge när han kom hem. *Apan* kallades han. Och kanske var han en apa också. Ingen riktig människa. Flickorna fnissade åt honom. Uppenbarade han sig på ett tivoli eller en idrottsfest, stod han sig tämligen slätt. Han kunde inte dansa. Han kunde inte vara kavaljer. Kunde inte skratta åt en massa meningslöst pladder. Härnere var han ifred för både blickar och fnissningar. Solen låg som en glimmande silversköld över planhyvelns hårda ståleggar. Han sköt. Duvorna föll en och en. Somliga föll tungt som stenar. Somliga flaxade hjälplöst med vingarna, singlar hit och dit genom luften. Skotten ekade så underligt tungt och genomträngande i verkstadens stora söndagstystnad. Många av duvorna hade svårt att dö. Filip måste springa fram och krossa deras huvun under sina grova kängklackar. Han lade de mjuka kropparna tätt tillsammans i en hörna. Men ofta hände det att någon av de lemlästade fåglarna flaxade upp och sprang i en blind sicksacklinje över verkstadsgolvets smuts. Blodet klubbade på bröstfjädrarna. Duvan sprang osäkert. Kavade hjälplöst med vingarna i luften. Förmådde inte lyfta. Det var något hemskt

och beklämmande i detta: den huvudlösa fågeln som gjorde ett sista försök att fly ut ur den annalkande dödens fångenskap. Filip lade ifrån sig geväret. Sprang efter duvan. Fångade henne mellan sina utspärrade händer. Fågelkroppen var ännu varm. Den skalv och darrade. Hans fingrar borrhade sig djupt ner mellan de mjuka dunen. Och allt vad han beslutat och föresatt sig försvann och var borta. Han visste ingenting längre om den besinningslösa skräcken, den nästan medvetlösas yrseln uppe på ställningarna under arbetet. En het blodvåg sköljde upp och sopade undan allt. Rädslan för hans egen kropp, rädslan för framtiden, rädslan för den dagliga omgivningen. Han slöt ögonen och kröp in mellan ett par maskiner. Den varma, mjuka fågelkroppen darrade i hans hand. Han var inte ensam längre. Ingen utstött, ingen paria. Han glömde allt det som varit. Och kom ihåg allt det som skulle vara: en värld som han kunde träda ut till med öppen panna, en verklighet som lämnade rum för honom bland alla de andra.

Först efteråt kom det djupa äcklet. Skamkänslan. Ångern och ångesten. Allt detta som skulle behärska honom under den kommande veckan.

Arbetsjournal.

30. 8. Norra bågen, östra sidan: schaktning har påbörjats. — Norra bågen, västra sidan: gjutning för tätning och stöd för fria plankändar i fångdammen. — Kabelkranen: lossning av formar, virke och armeringsjärn. Inalles har lossats sex pråmar formar, en pråm 4" × 7" och en pråm armeringsjärn — 96 ton. — 31.8. Båghalvan "C" anlände under natten till idag. Klockan tre och femton var den inlagd i sina lager. — Norra bågen, östra sidan: schaktningen för landfästet klart: sprängningen har påbörjats. — 1.9. Norra bågen, västra sidan: fångdammen läns pumpad. Gick bra. Flyttning av kran igångsatt. — 2.9. Norra bågen, västra sidan: schaktning för landfästet påbörjat. — Fastsättning av 4" plank på båghalvan "A" & "B" klar. — 3.9. Montageställningen: uppläggning av det kilade partiet av undre valvformen på båghalvorna "A" & "B" igång. — 5.9. Montageställningen: båghalvan "D" anlände natten till idag. Inlagd i sina lager klockan 4. — Södra bågen, östra sidan: gjutning av väggarna i vattenledningskammaren c:a 15 m³. — 6.9. Dockorna bortfördes klockan 2. Påsättning av förband mellan båghalvorna "C" & "D" pågår. Träarbetet för undre valvformen igång. — Södra bågen, östra sidan: gjutning av plattor och balkar i vattenledningskammaren. — 7.9. Montageställningen: upplyftningen av båghalvorna "C" & "D" påbörjad. — Södra bågen, västra sidan: gjutning av väggarna i vattenledningskammaren. — 8.9. Montageställningen: upplyftning av båghalvorna "C" & "D" pågår. — Norra bågen, västra landfästet: schaktningen klar, sprängningen i gång. — Montageställningen: ulläggning av spikreglar för 4" × 7" igång. — Lyftningen av båghalvorna "C" & "D" pågår. — Södra bågen, västra sidan: gjutning av däck och balkar i vattenledningskammaren. — 9.9. Båghalvan "D" nu så mycket höjd att den stöter ihop med halvorna "A" & "B". Dessa senare

måste höjas ytterligare 60 cm för att båghalvorna skall komma förbi varandra. — Norra bågen, landfästet östra sidan: formsättningen igång. — 12.9. Montageställningen: höjning av bågarna pågår ännu. — Södra viadukten: gjutning till leden av pelare 7 norra delen och pelare 8 södra delen. — Norra bågen, östra landfästet: gjutning av upplag för stenbeklädningen. — Montageställningen: i dag påbörjades anbringandet av domkrafterna på södra sidans landfäste. — Läggningsarbetet av stenbeklädningen i gång. — 13.9. Montageställningen: arbetet med domkraften pågår. — Norra bågen, östra landfästet: stenbeklädningen klar. — Södra viadukten: formsättning samt ställningsbyggnad för gjutning av pel. 7—10 klart.

F r i p p e

— *den vanlige*

PROSPEKTET för det senaste desinfektionspreparatet lydde:

FÖDDA FÖR ATT DÖ.

En bild av en fluga i närbild som kröp över en babys ansikte. Och texten: "— Var har flugan varit senast? Kanske vid en avskrädeshög, kanske vid en upphostning på gatan! Nu kryper hon med sina klibbiga, smittobärande sugfötter över Lillans ansikte —

VÄRNA ER MOT DESSA SKADEGÖRARE
DE ÄR FÖDDA FÖR ATT DÖ"

Flugan satt på den solkiga bordskanten och putsade sin kropp med bakbenen, med frambenen. Hon gned sig omsorgsfullt utmed de florstunna vingarna. Strök de korta antennerna mot varandra som om hon gnuggat fram fett mellan dem, därefter tog hon ett tag bakom sitt stora huvud med samma gest som en människa vilken tvålar in sin nacke och tvättar bort smutsen bakom öronen.

Frippe satt och såg på flugan. Satt och såg på henne slött och likgiltigt. Fanns det inget annat, så fanns det i alla fall en fluga att betrakta. Och här inne i rummet var nästan alla väggar tomma. Fram-

me vid dörren till det inre kontoret hängde förstås en fyrkantig svart tavla. Det påminde om skolan. Något var skrivet med vit krita på tavlan och återigen överkorsat. Det var meddelande om arbetstillfällen som funnits men genast blivit besatta. Frippe satt med armbågarna stödda mot knäna och händerna hängande ner mot golvet, ytterst på fingertopparna pendlade den mjuka mössan fram och tillbaka. Frippe satt och såg på flugan. Här fanns det gott om tid. Här kunde man gå in med vetenskapsmannens mikroskopiska intresse för hur ett sådant lite djur utförde sin toalett.

Arbetsförmedlingen låg inklämd i en trång gränd. Lutade man sig ut genom lokalens enda fönster, kunde man utan svårighet slå flata hand i en smutsgrå brandgavel mitt emot. Denna brandgavel var hela utsikten härifrån. Mer fordrades inte heller av någon. Åtminstone inte av Frippe. Han var en i hopen, ett ansikte bland tusen andra, en människa som knappast märktes. Han kom från barackerna i utkanten, han hade en bror som arbetade vid varvet. Han hade ett hem att återvända till, en säng att sova i, lite mat att äta av. Och under tiden sökte han efter en chans att stå på egna ben. Samma sak var det väl med alla här i denna lokal: de sökte efter en chans att stå på egna ben. Och medan detta pågick, kände de att de befann sig utanför vanliga människors krets. Att de utgjorde ett hemligt brödraskap. Och inom detta använde de sig av formler som till hälften var obegripliga för utomstående. Deras samtal bestod ofta endast av lösryckta ord vars värde och valör de underströk med

axelryckningar eller likgiltiga huvudskakningar. De befann sig alltid ute på jakt efter någonting, men ingen av dem visste vad det egentliga målet var. Deras största ansträngning gick ut på att slå ihjäl tiden och strö ut de grå och oanvända timmarna som värdelös aska bakom sig. Vilken nytta hade de av det förgångna, vad var det som väntade dem i framtiden? Här hängde de i en grupp på arbetsförmedlingen, de satt med framåtböjda huvuden över det grovhyvlade långbordet som stod placerat mitt på golvet. Och de sysselsatte sig med ett meningslöst knäppspel. Den tomma tändsticksasken hoppade runt för det snabba trycket från deras tummar. Poängen räknades i fem, tio, femton och tjugu. All annan hasard var strängt förbjuden inom denna lokal. Tändsticksasken snurrade och slog i kapp med de borttrinnande minuterna. Poängen kanske sprang upp i fem- eller tiotusen. Vem skulle vinna det meningslösa spelet? Ingen intresserade sig nämnvärt för den saken. Det viktigaste var att man plockade bort sekunderna som vissna löv från timmarnas skyhöga träd. Även på detta sätt kunde man långsamt och metodiskt mörda dagen för att så småningom sänka den i nattens djup. Och vem skulle få ett jobb härnäst? Ingen! Det fanns ej något arbete i hela världen. Då och då kunde dörren till det inre kontoret öppnas och föreståndarens bleka ansikte visa sig i springan. Alla stirrade spánt på honom, skulle han gå till tavlan och skriva upp någonting, fanns det ändå en chans? Nej! Han vädrade bara med sin smala näsa ut i den tjocka luften och han sade med en röst som var tunn och sliten:

— Det är förbjudet att röka härinne, pojkar!

Någon av dem svarade föraktfullt:

— Vi röker inte, vem av oss tror ni har pengar till tobak?

Och en annan ropade långt nerifrån salen, han kanske endast ville göra sig kvick på tjänstemannens bekostnad:

— Har ni inget arbete åt oss i dag, herr Ljungström?

— Nej, tyvärr ingenting. Åtminstone inte ännu!

— När blir det nånting?

Föreståndaren log försiktigt. Sedan gammalt kände han till hur svårt det var att försvara sig mot pojkarnas oförskämdheter:

— Jag vet verkligen inte —

— Det var skit det, herr Ljungström —

Tjänstemannen gjorde ännu ett tappert försök att komma med helskinnad ära in på sitt kontor:

— Vi får hoppas att det blir bättre, det har redan inträtt vissa lättnader.

— Det var skit i alla fall. Vi har gått och hoppats här en hel massa år utan att det blivit något!

Den magra och nervösa föreståndaren gick hastigt in till sitt. Men innan dörren slog igen, sade han med en röst som darrade av tillbakahållen vrede:

— Ni använder er av ett sådant språk som minst av allt kan kallas lämpligt. Hur tror ni att jag kan rekommendera er till någon anställning, då ni saknar all uppfostran!

Den som fört ordet, skrek triumferande:

— Vi är inga babys, herr Ljungström. Kom ni

bara med ett jobb, så ska ni nog få se att vi har den uppfostran som fordras.

Pojkhopen vrålade av skratt. Men somliga av dem fortsatte sitt spel med samma monotona likgiltighet som om ingenting hade hänt. Tändsticksasken trissade och slog runt. Varje nerslag markerade några poäng som de lade till den summa som de hade förut. Vad brydde de sig om att föreståndaren blev knusad ett slag? Hela huset kunde få störta samman omkring dem utan att de nämnvärt skulle fästa sig vid den saken. Det var i alla fall andra människor som fick jobbet med nybygget; de äldre, de som varit med i elden förut, de som skaffat sig förbindelser, organisationsstöd och fackföreningsböcker. Själva hade de blivit spärrade innan de fått försöka med någonting alls. De tillhörde ingen fackförening, de hade ingen politisk organisation att tillgå som moraliskt och materiellt stöd. Och de var immuna mot allting. Vad kunde de ta på allvar och ställa upp som heligt, när hela deras hitintillsvarande liv varit en grå öken som förgiftats av tidens svarta likgiltighet? Föreståndaren var det ingen människa som hade respekt för längre. Kunde han skaffa dem ett ordentligt jobb? Nej, de satt ju här och knäppte på sina idiotiska tändsticksaskar. Väggarna var flottiga av alla ryggar som gnuggat sig mot dem under årens lopp. Fem—tio—femton—tjugu. Tändsticksasken snurrade i luften och ramlade återigen ner mot bordsskivan. Ställde den sig på högkant betydde det tjugu poäng. Det fordrades en viss träning för att regelbundet få asken i en sådan ställning, men hade man gått sysslolös en tid, så kom den skicklig-

heten av sig själv. De hade ingenting annat att göra än sitta här och knäppa och snurra. Dagarna gick förbi, året vände sina skiftande ansikten mot dem. Men lokalen bestod, dess smutsiga väggar blev blott ännu smutsigare; det nakna trägolvet slets ner i djupa gropar medan kvistarnas hårda och uppåtstående knaggar stirrade som förvånade oxögon mot det svarta och nerrökta taket. Ibland kanske tristessen flammade ut som ett lamt gruff mellan några av de väntande. Ljungströms bleka och spörjande ansikte visade sig då i dörrspringan och han manade skaran till lugn och ordning. Någon av dem var genast färdig med ett svar. De orkade inte med en ordentlig, disciplinerad opposition, men en hånfull glosa kunde man ändå kosta på sig. Föreståndaren var till för att hunsas, han hade sitt arbete och dagliga bröd på grund av att de själva gick utan, därför måste man också visa sig kaxig på något sätt:

— Vi bråkar inte, men herr Ljungström får ursäkta oss för att vi vågar andas.

Och en annan långt borta i lokalen tjöt mycket hänryckt:

— Har det kanske blivit tull på syret i luften nu också?

Tjänstemannen log osäkert och tankspritt, halva hans medvetande befann sig ännu bland papperen borta vid skrivbordet:

— Nej — nej! Men det måste vara lugn härute, jag arbetar!

— Då får allt herr Ljungström sätta hänglås för käften på oss!

Och ett par stycken vrålade på en gång, triumferande och segerrikt:

— Alla härinne är inte skapta som torskar!

Då tjänstemannen dragit sig tillbaka, var det kanske en kamrat som frågade Frippe:

— Ska vi gå å fika?

— Fika?

— Ja, jag har en tralling!

Närmare slutet gick det att komma. Det var dagar då ingen femtiöring fanns och då inget kaffe blev drucket. Men mycket nära slutet var det ändå, mycket nära ingenting — den stora meningslösa tomheten. Frippe strök kepsen över håret och sa:

— Kör i kylan.

Åtminstone någon omväxling. Med kaffet kunde man svälja ner en eller ett par av de tusentals timmar som fanns att förbruka. Och med kaffet kom det en viss stimulans, man kunde hänge sig åt någon av de drömmar som låg och skvalpade inombords:

— Det här går åt helvetet med snabba steg.

— Naturligtvis går det åt helvetet.

— Man skulle ha en båt.

— Javisst!

— Helst en långtrader.

— Men det är förstås omöjligt.

— Ja, det är nog omöjligt!

Stort mer blev aldrig sagt. Man drack långsamt ur det ljumma kaffet och väntade på något.

Man väntade!

Och överallt på kaféer, värmestugor och arbetsförmedlingar låg prospektet som visade flugan som kröp över en babys ansikte. Djurets dom stod tryckt med feta, röda ord:

FÖDDA FÖR ATT DÖ.

Arbetsjournal.

14.9. Montageställningen: omkring klockan 10 f. m. var bågen helt frigjord från hängställningen. — Arbetet med domkrafterna i gång på kungsholmssidan. — Avvägning av bågens höjdläge påbörjad. — 15.9. Södra viadukten: gjutning av pelare n:o 9. — Formställningarna klara för pel. 7, 10. — Montageställningen: anbringandet av domkrafterna pågår. — 16.9. Södra bågen, östra sidan: gjutning av 2,8 m valv närmast landfästet = 60 m³. — Montageställningen: anbringandet av domkrafterna pågår ännu. — Nertagning av hisstornets lyftanordningar samt anbringandet av skarvplåtar i hjässleden igångsatt. — 17.9. Södra viadukten: gjutning av pelare 10; c:a 18 m³. — Montageställningen: nertagning av lyftornets övre delar i gång. Anbringandet av domkrafternas pumpar pågår. Likaså arbetet med skarvplåtarna i hjässleden. — Norra bågen, östra sidan: bergsprängning för landfästet och vattenledningskammaren avslutad. — 19.9. Montageställningen: höjning av bågarna med domkrafter. På grund av stark solvärme blev höjdskillnaden mellan sydligaste och nordligaste bågen 10 cm. — 20.9. Södra bågen, västra sidan: gjutning av 2,8 meter valv närmast landfästet. C:a 60 m³. — 21.9. Montageställningen: hängningen av bågarna nu avslutad. Norra bågen, västra landfästet: gjutning av plintar för stembeklädnaden. — Bergsprängningen för landfästet och vattenledningskammaren fullt avslutad. — 22.9. Montageställningen: hoppassning av hjässleden pågår. — Södra viadukten: gjutning på två skift av pelare 7 norr och söder. — Läggning av stembeklädnaden i gång. — 23.9. Montageställningen: hoppassning av hjässleden pågår. — Södra viadukten: gjutning på två skift av pelare 8, norr och söder. — Norra bågen, västra landfästet: stembeklädnaden klar. — 24.9. Montageställningen: hoppassningen av hjässleden pågår. Motor för svag. Reservkompressor har

anskaffats och arbetstiden omlagts till två skift. — Gjutning av pelare 8 pågår. — 26.9. Montageställningen: kompressorn fungerar ej oklanderligt. Luftledning utlagd till en hjälpkompressor. — Södra viadukten: gjutning av pelare 9 pågår. — 27.9. Montageställning, 150 hkr motor insatt på kompressorn. Även hjälpkompressorn inkopplad. — Södra viadukten: gjutning av pelare 9 färdig. — 28.9. Montageställningen: den slutliga höjningen av bågen (36 mm i hjässan) utförd omkring klockan 11 f. m. Avläsningarna visade en höjning av 33 mm, vilket var tillfredsställande. — Södra viadukten: gjutning av pelare 10 (norr) på två skift. Armeringen i samtliga pelare fullt klar. — 22.9. Nitning i hjässan och av förband bedrivs på två skift. — Fortsatta avvägningar och mätningar för bågformens insättning. — Gjutning av en första sats betongprismor till valvet. Valvets gjutarställning begagnas för arbetet.

Utflykter av olika slag

PANNPLATSLAGAREN Kalle Klack kastade släggan ifrån sig, tog ett tag med näven och drog sotet ur ansiktet, slog sedan kavajen över skuldrorna. Det blåste ju till middag. Lördagsmiddag. Den första, härliga timmen för den kommande helgdagsvilan. Och Kalle Klack var sannerligen inte nödbedd, var inte den som var sen att lyda order. Först av alla lämnade han arbetet. Här låg verkstaden, här var bron. Kamraterna höll ännu på med att plocka bland sina verktyg, lade in dem i skjul över söndagen. Somliga stod halvnakna lutade över vaskpytsarna. Men Kalle Klack var redan färdig. Han hade gjort sitt för veckan, han var fri och ledig. Och att tvätta sig, det var bara onödigt fjäsk. Använde man sig då av ett handfat, blev det alltid en tjock och svart smutsrand på den vita emaljen. Det såg inte aptitligt ut. Man fick en förnimmelse av vilket djur man egentligen var.

Kalle Klack och lördagen.

Han gick emellertid inte hem. Nej, vad skulle han hemma att göra? Vem i världen kunde påvisa det nödvändiga i en sådan handling? Hustrun hade fått hans avlöning redan i går kväll. Hela avlöningen i obrutet kuvert. Lite extra hade han förtjänat själv så att det räckte till några halva öl. Något mera behövde han inte för egen räkning. Vad som sedan

väntade därhemma visste han alltför väl: hustruns klagovisor om ditt och datt, hennes försiktiga jämmer, hennes öppna bekymmer om framtiden, hennes ständiga påpekanden om de brister och fel som förefanns. Var det inget mankemang med Gunnars kängor, så var det alltid någon av hans skolböcker som fattades, var det inte Elsas klänning som var sönder, så kanske hon behövde ett par nya strumpor. Kalle Klack visste det, han var beredd: alltid fanns det någon trasa som hustrun med tillfredsställelse kunde dra fram ur vardagens stora, trista byk och hålla upp inför hans ögon. Därför gick han inte hem, han begav sig i stället direkt till båtplatsen nere vid Pålsundet. Det var något som var lika varje lördagseftermiddag. Och Kalle Klack visste ju att kamraterna så småningom skulle komma efter. Bara de hade varit hemma och ätit lite, bytt om kläder och hunnit packa ner en matsäck. Kanske till och med hans egen hustru skulle infinna sig med barnen. Och kom hon inte, så gjorde det det samma.

Under tiden kunde han ligga och vänta i det avskavda gröngräset. Gnola på visan om den komiske skraddaren. Svälja en pilsner eller två. Det var skönt att riktigt ordentligt få spola ner verkstadssotet. Att åtminstone en gång i veckan få känna att strupen inte bara var ett slags förbannat kaminrör. Och här hade han klubbmedlemmarnas båtar framför sig i en lång rad. Där låg *Kul*, där låg *Svante*, där låg *Britt-Marie*. Där låg KopparPelles halvdäckade båt, där låg Jaans klinkbyggda skrov, där låg Lagergrens platta, paddliknande

skärgårdsskrov ("— byggt av ek i varenda bit —"), där låg Ryska snilletts underliga uppfinning: han nöjde sig inte längre att experimentera med motorer, han hade övergått till ångan, ett steg baklänges i utvecklingen. Ja, där låg de allesammans och gupade på det smutsiga vattnet, där låg *Rustibuss*, där låg *Vilan*, där låg *Rosa* och där låg *Ettan*.

Och där låg hans egen lilla snipa med antilackade fribord och nymönjad vattenkropp.

Det var hela hans värld: en stor och skön värld. Med den båten hade han upplevt vatten och land. Han hade sett himlen: stora blå ytor med sakta seglande molntappar. Han hade suttit i långa timmar och bara lyssnat till vattnets skvalp och motorns jämna hosta. Med sin lilla snipa hade han varit tusen mil bort i världen. Bara han och båten: en tidlös ro utan slut. Där kunde han lägga sitt sotiga huvud till vila på akterbettet, korsa armarna under nacken och stirra rakt upp i rymden. Hörde han inte okända symfonier strömma mot sig under sådana ögonblick, okända symfonier som förde honom långt bort från verkstaden och vardagen, som tystade ner hustruns trångsynta jämmer och barnens bråk. Det var ögonblick i den trånsjuka solnedgången av en viss oändlighet inne på de smala vattnen mellan Mälarens öar. Han låg baklänges på rygg och genomströmmades med strålnippen av ljus. Båtskrovet darrade under motorns jämna slag, roderbladet skalv sakta i propellervattnets strömvirvlar. Kalle Klack drömde, den muntre, sorglöse pannplåtslagaren lämnade verkligheten bakom sig,

försvann in i en tidlös överklighet. Det var då han ibland kunde rusa upp, slita av sig den smutsiga kavajen, dra skjortan över huvudet (— skjortan som ännu var genompyrd av veckans arbetssvett —), slå ifrån motorn och hoppa ut i vattnet. Kanske han behövde svalka sig för att återkomma till den värld han verkligen levde i, eller kanske han på ett plågsamt sätt kände hur sot och smuts klubbade vid hans lemmar. Ty han gick ju alltid otvättad från arbetet ut till det stora äventyret.

Kalle Klack tryckte ner ännu en kork med sitt kraftiga lillfinger, satte buteljen till munnen och svalde den härliga drycken utan att andas. Det var lördagseftermiddag. Solen sken. Verkstadspiporna hade redan blåst in de kommande helgdagstimarna. Gräset kändes mjukt under kroppen. Knapast ett moln på himlen. Den smala vattenstrimman glittrade framför hans ögon, pilträdens grönska på andra stranden täckte så gott som fullkomligt fängelsebyggnadernas grå fasader. Strax bakom ryggen hade han varvets rostiga område, lite längre upp i backen, dolda för hans blickar, låg de smutsgula baracklängorna. Till vänster ett par fabriker där det slutat att röka ur skorstenarna, till höger den nya bron som just nu började sträcka upp en knallröd jätteantenn över trädens lövvalv. Kalle Klack kikade på allt, kände sig nöjd och belåten, sträckte lättjefullt på sina grova lemmar så att rocken stramade till över skuldrorna. Han hade gjort sitt. En liten sotig människa som låg på en fri och öppen plats med en pilsnerbutelj i näven, omgiven

på alla håll av industrier och nybyggen. En glad och god pannplåtslagare som strävade efter lite frihet.

Och han kunde ju titta på kamraternas båtar med fackmannablick: där låg *Kul* med sin vassa racerför; där låg *Svante* med mahognypolerat däck som egentligen endast var simpel norrlandsfuru; där låg den breddäckade *Britt-Marie*; där låg den akterplatta *Rustibuss*; där låg *Rosa*, en halvdäckad söderköpingsbåt; där låg *Vilan* stor och trygg och säker med en vanlig bilmotor i sin kraftiga buk; och där låg *Ettan*, Ryska snillets underliga experimentbåt som höll på att undergå förvandling till ångbarkass. Det var farkoster som ägnats mycket arbete och mycket omsorg. Här på vårarna hade blåslamporna frustat, stålsticklarna arbetat och vinkelskraporna gnisslat — här hade de spacklats, mönjats, målats och fernissats. Båtarna hade uppslukat sina ägares alla fristunder. Varje människa måste ha något att syssla med under sin lediga tid, måste ha en dröm om sjön. Alla på verkstaden åtminstone. Utom gubben Vesterholm kanske. Han höll sig hellre till sin kolonistuga. Han tyckte om att gå och påta i jorden, vända några sidor i bibeln, sitta med fridfullt sammanknäppta händer och tänka på det som växte upp under hans beskydd. Nej, gubben Vesterholm brydde sig inte om några båtar. Och inte *Svetsar krokig* nu sedan hans gumma dött.

Kalle Klack vände sig om och skrattade brett: där låg *Svetsar krokigs* kutter uppdragen på sin slip. Där hade den nu legat ett par tre år som en vingklippt kråka. Hur kunde en karl låta sin egendom förfalla på ett sådant sätt? Masterna var förstås

nertagna och seglen hade blivit ordentligt beslagna och undanstuvade. Men själva skrovet! Kors i kristi namn så det skrovet såg ut! Där hade det nu stått på sina bockar utan skydd i köld och värme, i regn och snö både vinter och sommar. Färgen hade lossnat och fallit av i stora flak, borden hade gistnat och däckets ruttnat upp. Det var en stor skam för hela båtplatsen att ett sådant skrov fick ligga och skräpa helt öppet. Men vad skulle göras? Ingen hade rättighet att hugga sönder kuttern till ved. Och ingen hade rättighet att sätta vraket i sjön. Och det var nog också en omöjlighet. Den båten läckte väl som en gammal sprucken sko och lade sig till ro i marvatten med detsamma! — Kalle Klack strök med näven över sitt ansikte, kisade med ögonen i solskenet då han såg på *Svetsar krokigs* uttjänta kutter: det var märkvärdigt vad den båten liknade sin ägare, smutsig, uppsprucken och illa vårdad. Och hur hade *Svetsar krokig* blivit sådan? Jo, hans gumma dog ju! Då det skedde, var det som om något hade släppt inom den gamle amerikafararen, en fjäder som lossnat, han blev slö och likgiltig, gick nere på varvet och molteg, låg helst hemma på soffan och sov, vände på ett apatiskt sätt sin krumma rygg mot alla besvärligheter. Men förut! Hur hade det inte varit förut? Det visste de ju alla därnere på varvet hur *Svetsar krokig* gått mitt i vardagen och velat bli kvitt sin gumma, att han ständigt drömt om nya amerikaresor, hur han längtat efter sin frihet och att han sökt något av denna ombord på sin kutter där han då förtiden höll till så gott som både dag och natt. Och nu när gumman var borta, varför

sjönk han då ihop som ett vrak, gav glatta djävulen både i sig själv och sin båt? Varför? Kalle Klack kikade på kuttern, skakade bekymmersamt på huvudet, höjde den bruna pilsnerbuteljen mot solen och lät sig översvämmas av en enda enkel tanke:

— Det finns människor som inte vet vad frihet vill säga!

Så kullrade han över på rygg igen. Vände sitt sotiga ansikte mot solen, skrattade med öppen mun. Där låg han och njöt av ohämmad lycka, ett stort, smutsigt och sorglöst barn vilket utan saknad lämnat veckans bekymmer bakom sig.

Ett par karlar, som höll på att resa upp en tung blyfena under en skärgårdskryssare nere vid stranden, ropade avundsjukt:

— Du kan ha dej ordentligt, du Kalle!

Pannplåtslagaren endast viftade slött med sin breda högernäve:

— Ja, här är skönt!

Men innan sömnen kom och slöt ögonen för det skarpa solljuset, hade han en önskan ändå:

— Jag hoppas att någon av pojkarna tänker på att hämta ner fiolen åt mej!

Så somnade Kalle Klack med öppen mun och ett par urdruckna pilsnerbuteljer vid sidan om sig. Somnade sakta och stillsamt. Det var hans vanliga sätt att utnyttja lördagseftermiddagarna. Därhemma väntade hustru, därhemma väntade barn. Däruppe i baracken var det trångt och ogästvänligt. Men härnere fanns något av en viss frihet; här mellan slagghögar, skrotupplag och branta verkstadsgavlar fanns ett stycke jord bevuxet med grönt gräs;

här fanns en flik av guds öppna himmel, inramad i en krans av fabrikkörstenar. Här kunde man ligga lugnt, här kunde man andas djupt. Och här kunde en karl som Kalle Klack somna tryggt som ett barn i förvisning om att ha gjort sin plikt under den gångna veckan.

Solen sken och skyarna drev. Sotet i strupen hade han lyckats skölja bort. Det var bara ansiktet som var smutsigt ännu. Otvättat. Hans svarta ögonlock lyste som upphettade mynt då de träffades av det starka solljuset.

Men när Koppar-Pelle kom ner till båtplatsen, fullastad som en packåsa, satte han sin stora känga under veka livet på Kalle Klack, vräkte honom över på sidan och skrek med dånande stämma, ty Koppar-Pelle hade ju varit i Auckland:

— Hurr up, bojs! Itt iss tajm!

Kalle Klack lade armen klumpigt över ansiktet och mumlade i sömnen:

— Bara ett par minuter till, gumman lilla!

Koppar-Pelle skrattade bistert medan han tryckte in foten ännu hårdare:

— Du ska inte inbilla dej att du ligger hemma i sängen och jäser.

Och till Albin Ström och bröderna Lagergren som kom efter nerför backen med sina knyten och matsäckskorgar, sade han:

— Titta på den här lymmeln, han tror han ligger bakom rumpen på gumman sin!

Och för att riktigt visa att han varit med ute i världen och lärt sig hårda tag, gav han kamraten

ännu en kraftig känga, böjde sig ner och skrek rakt i örat på honom:

— Opp å bärja stortoppen, din satans präntis!

Kalle Klack började också röra på sig. Satte sig upp, strök sömnen ur ögonen, kisade på Koppar-Pelle, såg båtarna och vattnet, fattade sammanhanget.

— Har jag sovit länge? frågade han med skrovlig röst.

— Vad vet vi, ett par tre timmar kanske!

Nu reste han sig hastigt:

— Ni tog väl fiolen med er?

Albin Ström, nyrakad och rentvättad som vanligt, nickade upp mot baracken:

— Eld lovade att gå in och hämta den.

— Kommer Eld?

— Ja.

— Och min gumma, tror ni hon blir med?

Nagelsmeden Lagergren skrattade försmädligt. Det märktes på honom att han redan fått en sup eller två innanför västen:

— Ja, det är inte så gott att säga. Trevligare sällskap än dej kan väl ett fruntimmer alltid hitta!

Koppar-Pelle lade lök på laxen:

— Lager har rätt för en gångs skull.

Kalle Klack skakade på sig. Han kände sig lite olustig. Solen hade redan hunnit krypa ner ett gott stycke. På den plats där han legat, hade en svart slagskugga brett ut sig. Han frös, och han kände sig hungrig och törstig. Han vågade sig därför på en försiktig fråga:

— Är det nån som kan bjuda på en pilsner och en smörgås?

Men Koppar-Pelle och Jaan och alla de övriga var öbarmhärtiga:

— Nej, här blir inget festande av förrän vi kommit ut till Fågelön!

Och sedan började förberedelserna för den korta veckovilan. Varor lastades ombord, bylten bredades ut, bensintankarna fylldes, motorerna putsades av en sista gång. Skratt och rop och beskäftiga frågor om "ingenting glömts" —. Sedan kastades förtöjningarna loss; och båtarna, överfyllda av passagerare, backade ut en efter en från bryggorna. De vände i en stor halvcirkel om de guppande plåt-moringarna och trätunnorna samt försvann hastigt bakom den närmaste udden. Och den närmaste udden utgjordes av ett skrotupplag som belamrats med havere-rade bilar, gamla järnsängar och uppfläkta ångpannor. Det var ett par timmars sjöresa till kampingplatsen. Och här drog Stockholms närmaste utkanter förbi; det var avgnagda, trasiga stränder som taggats sönder av små fabriksanläggningar, verkstäder, varv och villasamhällen. Ett par timmars resa. Men sedan började skogen stå tätare och bergen resa sig trotsigare. Och vid Fågelön var det nästan rena vildmarken. När resenärerna i de många små ekipagen vände sina ansikten mot väster i den skymmande sommarkvällen, slog en stor och fri värld emot dem: vattnet och vinden, de mörka skogshöjderna, de bleka stjärnorna vid horisonten. Vardagens gräns hade ändå sprängts sönder för tillfället.

De hade axlat av bekymren och kände en frisk pust stryka emot sig från det håll där solen gick ner.

Men själva ön var skamfilad och sliten. Många människor kampade där ute. Många människor drack vederkvickelse efter veckans strävsamma arbete ur denna handfull natur. Längs de steniga stränderna låg motorbåtar och rök i sina förtöjningar. Motorbåtar som var fullproppade med en brokig blandning av bylten och korgar, de såg närmast ut som upplagsplatser för zigenarefamiljer. Och mellan granarnas slokande grenar skymtade en oöverskådlig rad av vita tältrianglar. Redan långt ute på vattnet kunde man höra hur primusköken susade, hur grammofonerna gnällde och människorna pratade. Ty här var en plats där tystnaden maldes sönder på ett säkert och effektivt sätt. Naturen närmast sjön var också misshandlad: uppsparkad jord, avskavda rötter, sönderbrutna grenar, uppräckta smågranar. Men bara några hundra meter upp stod skogen tät och oberörd. Primusköken susade och grammofonerna gnällde — men inne i de skymmande, täta busksnåren klingade och kvitterade massor av småfåglar och högt över allt mänskligt och mekaniskt slammer steg taltrastens glada pladder obesegrat mot skyn. Här var en plats där man sökte vila och förströelse. Här var det ändå jord och gräs, här doftade den syrliga myllan. Här kunde man ligga tätt tryckt intill marken och begrava ansiktet i det mjuka gräset, här kunde man för några sekunder fullständigt glömma allt som hade med järn och eld och rost att göra. — Och

oupphörligen kom det flera båtar till ön, nya människoskaror vältrade in över stranden, nya primuskök tändes, nya grammofoner började raspa på de melodier som redan genljöd i rymden. Här härskade människan över en smal strimma natur som ännu ej var stentrottoar eller gatupark, här ville människan vila, här ville hon omge sig med sitt eget buller.

Det var lördagseftermiddag, det var lördagskväll och så småningom kom också natten. Mörkret sänkte sig stort och djupt över denna del av världen. Grammofonerna tystnade en efter en, människörösterna dog bort, tältöppningarnas dukar slöts för, kamparna svepte in sig i sina filter, vältrade över på rygg och sökte sig ner i sömnen. — Knut Ivar Eld släckte ficklampan och slog igen den bok av Kuusinen som han hade läst. *Ekonomiska begrepp*, hette volymen, men den var lika spännande som en detektivroman. Nu låg Eld och lyssnade till den inträdande tystnaden, hur sakta alla ljud förflyktigades och försvann. Gökens vemodiga och ihåliga blåsningar hördes inte längre, klöddran hade slutat upp med sitt muntra småprat. Alldeles tyst uppe i skogen. Nej, inte alldeles! Syrsornas skarpa visslingar steg ännu upp ur det doftande och fuktiga gräset, nattskärran klapprade med sina kastanjeter och en ensam vindkåre svepte fram mellan gran-topparna. De djur som lät höra sina lockrop nu när det var mörkt, kände Eld inte till så mycket, ja, nästan inte alls. Han hade inte haft tid till sådant för studiet av Ossinskij, Bucharin och Beer. Då var det bättre att fråga Albin Ström. Han

visste ordentligt besked om alla dylika småsaker. — Knut Ivar Eld låg klarvaken och lyssnade till de få ljud som fanns kvar för natten. Och på sitt temperamentsfulla sätt kanske han, glömsk av alla materiella begrepp och teorier, också tänkte på människorna och deras famlande försök att bryta sig ut ur vardagen och den dagliga omgivningen, deras fåfänga jakt efter något nytt och oprövat. Vad sade Marx om den saken; om industribefolkningens behov av att koppla ifrån, att fly bort ur verkstädernas närmaste omgivningar, att andas en nypa frisk luft, att se en tuva grönt gräs? Var det en faktor som på allvar bereddes rum i den stora tyska tänkarens kalkyler? — Knut Ivar Eld trummade med fingrarna på den volym som innehöll Kuusinens utredningar om de ekonomiska begreppen, och han log på ett bittert sätt: — Hur snabbt allting blev förbrukat och befläckt där han och hans kamrater drog fram. Det var som om de var förbannade på något sätt, som om de för alltid blivit nersmorda med olja under skosulorna och ständigt hade sot på händerna vilket förkvävde allt liv och all fri växtlighet där de var tvungna att söka sig sin vila i större hoppar. Då kanske det var bäst att göra på samma sätt som den stillsamma gubben Vesterholm: krypa in i en undangömd kolonistuga, ha ett litet stycke jord alldeles för sig själv, se hur marken gav igen något värdefullt under ens händer. Men hur hade Lenin definierat en sådan känsla ”— småborgarens flykt från ansvaret—”? Lenin höll ju ut år efter år med ett enda stort mål för ögonen. Den mannen hade nog ingenting till övers för en önskan att krypa undan i

en vrå, avsöndra sig från världen, låta allting ha sin gång utan att göra en personlig insats. Nej, Lenin hade nog inte skänkt sitt gillande åt en sådan handling! — Knut Ivar Eld låg vaken och stirrade med trötta ögon rakt upp i luften medan han lyssnade till vinden som svepte fram genom trädskronorna och tänkte på människorna som ätit och druckit, som skrattat och slagits här ute på ön i kväll — var det bara en våg av avskräde som svallade ut från staden på lördagarna, eller var det människor med livsvilja som sökte efter något nytt?

Ännu innan någon hade hunnit vakna, kastade Albin Ström undan filtarna, reste sig, svepte rocken över skuldrorna, stoppade klarinetten i fickan och gick upp på bergskrönet där han hade utsikt över hela segelleden. Det var hans sätt att möta den nya dagen, att andas in frisk och obesmittad luft i djupa drag i sina lungor. Himlen var överdragen med en skiffergrå slöja, skogen låg alldeles tyst, liksom utdöd. En timme eller kanske två satt Albin Ström och såg på allt det som låg utbrett framför honom: såg på vattnet, såg på öarna, såg på stadens ojämna silhuett långt borta i öster. Och så kom gryningsfrossan. Penninggräset, älgblommorna och de ödmjuka styvmorsviolerna skakade sakta i den bittra morgonvinden. Det var minuterna före solens uppgång, dess strålar låg redan som ett väldigt kärrhjul av ljusekrar mot horisonten och de gråblå molnen i öster seglade fram med kopparröda kölar. Sedan kom solen själv och hela världen förändrades: — stadshustornets avlägsna spira fattade

eld, de närmaste tallarnas florstunna bark började brinna som blod — och fågelkören inne i busksnåren stämde upp sin larmande morgonsång. Albin Ström stirrade med vidöppna ögon in i den ljusa, pärlemorskiftande himlen. Han plockade fram sin klarinett, fingrade så smått på klaffarna. Nu levde han, nu kunde han andas, nu hälsade han solen på det sätt han önskade göra varje morgon. Härifrån såg han det första, skiftande ljuset sprida sig över den so-
vande staden. Här såg han de smutsgrå havsmå-
sarna som i tung och ovig flykt kom seglande ini-
från fjärdarna. Och rakt nedanför bergstupet gungade en andhona fram på vattnet. Hon hade sex ungar i följe som drog upp var sin silverpil på den grå och kalla ytan. — Albin Ström satt länge och fingrade på klarinetten. Den gyllene gryningen började så småningom ryka i sensommarblått. Han såg på allt, tvättade sitt inre rent med det friska som mötte hans blickar. Och han steg inte ner från berget förrän de första, omornade rösterna hördes i tätlägret vid stranden. Då hade morgonen redan förlorat sin lätta, daggvåta slöja av ljus jungfrulighet.

Kalle Klacks hustru hade föredragit att stanna hemma med barnen. Mannen fick göra lördagsutflykten ensam i sin snipa. Men pannplåtslagaren kände sig inte övergiven för det. Svart och lurvig gick han och hälsade på hos de olika familjerna. Lekte med småbarnen, med sin skrovliga bas sjöng han visan om den komiske skraddaren. Mat och dryck fattades sannerligen inte. Uppstekt pannkaka på ett ställe, ägg och ansjovis på ett andra, sill och

potatis på ett tredje, potatis och köttbullar på ett fjärde. Nej, mat fattades inte! Och då och då mellan tuggorna kunde man även få svälja en sup eller dricka ur en halva öl. Det var som det skulle vara: en härlig sommarsöndag med strålande sol och svalkande skugga tätt intill trädstammarna. Och då inte grammofonerna var igång, fanns det historier att ta till. Ett förråd som nästan var outtömligt.

— När jag jobbade som puddlare i Sheffield, började Jaan och strök upp sina svarta mustascher.

— En gång i Auckland var jag med om en lustig händelse, sade Koppar-Pelle och tuggade långsamt och eftersinnande på en kall fläskskiva.

Endast nagelsmeden Lagergren var på retligt humör som vanligt. Då han fått lite sprit i kroppen satte han ut en nåldyna av vassa spjut åt alla håll. Till Kalle Klack sade han när denne slog sig ner i gröngräset hos honom och tittade långt efter brännvinsbuteljen:

— Du e tamejfan en djävla tjuvstryker som bara går å snyltar hos andra!

Pannplåtslagaren var emellertid inte i humör att gå till handgripligheter, han sträckte ut sina breda händer i en förmanande gest:

— Lugn, bara lugn broder, så ordnar sej allt till det bästa.

Men pannplåtslagarens ord ristade blodörn på den halvfulle smedens rygg, han stirrade stint på sin bror, den försynte urmakaren, smålog grymt så de gula hörntänderna blottades och skrek högt på det att inget skulle bliva fördolt för omgivningen:

— Min bror, ja! Det är också ett förbannat kräk som håller sej alldeles för lugn. Vad gör han för något, va? Ingenting! Hur låter han inte sin jänta ligga ute å slänga i backarna precis som det faller sej. Sanna mina ord, de e kjolarna opp å byxorna ner vareviga kväll. Sen blir det B. B. förstås. Å alltsammans på min bekostnad. E de nån ordning, va?

Grammofonerna surrade och gick. Koppar-Pelle berättade något igen, Acke Ågren som låg på rygg i gräset strax bredvid flabbade till. Lasse Lagergren reste sig upp från marken, blek och kutryggig, kanske han skulle svara och försvara sig, men Kalle Klack gick emellan med sin fyrkantiga kropp:

— Bröder, inte något sådant! Inga hårda ord på söndan! Ta en sup i stället, det hjälper mot allt!

Lagergrens sura humör var man van vid, och hela episoden glömdes genast bort då alla började lyssna till hur Knut Ivar Eld gick till anfall mot Albin Ström. De två kunde möjligen komma överens vid sina musikinstrument, vid handklaveret och klarinetten. Men med den ideologiska sämjan var det både si och så. Den rödhåriga kommunisten var ettrig och frän som vanligt, han hade Kuusinen i handen och Marx i hjärnan — och dessa två stämde inte överens med diversearbetarens idylliska småprat. Men Albin Ström värjde sig, han försvarade sina positioner, och när inte detta hjälpte, började han berätta en historia om hur han handlat aktivt, hur han med utgångspunkt från Knut Ivar Elds perspektiv gjort en verklig insats en gång i tiden:

— Jag har nog utträttat mer för *proletariatets fri-*

görelse än vad du någonsin kommer att göra med den breda käft du har fått till skänks.

Albin Ström sade detta på ett så stilla och försynt sätt att alla som lyssnade måste skratta. Och skrattade gjorde hela kampingområdet. Albin Ström fortsatte sedan:

— Det hände sej så att jag arbetade för en speditionsfirma i Värtan nittonhundra-tjugu—tjugutvå. Bland annat hade vi i lagret arton ton svängrefflade gevärspipor som var avsedda för karbiner och som ursprungligen kom från Huskvarna. Från början var det meningen att de skulle över till Tyskland. Men den danska agent som åtagit sej att förmedla affären hade när allt kom omkring inte tillräckligt med pengar för en sådan transaktion. Därför blev gevärspiporna liggande i magasinerna nere hos oss. Och det var inte bara pipor för övrigt, utan hela apparaten fix och färdig med slagmekanism och repeterinrättning, bara att montera på kolvarna. En dag blev jag uppringd av konsul Jac personligen. Det var något mycket ovanligt. Han var verkställande direktör för hela baletten. Jag hade aldrig träffat honom eller hört hans röst förut. Det enda jag egentligen visste om honom, hade jag läst i några tidningar då han uttalade sej om *barbariet i öster* och den *fosterländska plikten att hålla våra kuster skyddade mot fienden*. Nu talade han i alla fall med mej i telefon. Och han frågade: "— Är det herr Ström?" "— Ja", svarade jag. "— Magasinsföreståndaren Albin Ström?" "— Ja naturligtvis, magasinsföreståndaren Albin Edvard Ström och ingen annan", svarade jag för det var lite svårt att låta bli

att skämta. "— Kan jag lita på herr Ström?" "— Vem är det jag talar med?" frågade jag. "— Jo, det är generalkonsul Jac!" Jag blev så tillplattad så jag höll på att trilla baklänges. Och jag svarade: "— Naturligtvis kan generalkonsuln lita på mej". Och han: "— Det är bra herr Ström, jag har redan införskaffat upplysningar om er person. Det jag nu säger kommer att stanna mellan oss två. Har ni förstått?" "— Ja-ha naturligtvis, generalkonsuln!" Och därefter sa han precis så här: "— Vi har ju ett parti varor från Huskvarna liggande på övre magasinsbotten, ser jag här i mina papper. Nu ska herr Ström bryta upp en av lådorna, ta ut ett par av gevärspiporna, och när ni stängt magasinerna för i kväll ska ni fara upp till ryska generalkonsulatet med dem. Ni lindar naturligtvis in dem väl, och det gör ingenting om det blir lite sent! Ni har kanske förstått?" "— Ja fullkomligt", svarade jag. "— Och det här är en sak som herr Ström måste sköta om själv och inte överlåta på någon annan." "— Naturligtvis inte", sa jag, "det ska bli utfört efter generalkonsulns order!" Och jag gjorde som kamrat Jac hade sagt. Det var arton ton gevärspipor som låg på magasinsbotten fördelade i 390 lådor och i varje låda var det 21 stycken pipor, det blev över åttatusen tillsammans. Jag lämnade mitt prov på ryska konsulatet. Och det gjordes väl även någon överenskommelse, kan jag förstå. Ty en kväll kom motorskonaren *Grisslan* in i Värtan och lade till vid Lilla bassängen. Jag kände skepparen sen gammalt, han kom in till mej på magasinskontoret, blinkade med ena ögat och sa: "— Jag skulle hämta

arton ton smidesjärn här hos dej!" Och jag svarade: "— Det är smidesjärn som kan göra det hett om öronen på en hel del gott folk!" Och skepparen: "— Men vi kan gärna ta det lite piano med inlastningen, jag har order att inte gå härifrån förrän klockan två i natt!"

Då var Wrangels vita armé ännu inte likviderad och det svensk-ryska handelsavtalet inte ratificerat. Men så fanns det inte heller några tulltjänstemän på kajen då *Grisslans* egna besättningsmän förde lasten ombord. Knappt två dygn därefter skulle motorskonaren vara i Leningrad. Varför inte de vanliga stuveriarbetarna anlätades, det vet jag inte; men några tulltjänstemän behövde faktiskt inte vara närvarande, alldenstund *Grisslan* senast kom från inrikes ort och därför inte kunde misstänkas för smuggling av tobak eller cigarrettpapper. De närmare detaljerna blev naturligtvis fördolda för mej. Jag vet bara att skepparen på *Grisslan* lämnade mej ett konosement på arton ton smidesjärn. Och jag hade själv med egna ögon sett att det smidesjärnet liknade en stållegering alldeles förbannat mycket och att denna legering redan gått genom gevärssvarvarna. — Bara ett ord från min sida, bara en liten viskning i polisens öra och åtta tusen man i den röda ryska armén hade varit utan sina karbiner. Men jag viskade inte. Och det fanns väl de som tyckte att det hela blev liksom lite trevligare om jag höll mej tyst. Ett par dagar efteråt fick jag ett vanligt brev med tvåhundrafemti kronor i. Hur mycket skepparen fick, vet jag inte. Men för mej var det precis en månadslön. Speak easy, sir! Diskretion är en he-

derssak i försvaret av våra kuster. Och generalkonsul Jac fyllde sextifem år häromsistens, såg jag i tidningarna. I födelsedagsintervjun rekommenderade han större statsanslag till luftvärnet. Då han var femti år tänkte han närmast på ubåtarna.

Albin Ström skrattade lite på sitt försmädligt stillsamma sätt:

— Så ska det tas, du Knutte, bara stoppa fingrarna i öronen och knipa käft när det passar sej. På det viset kommer man längst och gör den största nyttan. Men det är väl en sak som inte du kan lära dej!

Till detta kunde Knut Ivar Eld inte säga något vidare. Verkstadskamraten hade ändå på sitt sätt varit med på en liten hörna. Det gick inte att skjuta honom i sank så alldeles utan pardon. Han själv kände ju visserligen till Beers *Socialismens historia* och Lenins samtliga skrifter om samhällets nyorganisation. Men hade han gjort någon positiv insats, även av det allra ringaste slag? Nej, inte ännu åtminstone. På den punkten hade kamraten ett säkert övertag.

Koppar-Pelle, som varit på andra öar än denna lilla plätt i Mälaren, tog ingen hänsyn till Albin Ströms blygsamma vapensmuggling. Han var redan i full fart att berätta det han visste om Nya Zeeland, en plats som ju låg långt borta i världen, kant i kant med själva Oceanien. Och dit hade ordet diktatur ännu inte kommit: "— Där rådde den renodlade demokratin, det måste jag säga, ingenting annat än oförfalskad demokrati. Var och en

skulle ha betalt för det han gjorde. Och var och en som arbetade var faktiskt ansedd som en människa, vilken hade rättighet att leva som en människa. Och städerna, förstår ni, var proppfulla av folk, men landsbygden liknade rena, rama ödemarken. Bara sand och gräs och skog. Och så får förstås. En sådan förbannad massa får finns väl inte att se någon annanstans. Bodde det en farmare på en plats så kunde man ge sej djävulen på att dennes djur gick och betade på en omkrets av tie mils radie. Ni kan ju förstå att det inte kunde bli fråga om så mycket människor då var och en skulle ha tie mils armbågsrum —”

Och Jaan strök upp sina svarta mustascher med aviga hand. Vevade fram ett ord då och då ur sin strupe. Men hur långsamt det än gick, så hade även han tillslut en iakttagelse serverad: ”— Va man först såg när man kom till London? Bara människor och hus förstås. Och man tänkte: det här är väl det rikaste riket som finns i världen då dom har råd att hålla sej med en så stöddig huvudstad. Men i hel-sicke heller. Får jag säga min mening så är hela England som en utkrafad och bottenskrapad kolgruva. Jag gick ju från stad till stad genom så gott som hela landet, och ni skulle ha sett hur det såg ut i en del av grevskapen. Det var som att ta sej en promenad genom svartaste helvetet. Vart man kom, förstår ni, låg det något lite samhälle som var övergivet på allting annat än människor utan arbete. Runtomkring gick kullarna i grönt och gråbrunt, men själva samhället var som en grav. Det bestod

i flesta fall av några smutsiga gator, en lång räcka av fallfärdiga hus; samt dessutom av en skyhögt slaggtipp, en trasig transportbana eller en sönderbruten pumpanordning, vilket visade att här hade en gång i tiden funnits en industri vilken pattat ut omgivningarna riktigt ordentligt. Och när allting tagits som fanns att ta, hade platsen lämnats åt sitt öde. Det var bara människorna som blivit kvar, den arbetarebefolkning som inte kunde flytta och söka sej en ny marknad. Du min Herres ansikte så dom samhällena hade förfallit. Och gick man in i något hus för att tiggas en skopa vatten, möttes man av varelser som mer såg ut som djur än som människor. Hemmen bestod bara av trasor och lump. Och så fanns det en stank där mellan väggarna av gammalt igengrott snusk som minst sagt var vedervärdig. Dom talar om Londons Eastend, det är ju bara en liten stadsdel, men om det fortsätter som det börjat i Cumberland, i Lancashire, i Westmoreland och Staffordshire, är snart hela England ett enda jättestort Eastend —”

Så satt verkstadsfolket ute på Fågelön kring tälttrianglarna, kom ihåg och berättade, var och en efter sitt lynne. Solen drog upp sin väldiga cirkelbåge från öster till väster. Man åt frukost, man åt middag och i matsäckskorgarna fanns det nog en bit över till kvällsskaffningen också. Grammofonerna gnällde, man dansade, man badade och när det var som hetast mitt på dagen lade man sig att sova. De ungdomar som kände att de hade alltför mycket obrukade krafter i kroppen, prövade sin styrka mot

varandra i några gamla hembygdslekar: *spänna kyrka* och *kasta svinrygg*. Så gick även denna söndag runt till dess skymningen kom och hemfärden började. Det var en fläckad och nerskräpad plats de lämnade bakom sig. En plats där den sparsamma grönskan trampats ner och flåtts bort från marken. Men de hade ändå sugit till sig lite must, känt hur vilan och befrielsen strömmat genom deras lemmar. — Och så vände de återigen hem över det svarta och slocknande vattnet. Buteljerna var tömda och korgarna tomma. Och just då, i det begynnande mörkret, kände Kalle Klack behov av lite kallt vatten. Han reste sig upp, slet av sig kläderna, slog ifrån motorn och hoppade i sjön. Här strök veckans verkstadssot bort i en enda utsjungning. Kalle Klack sam belåtet några varv runt den lilla snipan medan kamraterna slamrade vidare med sina båtar. — Det första männen såg när de kom in i Essingegattet, var inte själva staden, inte de höga kyrkspirorna och de stora byggningarna. Nej, först och främst såg de den nya bron som höjde sina avbrutna galgar över vattnet. Nästan varenda man ställde sig till hälften upp mellan tofterna och granskade med sakkunskap de redan resta spannens profil, följde med blickarna den smäckra och djärva lyftningen från kolonder till kolonder och kände sig ganska nöjda. Det var ju som att fara in mot en ännu icke fullbordad äreport. En äreport som de själva höll på att bygga upp. Och i morgon skulle arbetet fortsätta. I morgon, i övermorgon. Även om inte deras söndag hade varit stor och skön, även om vilan hade

gått i halvrusets tecken, återvände de ändå till bygget som arbetare. Och de återvände med friska krafter.

Någonstans ute i fjärden låg Kalle Klack och sam i vida cirklar kring sin lilla snipa. Hans måndag skulle börja redan i kväll.

Arbetsjournal.

30.9. Montageställningen: nitningsarbetet pågår. Huggningen av undre valvformens spikreglar i gång. Går fort och bra. — Norra bågen, östra landfästet: gjutning av del 3 och 4, c:a 112 m³. — 1.10. Montageställningen: nitningsarbetet pågår, likaså huggningen av undre valvformens spikreglar. — Norra bågen, västra landfästet: gjutning av del 3 och 4 c:a 107 m³. — 3.10. Norra bågen, östra landfästet: gjutning av del 5 och 6, c:a 132 m³. — 4.10. Södra viadukten: gjutning av pelare 10 (söder) c:a 55 m³. — 5.10. Utläggning av undre valvformens plank, 4" x 7", i gång. — Kabelkranen: gjutning av återstoden av fundament för förflyttning till och uppställning av södra sidans hjälpmast i centrum av norra valvet. Även plint för brytskivor gjuten. — 6.10. Montageställningen: nitning i hjässan och inläggning av lager vid anfangen pågår. — Norra bågen, västra landfästet: gjutning av delarna 5; c:a 70 m³, och 6; c:a 80 m³. Lagerarbetet, vid bågens båda anfangen, färdiga. Domkrafterna borttagna. — 7.10. Påbörjat undre valvformen på båda sidor vid anfangerna. Inläggningen av plank, 4" x 7" går fort undan. — 8.10. Montageställningen: nitningen i hjässan fortgår. Norra bågen, östra landfästet: gjutning av del 7, c:a 80 m³. — Norra bågens rullbanebalkar: 15-tonskranen anländ för att lägga in dessa balkar med början på västra sidan. — 10.10. Montageställningen: påläggningen av 1' bräder i undre valvformen. Inläggning av rullbanebalkarna fortsätter på södra sidan. — 11.10. Montageställningen: påläggning av 1' bräder i undre valvformen i gång på södra sidan. — Norra bågen: 15-tonskranen flyttas över till kungsholmssidan sedan rullbanebalkarna på södra sidan är lagda på plats. Justering återstår. — Norra bågens östra landfäste: gjutning av del 8, c:a 80 m³. Detta landfäste är nu fullt klart, utom tillhörande vattenledningskammare. Fångdammen

länsmpumpades den 5/9. Formsättningen i gång den 20/9. — 12.10. Montageställningen: nitningsarbetet färdigt i hjässan. Sista delen av lyftornet borttagen. — Södra valvet: upprepning av formluckor i gång på kungsholmssidan. Klart för formresning även vid södra sidan. — Norra bågens östra landfäste: inläggningen av rullbanebalkarna färdigt. — 13.10. Södra valvet: resning av ytterformarna igång på södra sidan. — Norra bågens västra landfäste: gjutning av del 7, c:a 80 m³. — 14.10. Södra valvet: armeringsarbetet i gång närmast kungsholmssidan: även inläggning av betongprismor i krympfogarna. — 15.10. Montageställningen: flytdockorna och kompressorsprämen bortfraktade. — Södra valvet: armeringen i gång närmast södra landet: ävenså inläggning av betongprismor, uppsättning av stagbult och betongcylindrar. — Norra bågens västra landfäste: gjutning av del 8, c:a 80 m³. Detta landfäste är nu fullt färdigt.

G e m e n s a m f r o n t

PÅ SOMMAREN följer hösten; efter dagar med hög och ren luft kommer dis och dimma. Regnet slaskar över gatorna och ska man tidigt upp om mornarna och ut i den råa luften, känner man ett tungt tryck över bröstet. Ett tryck som snart övergår till hård och hackig hosta. Fru Göransson kände det trycket när hon gick med sin tidningsbunt om mornarna. Och snart började hon också att hosta. Fem trappor upp och fem trappor ner suger luften ur lungorna. Benen värkte och molade. Tidningspacken tyngde på hennes rygg. Och för var dag sjönk hon ihop lite under bördan — som så många tusentals människor i verkligheten gör.

Och hos Göranssons fanns det ingen egentlig olikhet mellan helg och vardag. Där var allting lika, vecka ut och vecka in. Lika rent och lika dammfritt. Fru Göransson behövde kanske ingen vila, och hon kunde inte heller få någon sådan. Söndagen krävde sitt särskilda arbete på samma sätt som de övriga dagarna krävde sitt. Ty det fanns en väsentlig skillnad mellan hennes hem och de övriga familjernas: till fru Göransson kom ingen sotig karl varenda kväll och stökade ner. Och när det inte kom någon karl om kvällarna, så blev det ej heller något avlöningskuvert vid veckoslutet. Fru Göransson fick skaffa sig sina pengar själv till hyra, mat

och kläder. Hon och barnen. Ty Torsten hjälpte naturligtvis till. Tioåringen Torsten och tvillingflickorna Vera och Viola.

Och det var kanske just detta som gjorde det göranssonska hemmet så olika alla de andra där i i baracken. Hos Göranssons såg man nämligen alltid blommor, där doftade något av skogens friska rikedom.

Ty de fyra människorna stod på en gemensam front mot den påträngande verkligheten. Och Torsten hade uppfunnit en egen metod att till åtminstone någon del finna en lösning av det stora ekonomiska puzzlespelet: han bröt löv och plockade blommor. Detta löv och dessa blommor ordnades sedan av de båda systrarna i buketter och knippen hemma i köket, därefter bar det i väg med Torsten på en försäljningsturné ute i stan. Tjugufem öre här, tjugufem öre där: om turen var riktigt god, kunde minst ett par kronor skramla i fickan när han återvände hem.

Därför lyste det alltid av blommor hos Göranssons och doftade av löv inne i köket. Redan i slutet av januari var Torsten ute för att skära björkris och vide vid den lilla skogssjöns sumpiga stränder. Medelst snö och is drevs de hårda vinterknopporna till konstlad bristning. Och medan den luggslitna herrgårdsparken ännu stod svart och risig i vinterns grå, blommade det ljust och grönt inne hos Göranssons. Det var Torstens förtjänst. Och efter lövet kom turen till vitsippor och blåsippor, sedan blommade gullvivorna och allra sist liljekonvaljerna. Torsten var försäljaren och de båda tvillingflickorna ordna-

de med allt det som behövdes för att hålla affärerna igång. De rensade bort torra och vissna kvistar, de såg till att det ständigt fanns frisk snö och is i vasserna. — Men Torsten nöjde sig inte med att sälja blommor, det var bara några månader under själva våren; på sommaren och hösten fick han hitta på något annat. Och han hittade också alltid på något. Snorig, smutsig och kvickögd var han alltid på vakt där det fanns en slant att förtjäna. Och vad allt fanns inte att göra för en liten människa med öppna ögon och vaket sinne. Under sommaren samlade han skrot, han sålde snask vid mindre idrottsfester, han pressade samman papperslump i femtikiloskuber, han strövade genom stadens alla saluhallar och öppna varutorg på jakt efter något att stoppa i fickorna och föra hem. Det fanns ju äpplen, det fanns ju päron, det fanns ju plommon och tomater för den som kunde ta ett tag i en dragkärra eller hämta en bricka kaffe på närmaste näringsställe. Och allt skedde liksom på lek. Han arbetade, han svettades och slet. Men allt vad han gjorde och företog sig fick ett levande innehåll av hans egen fantasi. Han var brunbränd, han var mager och muskulös som en romersk roddarslav. Han skulle säkert varit ett stycke gott material för vilken uppfostringsanstalt som helst. Men Torsten lät inte fånga sig. Därtill var han för klipsk och öppenögd. Och något lärde han väl sig på egen hand, ty ständigt avpatrullerade han noggrant hela Stockholms vidsträckta hamnområde, alltifrån Klara strand och Rålambshov till Skeppsbron och Nybrohamnen; han kände lika väl till Ropsten, Frihamnen,

Lilla bassängen och Norra kajen ute i Värtan som han var medveten om Stadsgårdshamnens tusen möjligheter ända fram till Tegelviken och Grönlandssporten vid Södra varvet. Och naturligtvis proppade han sina fickor fulla med allt det värdefulla avfall han kunde komma över: apelsiner, bananer, russin, kardemumma och holländska lökar. Det som inte fanns användning för därhemma, gick det att på ett eller annat sätt göra goda affärer med. Så hjälpte Torsten till. Han förtjänade pengar. Samtidigt lärde han att känna naturen, han lärde att känna staden och en hel del människor.

Och fru Göransson?

"Hon gick borta", som man sade. Hon skurade trappor, putsade fönster och stod i ångande varma tvättstugor. Hon hade ingen möjlighet att ägna sig åt samma bekväma sysselsättning som fru Boström vilken satt böjd över symaskinen för firma Kleitz' räkning. Fru Göranssons dag låg alltid framför henne med mängder av ogjort arbete. Men hon hade sannerligen inte ofta tid att tänka framåt, hade inte mod att överblicka dagarna i deras väldiga helhet. Hon stod alltid mitt uppe i stunden och hade händerna ständigt fulla med sysselsättning. Hennes hjärna sade: — *nu ska det göras!* Och hon gjorde det även. Och hon kanske även planerade: nästa månad är det fru Anderssons trapptur, men fru Andersson orkar inte med att skura då hon nyligen fått en liten, det blir tio kronor i förtjänst, för dom pengarna ska Viola ha ett par skor!

Fru Göransson hade ett hårt och spänt ansikts-

uttryck. Hennes röda, blåådriga händer där skinnet låg blankt över knogarna, skälvde lätt av nervositet eller överansträngning. Hon levde från dag till dag på en brygga av bekymmer. Och hon räknade aldrig i pengar, hon räknade i arbete: "— För den städningen kan jag betala hyran, för den tvätten kan jag köpa en ny rock åt Torsten —" Året är långt, det innehåller mycket: trappstädningsmånader, tvättveckor och skurdagar. Fru Göransson hade sin egen, personliga tidsindelning. Hon hade vant sig så vid den att hon knappast kunde räkna dagarna på något annat sätt.

Och hon tänkte alltid på barnen, hon planerade för dem. Hon kunde arbeta sina fingrar blodiga för att de skulle få sitt. Detta talade hon visserligen aldrig om. Men hon gjorde det.

Och familjen Göranssons liv gick som ett hjul: kläder, mat och hyra. De tre barnen följde årstidernas växlingar genom de olika slag av blommor som Torsten plockade ute i skogen. De skötte sig fullständigt själva medan fru Göransson låg med skälvande och värkande knän och stirrade ner mot otaliga hårdskurade trappstenar. Även fru Göransson kunde se om det var vackert eller fult väder. Där på sin plats fick hon kämpa med höstens regn och vårens slaskiga gator, det var hundratals fötter som lämnade sina stämplor efter sig. Men sommaren pudrade endast ett tätt och gråvitt damm över stentraporna. Tyst inom sig välsignade hon denna årstid, de lättskurade förstugorna utgjorde hennes semester. Och när hon tidigt om mornarna gick efter dagens tid-

ningsbunt, drog hon den friska luften djupt ner i sina lungor. De höga och svala sommarmornarna hade hälsa och vederkvickelse även åt henne. Hon kunde le och se lycklig ut för ett ögonblick; hennes stränga och trötta ansikte fick ett drag av lätthet och hon kunde ibland säga till sig själv: "— Herregud, vad bekymrar du dej egentligen för? Barnen är friska och starka, de växer! Får jag bara ha krafterna i behåll kommer jag att rida ut stormen, jag kommer att reda mej och behöver inte ligga någon till last!"

"— Och behöver inte ligga någon till last!" Detta var kanske fru Göranssons stora stolthet, hon levde för det och ansträngde sig till det yttersta för att dessa ord inte skulle förlora något av sin sanning. — Men ett liv går från år till år, det nöts ut, plånas bort. Dagarna blir veckor och veckorna månader. Det är lika för alla. Efter sommarens sol kommer hösten och hostan. Allt blir tyngre i världen. Allt blir bittrare och hårdare. Och fru Göranssons ansikte fick en mask av ogenomtränglig trötthet, hon andades tungt vid minsta ansträngning, hennes ögon var röda och inflammerade av för lite sömn. Hon magrade märkbart. Hon gick ständigt framåt lutad som en människa vilken inte helt orkade resa sig upp. Hennes armar var tunna och seniga, hennes händer hade djupa arbetssprickor. Hon skurade golv och trappor, hon piskade mattor och tvättade fönster. Det kanske var ett liv i grått. Men hon anklagade inte tillvaron och hon prisade den inte heller. Hon bara levde, det var så. Fru Göransson var endast en bland hundra, en bland tusen. Och alla hade det ungefär på samma sätt.

En gång hade hon väl upplevt en ungdom, en gång hade hon kanske upplevt kärleken. Men detta låg långt borta i så fall. Nu hade hon sina tre barn och ingen man. Barnen var duktiga och driftiga. De ställde sig helt på hennes sida i den långa och ojämna kampen. Torsten på sitt sätt, och de båda tvillingflickorna på sitt. Alltid när fru Göransson kom hem från sin långa arbetsdag, slog det mot henne en doft av renlighet. Det var utvädrat och friskt inne i lägenheten. Diskplåten skurad och blank som den skulle vara, förmiddagens använda porslin torkat och inställt, dammet borta från möblerna, trasmatorna skakade. Hon själv gick borta hos andra människor för att hålla rent i deras hem, men här i lägenheten var det Vera och Viola som skötte om den saken. Man kanske inte kan säga att fru Göransson blev glad varje gång hon kom hem, det var något hon inte orkade med, inte tänkte på. Men hon möttes av en känsla av lättnad, av befrielse. Barnen arbetade, och på sitt frostiga sätt var hon ärlig och innerlig i sin omsorg om dem. De var fyra människor bland barackens alla andra. De stod skuldra mot skuldra, rygg mot rygg — de slogs var och en på sitt sätt mot den utifrån påträngande verkligheten.

Men hösten kom, den stora härjaren. Fru Göranssons skuldror blev mera böjda, hennes hosta hårdare och ögonen tröttare. Det är likadant för många människor. Och många måste också ge tappt på samma sätt som fru Göransson. Hon sjönk helt plötsligt samman över sitt arbete och när ambulans-

sen kört sin väg, fanns det endast några sparsamma droppar ljusrött blod kvar på golvet där hon stått vid tillfället. — En arbetets tysta legionär som fördes till sjukhuset. Den enda plats där en sådan kan finna vila i detta liv.

Det var som det var. Vera och Viola grät väl mycket och övergivet. Nu när modern för tillfället förts bort, blev hemmet naket, fattigt och tomt. Alla onda stämningar som de förut jagat på flykten med sitt tillitsfulla pladder och sina beskäftiga sysselsättningar, kröp nu fram ur alla vrår och stirrade hotfullt på dem. Men det hjälpte inte bara med gråt. Modern låg på sjukhuset, vilade ut ett slag, hämtade krafter, skulle kanske snart komma tillbaka till hemmet. Allt måste gå vidare under hennes bortovaro, allt måste fortsätta. Och det gick väl också. Vera och Viola skötte sitt. Och Torsten hämtade moderns hela tidningsbunt nere i klarakvarteren, det var en förtjänst som inte fick glida familjen ur händerna. Rädslan för alla mörka och morgontysta trappuppgångar var en sak som han måste besegra, måste övervinna. Och när han slutat skolan för dagen fanns det mängder av arbete som väntade honom: han plockade ved, han pressade samman papperslump som gick att sälja, han samlade skrot och tombuteljer. Snorig, smutsig och kanske en hel del trasig var han alltid med överallt i utkantskvarteren där det fanns något att förtjäna.

Torsten gjorde sitt liksom systrarna.

Men den viktigaste hjälpen under fru Göranssons sammanbrott kom naturligtvis från grannarna. De som är fattiga har ingenting. Alla är dömda att stå vid varandras sida, att hålla samman och hjälpas åt för att allting skall kunna fortsätta vidare. Om någon sviktade och föll som fru Göransson gjort, måste många andra ta vid. Och den gula baracklängan var ju som ett enda stort hushåll där alla bekymmer och glädjeämnen sållades genom många munnar.

De visste att olyckan krävde en gemensam front av dem alla.

Arbetsjournal.

14.II. Norra valvet: armering av "valvstumparna". — Södra valvet: uttransport av luckor till upplagen. — Södra viadukten: schaktning för pelare igång. — Provborrhningen avslutad. — 15.II. Norra valvet: gjutning av "valvstumparna", del O; c:a 60 m³. — Södra valvet: rivning av formar och rengöring inne i valvet. — 16.II. Kungsholmsviadukten: formsättning för pelare 31—37 igång. — Skyddsbojar och länsar utlagda invid södra bågens västra landfäste. Länsan sträcker sig även förbi norra landfästet. — 17.II. Kungsholmsviadukten: schaktning och röjning för östra landfästet slutförda. Pallsprängningen påbörjad. — 18.II. Södra valvet: rivning av form för södra sidans list påbörjad. Losandet av bultar till södra sidans ytterformar tidigare påbörjat. — Sprängning för pelarna igång. — 19.II. Södra valvet: rivningarna av formarna inuti valvet klara. Uttransport av luckorna och rengöring pågår. — Armerarna börjar arbetet med pelarlederna. — 21.II. Kungsholmsviadukten: sprängning för landfästet färdigt. Sprängning för pelare 28—30 igång. — Södra valvet: uttransport av luckor i samtliga kanaler klar på förmiddagen. Rengöring pågår. — 29.II. Pallsprängningen för östra muren igång. — Södra valvet: rengöring i valvets kanaler fullt klar. — Armering av pelarlederna klar. — 23.II. Södra valvet: klart för gjutning av del 31 (väster) pågår. Från klockan 4 är denna del intäckt med presenningar och uppvärmning med ånga anordnas över natten. — Gjutning av del 31 (öster), c:a 44 m³. — Härmed är all gjutning på södra valvet avslutad (— De nygjutna delarna täckas ytterst omsorgsfullt med papperssäckar och presenningar. Inuti valvet

anordnas uppvärmning med ånga. Varje dag vattnas invändigt —). Kungsholmsviadukten: armering av pelare igång. — Mellanfästet: stenmurningen påbörjad. — 24.II. Pelarna på södra valvet: sedan all formsättning på valvet nu är slut, bedrivs formsättning på pelarna med full fart. — 25.II. — Södra valvet: uppsättning för domkrafterna för valvets lyftning från järnställningen igång. — 26.II. Södra viadukten: schaktningen för pelarna klar. — Mellanfästet: Schaktning och pallsprängning för östra muren klara. — 27.II. Mellanfästet: stenmurnig igång. — Södra viadukten: schaktning för västra landfästet igång. — Schaktning och sprängning för pelare 14 & 15 igång. — 28.II. Kungsholmsviadukten: gjutning av grundmur i vattenledningsgraven för pelare 28 (söder), c:a 16 m³. — 29.II. Kungsholmsviadukten: gjutning av grundmur i vattenledningsgraven för pelare 28 (norr), c:a 8 m³, samt även i en djup grop i berget för pelare 30 m³.

T a c k — o c h a d j ö!

MEN INNEVÄNARNA i baracklängorna nåddes också av sådana stötar som den gemensamma hjälpsamheten inte kunde avvärja.

Som vanligt varje fredagseftermiddag skickade varje verkstadsavdelning in sin förtroendeman på varvskontoret för att hämta ut veckans avlöningskuvert; manskapet på maskinavdelningen skickade en man, nitarna en annan, plåtslagarna en tredje. Så hade det alltid varit.

Och denna vecka, långt in i den slaskiga november, medförde avlöningskuvertet helt oväntat ett överraskande meddelande till tre av arbetarna. De tre utvalda var Vesterholm, Silverhök och *Svetsar krokig*. Vesterholm hade arbetat trettio år vid varvet. Och gubben Silverhök var gammal som arvsynden själv. Ett gråskäggigt inventarium som kontorspersonalen måste slå i anställningsjournalerna många herrans decennier tillbaka för att kunna fixera ett rätt årtal för då han först började svinga sin slägga på denna plats. Men *Svetsar krokig* däremot hade inte mer än sex eller sju år på nacken. Dessförinnan hade han vistats i Amerika.

Och i avlöningskuvertet som de tre männen erhöll, låg mellan sedlarna och silverslantarna en maskinskriven lapp som gav öppet besked: "—På grund av att hittills kontrakterade leveranser för nästkommande år ej motsvarar varvets nuvarande arbets-

styrka, ser vi oss nödsakade att tillsvidare permittera Eder från Eder anställning —”.

Detta var ju klart och tydligt nog. Men *Svetsar krokig* höll lappen länge mellan de smutsiga fingrarna och stirrade noggrant på den med sina rödkantade ögon, liksom han inte förstod sig på skrivet. Men då han änteligen fattat meningen, kurade han ihop med axlarna som om han frös. Och frysa skulle han nog också få komma att göra i fortsättningen. — Silverhök som var en gammal och vis man, en patriark med långt, vitt skägg, spottade betänksamt och eftertryckligt när han läst meddelandet. Och eftersom Silverhök tuggade tobak, såg det ut som om en lång, brunsvart lakritsrem lämnat hans mun. Och han gjorde ett fåordigt, filosofiskt uttalande på stående fot: ”— Nu känner man sej, ta mej fan, som en mus i en vargkäft!” Det var Silverhöks mening, och stort mer yttrade han inte om den saken.

Men *Svetsar krokig* och Silverhök var ändå ensamma här i världen, de hade endast sin egen syndiga kropp att tänka på och ta hänsyn till. Något annorlunda ställde det sig för gubben Vesterholm. Han var ju gift, det fanns en annan människa som stod i beroende av honom och hans arbete. Gubben Vesterholms händer darrade också när han omsorgsfullt stoppade ner avlöningskuvertet mellan potatisboxen och termosflaskan i sin nötta unica. Hans tunn rygg var mer än vanligt böjd då han gick den regnblöta vägen upp till barackerna. Vad skulle han nu säga gumman? Och hur skulle han säga det? Det här var ju nästan värre att komma med

än ett dödsbudskap. Döden var definitiv, där fanns ingenting att ändra. Men här låg en hel rad av år framför dem som ingen visste hur de skulle komma att gestalta sig. Vad skulle han säga? Den vanliga, slitna frasen som så många tvingats att framföra när de steg innanför dörren någon olycklig fredagskväll: "— Det är nog så att jag har fått sparken i dag!" Det var inte många ord, inga ovanliga ord, men ändå ord som var svårare att uttala än några andra, just i den ordningsföljd de hade och med den verklighet som låg bakom dem. Det var många som tvingats till detta och nu var det gubben Vesterholms tur att komma hem och med lågmäld röst ge signal om uppbrott. Men skulle han verkligen behöva säga någonting? Gumman hans kanske förstod ändå. De två hade ju under årens lopp haft mycket gemensamt i minnen. Det hade många gånger endast behövts en blick, en handrörelse och de hade förstått varandra helt.

Och nu?

Skulle hon även nu fatta alltsammans genast han kom innanför dörren? Förstå att han bar en papperslapp med sig som lätt och likgiltigt sopade bort tretti anställningsår. — Tyvärr fanns det ingen möjlighet för dem att på samma lätta och likgiltiga sätt se an det som skulle komma hädanefter.

Om *Svetsar krokig* kunde sägas att han i viss mån var en märklig man. Så värst mycket såg han inte ut för omgivningen. Han var liten, kutryggig och snedhöftad. Hans ansikte hade djupa fåror och ögonen rann av ålderdom och trötthet. Men ur-

sprungligen var det nog *Svetsar krokig* som hade infört den lugna och värdiga berättartonen där bland arbetarna på varvet. Förut hade det väl talats lite politik, när Knut Ivar Eld lyckats föra det dit hän. Men mest rörde sig samtalet ändå om kvinnor. Det var småsnåla, svultna historier som gick från man till man. Mellan gifta och åldriga män. Men så kom *Svetsar krokig* och införde nya samtalsämnen. På den tiden var han inte fåordig, slö och omornad. Hans hustru levde ännu. Han var lycklig: han förbannade sin fångenskap i äktenskapet och älskade friheten ombord på segelkuttern över allt annat. Att han kallades *Svetsar krokig* var förstas lite genant. Han var en gammal man, redan över femti år, och han hade ännu inte kunnat lära sig sitt yrke ordentligt. Allt vad han tog sig för, blev faktiskt lite snett och vint. Detta hade kanske i vissa fall kunnat döljas om han i rätta ögonblicket kastat verktygen i närmaste vägg och svurit över lödpastan eller acetylgasen. Nu stod han bara och tittade lite dumt och undfallet på den misslyckade skapelsen, medan han mumlade något under sin smutsiga mustasch:

— Jag tror minsann att den här hylsnyckeln blev lite krokig!

Och det dröjde naturligtvis inte länge förrän kamraterna upptäckte hans jämmerliga svaghet. Hans borgerliga namn bortföll helt och hållet. Till en början kallades han kort och gott *Blixtfilaren*, men detta ändrades så småningom till *Svetsar krokig*.

Först när han kom ner till varvet, mottogs han ändock med en viss respekt. Han hade en ganska lång tid i Amerika bakom sig. Tjugu år, sade han själv. Vem kunde tro något annat än att han var en överdängare inom yrket? Amerika är ändå Amerika: där reses ju skyskrapor, där sträcks kölar till oceanjättar och där spänns väldiga brospann för var dag som går. Den som arbetat i yrket under sådana förhållanden, borde också kunna något mer än vanliga dödliga. Men just då glömde männen vid varvet bort att i Amerika är all specialisering driven till sin spets. Glömde bort att varje arbetare blir insatt på sin plats för att sköta någon liten detalj. Så hade det även gått med *Svetsar krokig*. Och han hade fått sin specialträning i att stansa ut muttrar. Men härnere vid detta utkantsvarv fordrades en hel del mer än detta enkla handgrepp av en yrkeskunnig arbetare. *Svetsar krokig* var alldeles främmande för något sådant. Dessutom hade han fått en ohälsosam ackordsbrådska i blodet. Då han fick fatt i en fil, rände den som en blixtnedslåg fram och tillbaka över metallstycket. Svetten lackade fram på hans ständigt fårade panna och hans alltid rinnande ögon blev dubbelt blöta. Han lade ner både kropp och själ i den sekundsnabba arbetsprestationen. Men resultatet var oftast lika med noll och intet. Huvudsaken var att det gick fort. Ty så hade seden varit därborta på den andra sidan.

Svetsar krokig hade väl så småningom gjort sig alldeles omöjlig nere på varvet, om han inte haft en egenskap som de övriga männen så småningom lärde sig att uppskatta både högt och rent.

Han kunde berätta historier. Det var han som införde historieberättandet under middagsrasterna.

Kamraterna kunde kanske på sitt grovkorniga sätt gyckla och skämta med honom under arbetstimarna och kanske ofta få honom ganska förlägen. Men då middagen kom, var det han som behärskade dem. Med sin torra, sakliga röst började han på en mycket alldaglig historia från Newyork. Men så småningom, ju längre in han kom i sin beskrivning, sprängdes verkstadens smutsiga väggar bort och allesammans fördes ut i en värld som en hel del av dem förlängesedan vänt ryggen till. Newyork, den avlägsna staden växte helt plötsligt upp runt omkring dem. De gick därborta på gatorna, de övernattade på boardinghousen, de arbetade vid verkstäderna. De hörde dånet av gatutrafiken och de brådskande människohoparnas pladder. De var vänner med negrerna i Harlem, de var grannar med de trasproletära judarna i östra sidans ghetto. *Svetsar krokig* levde själv helt och fullt med i sin berättelse. Hans stämman hade tusen nyanser och skiftningar som lockade fram visioner och syner. Många hade kanske ansett att Newyork varit en tråkig och prosaisk plats, om de själva kommit dit. Men med den lilla torra och hopsjunkna verkstadsarbetarens förmedling, tyckte de alla att de förflyttats till något överjordiskt främmande land. Och ändå berättade han inga osannolika historier. Egentligen var det samma vardag och verklighet som varvsarbetarna själva levde mitt uppe i. Det måste de erkänna då de återigen stod i sitt arbete. Men så länge *Svetsar krokig* höll på och berättade var de

ohjälpligt fängslade av hans röst. Och även männen på detta larmande varv, förstod att han på något sätt var en konstnär. En av dem sade:

— Du skulle nog ha gått in vid en teater i stället för att stå och slita ut dig på ett sådant här ställe.

Svetsar krokig såg först oförstående ut. Kanske han trodde att det var fråga om ett nytt skämt. Därefter tittade han ner på sin magra och krumma gestalt:

— Nej du! Det finns ingen teater som tar mot en skådespelare med ett utseende som mitt. Publiken är sannerligen bortskämd med något helt annat!

Han hade kanske rätt. Ändå glömde alla lyssnarna bort honom själv då han berättade sina historier. Det var endast hans röst som levde framför dem och antog skepnaden av hundratals olika gestalter. *Svetsar krokig* hade många tråtor med sin hustru som hördes genom hela baracklängan. Hans röst var då hård, kall och gnällande. Den kläddes av på något vis, blev blottad och naken: en misslyckad människas tjatiga och ofördragsamma stämman. Det underliga var att samma röst dagen därpå kunde fånga grannarnas och arbetskamraternas uppmärksamhet och hålla dem fängslade inom sitt stora och rika register. Det hjälpte inte hur många gånger de hörde stämman nötas mot vardagliga och triviala ord: när den befriades från den omedelbara omgivningens gråa cell erhöll den genast en egendomlig förmåga att gestalta en handfull verkstadsarbetare tunga och tröga fantasi till glänsande drömmar om en annan värld och en annan verklighet. Nej, *Svetsar krokig* skulle nog inte ha blivit skådespelare.

Han hade väl även i den situationen blivit förhånad och utskrattad, på samma sätt som han nu överlägset tillrättavisades då inte arbetsmaterialet ville foga och forma sig under hans händer.

Den gamle amerikafararens hustru dog emellertid. Han hade inte längre någon att träta med på kvällarna, och han blev också tyst och fåordig nere på arbetsplatsen. I stället gick han mot ett personligt förfall, blev slö och likgiltig för allt och alla. *Svetsar krokig* skulle kanske ha blivit skådespelare. Det fattades honom blott en stolt och djärv gestalt. Nu teg han i stället för alltid. Och han blev en butter och inbunden verkstadsarbetare bland alla andra, en verkstadsarbetare som till på köpet ganska ofta stod helt handfallen inför det han skulle göra.

Men hans sätt att berätta historier hade ändå bildat en slags skola. Det talades sällan eller aldrig om fruntimmer nere på varvet under middagsrasterna. I stället upptäckte Koppar-Pelle att han varit med om en hel del i Auckland, Jaan berättade om sina öden i England. Och Knut Ivar Eld hade naturligtvis varit på en kort resa österut. Han visste hur det såg ut och gick till på sådana världsberömda industrianläggningar som Kaganovitj och Frezer, hur framtidsstatens näringsfråga ordnades upp på kollektivjordbruk som Frunze och Verblud i nordkaukasien. — Den gamle amerikafararen hade på sitt sätt dragit ner till varvet en mängd olika erfarenhetsområden.

Svetsar krokig kunde alltså berätta historier, men han var en dålig arbetare, en fuskmakare som aldrig

skulle lära sig det krävande yrket ordentligt. Därför fanns det heller ingen som förvånades över att han erhöll sitt avsked. Och att Silverhök fick gå var inte så underligt. Silverhök var gammal och utsliten. Han orkade knappast lyfta sin hand och stryka den över sitt silvervita skägg, och snart dugde han inte till något mer än att hämta sin pension. Silverhök fick gå, det var bara god ekonomisk politik. Men svarvaren Vesterholm? Han var bara sexti år, han kunde gott hålla ut i långa tider ännu, han hade aldrig visat någon trötthet eller gjort sig skyldig till någon försummelse. Varför fick Vesterholm sluta? Så gott som ett helt liv hade han mött bort på en och samma plats. Tretti långa anställningsår, vilka myntats ut i dagar och timmar, hade helt hastigt förlorat allt innehåll och all mening genom den maskinskrivna lappen i avlöningskuvertet: ”— På grund av hittills kontrakterade leveranser —”

Vesterholm var ingen obehaglig man, ingen agitator eller uppviglare. Tvärtom. Han tillhörde de frireligiösas trossamfund. I deras möten deltog han troget tillsammans med sin hustru, i denna brödrakrets nerlade han alla sina fristunders arbete. Nere på varvet stod han vid sin svary. Sade knappast ett ord till någon. Svarven snurrade och gick, bet djupt in i materialet som pressades mot eggarna. Så hade han stått i tretti år och sett hur den heta järnspånen virvlat upp under hans händer; han hade lyssnat till remskarvarnas smatter och remskivornas lätta frigångsknäpp, han stod där och tänkte kanske på sitt liv, på människorna, på all den ondska som härska-

de i världen. Och när han sade något någon gång, talade han alltid om *den förlorade religionen*, han talade om Jesus som korsfäst på Golgata, och han sade: "—Jesus nertogs från sitt pinoträ efter tre dagar, det är inte sant, efter tvåtusen år har han inte befriats från sina lidanden, spikarna har inte blivit utdragna ur hans kropp. Ännu i dag hänger Jesus fastspärrad vid korset i alla människohjärtan!"

Det var underliga ord, ord som inte många av männen där vid varvet kunde fatta eller förstå. De satt här på sin arbetsplats mitt bland långskurna stålbalkar och helsvetsade spann, det låg fartyg i torrdockorna som de höll på att demolera, det fanns andra fartyg som endast existerade på ingenjörernas ritningar men som de redan sträckt ut kölarna till. De satt och tuggade på sina smörgåsar och i sina lemmar kände de tyngden av det nyss genomgångna arbetet. De hade nyligen undfägnat varandra med friska och öppna upplevelser från världens många utkanter, då deras tystlåtna arbetskamrat började tala om något helt annat, om syndernas förlåtelse, om det djupa behovet av frid och endräkt mellan människorna.

Sotig och svettig hade Vesterholm suttit bland de andra arbetarna, varit en man som mitt i hopen sökt sin egen väg till sanningen. Nu gick han den leriga stigen upp mot barackerna, hans lemmar skakade av tretti års hårt arbete i järnets tjänst, i den direkta produktionens nytta.

Vad väntade honom sedan?

Den förste som rusade upp till protest var givetvis Knut Ivar Eld. Han slet sig bort från böckerna; han höll tal; han var inne hos varvscheferna; han spottade satir och gift och anklagelser omkring sig på det extra sammankallade fackföreningsmötet; han slog näven i bordet under verkstadscellens hemliga sammankomst. Men vad hjälpte protester, vad kunde Knut Ivar Eld egentligen åstadkomma med sitt myckna ordande? Ingenting alls, naturligtvis! Varvschefen log lite ironiskt, slog ut med ena handflatan, röck på skuldrorna, sade: "— Beklagar!" Fackföreningsmötets ordförande slamrade med klubban i bordet, återkallade Eld till ordningen: "— Vi är tyvärr bundna av kollektivavtalet!" Verkstadscellens resolution återupprepade samma sak: "— Tjugutredje paragrafen!"

Så var det. Ingenting kunde göras — ingenting annat än frivillig hjälp! Nu gällde det inte sådana bagateller som salt och socker och sopprötter åt fru Göranssons barn. Nu gällde det att ge ett rejält handtag, ett sista tack och farväl för ett långvarigt kamratskap där det gemensamma arbetet bundit dem samman, de många åren i järnets tjänst.

Och Knut Ivar Eld ordnade också något, han arrangerade. Det fanns ju fyra musikanter i baracken. Fyra musikanter och barackområdets stora tvättstuga, det kunde bli någonting! Här runtomkring i utkanterna fanns det folk som kunde fylla en sådan lokal som tvättstugan. Det var Elds idé: en danskväll med ordentligt tilltagna biljettpriser där hela behållningen gick till de avskedade. Ungdom och arbetare fanns det i tillräckliga mängder

som ville lyssna till honom och hans kamrater. Därifrån skulle pengarna komma, det blev något helt annat än de vanliga insamlingslistorna. Och varvscheferna, de kunde naturligtvis inte neka att lösa ut skickade biljetter mot femdubbla förköp; inte ingenjörerna heller — och alla basarna, överbasarna, förstabasarna, trekvartsbasarna, halvbasarna och en åttondelsbasarna, de var helt enkelt så illa tvungna att lösa sina entrékort — om de ville eller inte.

Knut Ivar Eld arbetade och arrangerade, skrev affischer, lät trycka biljetter, skickade inbjudningskort mot postförskott. Detta var första gången i sitt liv han hade intresse för att vara festorganisateur, annars hade han alltid ryckt på skuldrorna åt sådana historier och föraktat dem som småborgerliga tillställningar. Men den här gången var det hans tur att göra sitt. Några hundralappar skulle det väl gå att skaka fram — det blev åtminstone en slant för de första månaderna.

Under tiden satt Albin Ström och drömde vid sin klarinett; Kalle Klack gick småskrattande omkring, tyckte att det hela skulle bli en trevlig tillställning — och Acke Ågren smetade redan pomada i sitt lockiga hår.

Men naturligtvis fanns inte varvscheferna och ingenjörerna vid tvättstugan den kväll då dansen skulle börja, men i stället för dessa hade mängder av arbetare infunnit sig. Samt dessutom de vanliga hoparna med nöjeslysten och nyfiken ungdom. Och då allting kommit igång, blev det som så många gånger förr under de fyra musikanternas egid: en lustig kväll under vilken alla sorger

och omedelbara bekymmer glömdes bort. Man dansade, man skrattade, man var uppe i barackerna och drack kaffe där långbord hade dukats, man var nere ett slag och provgick i den höstväta parken. En handfull timmar ströddes ut och smulades sönder under den glädjesökande ungdomens fötter. Man glömde varför man egentligen kommit hit, det allvar som låg bakom. Här i den kala tvättstugan med den jättestora bykgrytan i ena hörnet var det ju nästan likadant som på Sfinx och Kaos, som på Birma och Burma: dans och fest, musikanter och musik precis som på dessa berömda ställen. — Albin Ström tryckte klarinetten mot sina läppar, drömde som vanligt om något helt annat än det han såg rakt framför sig. — Acke Ågren drog plektern över strängarna, kände hur banjons trä vibrerade mot hans kropp. — Kalle Klack stampade takten, svängde på skuldrorna, drog svetten ur pannan: hans ansikte lyste som en beskyddande sol över alla de närvarande.

Och Knut Ivar Eld var outtröttlig. Timme efter timme låg dragspelet som en orm över hans knän. Hans knivsmala läppar var tätt sammanpressade, det glödde något blankt i hans vassa kattögon, hans ansikte var vitt som näver och den täta hårbusken stod som vanligt på kant likt en blodröd tuppkam. Ja, Knut Ivar Eld spelade utan att förtröttnas. Det verkade nästan som om han beslutat att var och en till det yttersta skulle få valuta för sina pengar. Och när timmarna gått runt och de allesammans var färdiga för uppbrott, klämde han på sedvanligt sätt ihop sin bröstorgel med ett väl-

digt vrål. Kastade undan instrumentet i en hörna och sprang upp på sin stol. Nu var han ingen musikanter längre, nu var han ingen festorganisatör. Nu var han helt och hållet en agitator som för tillfället dykt upp ur sina böcker. Alla de som befann sig inne i den rymliga tvättstugan, stannade och stod andlöst stilla som om de väntade på något. Och Knut Ivar Eld lät inte vänta på sig länge. Han försökte först med en ironisk inledning: "— Dansörer, dansöser och festdeltagare!" Men så ändrade han detta genast till det vanliga anropet: "— Kamrater, arbetare!" Hans inflammerade ögon blickade nervöst och otåligt över de församlades uppåtvända ansikten. Under ett par minuter var han sedan konventionell festtalare. Han erinrade om orsaken till kvällens sammankomst, han tackade de närvarande för att de velat möta upp och på så sätt ge en handräckning för den närmaste framtiden åt de tre permitterade. Men när han sagt detta, föll han genast ur rollen. Nu tackade han inte längre, nu var han en anklagare, spydig, arg och ironisk. Orden formligen forsade ur hans mun. Det var samma Knut Ivar Eld som för några dagar sedan varit inne hos varvschefen, fått denne att rycka på axlarna och säga: "— beklagar!" Samma Knut Ivar Eld som blivit återkallad till ordningen av fackförningsordföranden då denne slagit klubban i bordet: "— vi är tyvärr bundna av kollektivavtalet!" Samma Knut Ivar Eld som avpressat verkstadscellen två betydelsefulla ord i en resolution: "— tjugutredje paragrafen!" Nu stod denna Knut Ivar Eld på en stol i tvättstugan som helt nyss varit en danslo-

kal, och höll ett temperamentsfullt och svallande strafftal till de närvarande: ”— — — Sällan eller aldrig är det någon av oss arbetare som gett uttryck för arbetarnas och arbetets väsen, det har vi slött överlåtitt åt andra, åt konstnärer, politiker och tänkare; åt en Kupka, en Matteotti, en James Bryce. Vi själva har varit för passiva, vi har varit för igen-grodda av trångsyn och egoism. Tio öre mer i timmen har varit vår politik, och det ideal som möjligtvis hållit oss samman, har inte varit broderskaps-tanken, den mänskliga gemensamhetskänslan. Vi har hållit samman av ett enda lumpet skäl: vi har varit medvetna om att det har varit det bästa och genaste sättet att frångå en proletär tillvaro och nå fram till en mera borgerlig livsföring. Vårt ideal har varit hemidealet, motorbåtsidealet, kolonistuge-idealet, överhuvudtaget idealet att ha det så bra som möjligt. Men har vi någonsin på allvar eftersträvat något annat, något nytt, något förut okänt, en andlig aktivitet som kunnat göra livet friskare och rikare — — —

Nu var det någon nere i lokalen som skrek:

— Kolonistugan kan vara bra att ha. Vart skulle annars Vesterholm tagit vägen just nu?

Och en annan röst ifyllde:

— Du Knutte har inte själv nekat att följa med ut på sjön ibland och rulla dej i gröngräset på Fågelön.

Eld fortsatte:

— Ja naturligtvis! Jag är ju en av er, jag är likadan, inte en bit bättre eller sämre! Vi är alla trogna fackföreningsmedlemmar och goda kamrater i verk-

stadscellen. Men vi har stannat i fackföreningen, vi har fastnat i verkstadscellen. Vi betalar våra kontingenter, vi röstar då det är val och vi marscherar upp under de röda dukarna den 1 maj. Men det var länge sedan de röda fanorna representerade en ny morgongryning för den svenska arbetareklassen. För närvarande är det endast tecken och emblem för en viss kår, en viss yrkesgrupp, ett visst skrå. 1 maj kanske du kan få gå fram under dessa fanor. Då gäller det en gemensam mönstring, en så väldig anslutning som möjligt. Men kom den 2 maj till hamnarbetarna och begär ett jobb utan att kunna visa upp regelrätt frejdebetyg från polisen, och du ska få se att det inte går; kom den 2 maj till oss utan att kunna sticka fram en fullklistrad kontingentbok, det går inte! Jag frågar: hur ska det bli för den ungdom som aldrig haft tillfälle att lösa in sej som medlem? Ja, jag hör redan någon som svarar: det beror inte på oss, det är inte vi som *anställer och avskedar!* Och jag frågar: har vi inte ännu tillräckligt med ekonomisk och organisatorisk kunskap för att kunna hjälpa dem som står utanför, för dem som en gång ska komma efter oss? Jo, kanske! Men vi vågar inte, vi törs inte ta någon risk. I stället sätter vi upp kollektivavtalets tjugutredje paragraf som en vapensköld och tror att allting är bra som det är. En gång gick vi ut på gatorna i förbittrad demonstration mot just denna paragraf som hotade vår föreningsrätt, nu finns det en hel del av oss själva som är hjärtligt belåtna över att detta dokument existerar: det oerhörda ansvaret för mångt och mycket som är fel i tiden, vältras över från arbetarnas skuldror och bör-

dan får övertagas av dem som officiellt står i pakt med mera utpräglade ekonomiska intressen. Som det nu är och gestaltar sig, har vi inte gjort en tillstymmelse till någon egen insats, vi kan inte peka på en enda väsentlig och genomgripande reform och säga: det har vi utfört, det har vi varit upphovet till! Från olika håll kastas det naturligtvis rosor och smicker över oss; vi har blivit ett slags kollektivmadonna som alla rättrogna dyrkare av framgången måste böja knä inför och mumla en besvärjelse till: *arbetareklassen av i dag har ställt sej själv på fötter!* Aldrig förr har en lögn sett så sanningsenlig ut. Ty det är en lögn, vi har inte ställt oss själva på fötter. Den lilla bit vi kommit på väg, den har vi blivit ledda vid handen av andra, av dem som varit intresserade av våra problem. Själva har vi gjort så gott som ingenting. Vi är inga heroer, vi är inga trålar som bryter oss fram ur graniten, vi är inga slavar som trotsigt rätar upp nackarna under oket; vi är helt enkelt utnyttjare, utsugare: hjältar i konfektionskostymer som likgiltigt begagnar oss av det som sexti—sjutti- och åttitalens föraktade och nersupna trasproletärer började sätta i system. Och jag säger att det kommer en tid då vi nött ut och förbrukat det arv vi erhållit från föregångsmännen. Vi är en mellangeneration som hitintills endast tagit mot och njutit frukterna av det som andra slagits för. Men vi själva, vad har vi verkligen vågat för den generation som kommer efter oss? Vilka risker har vi tagit? Inga alls! Vi har just nu fått erfara att vi inte ens kan skydda kamraterna i våra egna led. Och felet är att vi är för

självgod. Vi har möjligtvis arbetat för att till någon del bli borgare bland alla andra borgare. Något utöver detta har vi inte gittat att tänka på. Och den saken kan ni själva övertyga er om när ni får en stund över från era motorbåtar och kolonistugor. Besök en A. K.-förläggning, ett ungdomsläger, ett stämpelställe, en fattigvårdsbyrå, en arbetsförmedling. Där har ni alla klassers verkliga outsiders. De som till och med är berövade de primitivaste kampmedel som existerar: hungerstrejk och arbetsnedläggelse —

Någon skrek igen nere i massan av uppåtvända ansikten:

— Du är en förbannad gnagare, du Eld, som inte lärt dej dra skinnet över tänderna!

Och Eld:

— Ja, det kanske behövs några gnagare, lite vassa tänder i en hörna av all fet försiktighet. Nu snärjes vi dagligdags med smicker: *det är oss allt är beroende av, det är vi som har ansvaret, det är på oss det beror om det är lugn och fred, om det är social tillfredsställelse.* Jag säger att det är lögn, lögn och återigen lögn. En tusendubbel lögn som alla partiets press gjort allt för att kolportera ut så många gånger som möjligt. Så länge vi underlåtit att ta några risker för dem som kommer efter oss kan det ej heller bli tal om någon framtida social tillfredsställelse. De som är tjugu år i dag, betraktas automatiskt som åldringar, krymplingar och vanföra personer — samhället får ta hand om dem och mata dem. Och *vi* tillåter ett sådant system, alla vi som har vårt arbete och vår brödbit låter dag

efter dag detta få passera utan att samla oss till någon effektiv hjälp. Nej, vi måste se sanningen i ögonen: vi arbetare är sannerligen inga samhällsstöttor utan bara en samling pottor och avskrädes-trummor. I varje människas liv finns det stunder då hon välsignar att avträden finns till och behagligast tycker hon det är att dessa inte stinker. Det är just vad vi är för närvarande: väluppfostrade konfektionsmänniskor, avträdestrummor som upphört att stinka. Vi behövs i viss mån och så länge det inte luktar allt för mycket av fattigdom och förtäpelse om oss, kan vi tillskansa oss ett visst erkännande. Men om vi helt plötsligt skulle upphöra att vara konfektionsmänniskor, om vi skulle avlägga den välpressade habiten och utan föregående varning bli människor och tänka på det mänskliga ansvar vi har för den klass som står helt utanför alla sammanhang, då fick vi också helt plötsligt finna oss i att inte längre vara en jättestor kelgris för alla slags partier och intressesamfund —

Någon skrek igen:

— Om det är för vår skull tiden gått snett på klackarna, så kanske det är du som ska bli skomakaren?

— Nej inte jag ensam! Vi ska naturligtvis vara skomakare allesammans! Och då måste vi tänka på att vi har en hel del oarter som måste bort. Det bröd som vi äter, har tusentals människor sträckt sina händer efter, men vi är enbart belåtna över att brödet hamnat just mellan våra fingrar. På det viset har vi blivit egoister. Och vi har uppfostrat oss själva till att vara smågrymma och fega, vi törs

inte en gång ett öppet och rejält slag i ansiktet på våra motståndare då vi någon gång verkligen vill slå till —

— Vad menar du?

— Vad jag menar? Jo, jag kan ju till exempel säga att vi förföljer svartfötter och andra sådana herrar med ekonomisk och moralisk bojkott. Och vi gör det med sådan frenesi att vi glömmer bort att på allvar sätta in vårt angrepp på de intressen som möjliggör svartfoten. Därvidlag har vi med nöje åtagit oss samma löjliga och begränsade roll som småstadspolisen: vi häktar busen Jönsson därför att han stjälar en pilsner från bryggarvagnen som står på gatan, men vi tänker inte på, och förmår inte att häkta bryggeribolaget som stjälar miljoner kronor från busarna Jönsson.

— Du har ju blivit nazist, du Eld!

— Jag väntade just detta. Är det någon som tillåter sej en kritik finns det för vårt bekväma sätt att tänka, ingen lättare klassifikation än hatordet *nazist*. Jag är arbetare, det vet ni alla, jag vill inte vända kappan efter den vind som kommer blåsande söderifrån. Men till en viss del är det ändå rätt; nazisterna och vi har en hel del gemensamt: gemensamheten i svikna löften. Stod det inte på Hitlers första bayerska program en punkt som lydde: omedelbar stängning av börsen? Samma sak ville också vi arbetare för tjugu år sedan. Har börsen stängts och finanshajarna tillintetgjorts i Tyskland? Nej! Har den saken skett här i Sverige? Nej! På så sätt är vi nog tyvärr nazister lite till mans!

— Vad vill du själv, då?

— Det har jag redan sagt: jag vill att vi ska kasta överbord vår trygghet och självbelåtenhet, jag vill en ny anda, en ny renare övertygelse, ett klart medvetande att vi betyder något i oss själva, i det som vi skulle kunna göra och uppnå om vi ej var så trötta, så ängsligt rädda att gå egna vägar, så förbannat likgiltiga för allt det som ligger utanför vårt omedelbara intresse. Vi har länge nog suttit och tillgodogjort oss vår rätt som arvtagare. Men vi måste få upp ögonen för att efter oss är inte syndafloden; där vi lämnar måste det finnas obrukade fonder av frisk vilja och nyskapande kraft. Först och främst gäller det för oss att hålla vår linje och inte löpa dit slanten trillar. På den punkten måste vi lära av våra föregångare. Borgarna höll sina ideal högt då de fullföljde sin revolution mot adeln. De nöjde sej med att vara krämare. De lade sej inte till med värjan och baretten, de lade sej inte till med ståndshögfärden. De höll helt enkelt på sin rätt som borgare och framgångsrika företagare. Adelns livsföring var dem främmande, kanske därför att de med en sund och naturlig instinkt förstod att detta var något förbrukat. Vi är arbetare av arbetares blod. När den revolution kommer som tiden och utvecklingen så småningom driver oss till, måste vi ha detta i minnet: *att konsekvent gå vår egen väg*. Den historiska betydelsen av vår insats skulle falla sönder till stoft och damm om vi inte lärde oss att endast en obrottslig sammanhållning gäller för något, ett gemensamt arbete för allas bästa —

— Har du inte snackat färdigt snart?

— Jo, kanske!

— Då är det på tiden att du hoppar ner, så ska jag ta vid ett tag!

En svartmuslig traversskötare från det närliggande galvaniseringsverket bröt sig fram genom hopen och steg upp på den stol där Eld nyligen stått. Han log ett sekundsnavt leende som blottade en rad hästgula tänder. Därefter började han genast med den vana mötesdeltagarens röst:

— Du har bara talat om vad vi inte är, vad som inte gjorts, vad vi inte har uppnått, nu kanske det är på tid att jag ger dej och er alla andra härinne en lektion om de stora positiva resultaten i vårt arbete —

Och därefter satte traversskötaren i gång. Och efter honom uppstod en orgie av diskussion och prat. Helt nyss hade man roat sig med att dansa härinne, nu använde man tvättstugan till möteslokal. Knut Ivar Eld hade åtminstone en förmåga: förmågan att grundligt förarga allt och alla. Det här var ett utomordentligt tillfälle för samtliga närvarande att berusa sig med ord och åsikter. Och ingen lämnade heller tillfället obeaktat.

Tobaksröken hängde som en blå havsdimma mellan åhörarnas ansikten. Timmarna rann hastigt undan. Och då allting änteligen nådde ett slut, hade den stjärnlösa novemberrättens mörker hunnit bliva svart och ogenomträngligt.

Och tidigt morgonen därpå började de tre permitterade arbetarna att bära ut sina tillhörigheter och lägga upp dem på handkärorna. Det var det första stora lasset som gick bort från barackerna,

den första åtstramningen. Den första varningen att denna lilla plats inte helt låg utanför världen, det första tecknet på att allting någon gång på ett avgörande sätt kunde förändras till det sämre. Granarna och arbetskamraterna kanske kände en köldrysning då de åsåg förberedelserna till denna flyttning — vilken makt hade de egentligen i sina händer, vad skulle de göra för att förhindra något sådant i fortsättningen? Ingenting! Ingenting förmodade de själva. Ingenting förmodade några andra. Det bara var som det var.

Svetsar krokig var den första som satte fart på sin kärra. Smutsig, snedhöftad och krumryggad försvann han bort i gatan mot det nya stora äventyrets newyork. — Silverhök drog hårt till surringarna om sina ägodelar. Hans ansikte var brunt under det gråa profetskägget, hans einsteinska panna med de djupt skurna fårorna, hade bevarats alabastervit under den flottiga skärmmössans decenniumgamla skydd. Och när han lyfte på huvudbonaden för att svänga den till ett sista tack och farväl, kunde vem som helst se att hans hjässa sken blank som en spegel. — Även svarvaren Vesterholm lyfte på sin mössa för en sista hälsning. Därefter böjde han sig ner och fattade tag i kärrenskalmarna, spände senorna i armar och ben och började pressa lasset framför sig bortåt gatan. Hans gumma gick bredvid på ena sidan och höll sin hand mot möblerna. Hon hade alltid hjälpt honom förr, hon hjälpte honom även nu.

Makarna Vesterholm och gubben Silverhök kanske vände sig om en sista gång och såg tillbaka. Där låg

barackerna som varit deras hem under många år. Bakom de långa raderna av fönsterrutor kände de igen varenda människa. Fönsterrutorna såg på ett underligt sätt inbjudande ut så här i sista stund: alla var de försedda med luftiga ljusa bomullsgardiner, och gardinerna var delade på mitten som en gammal kvinnas snövita hår. Innanför dessa rutor måste allting vara hemtrevligt, ombonat och varmt.

Grannarna och arbetskamraterna kanske kände en köldrysning då de såg och hörde hur de tre handkärorna skramlade i väg över stenläggningen. Till och med nagelsmeden Lagergren vände skamset bort sitt huvud. I denna stund hade han ingenting att klaga på för egen del. Reumatismen kändes inte. Och ej heller den tunga bördan av att behöva sörja för andra människors uppehälle genom sina händers arbete.

Arbetsjournal.

30.11. Kungsholmsviadukten: sprängning för pelare 28—30 klar. Därmed är all sprängning för denna del av bron fullbordad. — Södra viadukten: formsättning för viaduktpelarna till markytan igång. — 1.12. Kungsholmsviadukten: gjutning av pelarna 32 (norr och söder), c:a 18,5 m³. — 2.12. Södra viadukten: pallsprängning för västra landfästet igång. — 3.12. Pelare på södra valvet: armeringen igång. — Södra viadukten: armering av pelarna fortgår. — 4.12. Södra valvet: vattenledningsverkets rörledningar har börjat inläggas i valvet. — 5.12. Kungsholmsviadukten: gjutning av pelarna 33 (norr och söder), c:a 14,5 m³. — 6.12. Södra viadukten: sprängningen för pelarna klar. Stenmurningen i västra landfästet igång. — Formställning och armering av pelarna till leden i höjd med markytan fullbordad. — 7.12. Södra valvet: installation av domkrafter, 18 st. med rör, pumpar och dylikt klar. — 8.12. Södra valvet, höjning av valvet med hjälp av domkrafter igång. 4,600 tons horisontaltryck = 350 kg. cm² på pumpmanometrarna. — Södra viadukten: gjutning av västra pelarradens 5 södra pelare, c:a 21 m³. — Södra viadukten: gjutning av västra pelarradens återstående 3 pelare, c:a 13 m³. Härmed är grundlägningsarbetena för viaduktpelarna slutförda. — 10.12. Södra valvet: återstående höjning av valvet utförd. Totalhöjning: 15,5 cm.; kraft: 5,600 kg. Allt gick bra. — 11.12. Södra valvet: de 16 domkrafterna vid järnbägens anfang klara till aktion. — Kungsholmsviadukten: gjutning av pelare 34 (norr och söder), c:a 18 m³. — 12.12. Södra valvet: sänkning av järnställningen påbörjad. Större kraft insattes i hjässan, c:a 6.000 ton eller 440 kg./cm² i pumparna, vilket

medför en höjning av betongvalvet av 17 mm, utöver den tidigare. Sedan kilarna ryckts bort vid södra sidan, lossnade ställningen vid ett tryck av 440 kg./cm². i rörledningarna. Motsvarar totalt c:a 2,600 ton. — 14.12. Fortsatta försök att frigöra ställningen. Sedan järnmellanläggen på kungsholmsidan borttagits, befanns det att hela järnställningen hänger fast i betongvalvet tack vare vidhäftning mellan formarna och betongen. Valvets sidoformar lossas. — 15.12. Södra valvet: fortsatt arbete med järnställningens lösgörande. Valvets sidoformar har helt lossats. Undre valvformen utsättes för vibration medelst bergborrmaskiner. — Kungsholmsviadukten: gjutning av pelarna 35 (norr och söder), c:a 18 m³. — 16.12. Fullständigt lösgörande av järnställningen. Undre valvformens 1" bräder sitter fast vid betongvalvet. Löskilning av dessa bräder igång. — Pelare på södra valvet: formsättningen fullt klar.

L a s s e L a g e r g r e n

— *flanören*

LASSE LAGERGREN går ut. Det är regn och slask på gatorna, solen skiner, snön faller i täta flockar. Vädret skiftar från dag till dag, från årstid till årstid. Allting förändras, blir nytt: sensommarsolen spänner ett brandrött segel över västers horisont; novembermolnen, svällande av väta, rullar makligt in över staden; nyårskylan blockerar alla fjärdar med ett tungt täcke av is. Men hur allting skiftar och blir nytt, går Lasse Lagergren ut från barackerna på samma sätt, strövar på måfå genom gatorna, söker sig ett mål.

Och nu gläfser den sammantrampade torrsnön under hans skosulor. I dag är det en dag med glasklar kyla. En hög, stilla klang i rymden. Spårvagnarna rullar fram med skallrande fönsterrutor och bilarnas bromsar gnisslar gällt i alla gatukorsningar. Lasse Lagergren är en liten man med bibehållen värdighet. Han går trottoarerna framåt med försiktiga, avvaktande steg. Han har inte bråttom, han behöver inte rusa sig varm. Och händerna har han lagda bak på ryggen, som lite äldre män så gärna har när de är ute och promenerar. Ja, han är ute och promenerar. En något äldre gentleman, en framsynt borgare som lyckats bringa upp sitt på det torra. Han har nyblankade skor, paletån

med sammetsuppslag är välborstad, och på den rundkulliga hårda hatten finns inte ett dammkorn. Och när han promenerar går han med ansiktet ner mot gatan, något framåtlutad. Ryggen har blivit kutig under alla de år han suttit vid verkstadsbänken och sett på klockorna framför sig. Men lite krokryggig kan vem som helst bli. Åren far härjande fram, den knyter samman senor och strängar och människan återvänder till den mark från vilken hon en gång vuxit upp.

Det är en dag med hög och härlig kyla. Solen rullar lågt fram över stadssilhuetten i söder. Snön smälter sakta bort och rinner i en tunn hinna utför alla svarta plåttak. De lätta, dimvita rökarna som stiger upp ur husens skorstenar, vajar som människornas andedräkter i den kalla luften. Lasse Lagergren uppenbarar sig som vanligt på den bakgata där värmestugan ligger. Han öppnar dörren och går in. En tjänsteman som har något att sköta på denna plats? Nej, inte alls! Han vill bara läsa genom dagens tidningar. Han vill sitta en stund och vila ut. Härinne möts han av ett slags förtrolig värme. Luften är frisk och behaglig. ("Rökning förbjuden", "Spotta ej på golvet"). Kaminen står i sin hörna. Dess celluloidgaller ser ut som kött-röda tänder. Där bakom luckorna brinner en ständigt koleld som slår ut sin värme mot stenväggarna. Härinne är det skönt att sitta ett slag. Här inne finns ingen nyfikenhet, inga snabba och spörjande blickar, inga menande åtbörder. Här är alla lika, här sitter alla och väntar på något, här är ingen

förmer än den andra. De uppslagna tidningarna prasslar mellan många händer, schackbrädets pjäser flyttas långsamt från ruta till ruta, fiaspelets sexögda tärningar rullar lätt mot träbordet. Och från ett av de inre rummen hörs täta hammarslag. Det är som en hälsning från det evigt förlorade och evigt levande arbetet. Därinne sitter en rad män och lappar upp sina skor — det är skönt att ha ett par hela bottnar att trampa på när natten kommer, då allting är stängt och man är tvungen att bara gå och gå och gå.

Härinne sitter det män med varierande utseende. Och de flesta har väl skäggiga hakor, de flesta har väl härjade och trötta ansikten. Men även för en välputsad tjänsteman som Lasse Lagergren kan värmestugan vara bra att ha. Han hänger sin paletå på kroken omedelbart intill kaminen. Han hänger sin rundkulliga hatt ovanför paletån. Nu är han genast en bland alla andra som funnit en tillfällig frist från gatornas fångenskap. Här finns dagens tidningar. Dessa är ju nästan alltid upptagna förstås, men väntar man, så kommer ens tur tillslut. Och alla de som flockat sig på denna lokal, har lärt sig hur förträffligt lätt det går att vänta. Tidningarna innehåller mycket som är värt att studera närmare. Och annonserna läses först av allt. Men inte bara platsannonserna, utan även de som står under rubrikerna *Önskas köpa*, *Önskas hyra*, *Till salu*. De ger ett sammanlagt intryck av vilken varurikedom som ändå finns, vilket skiftande liv som levs någonstans ute i världen. Och utom annonserna kan man hitta många andra värdefulla ny-

heter: här har en prinsessa öppnat försäljningen i en välgörenhetsbasar, här har operan haft ny premiär, här frågas det hur Fröding fick sitt långa skägg, och här står det en mycket intressant artikel på första sidan:

OFÖRVÄGEN INBROTTSSTÖLD.

Människorna lever, människorna sysslar med något, allting står inte stilla. Det är skönt att veta. Och medan man läser, lyssnar man till de avlägsna hammarslagen, till skrapningarna då stolarna skjuts ut och in, till rasslet av tärningarna mot träbordet. Man genomströmmas av den goda värmen från kolelden i kaminen. Rocken som hänger där i närheten, blir också varm. Det är bra att magasinera så mycket värme som möjligt nu när man ska ut igen och ta sig en promenad i den frostiga luften.

Men det finns också ett bestämt mål. Lasse Lagergren går till A. K. för att stämpla sitt kort och höra efter om han möjligen blivit uttagen till någon förläggning. A. K. är den stora trollerilådan: där finns användning för alla när den stunden kommer. Musikanter och murare, kontorister och gravörer, fönsterputsare och bodbetjänter, yrket gör alldeles detsamma. När den rätta dagen är inne kan alla kärra sten och hjälpa till med att bygga ett stycke gropig väg från samhälle till samhälle. Arbetet är lika, människorna är lika, alla har två händer, två fötter och bara en överläpp. Det som kallas för kunskap och skicklighet är överflödigt här, den tingest som heter hjärna kan gott kastas bort

— duger kanske till ett stycke fyllning nere i grusgropen?

Och Lasse Lagergren befinner sig någon timme inne på de stora kontorslokalerna i väntan på att hans tur för stämpling ska komma. Hans tur kommer väl också så småningom. Han har inte bråttom. Tjänstemannen som sitter bakom glasluckan har runda och tjocka ögon. De ser ut som kulor, som två blanka, väloljade kulor i ett kullager. Han är en tjänsteman hos A. K. Kulögonen rullar trött i sin olja från vänster till höger, från den besökandes ansikte till kortet som ligger på bordet. Han har till yrke i det moderna samhället att sitta bakom en glaslucka, stämpla kort och säga: "*Nej, ingenting!*" Lasse Lagergrens yrke är att lämna fram ett kort till stämpling och sedan svara: "*Jasså, ingenting!*"

Men det har ändå inte hunnit att bli hans yrke helt och hållet. Han är ju ändå urmakare. Här och var måste han stanna framför en urmakeributik och titta på varorna som ligger framlagda i fönstret. Måste titta på uren av olika slag och märken, måste titta på de senaste fickklockorna och armbandsuren. Väckerklockan är inte längre en klumpig, rund tingest omramad av bleckplåt; det runda har blivit fyrkantigt, bleckplåten har förvandlats till silverstål. Även väggklockorna har skiftat utseende igen. Det var längesedan gökuren var moderna, det kom en tid som fordrade mer tystnad och mindre lustighet, då omramades verken med ett fodral av ek, och nu kan han se att också ekkåporna brutits loss och utbytts

mot bara glas och metall. Nu kan man tydligt iakttaga hur pendylen sirligt svänger fram och tillbaka. Lätt till vänster, lätt till höger. Sekund efter sekund föds och dör i samma knäpp. Den flyende tiden har kommit alldeles in under ens ögon och öron, i omedelbar kontakt med medvetandet. Om detta nu kan vara någon förtjänst.

Lasse Lagergren går sakta vidare åt något håll. Han har inte så bråttom. Kortet är väl instoppat i plånboken. Nystämplat för dagen. Han kan stan- na framför alla urmakeributiker och titta i deras fönster. Titta på manometrar, barometrar, termometrar. Samt klockorna, de hundratals klockorna som alla visar olika tid. Somliga är en kvart i tio, somliga halv ett och andra tjugu minuter över fyra. En urmakare är inte så beroende av tiden. Och för honom själv gör det alldeles detsamma om klockan är åtta på morgonen eller åtta på kvällen. Åtta på morgonen betyder en ny dag, åtta på kvällen betyder en ny natt. Alltid finns det något som ligger framför honom: en dag utan arbete, en natt utan sömn.

Han stryker upp den stubbade, gråsprängda mustaschen med sin aviga hand. Tittar med en lång blick efter de människor som går snabbt förbi honom. Det måste tydligen ännu finnas en mycket betydelsefull brådska i världen som han själv avpolleterats ifrån. Inne på värmestugan finns det ingen som har bråttom, inne på A. K:s stämpelstäl- len går allt i lugnets och likgiltighetens tecken. Men här ute på gatan tycks alla ha ont om tid. Nattens

nyfallna, kalla snö har förlängesedan blivit gråbrun modd, där den inte alldeles nöts bort från trottoarstenarna av människornas tungt trampande fötter. Snön plånas ut, livet förverkas, allt kanske har sin mening: redan slamrar renhållningsarbetarnas järnspett muntert och segerrikt mot gatstenarna.

Tusentals klockor har han suttit framåtböjd över. Han hade spänt fjädrar och lagt de millimetertunna metallhjulens kuggar in i varandra. Tusentals människors liv kanske just nu dikterades av dessa klockor. Tusentals människor. En del av dem kanske fanns just här på denna gata. Han hade suttit och avvägt ankarets tyngd på det att deras sömn, deras arbete, deras måltider måtte kunna passas in i ett väl tillrättat schema. Endast han själv behövde inte böja sig för detta nu längre.

Hans dag hade inget behov av någon klocka.

Och Stockholm är en ganska stor stad. Där finns mycket att se, där finns mycket att höra. Där finns en ständig ström av trafik. Bilarnas snökedjor klirrar som silvermynt mot gatstenarna, spårvagnarna kränger långsamt fram genom kurvorna som trötta tusenfotingar och de röda bussarna ser ut som godmodiga bulldoggar bland svärmen av cyklister och dragkärror. Över staden vilar en vingylene himmel i samma stund som solen sänker sig ner bakom en barrikad av snöblå moln i väster.

Lasse Lagergrens dag har inget behov av någon klocka. Men vid varje urmakeributik stannar han och ser på dem ändå. Och när stadens alla torn och

kyrkor markerar en ny timme i tiden, stannar han och lyssnar med yrkesmannens spända intresse till de olika slagverken. Först klämtar Stadshusets långsamma och trevande timlåt, understruken av de lätta, ivriga slagen från Kungsholmskyrkan. Skeppsholmskapellet dånar nervöst och gällt som en anropande vaktklocka i storm. En vaktklocka vilken får svar av de mörka, medeltida stämmorna på Rid-darholmen och de silverljusa klangerna i Klara. Lasse Lagergren står och lyssnar med åtstramade ansiktsmuskler. Han är ingenting annat än yrkesman just nu, en yrkesman som håller sin aftongudstjänst, som låter tornens och templens klockor krossa samman en handfull onyttiga timmar över sitt huvud.

Här är gatorna.

De långa, outtömliga gatorna som skakats samman i stadens stora säck.

Lasse Lagergren promenerar sakta från tull till tull. Han har gjort sitt för i dag. Han har läst tidningarna, han har stämplat sitt kort. Därnere i barackerna väntar Sonja att han och brodern skall komma hem till middag. Ingen kan se vad Lasse Lagergren tänker. Ingen vet vad han känner. Lasse Lager är endast en man i mängden, ett ansikte bland tusentals andra. Ett ansikte som försvinner och flyter in i vilken folkhop som helst. Vad har denne man i nyborstad paletå att tänka på, vad kan han egentligen känna? Hans kropp är ju inklämd som i ett fodral av välskötta kläder. Hans tankar måste ju vara som alla andra människors och hans

känslor kan omöjligen ligga blottade ute i nervspetsarna. Lasse Lagergren promenerar sakta genom staden ner mot utkanten. Händerna har han bak på ryggen som lite äldre medborgare brukar ha. Och ingen kan se att det är en livstidsfånges korslagda och sammanbundna händer, fjättrade av sysslolösheten.

Arbetsjournal.

6.2. Södra valvet: sänkning och höjning av valvet för bestämning av valvets elasticitetsmodulation. — 7.2. Montageställningen fullt inriktad i sitt nya läge. — Insättning av de 4 domkrafterna och arbetet för bestämning av elasticitetsmodulation pågår. — 8.2. Montageställningen: undre valvformen åter klar med ny inbrädning av däck, däck justerat och räck åter uppsatt på södra sidan. — 9.2. Pelare på södra valvet: gjutning av balken i toppen av pelarna 19 & 24. — Inläggning av prismor i krympfogarna igång. — Kungsholmslandfästet: montering av betongpumpen pågår. — 10.2. Pelare på södra valvet: gjutning av balkarna i toppen av pelarna 17 & 26. Härmed är gjutningen av dessa pelare avslutad. Totalt gjutet: 345 m³. — Mellanfästet: gjutning av södra hälften av östra balkupplaget, c:a 29 m³. — 11.2. Kungsholmslandfästet: gjutning av lamell A med betongpumpen. Allt fungerade utmärkt. — Norra valvet: inläggning av bottenplattans överarmering samt sidoväggarnas ytterarmering igång. — 14.2. Kungsholmslandfästet: gjutning av lamellerna B, C, E, F och G. Sammanlagt 431 m³. — Samtidigt avslutas formsättning och armering. Härmed är detta landfäste fullt färdigt. — 15.2. Södra valvet: valvet sänkes och höjes åter med hjälp av de 22 domkrafterna i hjässan, för att undersöka elasticitetsmodulationen. — 16.2. Norra valvet: gjutning av delarna 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 och 10; sammanlagt 879 m³. Härmed är första gjutningsstadiet avslutad. Total betongmassa 1,124 m³. Mellanfästet: maskkranen igång i läge 11; provbelastningen utförd till belåtenhet. — Södra valvet: spänningsreglering utförd. Valvet nu klart för hoppgjutning i hjässan. — 17.2. Södra via-

dukten: den första järnbalken upplagd i fack 1, mellanfästet — pelare 7. — 19.2. Norra valvet: armering av andra omgångens gjutning (takplattan) igång. — 20.2. Södra valvet: samtliga domkrafter i hjässan borttagna. Arbetet med borttagning av domkrafternas järnplattor pågår. — 21.2. Norra valvet: gjutning av delarna 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 och 20; sammanlagt 921 m³. Härmed är andra gjutningsstadiet avslutat. Totalt gjutet c:a 1,197 m³. — Södra viadukten: svetsningsarbetet pågår. Södra valvet: justering av domkrafter och tillhörande rörledningar klar. Härmed är alla dylika arbeten avslutade vad södra valvet beträffar. Arbetet har pågått i jämnt fyra månader. — 24.2. Norra valvet: gjutning av krympfogarna 22, 23, 24, 25, 26 och 27. — Kungsholmsviadukten: gjutning av pelarna 29 (norr och söder), c:a 28 m³. — Uppsättandet av svängkranarna för balkmontaget påbörjat. — 25.2. Formsättning och armering av samliga återstående krympfogar klara; varmed dessa arbeten är helt avslutade för norra brovalvet.

Tjompa — Negern — Frippe

I.

— flanörerna

STOR TJUVLIGA TERRORISERAR HELA STOCKHOLM.

Uppseendeväckande många inbrott under de
sista månaderna.

Internationella specialister i farten?

Guldsmed på Upplandsgatan har hemsökts i natt!

Så stod det verkligen tryckt.

Tjompa satt på sängkanten med en dubbelvikt kvällstidning i knät och läste ivrigt igenom den långa artikeln. Han hörde knappast någonting av det som försiggick runt omkring honom. Och ändå var det ett rum där många män var församlade. Tjompa läste, och läste om igen. Han drog i sär läpparna så de tobaksgula tänderna blottades i ett hånfullt grin. Han såg hastigt upp från tidningen. Det hade kommit in en hel del främmande, halvklädda karlar i rummet. Alla stod de i en tjock klunga framför en storvuxen man som ännu behöll hatten och rocken på. Tjompa satt med tidningen i knät och tänkte på sitt. Han slickade sig belåtet med tungspetsen om tänderna. Nu gick hårdingar-

na ut från Kungsholmen för att jaga efter en internationell specialist medan han själv satt inkrupen på detta jättehottell. Här försvann han i massan av övriga skumraskfigurer som sysslade med allehanda underliga affärer. — Just nu drog den storvuxna besökaren fram ett trasigt tidningspaket ur en innerficka. Med fumliga fingrar knöt han upp ett snöre som vecklats i många varv för att hålla samman det sköra papperet kring innehållet. Xp? Männen flockade sig intresserat omkring honom och Tjompa spetsade både ögon och öron. En knappnål eller två skulle vara vad han behövde just nu. Men det var inte smuggelsprit denna gång. Det mannen tillslut drog fram i den flacka belysningen var absolut ofarligt och fullt lagenligt att kursa med: en skjorta och en ylletroja. Ägaren till de båda dyrgriparna sköt hatten förnöjt bak i nacken, blåste ut sina skäggiga kinder och sade med stolthet i stämman: ”— Nå pojkar, va tycker ni om dom här sakerna, dom är hela och rena, faktiskt som nya!”

Tjompa stirrade slött på gruppen framför sig i det kvava rummet. En liten man med blekt ansikte tittade fram som en skygg och nyfiken råtta mellan de övrigas skymmande skuldror:

— Tröjan, får jag se på den! Ärmarna är nötta förstås?

Försäljaren skrek högt:

— Var lugn, gubbe lilla, prima stickylle tvärt igenom!

— Kostar?

— Femman jämnt!

En karl i gruppen av halvklädda män sade lågt:
— Låt inte lura dej, Målarn, fem spänn för den där tröjan, så mycket behöver man inte ge på en pantbank.

Försäljaren:

— Fyraåfemti, då!

— Tre kronor och inte ett öre mer!

— Tre kronor, du är inte klok!

— Du har ju tiggat den, så dej kostar den inte en cent.

— Tigg själv, så får du se. Den här käppen är det inte så roligt att springa i trapporna med!

Därvid knackade han hotfullt i golvet med ett träben som Tjompa förut inte lagt märke till. Den lilla tunna karlen fortsatte envist:

— Tre spänn får du för tröjan och två för skjortan, så blir det ändå en femma för dej!

— Nå, så låt gå då! Du ser ju lite frusen och eländig ut. Man har hjärta i kroppen. Men skjortan, ska jag tala om för dej, är halslinningen alldeles hel på, och det är ingen fara med armarna heller för den delen. Du kan faktiskt gå på bröllop i den skjortan om du har lust eller möjligheter!

Några skrattade lite för den kvickhet som serverats. Men därmed var också spänningen över och den halvklädda gruppen av män upplöstes sakta, var och en gick till sin säng i den väldiga lokalen. Det kanske också var tid på att sova. Tjompa bredde ut tidningen på golvet. Han började kläda av sig, vek omsorgsfullt ihop kavajen, västen, skjortan, undertröjan, byxorna och kalsongerna, sedan rullade han ihop alltsammans till ett paket som han slog tid-

ningspapperet runt omkring. Därefter kröp han ned fullständigt naken mellan de fuktiga lakanen, korsade armarna över ansiktet och försökte sova. Men detta gick inte riktigt bra. Han var alldeles klarvaken. Tankarna kretsade ständigt kring den artikel som han nyss noggrant och omsorgsfullt läst igenom: "— internationella specialister i farten —". Nå, det lät ju läckert. Han hade blivit specialist endast efter några nätter under Jontes ledning. Nu visste han vad han skulle göra hädanefter. Hans väg låg öppen rakt ut i världen. Bara arbeta. Hålla ögonen på vid gavel, ta det hela lite försynt och försiktigt. Det var hans framtid. Redan hade han tagit ett långt kliv bort från barackerna. Herregud, där kom gubbarna hem vareviga kväll och såg ut som om de varit nere i själva helvetet och blivit bestrukna med sot och svett. Det var ingenting för honom. Men som *internationell specialist*. Bara lite mera arbete, sedan kunde han leva flott. Kalle Ballong tog ju sina stora honorar som varuförmedlare och Jonte förstod också att trissa upp sin del i överkant. Men snart hade han fått ihop till nya kläder och en egen lägenhet. Dom här hotellen var för eländiga, här kunde man knappast ha några hemligheter. Ja, ibland var det ju omöjligt att få sova ut ordentligt. Tjompa låg med armarna korsade över ansiktet och lyssnade. Nej, ännu var det inte riktigt tyst. Då och då skvalade och sorlade den automatiska vattenspolningen borta i hörnan vid pissoaren. Runtomkring hostade och harklade hundra man i hundra sängar. Vid den rödglödgade kaminen stod en av männen och sköljde upp sina

underkläder i ett handfat. Vattnet plaskade och plattrade under hans händer. Den som låg i sängen närmast intill, försökte sig på en kvickhet: "— Vet du inte att vita björn tvättar medan du sover?" Och den andre svarade: "— Jag har inte tid att vänta på torkningen i morronbitti!" Tjompa låg på rygg och lyssnade till de lågmälda rösterna och det halvkvävda bullret runt omkring, samtidigt som han iakttog reflexerna från bilarnas strålkastare som körde förbi därutanför: de dunkelt skimrande ljuskvastarna skruvades då och då i en sakta halvcirkel över takets gråvita gips. Nu borde det ändå vara tyst. För minst en timme sedan gick vakten sin sista rond genom salen och körde upp de av logerarna som inte betalt sina bäddar för natten. Men det var inte tyst. Vattenspolningen sissade och skvalade. Männen låg och rensade sina gåriga bröst genom skrällande hostattacker. Somliga hade redan somnat. Många av dessa suckade och stönade och låg och pratade en lång, outtömlig ramsa av suddigt och sluddrigt uttalade ord. Och nu stod det en man i hörnan borta vid pissoaren och kräktes. Han var fullständigt naken liksom alla andra vilka låg härinne. Kroppen skymtade gråvit i dunklet och ryggen gick i långa vågor för varje gång han stötte upp. Golvet där han stod var fuktigt av urin och vatten. Nej, ännu var det långt ifrån tyst, ännu gick det inte att sova. Därhemma i baracken hade han åtminstone fått ligga ensam i köket utan att behöva lyssna på något hundratal andra människors klaganden under nattmarans grepp. — Tjompa reste sig ur sängen, tassade med nakna föt-

ter över stengolvet bort till fönstret. Han måste ha en rök i halsen medan han tänkte genom sina afärer ordentligt. Och under tiden stod han och såg ut över den stad som han så småningom skulle eröfra. Vinterhimlen välvde sig i en väldig, glasgrön kupa över hela norra delen av Stockholm. Till vänster kunde han se en skymt av Slussens dansande bilkaravaner och husfasadernas ständigt glidande reklamljus. Skeppsbrons långa rad av kajlyktor tonade bort och försvann ner mot Norrströms stenbarriärer. Och rakt nedanför låg den kvällstysta stadsgårdshamnen där allt arbete för dagen dött bort. Ja, där djupt under hans fötter låg den rena, tysta, vita stad som han efterhand skulle oroa och skrämma upp. Han hade sitt fasta beslut, det var skönt. Och så småningom skulle han väl kunna ta sig bort från denna plats han just nu befann sig på. Här var lukt av sura strumpor, lukt av fuktiga överkläder, lukt av ett hundratal otvättade manskroppar. Här kunde han inte stanna i hela sitt liv. Han skulle inte långsamt börja sjunka neråt redan från början. Hela Stockholm låg ju utbrett framför härbärgets fönsterrutor. Där stod tusen möjligheter till buds för dem som hade lite fingerfärdighet och ett par vakna ögon.

Tjompa fimpade cigaretten. Masserade med handflatorna upp och ner längs med sina knotttriga ben. Vände ryggen till fönstret utanför vilket det vidsträckta vinterperspektivet bredde ut sig. Han återvände till sin säng. Han gjorde kanske också en grimas när han såg de närmaste logerarnas vidöppna munnar. Vad var det här för sovkamrater?

Misslyckade människor! Bettlare, kängsnöreförsäljare och tillfällighetsarbetare.

Det var också ett sätt att hänga kvar vid livet, hur kunde man förfalla till något sådant?

Han, Tjompa, var nitton år, han skulle väl också bli tjugu och tretti. Han hade många möjligheter som låg öppna åt alla håll. Det var bara att gå vidare på den redan inslagna vägen. Han måste ju leva, det var i viss mån nödvändigt. Men han ville leva så lätt och behagligt som möjligt. Han skulle inte bli någon fabriksslav, ingen dörrknackare, ingen gatubettlare, ingen vanlig tjugufemörestjuv —

Tjompa låg och fubblade med sina tankar mitt i det mångtoniga stönet från sovrumskamraterna. Han hade tid att tänka på mycket innan sömnen kom. Hur hette det om Dillinger, gangstern som slaktades ner utanför en biograf? Jo, han kallades för samhällets fiende n:o 1. Själv hade han inte kommit så långt ännu, han var väl endast samhällets fiende n:o 4711. Men han var ung, han var påpasslig, han hade alla möjligheter att passera graderna så småningom, att komma ända upp i toppen.

Pojken sjönk sakta in i en lätt halvdvala. Ungkarlshotellets hundrastämmiga orkester omgav honom på alla sidor. Hans mörkbruna hår låg uppåtstruket, lämnande den bleka pannan bar. Nu var han inte övermodig och spänstig längre. Nu kvillrade och rann ångesten genom hans lemmar när han bakom slutna ögon återsåg kvällstidningarnas rubriker. Inbrottet i guldsmedsaffären hade också varit av det svåraste slaget. Kalle Ballong tog sin tribut och Jonte sin. Men han skulle nog klättra

uppåt, få ett par omgångar nya kläder och en egen lägenhet så småningom. Huvudsaken var att han kommit bort från barackerna, bort från moderns gråt och Koppar-Pelles knytnävar.

När nattvakten gick sin rond vid tretiden på morgonen och blänkte med ficklampans ljus över de so- vandes ansikten, satte sig Tjompa hastigt upp i sängen, korsade armarna över ansiktet och skrek ganska högt:

— Nej, nej, det var inte jag, jag har klart alibi!

— *den ömskinnade*

EN KOLONISTUGA är ganska liten. Och den har oftast så skröpliga väggar att det är förbjudet för en människa att bo där under vintertid. Men för två går det bra, ty då är det lättare att hålla värmen. Negern hade gått direkt från barackerna till Bredbergs i Tantolunden. De var alltså två. Och kolonistugan hette *Tusculum*. Detta namn stod inskuret med slingrande bostäver ovanför den bräckliga dörren.

När de båda pojkarna inte hade något annat att göra, utbytte de funderingar över det underliga ordet. Vad kunde det egentligen betyda: t-u-s-c-u-l-u-m. Bredberg sa:

— Du ska se att det är namnet på en flicka!

— Vad menar du?

— Ja, på en zigenaretös till exempel. Stugorna här runtomkring har bara flicknamn. Elsaborg, Mariehäll och den här *Tusculum*. Det har nog varit en vacker flicka ska du se, ingen vanlig vardagsmat: korpsvart hår, glänsande ögon och —

Negern stack nävarna i byxfickorna och började skratta:

— Du har dina fantasier, du Jänne.

— Man måste väl nånting ha!

Men annars fanns det ganska mycket som skulle utföras. De måste köpa sig från dag till dag och blåsa fram det nödvändigaste ur sina tomma händer. När kvällen kom och de kröp ner i sina bäddar på golvet tätt intill kaminen, hade de alltid en väl använd dag bakom sig. Det kändes i armarna, det kändes i ryggen. Och deras medvetande rullade alltid tungt som en boll ner i en bottenlös sömn utan drömmar. De skaffade ved, de skaffade pengar, de skaffade mat. Och Bredberg, som emigrerat från de döda stenhuggeridistrikten i Bohuslän, slog sig till och med på blomsterodling. Han skar stora fång av kvistar ur syrenhäcken som var planterad på södra sidan av kolonistugan. Och kvistarna stoppade han ner i gamla sillburkar som han varje morgon fyllde med snö och is. "— Det här kommer att bli blommor av så småningom", sa Bredberg. Negern stod med händerna i byxfickorna, skrattade som vanligt och sa: "— Då kan du ju ta en skålvirkesplanka och försöka få fram några gröna barr på den också!" Ty Negerns liv var skålvirke. Ett par dagar i veckan använde han till att skaffa hem så mycket gamla avfallsbräder som möjligt från de närmaste byggena, ett par dagar stod han och sågade och högg, ett par dagar gick han runt i husen och sålde veden. Det kunde bli en hel del i förtjänst.

Och det fanns även mycket annat arbete som måste utföras. Bära vatten, till exempel, tog rundlig tid i anspråk: det var närmare en fjärdingsväg över bergknallarna till närmaste vattenpost. Springorna i kolonistugans bristfälliga väggar måste oupphörligt

gen tätas med mossa och trasor. Bredberg fiskade också. Han stod ute på Årstasjöns is och försökte sig på lite pimpel. Det kunde bli en klunga abborre om det ville sig riktigt väl. Han hade även ett hemmagjort angeldon nersatt i ett hål. En enda sällsynt gång högg en gädda. Det var som att slänga upp en tvåkrona på isen. En tvåkrona vilken vickade på stjärten och gäspade sävligt med sin långa, rovgiriga käft.

Men det gick inte att skaffa all föda genom fiske. Något måste även köpas. Och det gick att få mycket till ganska billigt pris om man inte handlade hur lättsinnigt som helst. Bredberg kunde konsten att handla, han hade sina små knep. I charkuteributikerna köpte han för "tjugufem öre ben åt hunden". Det blev alltid mera kött än ben om det stod ett förståndigt fruntimmer bakom disken. I fiskaffären begärde han att få "för tie öre kattströmming". Och i brödboden kunde han få en hel påse med skorpor och bullar från gårdagens bak för en femöring då han på ett klokt sätt lät förstå att han skulle "mata änderna på Strömmen". Ty vilken godhjärtad människa vill veta av att en hop oskyldiga fåglar ligger och svälter i snöyran.

Bredberg var uppfinningsrik. Han kunde hus hålla på så gott som ingenting.

Och någon gång skrev han till föräldrarna hemma i Bohuslän hur allt gick honom bra i händer uppe i Stockholm. Bredberg hoppades på framtiden. Men Negern kunde inte skriva några förhoppningsfulla lögner till någon. Han bodde ju bara en halv kilometer från föräldrarna, och vad skulle han skriva

till en far som så gott kört honom på porten? Denne hade ju sitt på det torra, ett ordentligt arbete och en säker inkomst. Fadern tillhörde en annan och högre klass i samhället: de fast anställdas privilegierade kast. Då var det också helt naturligt att fadern inte i längden kunde stå ut med att se en sådan dekisfigur som sonen. Han måste försvinna, ju förr dess bättre.

Men nu hade också Negern verkligen fått något att lägga händerna på. Det var bättre än att gå och dra benen efter sig nere vid barackerna och känna hur förfärande långsamt varje dag maldes sönder. Nu släpade han hem skålvirke från byggena, nu stod han böjd över sågbocken, nu svingade han yxan, nu gick han och sålde säckvis med ved i husen. Av allt detta kände han en nästan rusig trötthet när kvällen kom. Och Bredberg bar vatten, han pimplade efter abborre, han nåtade samman springorna i den bräckliga kolonistugan; ibland företog han även långa forskningsfärder till soptippen ute i Huvudsta. Det var alltid givande expeditioner. Tiden gick, en dag i sänder. Då mörkret kom, satt de båda pojkarna tillsammans vid sina pipor. De kände ett slags oförstörbar trygghet. Här satt Negern Andersson som sprungit ut genom hemmets dörr i vredesmod, här satt John Bredberg från de döda stenhuggeridistrikten i Bohuslän, han hade emigrerat till en fjärran och främmande stad för att där skapa sig en framtid. Och de två pojkarna tillsammans skapade också någonting. Med sina två tomma händer skapade de sig möjlighet att existera från dag till dag. Ibland svepte och sväng-

de snöstormen fram över bergklackarna, ibland lys-
te den vinterkalla solen mellan molnen. De hade sitt,
de skulle nog klara sig. Bara sommaren kom. Den
stora sommaren med sin heta och härliga sol. Med
sina tusen möjligheter.

Och Bredberg gjorde sitt till för att sätta fart på
årstiderna. En gråkall dag kom han ut till Negern
som stod vid sågbocken. Han strök sig med den
breda, rödfjuniga labben över sitt hästgula hår, och
han sade:

— Vill du att jag ska ta fram gröna barr på en
skålvirkesstump åt dej?

— Hur så?

— Gå in i stugan får du se!

Negern gick in.

De torra, bruna och döda kvistarna från syrenbus-
karna som Bredberg stuckit ner bland snö och is,
hade fått ljusgröna blad, och mellan bladen stack
det fram en och annan trattliknande vit blomklase.

— Det där du!

Negern bara nickade. De späda, vita blommor-
na liksom lyste upp hela den mörka stugan. Och
Bredberg sade belåtet:

— Luktärter och löjtnantshjärtan på sommaren
är inget sällsynt. Men det är ovanligare med ut-
slagna syrener mitt i vintern. Det måste man stå
i taxeringskalendern för att kunna kosta på sej!

Och Negern nickade god mening.

GRUNDFORMEN för alla hamnar är lika : två kajarmar utsträckta i vattnet. Det är som en öppen famn mot hela världen.

Och den som längtar bort nånstans, går gärna och stryker neråt hamnarna. Åtminstone gjorde Frippé det när han stämplat sitt kort och hängt några timmar uppe på arbetsförmedlingen. I hamnarna hände det alltid något som var långt betydelsefullare än det kvava och intetsägande livet nere vid barackerna. Här hade varje årstid sina stämningar, sina halvt ogripbara dagar. Och mitt i den hårda ste vintern är man våren närmare om man håller till nere vid hamnen. Redan i första hälften av februari börjar skymningen falla lite långsammare. Strax innan mörkret kommer svepande på allvar och breder ut sitt täcke över tingen, darrar en genomskinlig blå färgton över den grå, knottriga isen; och bakom packhusen och järnupplagen flammar solnedgångshimlen hotfullt röd. Vintern håller redan på att trängas tillbaka. Men ännu ligger snön fotsdjup uppe på kajerna och båtdäcken. Dessutom kryper kvicksilverpelaren sakta men säkert längre och längre ner under nollstrecket. Än så länge röjer sig våren endast genom några färgskiftnin-

gar som nästan är omärkbara. Men en människa med så obestämda mål och så obestämda önskingar som Frippe, förnimmer dem ändå. Ty han längtar mer än någon annan till sommarens sol och ljus, därför att han till det yttersta är beroende av just detta. Sol och ljus och brinnande blodröda färger har något med äventyret och det okända att göra.

Och det var väl äventyret han sökte. Det okända.

Frippe logerade för tillfället hos ett par andra män i en breddäckad skärgårdskoster. Och för tillfället gick det ingen nöd på dem i den båten. De hade vatten och proviant ombord. Dessutom surrade primusköket tryggt och hemtrevligt där det stod mitt på bordet. Lampan i sin cardanhängning uppe i taket fyllde kajutan med en svagt fotogen-doftande värme som gjorde dem alla tre lite tunga i huvudet. Men alldenstund de kunde höra hur is-skotten brakade utåt fjärden och dessutom kände hur det ibland knakade till i det bräckliga skrovets spanter, genomströmmades de av en lugn och harmonisk sinnesstämning. De som smög uppe i magasinsbyggnadernas mörka skuggor, visste nog med säkerhet vad en sådan bostad var värd. Den bittra vintervinden gnällde ihåligt mellan brädstaplarna och de roströda tackjärnshögarna stack upp som ore-gelbundna pyramider långt inne på lastkajerna. Frippe kände till priset för en otillfredsställd äventyrslängtan, han var nöjd just nu där han satt i den trånga kajutan och tömde den ena koppen te efter den andra, medan han begärligt lyssnade till de båda

männens röster. Deras liv hade ändå något med friheten att göra.

Och deras samtal rörde sig om mycket viktiga ting.

Ägaren av båten var en liten man i fyrtiårsåldern. Han hade klotrunt huvud med gråbrunt strävt hår som låg pressat tätt intill hjässan. Han såg ut som en fridfull och godmodig igelkott vilken krupit in i en vrå och fällt samman sina lansar för natten. Han sade:

— Tredje vintern nu!

Den andre karlens ansikte lyste kopparrött inom fotogenlampans trånga ljuscirkel, han knep på ett listigt och lustigt sätt samman sina kaffefärgade ögon, då han lade en betydelsefull mening till ägarens ord:

— Och polisen har inte haft något att säga oss!

— Till nästa höst ska vi söka oss längre söderöver.

— Trälleborg, va?

— Eller Malmö!

— Ja, vi har ju hela sommaren på oss.

— Det kommer att bli en fin färd nedför kusten.

Frippå drack i djupa klunkar av det te som männen bjudit på. Här satt de tre stycken karlar i en varm och behaglig kajuta och talade om mycket viktiga ting. Primusköket susade och sjöng. Där ute flockade sig mörkret allt tätare. Om han kikade genom ventilgluggen på vänster sida, kunde han se en bred och stor yta av Värtasjöns gråvita packis. Månen hade kommit upp samtidigt med mörkret. Långt ute i gattet arbetade en ensam

bogserbåt: stenkolsröken bolmade fet och meter-tjock ur den korta skorstenen. Båten gnagde och gned sig sakta framåt. Ibland backade den för att sedan med full fart ränna in stäven över den sega och sammanpackade barriären. Isens grå massa bröts upp ett stycke, bräcktes sönder. Blocken ställde sig på kant, skavde och neg utmed båtsidan, glänste några korta ögonblick i tusen skiftningar i det flödande månskenet för att tillslut dragas ner under vattnet av strömbildningen. Så var utsikten åt det hållet. Och såg Frippe genom ventilen på höger hand kunde han se hur det långt borta blossade upp stora ljusbollar som lyste med ett grönt, gult och rött skimmer genom den kalla och klara luften. Det var staden som tände sin väldiga teater-ramp och gjorde sig redo att möta kvällens skiftande spektakel. Den kantiga, sönderskavda silhuetten av tak och torn höjde sig som en väldig massiv pallissad vilken på ett effektivt sätt utestängde det rostiga och nerrökta hamnområdet. Snön föll mjukt, tyst och stilla runtomkring dem och långt borta glimmade en väldig kedja av ljus ur vars omedelbara krets de hade trängts bort ifrån.

Det var som att vara ensam i universum.

De båda männen slog upp mera te. Och båtägaren vände på sitt klotrunda huvud till Frippe:

— Du vill naturligtvis ligga här i natt, eller hur?

— Det var en fråga!

— Nå, en man mer eller mindre spelar väl ingen roll. Eller vad säger du Henrik?

— Nej, det spelar naturligtvis ingen roll!

Så satt de ännu en stund och drack sitt te med armbågarna tungt stödda mot furuskivan. Till slut reste sig den som blivit kallad Henrik för att gå upp ett slag och "titta på stjärnorna". Då han kom ner i kajutan, sade han:

— I natt fryser nog snön inne, då finns det ingen chans i morron heller.

— Nå, vi får vänta, vi har gott om tid. Det blir väl snö också nån gång.

Sedan detta blivit sagt var det tid att gå och lägga sig på durkarna. Det var natt, det var tystnad och då fotogenlampan släckts och primusköket slutat att surra kom den stora, hårda vinterkylan smygande. Henrik sträckte ut sig, gäspade brett:

— Den som nu låg i en riktig säng och hade ett ordentligt tak över huvudet. Det är inte utan att jag avundas de människor som har det så ställt.

Båtägaren hade redan slutit sina ögon. Han sade stillsamt och filosofiskt:

— Ingen människa är värd att avundas, alla har sitt djävulskap att slåss med. Du kan vara så säker!

Därefter somnade de båda männen genast, utsträckta i sin fulla längd över halmmadrasserna. De snarkade med öppna munnar, de var vana och lät sig inte störas av någonting. Men Frippe var inte van, han kunde inte sova: nätterna nere i barackerna var något helt annat än i denna båt. Där hade han åtminstone lite värme om kroppen, där behövde han inte frysa. Sedan ventilskydden satts upp var det mörkt som i en säck inne i kajutan. Mörkt och

kallt. Minuterna gick långsamt förbi, en efter en. Frippe låg och huttrade mot bottendurkarna medan han stirrade med vidöppna ögon upp mot kajuttaket. Han kunde inte sova. Allt det han gått och dunkelt längtat efter, kanske var längtan efter att få bli trött en gång i sitt liv, längtan efter en förnuftig trötthet, att erfara den vällustiga förnimmel-sen av absolut fysisk utmattning. Nej, han kunde inte sova, han hade aldrig varit trött. Och han hade inte känslan av arbetet i sina händer, han visste inte med vilken kraft man kunde gripa om släggskaftet och svinga den hårda hammarskallen över sitt huvud, han visste inte med vilken ärlig njutning man kunde betrakta den fullbordade prestationen — han var ännu inte bekant med livet, han kände inte dess möjligheter: han hade aldrig haft tillfälle att arbeta ordentligt.

Frippe kunde inte sova. Han låg och huttrade mot bottendurkarna medan han stirrade med vidöppna ögon upp mot kajuttaket; han hade att välja mellan två saker: antingen det här, eller det han var van vid sedan många, många år tillbaka.

Han hade att välja!

Och så småningom blev det väl också morgon. Henrik tog ett par hinkar för att hämta vatten vid närmaste pump. Ägaren stack en yxa i Frippe's hand: "— Du kan gå och hugga upp isen runt omkring båten!"

Henrik kom tillbaka med sina vattenspannar. Också ägaren till båten uppenbarade sig på isen. I lä för vinden som kom vrålande från öster med

budskap om soluppgången, passade alla tre på att göra sin toalett. De var ännu ensamma i hela den vidsträckta hamnen. Det dröjde drygt en timme innan arbetet skulle börja vid lyftkranar och kol-skopor. Endast vinden var de tvungna att gömma sig för. Frippå ryste till då värmen lämnade hans kropp. Först nu då de stod med ryggen vända mot den kalla blåsten, föll det ägaren av båten in att göra en helt naturlig fråga till pojken från barackerna:

— Varifrån kommer du egentligen?

Frippå ville inte gärna röja sitt ursprung, han bara rök på axlarna:

— Ja, varifrån kommer man egentligen.

Henrik skakade omsorgsfullt bort de sista dropparna från sin lem, han knep samman de kaffefärgade ögonen och gjorde ett sakkunnigeutlåtande:

— Har du bylingen efter dej, va? En travarlapp eller två som friplåtar till Svartsjö?

— Nej, inte alls!

Och ägaren:

— Nå, det är lite trångt inne i ruffen. Men samsas vi om arbetet, kan vi väl också samsas om utrymmet. Eller vad säger du, Henrik?

— Det vet du väl att jag inte vill någon syndares död. Grabben kan gott stoppa här om han vill.

Och Frippå sade med tanke på baracken:

— Man måste välja något. Antingen ruttnar man ner, eller också fryser man ihjäl. Det här är finast, det här är lite mitt emellan!

— Då ska vi väl se till att vi får lite kaffe i kroppen som värmer upp.

— Och vintern går en timme i taget ändå, snart är våren här — och sommaren. Då kan man gå barfota.

Frippe nickade förnöjt.

Barfota ombord ända ner till Trälleborg!

Arbetsjournal.

14.2. Bågspannets brobana: slutat monteringen av balken öster om hjässpartiet. Traverskran hitförd för att lägga in hjässpartiets samtliga balkar. — Montering av samtliga balkar över hjässpartiet. — 16.2. Inläggning av DIP-balkarna mellan valven avslutad. Svetsningsarbetet i huvudsak färdigt fram till upplag n:o 21. Endast smärre saker på traversbanebalkarna samt reparationer efter kontrollmejslingarna återstå. Södra viadukten: fastgjutning av lager på mellanfästet, vilka bilats loss på grund av att järnbalkarna lyft sig. — 20.4. Kungsholmsviaduktens brobana: armeringen igång närmast kungsholmslandfästet. — 21.4. Kungsholmsviadukten: samtliga pelarformer rivna. — 22.4. Bågspannets brobana: fastgjutning av lagren till balkarna i hjässpartiet igång. Svetsningsarbetet, utom för traversens löpbana, klar i hjässpartiet. — 23.4. Mellanfästet: stenvarningen avslutad. Nertagning av maskkranen. — Montagetällningen: förberedelse för ställningens nertagning igång. — 25.4. Kungsholmsviaduktens brobana: omläggning av gjutfogarna i brobanan så att krympfogar läggs vid varannan skarv på fördelningsjärnen. — 28.4. Södra viadukten: stenvarningen avslutad, endast obetydligt med fogstrykning återstår. — 29.4. Bågspannets brobana: fastgjutning av samtliga lager för balkarna i hjässpartiet nu klar. — 2.5. Bågspannets hjässparti: gjutning av sista delen av sydligaste ytterväggen. Härmed är samtliga hjässpartiets mellanväggar gjutna. — 4.5. Bågspannets brobana: gjutning av de södra kantvallarna påbörjad. — Montagetällningen: upphängningsanordningarna för ställningens nertagning avsynade utan anmärkning. — 6.5. Södra viaduktens brobana:

svetsarna har idag påbörjat nertagningen av sina montagekranar. — 9.5. Montageställningen: nerskrotningen igång. Början har gjorts med norra bågen. — 11.5. Kungsholmsviaduktens brobana: hela viaduktens brobana färdiggjuten med undantag av krympfogar och den del av brobanan som gränssar till kabelkranens mast på Kungsholmen. — 12.5. Bågspannets hjässparti: gjutning av grovbetong med skyddslager av fet betong; härmed är all gjutning färdig i hjässpartiet. — 13.5. Revesionstraversen: färdigmonterad. — Västra viadukten: armering av balkarna i gatubanan påbörjad. — 16.5. Montageställningen: uppsättningen av de provisoriska upphängningsanordningarna igång, liksom även skärningen i livet av den norra bågen. — 18.5. Bågspannets brobana: hela bågspannets brobana färdiggjuten till pelare 16, utom hål för kabelkranens mast på kungsholmssidan. — 19.5. Svetsarna avslutade sitt arbete med de återstående balkarna i fack 15—16. — 20.5. Montageställningen: nerskärningen av den tredje järnbågen påbörjad. — 22.5. Södra viadukten: gjutningar av gatubanans däck påbörjade. — 23.5. Södra viadukten: armeringen av de södra långbalkarna igång. — 24.5. Södra viadukten: gatubanans däck färdiggjutet så när som på krympfogarna; sammanlagt har gjutits ungefär 262 m³. — 26.5. Östra viadukten: gjutningen fullbordad av upplagsplinten på västra landfästet. — 27.5. Västra viadukten: gjutning av samtliga bärande balkar utförd på ett "långskift". — 28.5. Västra viadukten: armering av västra brobanaplattan i full gång. — 29.5. Brobanedäcket; hela brobanedäcket färdiggjutet med undantag av krympfogar och de delar där kabelkranens maste står.

Sisyfos kärvar sten

HÄR GICK vägen från Bromstorp fram till Hillesarp — den ofullbordade vägen som långsamt borrhade sig genom oländig pinnomark.

En klunga arbetare kärrade fram singel till den stora stenkrossen, en annan klunga byggde upp packsten i två jämna strängar som markerade den blivande vägens bredd; lite längre bort på linjen stod en klunga män och slängde in sina korpar i ett stycke naturlig mark som ännu var fullkomligt obearbetad. Och allra längst fram, en kilometer bort, stod vägingenjören böjd över diopterkompassen och gjorde en första undersökning av den oöverskådliga terräng där vägkroppen skulle läggas in.

Stenkrossen skramlade monotont och envist, stenkärorna rullade ojämnt på sina plankbroar — korparna och skyfflarna svingades utan någon egentlig arbetsglädje. Allting var grått härute: det barvintergrå landskapet, den grå och meningslösa dagen, den grå luften med sin fuktiga kyla. Ingenjören stod böjd över diopterkompassen och försökte avläsa den oöverskådliga terrängens hemligheter — arbetarna stod böjda över sina primitiva verktyg, en eller annan försökte kanske avläsa meningen med det arbete som han just nu brukade sina armar till.

Här var en plats där många glada och odugliga män församlats. Lasse Lagergren till exempel, vilken nytta gjorde han, vilken nytta kunde han egentligen åstad-

komma på denna vägsträcka mellan Bromstorp och Hillesarp, några få kilometer som så småningom skulle inlemmas i den stora trafikådern som löpte tvärs genom hela Sveriges land?

Vilken nytta kunde Lasse Lagergren göra?

Med sina kraftlösa armar försökte han balansera stenkärran då han rullade den över de smala landgångarna som ledde från stentippen till den stora krossen. Men det var inte alltid han lyckades. Vid varje plankskarv uppstod en skakning vars följder var svåra att behärska. Ibland tippade kärran runt och dess innehåll av singel rasade utför branten. Någon gång följde också kärran med. Och ibland höll även Lasse Lager på att ramla ner efter lasset. Hans ben var svaga och bräckliga, hans armar var tunna och kraftlösa, hans skuldror höll inte måttet för en börda — han hade inte i tid fostrat sig för grovarbetarens uppgift, han hade inte lärt sig det yrke som bestod i att kärra sten. Men allt detta var av mindre betydelse. För nu skulle vägsträckan mellan Bromstorp och Hillesarp göras färdig och detta kunde endast ske genom att på måfå ta av det rikhaltiga människomaterial som på ett eller annat sätt förlorat fotfästet inom samhället.

Och det var en hel del som förlorat fotfästet. Från Bromstorp i norr till Hillesarp i söder smälde korparna, rasslade spadarna, knallade sprängskotten, klingade stemborrarna, rullade tippvagnarna — ett stycke väg höll på att bli till långt nere i Skåne. Och för den skull hade folk skrapats ihop från alla delar av landet. Här arbetade Vikström som kom från det nordligaste Norrland, här arbetade Jansson från Filipstad jämsides med Johansson från Härnösand, här arbetade Jonsson från

Stockholm och Jönsson från Malmö. Alla hade de sina personliga öden, alla hade de gått långa vägar innan de nått hit fram till denna förläggning.

Nej — Lasse Lager var ingen grovarbetare som dugde något vidare till. Det kunde vem som helst se redan när han fattade tag i skottkärrens skalmar. Inte behövde en människa spänna kroppen så för att skjuta ett lass sten framför sig, inte behövde en människa först bli röd i ansiktet och sedan nästan blå, inte behövde pannans och halsens blodådror bli tjocka som rep — denna förvandling undergick i alla fall Lasse Lager. Och när han änteligen kommit fram till krossen och tippat sitt singel, skalv han fruktansvärt i alla lemmar och ansiktet var översköljt av svett. Men den klen byggda hantverkaren från Stockholm var inte ensam om denna reaktion. Härute sysselsattes hundratals män — och de flesta av dem hade aldrig förr i sitt liv konfronterats med en stenkärre, med en korp eller skyffel. De grovarbetare som fanns på platsen, smålog ibland åt det fysiska elände de såg runt omkring sig; somliga ryckte föraktfullt på axlarna, och somliga var dagligdags förbannade på fullt allvar:

— Hur tusan ska det kunna bli nån ackordsättning som duger något till, då man är tvungen att arbeta kompanjon med bagare och barberare?

Dessa män hade väl rätt, lika rätt som vägmästaren vilken ibland kom ut på linjen för att inspektera. För honom fanns det mycket att anmärka på. Och sina anmärkningar sammanfattade han alltid i en kraftig och talande sats:

— Den här förläggningen ska ni för tusan heta djävlar ända in i det innersta helvetet inte betrakta

som ett slags semesterhem. Här bygger vi väg, och den vägen ska byggas med potatis och salt. Det är en gammal god lag som borde gälla för allt arbete!

De vana grovarbetarna nickade förnöjt. De tog inte uttrycket *potatis och salt* alltför bokstavligt. De översatte detta genast till sitt eget språk: först ett bra arbete, sedan ordentlig betalning och ett gott nöje. För de gamla grovarbetarnas skull fick vägmästaren gärna säga potatis och salt. Han fick till och med säga *spicken sill och grovt bröd*. De förstod ändå vad han menade. De hade sin egen hemliga code sinsemellan och visste att sådana ord inte var så illa menade om de kom från en gammal verkligt hederlig *slusk*.

Men Lasse Lager och alla andra bland dessa outsiders kände sig som våta hundar inför denna ofta upprepade kritik. Gjorde de inte vad de kunde? Kände de inte arbetets möda i ryggen? Skakade inte deras lemmar av stenkärrans tyngd? De arbetade ju! Köttet hade fläkts upp i deras händer och deras blod hade klibbat vid verktygsskaften. Hela dagen smällde korparna, rasslade spadarna, knallade sprängskotten, klingade stenborrharna. De stod bakom allt detta: varje tum av vägen köpte de med svett och möda — det var deras semester. Och semesterhemmet utgjordes av en plywoodbarack med tjugu kojplatser. Tjugu man i samma rum. Det betydde här på detta ställe att tjugu stycken av landets olika dialekter blandades med varandra. Många rullade vällustigt på alla r; många visste inte hur ett r skulle uttalas; många utnyttjade till det yttersta klangerne i bokstäverna u, å och ä; många kunde konsten att sätta ihop hela meningar av halva ord; och en man som Vikström från det nordligaste Norrland,

han talade inte, han *sjöng*. Men det gick lika bra, här spelade inte några sådana differenser någon roll. De förstod ändå alla varandras tal. Och hur orden än blev utsagda, täckte de ingenting annat än den verklighet som de var alltför välbekanta med. Jansson från Filipstad hade egentligen ingenting annat att berätta än Jönsson från Malmö. Och Johansson från Härnösand behövde strängt taget inte säga ett enda ord. Han hade vid något tillfälle misshandlat sig själv så pass illa att han för alla tider kunde sättas upp som en symbol och sinnesbild för dessa reservarbetares yttre och inre nöd. — Johansson var en bland de få som verkligen var stenarbetare till yrket. Och en stenarbetares pålitligaste vän i den yttersta stunden är och förblir dynamiten. Men Johansson hade kanske tvekat i sista ögonblicket, kanske hade han försökt spotta ut patronen sekunden innan den exploderade. Johansson hade räddats till livet, men hans ansikte hade blivit alldeles spolieerat. Det vänstra ögat hade slocknat och den köttiga, sönderskjutna munnen doldes på ett mycket bristfälligt sätt av en stripig och gles skäggbuske; men han var en mycket god arbetare, något som var ett mycket sällsynt undantag på denna del av linjen!

Till yrkesarbetarnas krets hörde också en ung pojke från Närke. Detta kanske inte så mycket kom till synes i det dagliga knoget ute på vägen. Men han var inte sen att demonstrera sin kunnighet inne i baracken om kvällarna. Han *sjöng*. Och han kunde sjunga alla de gamla spotska och vemodiga rallarvisorna som gått från mun till mun, från man till man kors och tvärs över hela Skandinavien.

När laget kommit hem från arbetet och männen tvät-

tat sig, när maten blivit lagad vid gemensamhetsspisen, när man ätit slut för kvällen och karlarna började kasta sig på rygg på britsarna, kunde han utan särskild påstötning ta upp den pampiga visan om *Den Glade Rallar*:

*En raller uti norden det er fan til kropp,
han loffer hele landet rundt i full galopp,
jobber gjør han lite både her og der,
tenker nok at han engang blir miljonær.
Tjener han en krone blank,
settes in i Drammens bank.
Hamra, skramla, ramla, sudi luttom ting,
allting går så lystig uti fantering.*

*En raller bor i huler som en eskimo,
i halmebåser ligger man no to om to.
Hele stasen ligner et menasjeri —
å tvi tusan feisler, hvilket svineri!
Det er følt men intressant,
ligger som den verste fant.
Hamra, skramla, ramla, sudi luttom ting,
allting går så lystig uti fantering.*

Och någon av de äldre mumlade:

— Det kunde kanske vara djävligt förr också, men livet var ändå värt att leva!

— Men som det är nu!

— Ja, som det är nu —

Mumlet gick lågmält från man till man. Och någon sade högt så varje ord hördes i det kvava och överfulla rummet:

— Om det fortsätter som det börjat, så har vi snart syndaflo den över oss.

Och Jansson från Filipstad som var känd för sina kvicka svar, hade genast ett råd till hands:

— Gör ingenting! Vi har ju arken färdigspikad. Vi behöver bara slå igen dörrarna så kan vi gunga i väg precis som Noak gjorde på sin tid!

Några skrattade, några hade somnat. Och luften inne i baracken var redan mättad med många olika slags dofter.

Närkepojken kunde gamla rallarvisor. Men en som var ännu yngre, sjöng en alldeles ny visa som alltid mottogs med dämpad hänförelse. Den hade naturligtvis skrivits i någon barack och därifrån vandrat ut över hela landet. Överallt där två eller flera reservarbetare var församlade, kände man till den nya visans innehåll. Närkepojken konkurrent behövde aldrig frukta för ett fjasko:

*Understödstagare det är jag,
ni kan läsa om mej i bladen varje dag.
Jag lever mitt liv i sus och dus
och tar mej ett champagnerus,
föraktar vanligt grovt bröd,
går på stan och spelar Krösus,
besöker varje nöjesetablissemang
— allt för två kronor om dan!*

Man fnissade och fnassade. Det där var ironi ur verklighetens värld så det hördes på lång väg. Någon uttryckte allas tankar när han sade:

— Den där visan vore värd att bli tryckt, då kanske många skulle förstå vilket helvete det här himmelriket är.

Ty alla visste naturligtvis vad tidningarna skrev om dem. Av vägmästaren fick de höra att de var förbannat dåliga arbetare, och i pressen kunde de när som helst läsa att de i en klump tillsammantagna utgjorde

ett stinkande lik i samhällets stora last. Det enda de hade att svara på denna kritik var orden i visan som närkepojken konkurrent sjöng med både kläm och fart:

*Jag lever mitt liv i sus och dus
och tar mej ett champagnerus —*

— ha-ha-ha — hi-hi-hi — hö-hö-hö —

Deras champagnerus var en bringare vatten till maten. Någon enstaka gång kanske en vänlig bonde kunde bjuda på en sup brännvin. Men att dricka brännvin var både dyrt och farligt när man arbetade hårt och åt dåligt. Jönsson från Malmö hade fått pröva på den saken. Jönsson hade blivit bjuden på en sup nere i byn en söndag. En enda sup var det. Men Jönsson blev genast bråkig och oregerlig. Han hade inga krafter att tåla mera starkt. Efter en enda sup ville han slå sönder hela världen. Till slut hade fjärdingsman kommit till platsen. Det blev en stor olycka för både Jönsson och fjärdingsmannen. Ty under det vildsinta handgemäng som uppstod hade Jönsson bitit av fjärdingsmannens lillfinger. En mycket allvarlig sak med dryga böter — och alla beklagade Jönsson att han råkat så illa ut. Men när Jansson från Filipstad framlagt sin syn på saken, måste man ändå kosta på sig ett stort, kollektivt flatskratt. Och Jansson från Filipstad hade sagt:

— Det ska vara en reservarbetare som gör nånting sådant. Ingen annan än en reservarbetare är så förbannat sugen så han börjar äta upp fingrarna på folk!

— ha-ha-ha — hi-hi-hi — hö-hö-hö —

Närkepojken sjöng:

Till Gävle jag kom, men inget arbete jag fick,
 igenom höga Uppland min luffarresa gick.
 Jag gick mej halt, jag frös, jag svalt,
 jag låg i lader, huff så kallt,
 men det ska Upplands bönder få på domens dag betalt.
 Ty då vill Herren komma och tala till er så:
 "Ni gav ej Kalle föda, ni lät 'om ute stå!
 Nu reser ni till Bälzebub
 där stekt ni blir med rubb och stubb,
 mäns hela himlens glädjesal beredes Glade Karl!"

Och närkepojken konkurrent:

*Jag lever mitt liv i sus och dus
 och tar mej ett champagnerus —*

— ha-ha-ha — hi-hi-hi — hö-hö-hö —

— Det blir så när man gått här förlänge. Man tål inte vid nånting. Inte en hederlig sup ens en gång!

— Jag har jobbat här ett år.

— Jag har jobbat i två år.

— Och jag i två och ett halvt!

— Knoget kunde man kanske stå ut med, maten och allt det andra. Men vilka drömmar man har om nätterna! Fy fan, man lever som ett djur om dagarna och man fortsätter med det i sömnen!

— Och så ska man tänka sej att gumman har det lika svårt på sitt håll.

Många skrattade igen.

— Var inte orolig du! Fruntimmer förstår alltid att skaffa sej nån tröst.

Det var Jansson från Filipstad som ännu en gång trollade fram det stora, kollektiva flabbet. Han kunde den konsten.

Därefter var närkepojken färdig med en ny rallarvisa:

*Vi lever som en Adam uti paradiset,
en Eva har vi många, ja i snesevis.
Farvel alle pikene og matronene,
treffes gjør vi nok ned' hos mormonene,
Slusken han blir aldri lens,
er jo alle pikers Jens.*

Den goda munterheten böljade som en svag dyning genom logementet.

Den stora likgiltigheten snarkade redan högt och ihållande.

Lasse Lagergren satt med hopsjunkna skuldror vid ett hörn av det stora furubordet som stod mitt på golvet. Den overall han begagnat uppe i Stockholm, hade han även på sig nu. Men den var inte rentvättad som då, den hade inte bara ett och annat stänk av målarfärg. Detta var ingen söndagsoverall längre, utan en overall som blivit bestruken med lera, inpyrd av stendamm, genomblöt av snö och regn, sönderriven och uppsliten under det tunga och ovana arbetet. Men detta väckte ingen uppmärksamhet här på denna plats. Alla andra var klädda på ungefär liknande vis. Kläder var i stort sett något mycket onödigt. Före allting annat behövdes mat. Och maten man förtjänade till, hade så gott som alltid ätits upp en halv vecka i förväg. Ingen människa tänkte på kläder om det möjligtvis gick att få en extra portion grynkörv och potatis. Ty det var inte en samling arbetare som drog i väg till arbetet vid dagens början, det var en hop kulier som varje morgon reste sig från sina lägerplatser, som nöd-

torftigt skylde sig i sina trasor när de gick ut i den bitterkalla vårvintervinden. — Lasse Lagers overall var ej densamma som uppe i Stockholm och även Lasse Lager själv hade förändrats. Hans gråsprängda mustasch hade blivit ännu gråare, det såg ut som om en tjock driva av stendamm för alltid lagt sig till ro på överläppen. Hans bräckliga skuldror hade sjunkit in, men ändå fått en ny linje av fasthet och styrka. De händer han höll hopknäppta över bordet, var ej längre en urmakares känsliga, mjuka yrkeshänder. De hade redan hunnit bli överdragna med ett hårt och grovt skinn. Fingertopparna hade sårats många gånger, naglarna var nötta och i vardera handflatan låg en grov sträng av valkar. Och han hade blivit magrare. Mycket magrare. Ansiktshuden stramade hårt till över kindkotorna, den osäkra belysningen lade ner mörkblå skuggor i tinningarnas fördjupningar. Ögonen hade sjunkit långt in under pannbenet och den smala näsan sköt fram på ett sådant sätt att den dominerade hela ansiktet. I sin smutsiga overall satt han framåtböjd över bordet och vilade på sina armbågar. Händerna hade han hopknäppta framför sig och han stirrade med tom blick rakt ut i luften. Logementets många röster och olika ljud nådde inte hans öron. Han satt och tänkte på sitt. Kanske på arbetet, det strävsamma slitet vid stenkÄrran från och till krossen, hur svårhanterlig en så enkel tingest som en skyffel var, det omöjliga i att på ett rätt och effektivt sätt sköta en korp, den stora konsten att slå borren genom berget och beräkna sprängskottens verkningar. — Han kanske satt och tänkte på den meningslösa mödan, han kanske satt och tänkte på hur han skulle kunna frigöra sig från detta

arbete och så småningom återvända till sitt ursprungliga yrke, om han nu någonsin kunde duga till urmakare igen. Han kanske satt och tänkte på brodern: han hade lidit oerhört under dennes retliga humör — men brodern hade ju alltid varit grovarbetare, han hade ständigt stått vid ett städ och svingat släggan, han hade hela sitt liv kämpat mot yttre svårigheter, hans lynne hade ej kunnat bli annorlunda under alla dessa år. Men först och sist tänkte Lasse Lager på Sonja. Hur skulle det gå för henne — och hur skulle det gå för honom själv? Hon var hans dotter, han var hennes far. Han hade misslyckats i den långa och ojämna kampen, han hade ingenting att bjuda henne. Vad hände hans barn just nu, hur skulle hennes framtid gestalta sig? Om det inte inträffade en revolution bland alla förhållanden som redan existerade, om inte ett otänkbart mirakel skulle slita upp himmel och jord och förändra det som syntes oföränderligt — utan hjälp av revolution eller mirakel var han dömd att bo i denna barack många år framåt, var han dömd att balansera skottkärran över plankbroarna i ett evigt fram och åter medan tiden, timmarna och dagarna, långsamt tuggades sönder av den ständigt mullrande stenkrossen.

Lasse Lagergren var gammal, han hade inte mycket att hoppas på, det han gjort och verkat hade han redan lämnat bakom sig. Nu levde han som en död, en gångares strävsamma liv. Men den äldsta bland dessa män i detta logement var ändå Jonsson från Stockholm, hans hår låg grått som en kåpa av is över hjässan, hans lemmar skalv och riste under åldrandets oro och oförmåga. Lasse Lagergren hade inte mycket att hoppas, Jonsson ändå mindre och de män som befann sig

i tjuguaråldern hade kanske en känsla av livstidsförbannelse: varje dag som gick förlorade de något av sin ungdom, undgick dem en chans att komma in i den reguljära produktionen.

Det var det vanliga kvällslivet i logementet. Många av männen låg på sina britsar och sov, många gick omkring och stökade med ingenting, närkepojken sjöng sina visor om flickor och frihet. Lasse Lagergren satt med knäppta händer framför sig över bordet och stirrade med tomma ögon rakt ut i luften. Jönsson från Malmö som representerade det framåtsträvande, klagade bittert:

— Hur man än sliter och står i, är portmonnän platt som en plätt och tunn som en pantsedel.

Och Jansson från Filipstad, som var en fundersam karl, samlade logementets duvna grå stämning och klämde i med en historisk jämförelse:

— Gubbar, har ni tänkt på den saken, va? Alla kända kulturer har gått under därför att de har byggt på slavar. Tänk på det gamla som vräcks undan i Kina och Mexiko, asiaternas och inkaindianernas kulturer; Egypten byggde sina pyramider och sfinxer med slavar, Grekland sina marmortempel och Rom sina stora krigsvägar. Vi är bara några slags ättlingar till de gamla romarslavarna, vi har tagit deras jobb i arv. Lite varstans håller vi på att bygga vägar som det inte är någon egentlig mening med. Vi är slavar. Det moderna samhället har verkligen råd att bestå sig med denna oerhörda lyx. Men liv är fiende till lyx. Och därför är också maskinkulturen dömd att gå samma väg som alla andra kulturer.

Jansson hade sina spekulationer. Men ingen tycktes

vara särskilt imponerad av det släktskap han skisserade fram. Johansson från Härnösand sade något på yrkets vägnar:

— Det är jämmerliga maskiner som finns i funktion härute. Förutom stenkrossen är det bara våra armar och ben. Och sådana maskiner har det väl funnits i alla tider.

Därefter gäspade Johansson med ett högt stönande. Hans sönderskjutna mun under de glesa skäggstråna öppnade sig åt alla håll på en gång. — Lagergren stirrade med stum förfäran på arbetskamraten, det var en som lidit mycket men som inte förmått att föra sig själv över gränsen. Närkepojken som använde sin tid till att sjunga så många lustiga rallarvisor, frågade mycket allvarligt:

— Det är väl svårt att komma över någon dynamit nuförtiden?

Johansson brusade genast upp. Han var otroligt ömskinnad för sådana frågor:

— Vad menar du?

— Det förstår du väl, man kan snart vara trött på alltsammans. Dynamit tycker jag är det enda och renhårigaste sättet för en stenarbetare.

Johansson kände sig genast lugn. Han sade sakligt:

— Nå, för mej är det omöjligt att göra om försöket, jag har nog provat på, men det kommer en sådan fruktansvärd skälva över hela kroppen. Och så har jag svårt att hålla fast patronen mellan gommarna nu när alla tänderna blivit utslagna.

Det var allvarliga ord bland allvarliga män. Bland frusna och halvsvultna män. Många sådana planer hade väl dryftats inom den nerrökta och kvava barackens

flottiga väggar. Här bodde Jonsson från Stockholm, Jansson från Filipstad, Jönsson från Malmö, Johansson från Härnösand. Här hade tjugو stycken bärare av landets många olika dialekter kommit tillsammans. Alla kunde de göra som Lasse Lagergren: sitta med sammanknäppta händer över bordsskivan. Det de såg framför sig när de stirrade ut i tomma luften, var behållningen av allt de gjort: — ingenting. Långt borta, långt utanför denna krets kanske det utfördes något som var nyttigt, något som det var en mening med, något som kom alla människor till godo. Den möjligheten var de själva utestängda ifrån.

Långsamt domnade logementet till nattens barmhärtiga och djupt medvetlösa ro. En dag av arbete begravdes i mörkret. Många dagar av arbete väntade i framtiden — men ingen var det som ville erkänna nyttan av det som blev gjort. Mörkret kom och tystnaden. Endast närkepojken konkurrent försökte en sista gång locka fram det befriande flinet:

*Understödstagare det är jag
ni kan läsa om mej i bladen varje dag.*

Arbetsjournal.

30.5 Montageställningen: sista omgångens skärning igång; återstår endast de tre sista bågarnas underflänsar — borttagning härav påbörjad med uppskärning i hjässan. — 4.6. Revisionstraversen: under provning av löpbanebalkarnas upphängning, konstaterades sprickor i balklivet vid flera upphängningspunkter. Noggranna undersökningar igångsatta. — 15.6. Montageställningen: nerskrotningen fullständigt slut; de sista prämarna bortbogserade. — Svetsarna fullbordar uppläggningen av återstående delar av järnöverbyggnaden. — 21.6. Provisoriska betongkonsolerna: borrhningar för demontaget påbörjade. — 7.7. Provisoriska betongkonsolerna: första försök med sprängningar. — 11.7. Gjutningar av brobanans krympfogar pågår normalt. — 18.7. Provisoriska betongkonsolerna: första konsolen på kungsholmssidan tippades utan svårighet. — 300 tons domkraft sattes i funktion på norra konsolen, södra sidan. Denna nerpressades c:a 1/2 meter utan att brista. — 19.7. Norra konsolen, södra sidan pressades till brott. — 20.7. Utläggning av asfaltsbetong på södra gångbanan fullbordad. — Utläggning av gjutasfalt påbörjad. — 23.7. Uppnitning av återstående delar på räckverket fullbordad. — 24.7. Svetsarnas justeringsarbete i det närmaste fullbordat. — 25.7. Mellangärdet: packstensättningen påbörjad. — 28.7. Sandblästring och kantskiivning av betonglister igångsatt. — 30.7. Inmontering av avloppsrör från brobanan pågår. — 1.8. Provbekastning påbörjad. — Samtliga mätningar för bestämmandet av läget utförda före belastningens början. — 3.8. Provbekastningen: total belastning 940 ton, avvägningar och mätningar i valven. — Reparationsarbeten av asfaltsbanan på bron

pågår. — Isolering av krympfogar i hjässpartiet. — 5.8. Provbekastningen: montering av instrument för mätning av järnbalkarnas nerböjning. — V. viadukten: gjutasfaltbeläggning å stationsplattformen avslutades. — Strax före arbetstidens slut inträffade en olyckshändelse som dessvärre krävde ett människoliv. En av nitarna störtade från traversen mellan pelare 13 och 14. Han skadade sig så svårt i huvudet att han efter en timme avled på sjukhuset. — 16.8. Provbekastningen: spårvägen omgrupperade sina vagnar för belastningen: 2 motorvagnar 12 grusvagnar 3 motorvagnar. — Ytterligare 205 m³ grus kördes upp på brobanan för belastning. Grussträngens längd 120 meter. — 19.8. Svängningsmätningar norra valvet: 550 kilo släpptes från c:a 5 meters höjd. Vackra utslag på seismografen. — 23.8. Mellanfästet: asfaltarbetet pågår. — Avlopp från brobanan: ställningsbyggnaderna avslutade. Rivning igång. — 27.8. Kungsholmslandfästet: gjutning av murstump som förlängning av norra ringmuren. — 1.9. Samtliga målningsarbeten pågår för fullt. — 14.9. Båglandfästena: gjutning av södra sidans konsolhål. — 18.9. Brobanan: gjutning av stopplackar pelare M, 16, 17, 38. Mejsling av dilatationsfogarna påbörjad. — 23.9. All asfaltbeläggning slutförd. — 28.9. Sopning och spolning av brobanan. — 29.9. Målningsarbetena avslutade. — 30.9. Allmän uppsnygning på beting.

I.10.

Högtidlig invigning

kl. 15

varefter bron öppnades för trafik.

FÖRSVUNNEN IDYLL

I.

DET VAR mitt i veckan. Och det var högtidligt och stilla som på en söndag.

En hel del av oss vaknade väl vid sex- halvsjutiden som vanligt. Sträckte på kroppen, gäspade. Men ingen behövde gå opp om han inte ville. Det var även alldeles lugnt i hela baracken. Inga sängar knarrade, inga röster mullrade. Ingen var det som hostade och stönade och harklade upp gammalt sot ur halsen för att bereda plats åt det nya som skulle komma dit under dagens lopp.

Nej — denna morgon var ingen morgon som förberedde nytt arbete och nya strävanden. Denna dag var en högtidlig dag då det synliga resultatet av våra händers duglighet högtidligt skulle invigas.

Därför kunde vi sträcka på kroppen, gäspa sömnigt och långsamt vända oss över på andra sidan för att sova ännu ett slag.

Klockan elva var vi väl ändå halvklädda lite till mans. De bästa byxorna hade fått komma på, vi hade dragit stärkskjortorna över huvudet. Och kragknappen lyste i halslinningen som ett stänk av guld. Själva kragen behövde vi inte besvära oss med på ännu några timmar.

Och dessa timmar försökte vi fördriva med småprat här och var inne i lägenheterna. Det var ovant på något vis. Vi satt stelt och besvärat på stolarna. Våra

händer hängde hjälplöst ner mellan knäna och ådrorna laddades av det lojt omkringflytande blodet. Ja — ingen av oss verkade riktigt hemma på något sätt. Varvet var igenbommat, ingen rök steg upp ur verkstads-piporna och själva gick vi här till hälften helgdagsklädda under den del av dagen då vi skulle ha syssel-satt oss med eld och järn. Vi var arbetare, men vi kände inte arbetarens glädje över det avslutade och fullbordade.

Klockan var elva. Den blev också så småningom tre på eftermiddagen. Vi gick i samlad trupp från barrackerna till invigningen. Här kastade sig den nya bron i ett par kraftiga språng från strand till strand. Detta hade vi alltså varit med om att göra, det var ett gott stycke arbete som tagit ett par år i anspråk. Nu svepte och svängde flaggparaden utmed det långsträckta brobanedäcket. Det var liksom fest i luften. Solen glimmade då och då till mellan oktoberhimlens drivande moln. Det var väl också ett slags fest. Här var det massor av människor som besvärat sig med att dra på sig jackett, massor av människor som hade hög hatt och band med de blågula färgerna i rockuppslagen. Ja, helt säkert var det en fest. Ett par flygmaskiner kastade och slog upp i luften, ångbarkasser flöt makligt fram mellan valven nere på fjärden, filmkamerorna knäppte och knattrade, det susade sävligt ur högtalarnas vidöppna trattar och den myllrande svarta hopen av människor stirrade nyfiket på alltsammans: på det som var färdigt och fast och inte kunde bli annorlunda. Det var fest, men ändå ingen fest som vi var vana vid. Bullret och larmet hade övergivit bron, inga cementblan-

dare rasslade längre, inga nitmaskiner slungade ut sitt smatter, svetsarnas brinnande lågor stänkte och lyste ej längre vid sammanfogningarna, all ånga hade strypts av, alla elektriska strömbrytare vridits om. Pålkranarna hade upphört med sitt jämna och monotona dunk, lyftkranarna hävde ej stönande upp järnbalkarna i sina fack, det sjöng ej längre i några stramt spända stålwares, stenhuggarna hade lagt ner sina klubbor och mejslar, timmermännen slängde inte in yxeggarna i trästockarna, balkarna skakade och skalv ej längre under bormaskinernas hårda tryck och det sprött klirrande armeringsjärnet hade för alltid begravts under en tjock massa av fet betong.

Denna bro var färdig. Den kunde inte bli annorlunda. Och nu skulle den invigas.

Det hela var olustigt och ganska löjligt. Vi stod uppfösta vid brons norra anfang som en skock duvna höns och väntade på att skådespelet skulle börja. För tusan hakar, Koppar-Pelle stönade sakta under det kraftiga grepp som stärkkragen slagit om hans strupe, Jaans grova nävar såg ut att drunkna i de långt nerhängande kavajärmarna och *Ryska smillets* svarta ansikte stack upp som ett knotigt doppinghuvud på sin långa och smala hals. Men värre ändå hade ingenjörerna och förmännen. De sprang beskäftigt och nervöst omkring i sina förhyrda jacketter och ordnade med tusen detaljer så att allt skulle gå väl i lås. Det såg mer än löjligt ut. De var ju i alla fall ingenjörer och förmän, de var arbetare som kunde sin sak. Och nu tvingades de att uppträda som lakejer och polisbetjänter.

Och så började det hela med att en musikkår slängde

upp sina blanka mässingsinstrument och spelade en marsch.

Någon höll tal. Det knastrade och knattrade ur hög-
talarnas trattar. I en särskild flock stod stadens och
statens styresmän. Det var glada män, goda män, män
som med självaktning kunde se rakt in mot de surrande
filmkamerorna. Dessa män hade steg för steg arbetat
sig fram till konungens rådsbord och var nu represen-
tanter för en hel del, utom möjligtvis för sin ungdoms
ideal. Men de hade höga hattar, de hade självförtro-
ende och var medvetna om sin ställning. Allt som var
olämpligt och opassande hade de lärt sig att dölja på
ett utomordentligt sätt: de hade sina leenden. Allt som
var av obehaglig art flöt långsamt bort i dessa breda
grin som var ämnade för folket och framtiden, det hur-
rande folket och den frihetsfyllda framtiden.

Någon höll ännu ett tal. Någon svarade och tacka-
de. Därefter talades igen. Musikkåren gjorde ett mel-
lanspel med en marsch. Flaggorna smattrade och smäll-
de. Solen sken försiktigt fram mellan regnskyarna.
Konungen lyfte på sin hatt och tackade för allt som
blivit gjort och sagt. Därefter kallades ingenjörerna
fram och fick sina ordnar.

Folket hurrade. Allt var glädje och gamman.

Koppar-Pelle stönade sakta under kragens stålhårda
grepp om strupen. Jaan såg allvarlig ut. Kalle Klack
lyssnade med intresse till musikens taktfasta dunder
och Ryska snillet tycktes som alltid vara upptagen av
funderingar omkring en ny princip som skulle kunna
lösa det problem som kallades perpetuum mobile. Här
stod vi hela klungan av varvsarbetare uppskjutna mot
broräcket och såg helt säkert lite bortkomna ut. Under

våra blickar hade vi den nya utsikt över staden som vi ensamma under ett par års tid kunnat tillgodogöra oss. Mot norr, mot öster och mot söder låg staden i en väldig halvcirkel som slöt sig om glädje och sorg, om lidande och lycka. Just nu stod en mörkblå och hotfull molnvägg bakom Kungsholmens mångfärgade husfasad, solskenet sprakade till i en gyllene flamma i stadshustornets översta emblem, rakt fram i öster skymtade Slussen som en smal strimma av ständigt sprudlande liv och högt uppklättrade på södra bergens branta knallar reste sig massiva block av hyreshus som högfärdigt stirrade ner på den övriga staden. Mot väster låg mängden av små öar lågt och platt nertryckta mot vattenytan. Allt som ännu gick i grönt om vårarna och var lummigt om somrarna skulle snart försvinna och kvävas under nya bostadskvarter. Liksom alla de rostiga och svarta industriområdena i söder var dömda att skrotas ner och lämna rum för nya hus, för nya livsmöjligheter som denna bro var en förmedlare av.

Det var detta vi kunde se ut över: en livlig stad under febrilt arbete.

Ovanför våra huvuden svingade sig ett par flygmaskiner med larmande motorer och långt nere på fjärden steg röken tjock och svart ur ångbarkassernas skorstenar. När talen hållits, när konungen tackat, när musikkåren spelat och ingenjörerna tilldelats sina ordnar och förtjänsttecken, rullade de första flaggprydda spårvagnarna ut över bron. Och den mullrade fulltonigt under dem som en jättestor klocka av malm. Mängden hurrade och skrek. Flaggorna smällde och snärtade i vinden. Det var färg och fest med en sol som hastigt

glimtade fram mellan kalla oktoberskyar. Och sedan släpptes hela den övriga trafiken lös. Människor till fots, cyklister, bilar och spårvagnar rullade fram i en tung ström. Det var en ström som dränkte oss och sopade undan oss i sitt mäktiga svall. Denna bro, detta jättekast över ett brett vatten, var inte endast något som vi hållit på att arbeta med, var inte endast vår egendom som vi svurit och svettats över, nu tillhörde den tusen och hundratusen andra människor. Här, där brobanedäcket svängde framåt och uppåt från kolonder till kolonder, stod vi i en klunga intill det bräckliga räcket och vi kände oss tafatta och liksom bortglömda trots de många talen och hjärtliga tacksägelseerna för ett gott arbete.

Ja — där stod vi rådvilla och sysslolösa medan livet redan brusade friskt fram genom den nya ådern som blivit öppnad i samhällets stora kropp. De flesta av oss hade händerna lagda i kors bak på ryggen. Det såg kanske ut som om vi gått in för ett frivilligt fängslande av oss själva. Invigningen var avslutad, vi hade fått vårt tack utslungat genom högtalartrattarna och kunde därför återigen bege oss av hem till barackerna. Men vi stod ännu kvar i en samlad hop och såg på trafiken som brusade förbi oss. Såg på himlen, såg på vattnet, såg på staden som rik och mäktig sträckte ut sig på ömse sidor om den breda fjärden. Det kunde vara gott att hålla denna stund i minnet. Att till det yttersta avsmaka den högtidliga invigningen. Ty sedan var det egentligen ingenting mer för oss. Den bro vi byggt, hade växt oss själva över huvudet. Vi kunde gärna stå här i klunga vid bro-räcket och se på alltsammans — se hur staden mjukt

och varligt sveptes in i det sakta fallande regnet. Vi var en hop som stöts bort från järnets tjänst, men vi var även män, vi kunde ta allting sakligt och lugnt. Värre var det för kvinnorna och värst kanske för fru Boström. Hennes son hade störtat ner och slagit ihjäl sig. Fru Boström hade det svårt. Och kanske även fru Göransson. När det rykte som länge gått från man till man, verkligen visade sig vara sant, hade hon tagit detta mycket hårt. Den dagen hade hon stått stilla mitt på golvet, hon vred sina magra händer och kved med långa mellanrum: "Oh herregud, oh herregud!" I flera timmar hade hon stått stilla på samma fläck på samma vis som en smärtans och lidandets levande totempåle. Och hon vände sitt fula, utvakade ansikte uppåt. Det var översvämmat av förtvivlan och vitt som vinterns snö. Hela tiden viskade hon sakta: "Oh herregud! oh herregud!" — Hennes man arbetade inte längre på det varv som blivit dömt att skrotas ner. Men hon bodde tillsammans med sina tre barn i en av de baracker som skulle stötas omkull och plånas ut till förmån för nya och mera ändamålsenliga bostadskvarter. Det var hennes hem som gick till spillo. Och med sin ångestfulla klagan gav hon luft åt allas vår ordlösa bestörtning.

Ja — vi kunde gott stå här en stund och se oss omkring från den bro vi byggt upp medan de muntert smällande flaggornas sakta tyngdes ner och blev blöta under det fallande regnet. Sedan kunde vi gå hem och packa ihop våra ägodelar medan människornas hurra-rop ännu ringde i våra öron. Vi hade gjort vårt.

Konkreta iakttagelser — 2.

Stockholms 28 allmänna hamnar med en kajlängd av 17,5 kilometer (16 olika kajer på mälaresidan med sammanlagt 6,914 meter nyttig längd; 12 kajer på saltsjösidan med sammanlagt 10,548 meter nyttig längd) besöktes det året av 39,127 svenska, 574 finska, 316 tyska, 80 engelska, 59 norska, 44 danska, 27 ryska, 21 holländska, 14 polska och 13 amerikanska fartyg. Här hade den smeksamma bottenhavsvinden vecklat ut Dannebrogens rödrita duk, här hade Union Jack vajat, hakkorset, stjärnbaneret och S. S. S. R:s internationella försoningsflaggor. Här var det färg och fest, här var det liv och rörelse. Här behövde ingen svälta, här behövde ingen frysa eller lida nöd. Ty det året fördes in på kajerna 35,750 ton mjöl, gryn, majs och bröd; 31,623 ton kaffe, te, kryddor och specerier; 35,979 ton frukt och bär; 12,740 ton fisk av alla slag, 31,669 ton kött; 53,510 ton socker och sirap; 14,973 ton rotfrukter och grönsaker; 160,202 ton spannmål; — 1,140,145 ton stenkol, kolbriketter och koks; 223,752 kubikmeter trä och ved; 236,354 ton oljor.

Det året uppgick samtliga industriella anläggningar inom stadens administrativa område till omkring 1,500 fabriker och verkstäder där 45,000 arbetare sysselsattes och det sammanlagda produktionsvärdet utgjorde 650,000,000 kronor. Utom 376,446 ton livsmedel och 1,600,251 ton bränslevärdigt material, infördes på svenska, finska, tyska, engelska, norska, danska, ryska, holländska, polska och amerikanska kölar även 1,115,505 ton gods av olika slag; bland annat följande varor: 63,432 ton asfalt, cement och gips; 29,775 ton bly och koppar; 6,728 ton färger och färgämnen; 12,260 ton glas, porslin och kakel; 6,322 ton hudar, hår och ben; 14,340 ton malmer och mineraliskt slagg; 2,625 ton pappersmassa; 19,407 ton papp och papper; 27,443 ton koksalt och svavel.

*Staden brusade av liv och rörelse. Den överflödade av rikedom. Och av de 29 människor som frivilligt sökte döden det året, var det endast sex stycken som skriftligen motiverade orsaken till sin handling med orden *hunger* — *arbetslöshet*.*

2.

REDAN HADE de första rivningarna begynt. Det gick undan då denna dolda del av världen fördes in i centrum för allas blickar. Plankfodren och de svarta plåt-taken revs hastigt upp och skorstenarna stöttes omkull. De blomsterlister som Albin Ström och fru Zetterkvist skött med gemensam omsorg, begravdes under det nerstörtande virket. Här skulle det inte växa några blommor längre, inga blodröda löjtnantshjärtan, inga himmelsblåa lejongap, inga brandgula ringblommor, inga blygsamma förgätmigej, ingen välluktande reseda. Nej, här skulle det bli en trottoar, en asfalterad körbana. Eller kanske bara ett stort tomrum: ett armerat källarschakt som ständigt var uppfyllt av de stickande gaserna som strömmar ut från kokspannorna som står och ulmar och glöder under nya hyreshus. Ja, barackerna var till hälften rivna, de blottade sitt inre mot den likgiltiga yttervärlden, de visade öppet fram ett gånget halvsekels vardagsmöda och tristess. Här flaggade grå tapeter i oktobervinden. Här lyste vita, nersotade kachelugnar som gängliga gengångare från en förgången tid. Och nu sedan de blygsamma blommorna brutits sönder under de nerstörtande plankbördorna och krossats mot den magra jord de sugit sin näring ur, var det som om hela barackområdet plundrats på något mycket väsentligt: allt verkade mera fattigt och slitet än det gjort någonsin förut.

Ja, barackerna revs och vi skulle flytta. Till och med Knut Ivar Eld hade jagats upp ur sin smutsiga håla. Tillräckligt länge hade han suttit och nyst som en gammal ensam och övergiven stäppvarg över sina läroböcker: "— ja chotju — ty chotjejs —". Nu hade han emellertid tvingats att slå igen sitt bibliotek och sälla sig till oss där vi surrade samman repen om våra flyttlass. Knut Ivar Eld tog naturligtvis hela uppbrottet på sitt eget vis. Det var endast sina böcker och sitt dragspel han packat ner i en låda. "— Den övriga skiten kan gärna få brinna för mej!", sade han. I övrigt gick han och sökte efter ett sista tillfälle till gräl. Och ett sådant tillfälle behövde han inte vänta länge på. Framåt eftermiddagen bjöd Koppar-Pelles hustru oss på en pilsner och en smörgås överlag. Det var vår sista gemensamma måltid. Jaan anmärkte på den brådska som utvecklades runt omkring oss:

— Här börjar dom tamejfan riva ner taket innan man fått pisspottan ur kommoden.

Och många av oss andra tillade var och en sin förnuftiga mening. Varvet hade slagit igen och vi kastades huvudstupa ut i ett okänt ingenting. Nu var det definitivt slut med de glada och sorglösa kvällar som fyllts med musik då en hop verkstadsarbetare i mjuka bomullsskjortor och rentvättade blåbyxor svingade runt med flickorna. Det var slut med de lustiga kvällarna. Och det var också slut med alla olustiga trätor. Olust och lust försvann. Det fanns en hel del att säga om en sådan sak som berörde oss pinsamt nära. En man som kranmaskinisten John Gammal försökte sig på ett skämt:

— En sån här uppröjning är ungefär som att sticka in en käpp i ett getingbo.

Nagelsmeden Lagergren klämde på sin jämmerpåse som vanligt:

— Värst för oss som har några år på nacken!

Herbert Zetterkvist försökte se framåt utan bekymmer:

— Det går väl an att försöka på annat håll.

Men Lagergren protesterade energiskt:

— Nej, för djävulen! Jag är nagelsmed och ingen slags förbannad luffare!

Knut Ivar Eld satt tyst och blinkade nervöst med sina inflammerade ögon. När alla sagt sitt ord och för tusende gången synat den märkliga uppbrottsordern som rasat ner över huvudet på oss alla, kastade den rödhåriga fantasten sin vana trogen en skopa ovett i ansiktet på oss:

— Jaurès fick sin kula, det inledde världskriget för Frankrikes del. Även vi är några slags jaurès, trots att bara en på tusende av oss är övertygad socialist. Men det gör detsamma. Runt om i världen får vi vår kula, sopas undan, plånas ut, förintas om det gäller en ekonomisk expansion eller materiell intressestrid. Vi har bara att tacka och sedan blåsas bort som blånor. Och det är egentligen inte mer än rätt och riktigt då vi inte lärt att bita ifrån oss, då vi inte kan hålla på det som är vårt, då vi i allmänhet är så förbannat slöa och likgiltiga. Fackföreningarna? Puuh! Det är bara halm och bosch. Lite käbbel fram och tillbaka om oviktiga ting: en femdagarsblockad här, en tvåveckorsstrejk där. Men sen, när det verkligen gäller, då vi som nu får ett ordentligt slag på truten, då bara hukar vi oss

ner, väntar, tar undergivet mot mera om det skulle komma. Om man ser i lite större perspektiv, vilken blockad av betydelse har lyckats, vilken viktig strejk har verkligen genomförts? Ingen alls, skulle jag vilja påstå. Strejkapparaten är bara en moderniserad upplaga av det tusenåriga tricket: *skådespel åt folket*. Här sitter vi som rädda råttor i våra föreningar och fattar beslut om idel strunt och småsaker. En bojkott mot tyska varor vågar vi oss på, men vem vågar bojkotta nöden och eländet inom det egna landets gränser? Blockad och strejk — att inte en enda människa i hela fackföreningsrörelsen på allvar har insett så antikverade och meningslösa dessa stridsmedel är gent emot det moderna kapitalet. Det är som att försvara sig med rallarsvingar och bondsparkar mot ett bombkastarplan. Se på oss, se på det här varvet. Vi har byggt en bro. Med vilket resultat? Jo, tompriserna stiger på grund av sin centralisering. Varvsledningen kan sälja marken med oanad förtjänst. Det är deras chans, och de begagnar sej också helt naturligt av den. Det är en handling i full överensstämmelse med deras moral. Aktieposten placeras över i ett annat verkstadsföretag, antagligen i form av bättre och modernare maskiner. Pengarna kommer nog dit in, pengarna och maskinerna. Men vi stannar utanför portarna. Bolaget kan vara belåtet, dom har slagit två flugor i en smäll: förtjänat en vacker slant på försäljningen av sina tomter, samtidigt som de lyckats skaka av sig en tross av gamla och halvgamla arbetare. Om det funnits någon aktivitet i våra organisationer, om vi varit överlag intresserade för något annat än våra motorbåtar och kolonistugor, då skulle vi inte så här oväntat bli kas-

tade ur sadeln genom vårt eget arbete. Nu får vi böja oss, när det gäller hela vår existens — men vi böjer oss minsann inte då det är fråga om några öres avdrag i timmen, lite kortare semester och sådana dagsaktuella bagateller. Nej, vi har fått en alltför obehaglig vana att plåstra med småsaker, vi är halvmesyrenas män. Och ändå fattas det så mycket i en verklig, effektiv lagstiftning som vi arbetare borde vara intresserade av. Till exempel en lag mot kapitalets skatteflykt, en lag om statlig industrikontroll; vi kunde också höja fältropet: bort med produktionen för profit och fram för produktionen för behov. En skatt på maskiner kanske också vore en idé. En maskin av något slag gör tio man arbetslösa, den maskinen får också betala tio mans årliga arbetsförtjänst till staten. Som det nu är finns det ingenting som hindrar att en företagare genom maskinanskaffning rationaliserar bort femtio—sjuttiofem procent av den anställda arbetsstyrkan. Dessa arbetare faller kommunen till last om de inte ska svälta ihjäl. Sedan kan samma företagare moralisera över den sig alltmera omkringgripande understödstagareandan. Maskinbeskattning är omöjligt, kanske någon säger, men man beskattar ju redan den maskin som heter automobil. Det är bara att fortsätta på den inslagna vägen. Men alla dessa förslag är bara mycket små moderniseringar och uppmjukningar av ett fördelningssystem som redan är ett par århundraden för gammalt. Så länge vi inte tar vår *stora* rätt genom lag, går det med oss som med Jaurès, vi blir nerskjutna och undankastade från vilken post vi än befinner oss på i det ständigt pågående ekonomiska världskriget!

Så talade Knut Ivar Eld, blinkade nervöst med sina

inflammade ögon och såg på det hela taget lustig och löjlig ut som en uppskrämd nattfågel.

Vi tuggade långsamt på våra smörgåsar och svalde ner pilsnern samtidigt med Elds okvädinsord. Vad kunde vi svara på detta? Knappast något. Ingen av oss hade haft någon lust att sitta och ugglas över så många böcker som den rödhåriga kamraten. Därför hade vi heller ingenting att tillägga i sak.

Men Kalle Klack, den gladlynte pannplåtslagaren, tycktes aldrig bli berövad sin respektlösa syn på tillvaron och dess skiftande problem:

— Det går upp och ner här i livet. Det går fram och tillbaka. Det gäller att hålla ett stadigt tag så man inte trillar bakut alldeles. Man måste ha svansen styv i svängarna, som min farfar brukade säga.

Mannen Ågren, som under många månader haft sonen Frippes bleka ansikte som ett järtecken framför sina ögon, sträckte i en förtvivlad gest fram sina bägge nävar. De var igengrodda av gammalt verkstadssot och överstrimmade med många ärr.

— Här är mina två händer, sade han, dom har jag försörjt mej med i hela mitt liv. Frippe har gått utan knog i långa tider som ni vet. Nu blir det samma sak med Acke och mej. Kan nån säga vad det är för en djävla mening med hela soppan?

Koppar-Pelle kanske tänkte på ynkryggen Tjompa, då han försökte säga något till tröst:

— Å tusan, du är inte den enda.

Och Jaan kanske tänkte på Negeren som han vräkt ut genom dörren med en av sina kraftiga svordomar:

— Nej, för djävulen, du är minsann inte ensam.

Till och med Lagergren kände väl en slags dunkel samhörighet med den nya klass i samhället som han plötsligt kommit att tillhöra:

— Nu står bror min och jag och stampar på samma fläck. Sonja kommer inte att få det lätt.

Det var första gången den buttra nagelsmeden uttryckte en tanke som gällde någon annan än honom själv. Herbert vände ofrivilligt bort huvudet. Han hade ansvar på annat håll.

Därefter var smörgåsarna uppätta och pilsnern urdrucken. Vi hade ingenting annat att göra än bryta upp från det sista torftiga gästabudet på denna plats och återgå till stuvningen av flyttlassen. Naturligtvis hade det börjat att regna så smått. Men dessa möbler som låg uppvräkt på handkärorna var gamla trogna kamrater. De hade utstått slitningar under många år, under flera decennier. De tålde också mycket väl vid lite regn. De längst bortersta delarna av barackerna var redan fullständigt nerbrutna. Ingen av oss hade haft lust eller möjlighet att flytta förrän den allra sista dagen. Plankbördorna dansade dånande ner mot den uppblöta marken och det rök muntert av gammalt torrt damm då de gängliga skorstenarna slogs omkull. Nedanför den branta backen låg varvet som ett jättestort, strandat fartyg. Portarna var tillbommade och ingen stenkolsrök bolmade längre upp ur skorstenarna. Ja, varvet var redan blivit till ett gammalt vrak och vi själva kände oss som fnaskiga råttor vilka passar på att fly innan allting gurglar till och försvinner ner i djupet. Bakom oss låg det nerskrotade och brandsvarta arbetsområdet, framför oss drog den nya bron upp sin stolta och djärva profil. Trafiken hade redan tagit den

i bruk till det yttersta —: människorna och den ständigt växande staden hade erövrat ett nytt område.

Vi från barackerna stramade till surringarna medan vi stod och pratade och fumlade med ord, allting var så valhänt och försagt mellan oss just i denna stund. Trots allt gräl, allt gnat som genomkorsat de bräckliga bostäderna, hade varje familj ändå obrottsligt hållit samman: kämpat rygg mot rygg för att slå sig fram genom tillvaron. Albin Ström, Knut Ivar Eld, pensionären Bergström, fru Göransson med sina barn, fru Boström med sin enda dotter, mannen Ågren, kranmaskinisten John Gammal, Koppar-Pelle, Jaan, Herbert Zetterkvist, nagelsmeden Lagergren, Sonja och pannplåtslagaren Kalle Klack, alla var vi människor som skildes, som försvann åt var sitt håll för att börja ett nytt liv — eller för att fortsätta det gamla. Det enda vi lämnade efter oss var en bro som i lätta, luftiga linjer slängde sina spann från strand till strand — samt några initialer och hjärtan inskurna i trädstammarna runtomkring. De ständigt växande trädens bark skulle snabbt plåna ut dessa kärlekstecken. Den ständigt växande trafiken skulle snabbt plåna ut minnet av dem som släggat och svetsat under brobanedäckets kolondrar.

Och vart gick flyttlassen? Vart? Det är lätt att säga. Människan slåss, hon kämpar och kanske till och med skriker. Och då skriker hon rått och ouppfostrat till dess munnen täppes till med en bit bröd eller ett knyt-nävsslag. Flyttlassen —? Till nya bostäder naturligtvis, till nya möjligheter. Stadens utkanter är stora och outtömliga. Där finns oräkneliga hål att gömma sig undan. Att leva ett liv från dag till dag. *Svetsar krokig*

och Silverhök vart hade de tagit vägen? Vesterholm satt uppe i sin kolonistuga och vände bladen i sin bibel — Vesterholm var för alltid korsfäst vid åldrandets och fattigdomens pinoträ. Den väg vi själva hade att vandra.

Hemlöst föll regnet över de bortdragande flyttlassen. Hemlösa var vi i oktober månad.

Några av oss stod emellertid ännu kvar en stund med uppslagna rockkragar. Det var lite svårt att skiljas alltför hastigt. Kranmaskinisten John Gammals ljusa franciskusansikte var präglad av ett svårmodigt leende. Acke Ågren småhutrade i sin tunna kavaj. Och Ryska snillet stod som vanligt och lindade in varje ord i en överlägsen tystnad. Tänkte han även nu på mekaniska problem? Snart nog skulle han få pröva på den enklaste tillvarons eviga perpetuum mobile. Någon av oss sade:

— Kommer du ihåg den där historien som Koppar-Pelle berättade förlängesen?

— Koppar-Pelle har berättat mycket. Det är inte gott att minnas allt.

— Men det här var en historia från Belgien. Om den där polacken som ramlade ner från en travers i en skänk nyttiget järn.

— Javisst ja!

— När jag ser det här och vet att hela vintern ligger framför, önskar jag nästan att jag var i den där polackens ställe. —

— Du? Prata nu inga dumheter!

— Jo, det är mitt allvar. En sådan där affär går på ett ögonblick. Pluff! Bara en blå ljuslåga och sedan

ingenting mer. Kan man tänka sej något snabbare. Man är ur räkningen för alltid. Försvunnen, borta! Ett med järnet. Man får till och med en hederlig begravning om man har lust till sådan härlighet. Kan man begära något bättre? Alla bekymmer, alla omsorger, alla beräkningar och misslyckanden är som om de aldrig funnits.

— Nej, far nu flera miljoner breddgrader in i helvete. Ett sådant snack!

— Dumt eller inte. Den där polacken ligger i alla fall omsluten av järnet. Om femti år finns det ingen människa som känner till saken. Man kanske hittar järnet och använder det som material till nya gjutningar. Där ser du! Kan man inte göra nån nytta i livet, så kanske man kan komma till användning efter döden.

— Jag har ingenting att säga. Finns det någon som har något nöje av något sådant, så gärna för mej!

— Nå tycker du det här är något nöje då? Halkar man händelsevis ner i en skopa brinnande järn, då är allting glömt, då behövs inga A. K.-stämplingar mer, inga fattigvårdsbesök, inget kötramp utanför Frälsningsarméns ärtklinik. Man behöver inte besvara en enda satans människa i hela vida världen!

Paus. En lång paus i det strömmande regnet med många trevande tankar. Med många minnen av meningslösa förödmjukelser som vi hört talas om och som det nu var vår tur att pröva på. Och därefter:

— Vart tänker du ta vägen?

— Vet inte säkert. Oppåt norr kanske. Och du?

— Jag sticker i väg söderut, nu när varvet skrotats ner.

— Vart?

20. — *Människor kring en bro.*

— Göteborg har möjligtvis en chans för mej. Eller kanske Malmö!

— Tror du ännu på något inom verkstadsindustrin?

— Visst tror jag! Nithamrarna är dom känsligaste barometrarna som finns för tillståndet ute i världen. Dom ger utslag med detsamma! När nithamrarna tystnar, då kan man gott gå hem och lägga sej och dra något gammalt över sej. Men då dom börjar på för fullt, vet man att det behövs fartyg ute på sjön, att människorna har behov av varor, att det hela börjar röra på sej ännu en gång!

— Du har kanske rätt.

— Utan tvivel!

— Om det slår slint hos Kockum eller Götaverken, vart tänker du dej då?

— Jag fortsätter vidare söderut så långt pengarna räcker. Köpenhamn kanske, Hamburg eller Rotterdam. Jag har redan stampat på överrocken som du ser, så jag vill komma så långt ner mot värmen som möjligt.

— Ja, hej då!

— Hej, hej!

— Vi träffas väl nån gång?

— Kanske!

Innehållsförteckning

	Sid.
Liten idyll	5
Kap. 1—3	
Människor kring en bro	33
Kap. 4—16	
Försvunnen idyll	285
Kap. 17—19	

6/10/28 28/1-27
91 k.

BRISNER ÖZETİ KÖTÜLÜK

PRISBELÖNTA ROMANER

Prisnämnden för Natur och Kulturs romanpristävlan 1935 har bland 97 manuskript valt ut och med tre lika stora pris belönat tre romaner, sinsemellan så olika, att en inbördes rangordning icke låter sig uppställas.

Medaljen över Jenny av *Stina Aronson*

En ung kvinna söker sin livsuppgift och finner den genom förmedling av religiös upplevelse i ett arbetsliv med social räckvidd. Temat utvecklas med starkt personlig stilkonst, än underfundig, än patetisk, och gestaltas i skarpt och fylligt tecknade människoöden. Boken kan också fattas som ett debattinlägg, riktat mot överskattningen av erotikens roll i livsproblemen.

Människor kring en bro av *Josef Kjellgren*

Ett försök till en kollektiv arbetsroman. Kring bygget av Västerbron grupperas arbetares och arbetslösas problem, konflikter och öden. Författaren lyckas avvinna denna motivkrets nytt intresse genom sin ansvarsmedvetna problembehandling och sin spontana, men väl behärskade konstnärliga gestaltningsförmåga. Hans människoskildring har kraft och hans prosa visar betydande resurser av både saklighet och lyrik.

Paul Hoffman, läroverksadjunkt av *Hugo Swensson*

Denna roman skildrar en läroverkslärares gärning från provåret till pensioneringsdagen med rik förstahandskunskap och djup förståelse för yrkets psykologiska förutsättningar och dess uppgift. Romanen innehåller ett flertal fint tecknade lärareporträtt. Den är en yrkesroman i ordets egentligaste betydelse, där privatlivets problematik hålles i bakgrunden — det första konstnärliga dokumentet om de svenska läroverkens folk.

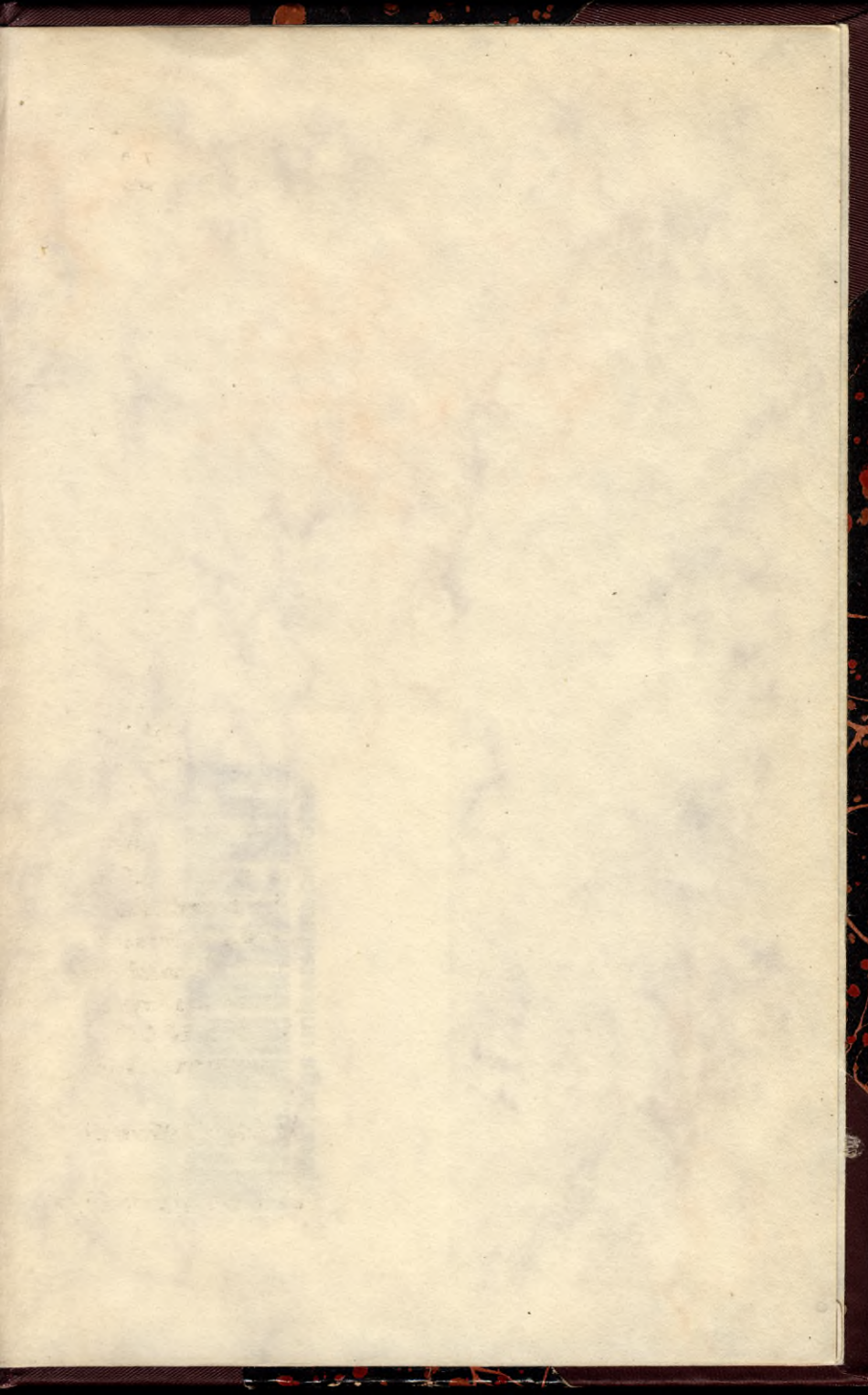
Ivar Harrie

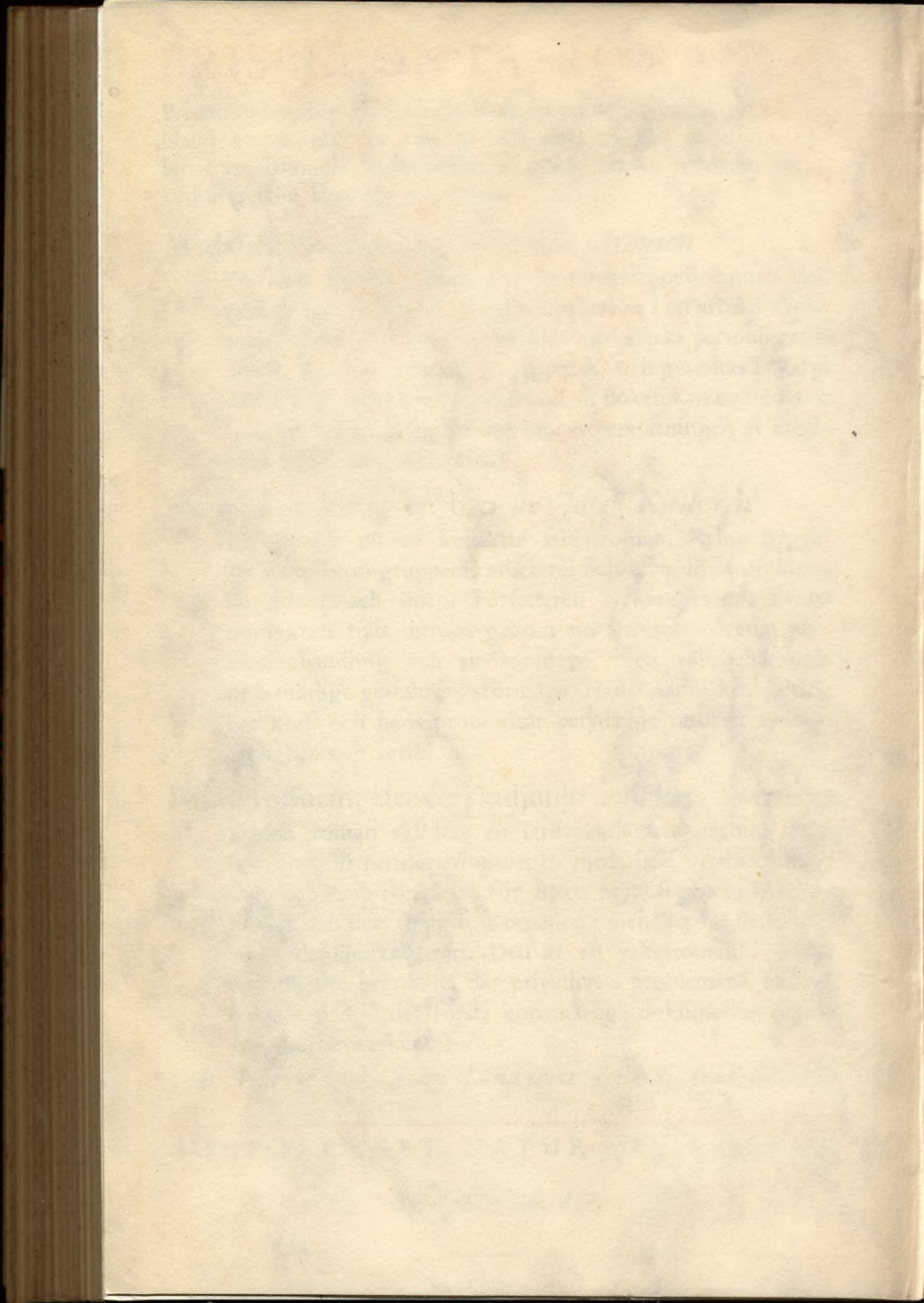
John Landquist

Sigfrid Siwertz

BOKFÖRLAGET NATUR OCH KULTUR

Pris 7:—; inb. 8:75.

6000238275

Göteborgs universitetsbibliotek

2.25

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

